

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞEVKÎ VE DİVANI [İNCELEME-METİN]

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melek ÖZMEN

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Ankara, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ŞEVKÎ VE DİVANI [İNCELEME-METİN]

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melek ÖZMEN

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN

Ankara, 2023

ONAY SAYFASI

Melek ÖZMEN tarafından hazırlanan “*ŞEVKÎ VE DİVANI[İNCELEME-METİN]*” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Danışman: Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN	-	
Kabul ☐ Red ☐		
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mustafa ARSLAN	-	
Kabul ☐ Red ☐		
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Neslihan KOÇ KESKİN	-	
Kabul ☐ Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 08/05/2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalında yüksek lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

.....

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. 26.04.2023

İmza:

Melek ÖZMEN

X X X X

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından sonuna kadar bana yol gösteren, bilgi ve tecrübesiyle kıymetli vaktini benden esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN'a, yüksek lisans eğitimim boyunca maddi ve manevi desteğini benden esirgemeyen ablam Dilek ÖZMEN'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Şevkî ve Divanı [İnceleme-Metin]

Türk edebiyatında şairler ve onların divanları büyük öneme sahiptir. Günümüzde tespit edilmiş birçok şair ve divanı bulunsa da hâlâ gün yüzüne çıkarılmayı bekleyen eserler bulunmaktadır. Çalışmamıza konu olan “Şevkî Divanı” Ankara Milli Kütüphanede 06 Mil Yz A 2618 numarada kayıtlıdır. Çalışmanın amacı Şevkî mahlaslı şairi ve Divanı’nı tanıtmak, Şevkî’nin Türk edebiyatındaki yerini tespit etmek ve Divan metnini ortaya koymaktır. Yapmış olduğumuz çalışmada araştırma, inceleme ve tenkit yöntemleri uygulanmıştır.

Çalışma dört bölümden meydana gelmektedir: Birinci Bölüm: Şevkî’nin hayatı ve edebî kişiliği, İkinci Bölüm: Divan’ın şekil ve içerik incelemesi, Üçüncü Bölüm: Divan’ın tahlili(Din-Tasavvuf, Cemiyet ve Sosyal Hayat, İnsan, Tabiat), Dördüncü Bölüm: Nüsha tavsî, Divan hakkında özellikler ve Divan’ın tenkitli metninden oluşmaktadır.

Eserini incelemeye aldığımız Şevkî mahlaslı şairin hayatı hakkında ne kaynaklarda ne de kendi eseri içerisinde kayda değer bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat Fuzûlî’ye yazmış olduğu tahmislerden hareketle onun Fuzûlî ile aynı dönem veya ondan sonraki bir dönemde yaşadığı tahmin edilmektedir.

Şevkî Divanı 55 varaktan oluşmaktadır. Divan’da yer alan manzumeler hem Azerbaycan Türkçesi hem Çağatay Türkçesi hem de Osmanlı Türkçesi dil özelliklerini gösterir. Bunun yanı sıra Şevkî Divanı nazım şekilleri açısından farklılıklar bulundurur. Klasik şiirde kullanılan nazım şekillerinin yanında Divan’da Azerbaycan halk şiirinde kullanılan nazım şekillerinden bayatı ve geraylı da kullanılmıştır. Divan bu açıdan dikkat çekicidir. Şevkî Divanı’nda 40 rubai, 38 bayatı, 32 gazel, 31 muhammes, 16 geraylı, 12 tahmis, 5 mesnevi, 4 murabba, 2 kaside, 2 terkeb-bent, 2 onbirli musammat, 2 onikili musammat, 1 müseddes, 1 mütessa, 1 terci-bent, 1 kıtayla toplam 188 manzume bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şevkî Divanı, Divan, divan şiiri

ABSTRACT

Şevkî and Divan [Review-Text]

Poets and their divans have great importance in Turkish literature. Although there are many poets and their divans identified today, there are still works waiting to be unearthed. In this study, the work in Ankara National Library 06 Mil Yz A 2618 was examined and it was aimed to determine the place of the poet with the pseudonym Şevkî in Turkish literature. In our study; research, examination and criticism methods were applied.

Our work consists of 4 parts: The first part is Şevkî's life and literary personality, the Second part is the form and content analysis of the Divan, the Third part is the analysis of the Divan (Religion-Mysticism, Society and Social Life, Human, Nature), the Fourth part is the description of the copy, it consist of the method used when examining the text and the critical text of the Divan.

There is no significant information about the life of the poet with the pseudonym Şevkî, whose work we have examined, neither in the sources nor in his own work. However, based on the tahmis he wrote to Fuzûlî, it is estimated that he lived in the same period as Fuzuli or in a later period.

Şevkî's Divan consists of 55 leaves. The poems in the Divan show the characteristics of both Azerbaijani Turkish, Chagatay Turkish and Ottoman Turkish. In addition, Şevkî's Divan has differences in terms of verse forms. In addition to the verse forms used in classical poetry, bayati and gerayli, which are verse forms used in Azerbaijani folk poetry, were also used in the Divan. Divan is remarkable in this aspect. In Şevkî's Divan, 40 rubaî, 38 bayatî, 32 gazel, 31 muhammes, 16 gerayli, 12 tahmis, 5 masnavi, 4 murabba, 2 kaside, 2 compound-bent, 2 eleven musammat, 2 twelve musammat, 1 müseddes, 1 mutssa, 1 terci-bent and 1 stanza, there are a total of 188 poems.

Keywords: Şevkî's Divan, Divan, Divan poetry

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar DİZİNİ.....	xiv
GRAFİKLER DİZİNİ.....	xv
KISALTMALAR.....	xvi
GİRİŞ	1
Türk Edebiyatında Şevkî Mahlaslı Şairler	1
BİRİNCİ BÖLÜM	8
1. ŞEVKÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ.....	8
1.1. Hayatı.....	8
1.2. Edebî Kişiliği.....	9
1.2.1. Etkilendiği Şairler	11
1.3. Eseri	13
İKİNCİ BÖLÜM	14
2. ŞEVKÎ DİVANI'INDA ŞEKİL VE MUHTEVA	14
2.1. Nazım Şekilleri.....	14
2.1.1. Kaside.....	15
2.1.2. Musammat	17
2.1.2.1. Murabba.....	17
2.1.2.2. Muhammes	18
2.1.2.3. Tahmis	25
2.1.2.4. Müseddes	28
2.1.2.5. Mütessa.....	29
2.1.2.6. Onbirli Musammat	29
2.1.2.7. Onikili Musammat	30

2.1.2.8.Terci-bent.....	31
2.1.2.9. Terkib-bent	32
2.1.3. Gazel.....	33
2.1.4. Mesnevi	40
2.1.5. Kıta.....	42
2.1.6. Geraylı.....	42
2.1.7.Bayatı	44
2.1.8. Rubai	45
2.2. Ahenk Unsurları	47
2.2.1. Vezin	47
2.2.2. Kafiye	56
2.2.3. Redif.....	57
2.3. Dil ve Üslup.....	58
2.3.1. Dil.....	58
2.3.2. Üslup	64
2.3.3. Arkaik Şekiller	64
2.3.4. Deyimler ve Atasözleri.....	70
2.3.5. Halk Dili, Kültürü ve Şiiriyle İlgili Unsurlar.....	75
2.3.5.1. Halk Dili ve Söyleyişi	75
2.3.5.2. Halk Kültürü	78
2.3.6. Arapça ve Farsça Unsurlar	79
2.3.7. Edebî Sanatlar	80
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	84
3. ŞEVKÎ DİVANI'NIN TAHLİLİ	84
3.1. Din ve Tasavvuf.....	84
3.1.1. Din.....	84
3.1.1.1. Allah	84

3.1.1.2. Melekler.....	85
3.1.1.2.1. Cebrâil.....	85
3.1.1.2.2. Münker ve Nekir.....	86
3.1.1.2.3. Rıdvân	86
3.1.1.2.4. Hûr ve Gılmân	87
3.1.1.3. Dini Kitaplar	87
3.1.1.3.1. Kur'an-ı Kerim	87
3.1.1.4. Âyet ve Hadisler.....	89
3.1.1.5. Peygamberler	91
3.1.1.5.1. Hz. Muhammed	91
3.1.1.5.2. Hz. Süleymân.....	91
3.1.1.5.3. Hz. İsa	92
3.1.1.5.4. Hz. Yakûb.....	92
3.1.1.5.5. Hz. Yûsuf.....	92
3.1.1.5.6. Hz. Nûh	93
3.1.1.6. Dört Halife	93
3.1.1.7. Mezhep	94
3.1.1.8. Kaza ve Kader.....	94
3.1.1.9. Ahiret ve Ahiretle İlgili Kavramlar.....	95
3.1.1.9.1. Ahiret.....	95
3.1.1.9.2. Kıyamet	96
3.1.1.9.3. Amel.....	96
3.1.1.10. Cennet ve Cehennemle İlgili Mefhumlar	97
3.1.1.10.1. Cennet.....	97
3.1.1.10.2. Cehennem	98
3.1.1.10.3. Kevser Suyu.....	98
3.1.1.11. İbadet ve İbadetle İlgili Mefhumlar	99

3.1.1.11.1. Secde	99
3.1.1.11.2. Kible	99
3.1.1.11.3. Kâbe ve Zemzem	100
3.1.1.11.4. Namaz ve Oruç	100
3.1.1.11.5. Dua ve Zikr	101
3.1.1.12. İtikâdi Kavramlar	102
3.1.1.12.1. Peri	102
3.1.1.12.2. Mehdi	102
3.1.1.12.3. Ye'cûc ve Me'cûc	103
3.1.2. Tasavvuf	103
3.1.2.1. Mahabbet ve Aşk	103
3.1.2.2. Âlem	104
3.1.2.3. Rûz-ı Ezel	105
3.1.2.4. Şeyh, Pîr-i Mugân	105
3.1.2.5. Sabır	106
3.1.2.6. Fenâ ve Bekâ	106
3.1.2.7. Zâhid	107
3.2. Cemiyet ve Sosyal Hayat	108
3.2.1. Şahıslar	108
3.2.1.1. Tarihi Şahsiyetler, Hükümdarlar	108
3.2.1.1.1. Sultan Alparslan ve Sultan Sencer	108
3.2.1.2. Şairler	109
3.2.1.2.1. Fuzûlî	109
3.2.1.2.2. Enverî	109
3.2.1.2.3. Sâdî-i Şirâzî	109
3.2.1.2.4. Ali Şîr Nevâyî	110
3.2.1.3. Tarihî ve Efsanevî Şahıslar	110

3.2.1.3.1. İskender	110
3.2.1.3.2. Lokmân.....	111
3.2.1.3.3. Cem/Cemşîd	112
3.2.1.3.4. Zâl	112
3.2.1.3.5. Efsasiyâb ve Sâm	113
3.2.1.3.6. Rüstem.....	113
3.2.1.3.7. Şeyh San'ân	114
3.2.1.3.8. Minûçeher	114
3.2.1.3.9. Nûşirevân.....	114
3.2.1.3.10. Hâtem(Hâtem-i Tayy)	115
3.2.1.3.11. Keykavus	115
3.2.1.3.12. Hüsrev	116
3.2.1.3.13. Ferîdûn.....	116
3.2.1.4. Dinî ve Tasavvufî Şahsiyetler.....	116
3.2.1.4.1. Hz.Hüseyin	116
3.2.1.4.2. Hz. Fâtma	117
3.2.1.4.3. Alî el-Asgar (Zeyne'l-Âbidîn).....	117
3.2.1.4.5. Kasım b. Hasan.....	118
3.2.1.4.5. Şehribân.....	118
3.2.1.4.6. Hızr.....	118
3.2.1.5. İlmî ve Felsefî Şahsiyetler	119
3.2.1.5.1. Aristo, Eflâtûn, Calinûs, Bukrât	119
3.2.1.6. Masal, Hikâye Kahramanları ve Onlarla İlgili Mefhumlar .	120
3.2.1.6.1. Ferhâd ve Şîrîn.....	120
3.2.1.6.2. Leylâ ve Mecnûn	121
3.2.1.6.3. Yûsuf ile Züleyhâ.....	122
3.2.1.6.4. Varka ve Gülşâ	122

3.2.1.6.5. Vâmık.....	122
3.2.1.7. Kavimler	123
3.2.1.7.1. Hindû.....	123
3.2.1.7.2. Çerkes.....	123
3.2.1.8. Şehirler ve Ülkeler	123
3.2.1.8.1. Hoten.....	123
3.2.1.8.2. Çin.....	124
3.2.1.8.3. Maçin.....	124
3.2.1.8.4. Irak	124
3.2.1.8.5. Halep	125
3.2.1.8.6. Mısır	125
3.2.1.8.7. Kerbelâ	125
3.2.1.8.8. Acem	126
3.2.1.8.9. Basra.....	126
3.2.1.8.10. Hicaz	126
3.2.1.8.11. Bedahşân.....	127
3.2.1.8.12. Maverâünnehir	127
3.2.1.8.13. Semerkand ve Buhara.....	127
3.2.1.9. Nehirler.....	128
3.2.1.9.1. Aksu Çayı ve Karasu Nehri.....	128
3.2.1.10. Sosyal Hayat	128
3.2.1.10.1. Resmi ve Gayrı Resmi Görevler ve Meslekler	128
3.2.1.10.2. Eğlence Hayatı.....	129
3.2.1.10.3. Oyunlar	130
3.2.1.10.4. Süs Eşyaları	131
3.2.1.10.5. Güzel Kokular.....	132
3.2.1.10.6. Giyim-Kuşamla İlgili Unsurlar.....	133

3.2.1.10.7. Günlük Hayatta Kullanılan Eşyalar	134
3.2.1.10.8. Yiyecek ve İçecekler	136
3.2.1.10.9. Mûsikî Aletleri.....	137
3.3. İnsan.....	138
3.3.1. Umumi Olarak Güzellik	138
3.3.2. Umuni Olarak Sevgili.....	139
3.3.3. Sevgilide Güzellik Unsurları	141
3.3.3.1. Saç	141
3.3.3.2. Kâkül	142
3.3.3.3. Göz	143
3.3.3.4. Gamze.....	144
3.3.3.5. Kaş.....	145
3.3.3.6. Kirpik.....	146
3.3.3.7. Yüz ve Yanak.....	146
3.3.3.8. Hatt	147
3.3.3.9. Çene.....	148
3.3.3.10. Alın.....	149
3.3.3.11. Ben	149
3.3.3.12. Dudak	150
3.3.3.13. Ağz	151
3.3.3.14. Diş	152
3.3.3.15. Boy	153
3.3.3.16. Boyun	154
3.3.3.17. Bel	155
3.3.3.18. Beden.....	155
3.3.4. Âşık	156
3.3.4.1. Umumi Olarak Âşık	156

3.3.4.2. Âşığın Vücut Aksamı ile İlgili Unsurlar	157
3.3.4.2.1. Vücut	157
3.3.4.2.2. Cân	158
3.3.4.2.3. Yüz	158
3.3.4.2.4. Göz, Gözyaşı	158
3.3.4.2.5. Boy	159
3.3.4.2.6. Ciğer	159
3.3.4.3. Âşığın Maddi ve Manevi Hâlleri	160
3.3.4.3.1. Âh, Feryâd, Figân, Nâle	160
3.3.4.3.2. Gam, Dert, Bela	161
3.3.4.3.3. Yara, Dâg, Zahm	162
3.3.4.3.4. Cevr ve Cefa	162
3.3.4.3.5. Hasret, Ayrılık	163
3.3.4.3.6. Vasl	163
3.3.5. Rakib	164
3.4. Tabiat	165
3.4.1. Kozmik Alem	165
3.4.1.1. Gökyüzü	165
3.4.1.2. Yıldızlar	166
3.4.1.2.1. Süreyyâ	166
3.4.1.3. Gezegenler	166
3.4.1.3.1. Güneş	167
3.4.1.3.2. Ay	167
3.4.1.3.3. Zühâl (Satürn)	168
3.4.1.3.4. Zühre (Venüs)	169
3.4.1.3.5. Merih (Mars)	169
3.4.1.3.6. Müşterî (Jüpiter)	170

3.4.1.3.7. Utârit (Merkür)	170
3.4.1.4. Burçlar	170
3.4.1.4.1. Yengeç.....	170
3.4.1.4.2. İkizler	170
3.4.1.4.3. Terazî.....	171
3.4.1.4.4. Balık	171
3.4.2. Diğer Kozmik Unsurlar	171
3.4.2.1. Hâle	171
3.4.2.2. Berk	172
3.4.3. Zaman ve Zaman ile İlgili Mefhumlar	172
3.4.3.1. Zaman	172
3.4.3.2. Mevsimler	173
3.4.3.2.1. İlkbahar.....	173
3.4.3.2.2. Sonbahar.....	173
3.4.3.2.3. Kış	174
3.4.4. Gün ve İlgili Unsurlar	174
3.4.4.1. Gün.....	174
3.4.4.2. Sabah	175
3.4.4.3. Akşam.....	175
3.4.5. Dört Unsur	176
3.4.5.1. Su Unsurları.....	176
3.4.5.1.1. Su ile ilgili Benzetmeler.....	177
3.4.5.2. Toprak Unsurları.....	179
3.4.5.2.1. Toprak	179
3.4.5.2.2. Toz	180
3.4.5.2.3. Dağ.....	180
3.4.5.2.4. Taş.....	180

3.4.5.3. Hava	181
3.4.5.3.1. Rüzgâr	181
3.4.5.4. Ateş.....	183
3.4.6. Hayvanlar.....	183
3.4.6.1. Kuşlar	184
3.4.6.1.1. Kuş Çeşitleri	184
3.4.6.2. Dört Ayaklı Hayvanlar	190
3.4.6.2.1. Ceylan	190
3.4.6.2.2. Köpek	190
3.4.6.2.3. Ejderha	190
3.4.6.2.4. Eşek	191
3.4.6.2.5. Fil	191
3.4.6.3. Böcekler ve Sürüngeñler	191
3.4.6.3.1. Karınca	191
3.4.6.3.2. Kelebek.....	192
3.4.6.3.3. Yılan.....	192
3.4.7. Bitkiler.....	193
3.4.7.1. Ağaçlar	193
3.4.7.1.1. Tûbâ	193
3.4.7.1.2. Şimşâd	193
3.4.7.1.3. Serv	193
3.4.7.1.4. Sanavber	194
3.4.7.1.4. Ar‘ar	195
3.4.7.2. Çiçekler.....	195
3.4.7.2.1. Gül.....	195
3.4.7.2.2. Lale.....	196
3.4.7.2.3. Gonca	197

3.4.7.2.4. Sümbül	198
3.4.7.2.5. Şebboy.....	199
3.4.7.2.6. Menekşe.....	199
3.4.7.2.7. Yasemin.....	200
3.4.7.2.8. Zambak.....	200
3.4.7.2.9. Reyhan.....	201
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	202
4. ŞEVKÎ DİVANI'NIN ÇEVİRİ YAZILI METNİ.....	202
4.1. Nüshanin Tavsifi ve Değerlendirilmesi	202
4.2. Divan'ın Yazım Özellikleri	203
4.3. Metnin Kuruluşunda ve Yazımında Dikkat Edilen Bazı Hususlar.....	207
4.4. Transkripsiyon Alfabesi.....	208
4.5. Divan Metni.....	209
SONUÇ	398
KAYNAKÇA	402
EKLER.....	412

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo-1: Şevkî Divanı'ndaki manzumelerin nazım şekillerine göre dağılımı	14
Tablo-2: Tahmis edilen şair ve gazelinin ilk beyti.....	26
Tablo-3 : Gazellerin harflerine göre dağılımı	34
Tablo-4: Gazellerin beyit ve mısra sayısına göre dağılımı.....	34
Tablo-5: Gazellerin vezinlerine göre dağılımı.....	34
Tablo-6: Gazellerin rediflerine göre dağılımı.....	37
Tablo-7: Gazellerin kafiyelerine göre dağılımı	38
Tablo-8: Şevkî Divanı'da kullanılan nazım şekillerinin vezinlere göre dağılımı.....	49

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik-1: Şevkî Divanı'ndaki manzumelerin nazım şekillerine göre dağılımı.....	15
Grafik-2: Gazellerin vezinlere göre dağılımı	35
Grafik-3: Gazellerin aruz bahirlerine göre dağılımı	35
Grafik-4: Gazellerin konularına göre dağılımı.....	39
Grafik-5: Nazım şekillerinin vezinlere göre dağılımı.....	50
Grafik-6: Vezinlerin bahirlerine göre dağılımı	51
Grafik-7 : Şevkî Divanı'nda kafiyelerin kullanımı	57
Grafik-8 : Şevkî Divanı'nda rediflerin kullanımı.....	58

KISALTMALAR

age: adı geçen eser

bk.: bakınız

C: Cilt

d.: doğum

DİA: TDV İslâm Arştırmaları Merkezi

ET: erişim tarihi(genel ağ kaynakları için)

H: Hicri

haz.: hazırlayan

Hız.: Hazreti

İSAM: İslâm Arştırmaları Merkezi

M: Miladi

ö.: ölüm

s.: sayfa

S: Sayı

Sav.: Sallallâhu aleyhi ve sellem

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TDVİA: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

vd.: ve diğerleri

vr.: varak

vs.: vesaire

Yz.:Yazma

GİRİŞ

Türk Edebiyatında Şevkî Mahlaslı Şairler¹

Çalışmamıza konu olan Şevkî'nin hayatıyla ilgili bilgiler çok sınırlıdır. Bu bakımdan şairin ve eserinin başka Şevkî mahlaslı şairlerle karışma ihtimali bulunmaktadır. Bu sebeple öncelikle Türk edebiyatındaki Şevkî mahlaslı şairler tespit edilmiştir.

Tezkireler ve tarihi kaynaklar incelendiğinde; *Tuhfe-i Nailî*'de 12 (Tuman, 2001: 506-509) *Sicill-i Osmânî*'de (Mehmed Süreyya, 1996: 1594-95) ve *Hayyampur'un Ferhen-i Sühanveran* adlı eserinde Şevkî mahlasını taşıyan 21 şair yer almaktadır(1340:315-316). Çalışmamızın konusu olan Şevkî'nin, biyografik kaynaklarda yer alan Şevkî mahlaslı şairlerden herhangi birinin yaşamı ve şiirleriyle bir ortaklığı bulunmamaktadır.

16. Yüzyıl

Şevkî (d.?-ö.?)

Halep'te doğdu. Asıl adı Ahmet olup bir tüccarın oğludur. Sahib-zâde sanıyla tanındı. Kendisi de ticaretle uğraştı. Kanunî dönemi şairlerindendir. Babasının yolundan ilerleyerek meşhur bir tüccar oldu. Arapça, Farsça ve Türkçe konusunda bilgisini arttırdı(İpekten, İsen, Toparlı, Okçu, Karabey, 1988: 481).

Mehmed Şevkî (d.?-ö.?)

Bursalıdır. Yavuz Sultan Selim Trabzon'da şehzâde iken defterdarı ve lalası olan Fenârî Şems Bey'in yanında bulunmuş ve onun hizmetinde bulunmuştur. Oradan döndükten sonra geçimini sürdürebilmek için Bursa'da sahaf dükkanı açmıştır. Sultan Osman Gâzi ve Orhan Gâzi'nin türbelerinde uzun süre türbedarlık yapmıştır. Aşık Çelebi'nin naklettiğine göre: Yavuz Sutan Selim bir gün Bursa'ya avlanmaya geldiğinde Şevkî de şehir halkı ile padişahı karşılamaya gider. Sultan Selim selam yerine geldiğinde Şevkî'yi görür ve tanır.

¹ Türk edebiyatındaki Şevkî mahlaslı şairlerinin tespiti ve çalışmamıza konu olan Şevkî hakkında bilgilere ulaşırken şu kaynaktan yararlanılmıştır: Erdoğan, Mustafa (2022). Meçhul Bir Şair Şevkî ve Divanı'na Dair, *INCSOS VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Sözlü Bildiri*. 2-4 Haziran. Azerbaycan. Bakü.

Yanında bulunan Zeynel Paşa'ya “Bu bizim Şevkî değil mi?” diye sorar. Zeynel Paşa da “Bu o değil, o ölmüştür.” der. Şevkî daha sonra Zeynel Paşa'nın yanına gittiğinde Paşa'nın bunu kasten yaptığını anlar, Şevkî'nin hâlini hatrını sorar, ona gayet riayet eder ve bunu neden yaptığını anlatır(Yılmaz, 2021).

17. Yüzyıl

Çömez-zâde Mehmet Şevkî Efendi (d.?-ö.1100/1688)

Bursa'da doğdu. Asıl adı Mehmet'tir. Çömez-zâde diye tanındı. Babası Çömez Ahmed, dedesi Cafer Efendi'dir. Öğrenim gördü. Genç yaşta Bursa'da öldü. Döneminin tanınmış şairlerindendir. *Şerh-i Fusûsât, Zübdetü'l-Makâli'l-Erbâbu'l-akl Ve'l-kemâl, Hacc-i Kuzât ve Evveliyât u Şerh-i Muhassenât-ı Mahsûsât* adlı eserleri vardır(Aksoyak, 2014)

Şevkî (d.?-ö.?)

İstanbul'da doğdu. Divan kâtipliği yaptı. Şiirleri zayıftır(Aksoyak, 2014).

18. Yüzyıl

Mehmed Şevkî Efendi (d.?-ö.?)

Asıl adı Mehmed olup III.Ahmed dönemi şairlerindendir. Sadrazam Koca Rağıp Paşa'nın katipliğini yapmıştır. Bir eserinin bulunduğu dair bilgi yoktur(Kurnaz, Tatçı, 2001: 509).

Seyyid Mehmed Şevkî Efendi (d.?-ö.1189/1775-76)

İsmi Seyyid Mehmed'dir. Sivrihisâr müftüsü-zâde diye bilinir. 1189'da vefat etmiştir(Kılıç, 2017: 166).

19. yüzyıl

Mehmed Şevkî (d.1815/ ö.?)

Mehmet Şeyhî tahminen 1815'te Kırşehir Mucur'a bağlı Geycek köyünde dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi net olarak bilinmemekle birlikte ilk çocuğunun doğum tarihi esas

alınarak yaklaşık 1815'te doğduğu tahmin edilmektedir. Mehmet Şevkî, Halvetî tarikatına mensuptur. Halvetîliğin Çerkeşiye kolu kurucusu Şeyh Mustafa Çerkeşi'ye bağlanarak tarikate girmiştir. Bu süreçte medrese eğitimi almıştır. *Kitab-ı Şeyhiyye* adlı divanı bulunmaktadır(Dağdelen, 2019).

Hasan Şevkî (d.1241/1825-ö.?)

Asıl adı Hasan Tahsîn olan Şevkî, 1241/1825'te İstanbul'da doğmuştur. Divân mukaddimesinde verdiği bilgilere göre, baba adı Muhammed'dir. Ailesi şimdiki Gürcistan sınırları içinde bulunan Ahıska'dan gelmiştir. Tezkirelerde adı zikredilmeyen Şevkî, Bayramî tarikatına müntesip bir şairdir. Teftiş-i Evkaf-ı Hümayun Mahkemesi'nde kâtiplik vazifesinde bulunmuştur. Vefat tarihi tam olarak bilinmemektedir. Ancak *Şevkî Dîvânı*'nın tertip tarihi (1852) ve çeşitli sosyal ve siyasi olaylarla ilgili olarak kaleme alınmış en son tarih manzumeleri (1853) düşünüldüğünde Şevkî'nin on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğine kadar yaşadığını varsaymak mümkündür. Şevkî'nin bilinen tek eseri *Dîvân*'ıdır(Taşdelen, 2014). Divanı “Şevkî Hasan Tahsin İstanbullî Divanı” adıyla çalışılmıştır.²

Ahmed Şevkî Efendi (d.1249/1832-ö.?)

İstanbulludur. 1249/1832 tarihinde İstanbul'da doğdu. Sultan Süleyman Camii civarında bulunan okula devam etti. Üstün yeteneği ile dikkat çekti. Üç dört sene Arapça ve Farça öğrendikten sonra 1264/1847 yılında ser-askeri odası mektupçuluğu memuriyeti görevine atandı. Bir miktar şiiri vardır(Aksoyak, 2020).

Azîz İmâmî-zâde Osman Şevkî Efendi (d.?-ö.1235/1839)

Asıl adı Osman'dır. Diyarbakır'da doğdu. Diyarbakır'ın eski ailelerinden Azîz İmâmî-zâdelerdendir. Halîl Hâmid Efendi'den ilim ve hat tahsil etmiştir. Bazı valilerin divan kâtipliğini yapmıştır. Bir süreliğine önce İstanbul'a ardından Şam'a gitmiştir. 1255/1839 yılında Şam'da vefat etmiştir(Yekbaş, 2021).

Ömer Şevkî Mardini (d. ?- ö. 1268/1852)

²Ayrıntılı bilgi için bk.: Taşdelen, 2014.

Asıl adı Ömer Şevkî Efendi'dir. Mardin'de 18. yüzyılın son çeyreğinde doğduğu tahmin edilmektedir. Mardinî nisbesiyle bilinen Müftü Seyyid Âbid Efendi'nin oğludur. Dedesinin adı ise Abdülkâdir'dir. Şevkî, Ağa-zâde Seyyid Ömer Efendi, Müftü-zâde Ömer Şevkî ve Seyyid Ömer Şevkî Efendi sanlarıyla da tanınmaktadır. İlk eğitimini Mardin'de Zeyni-zâde Mahmûd Efendi'den aldıktan sonra tahsilini Kayseri'de Hoca Kâsım Efendi'nin yanında tamamlamıştır. İlim tahsilinin ardından Mardin'e dönmüş, burada bir süre İslâmi ilimler konusunda dersler vermiştir(Tatçı, Kurnaz 2001: 382). Mardin'de iken bir süre naiblik görevini ifa etmiş, ardından 1259/1843 yılında Mardin müftüsü olarak tayin edilmiştir. *Divân-ı Se-zebân, Mecmû'a-i Fetâvâ, Münyetü'l-Musallî Tercümesi, Şerhu'l-Kâfiye fi'l-Arûz* adlı eserleri bulunmaktadır(Çalka, 2010: 51). Divan'ı yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.³

Muhammed Resul Şevkî (d.1270/1853-1854-ö.?)

Şairin hayatı hakkındaki bilgileri *Dîvân-ı Şevkî* isimli eserde yer alan “târih” redifli gazelden ve *Dîvân*'ın kapağında bulunan “Bu Şevkî kitâbının musannifi, Guma Koştağlık Molla Muhemmed Resûl Binni Molla Nezer Efiyallahu Ahun” şeklindeki istinsah kaydından elde etmekteyiz. Buna göre şair, 1270/1853-54 yılında Hoten'in Guma ilçesine bağlı Koştağ köyünde dünyaya gelmiştir. Molla Nezer Ahun'un oğludur. Şevkî'nin günümüzdeki el yazması *Dîvân*'ı, tahminen 1920'li yıllarda yazılmıştır. *Dîvân*'da gazellerin yanı sıra rubai, muhammes, museddes ve musebbâlar yer almaktadır(Öger, 2014).

Muhammed Şerîf, Kettekorganî (d. 1199/1785 - ö. 1277/1861)

Şairin ismi Muhammed Şerîf'tir. Şevkî mahlasını kullanmıştır. 1199/1785'te Kettekorgan'ın Alicân köyünde doğdu. Babasının adı Muhammed Tâhir Ebulkâsım'dır. Köyünde hat dersleri aldı. Daha sonra medrese eğitimi için Buhara'ya gitti. Bu dönemde şiir ve edebiyata ilgi duymaya başladı. Burada zamanın şairleri ve sanatçıları ile tanışarak onların sohbetlerine katıldı. Otuz yaşında eğitimini tamamlayarak Kettekorgan'a döndü. Çiftçilik yaparak zor şartlar altında hayat süren Şevkî, 1277/1861'de vefat etti. Divân'ı ve *Muhtasarü'l-Vikâye* adlı hukukla ilgili Farça bir eser vardır(Tekin, 2014).

³ Ayrıntılı bilgi için bk.: Kanmaz, 2010.

Şevkî (d. ?- ö. 1305/1888)

İbrahim Aczî Kendi'nin *Türk Şairleri ve Âşıkları*'nda (I.Risale) verdiği bilgiye göre Şevkî mahlaslı âşık aslen Konyalı'dır. Doğum tarihi konusundaki bilinmezlik ölüm tarihi için geçerli değildir; 1305/1888 tarihinde ölmüştür. Güzel saz çalabilen ve çok yanık bir sese sahip olan Şevkî, sesinin güzelliğinden dolayı Şerefeddin Camii'nde müezzinlik yapmıştır. Eserlerinden örnek olarak tespit edilebilen sadece “felekten şikâyet” konulu bir koşmasıdır. Bu koşmadan hareketle şiirinde “Şevkî” mahlasını kullanan âşığın dilinin gayet açık ve akıcı olduğu söylenebilir(Aksoyak, 2014).

Hüseyin Şevkî (doğ. 1268/1852 - ö.1323/1902)

Bugünkü Yugoslavya sınırları içinde kalan Pizren ilçesinde 1268/1852 yılında doğdu. Asıl adı Hüseyin'dir. Babası Sûzî Horasânî torunlarından Cafer Sipâhî'dir. Annesi, Karadağ prenslerinden Nikola'nın kızı Prenses Panayota'dır. Cafer Sipâhî ile evlenirken Müslüman olmuş ve Çelebi Hanko adını almıştır. Şevkî, ilk ve ortaokulu Pizren'de bitirdi. Daha sonra Manastır Askeri İdadisi'ne kaydoldu, Harp Okulu'ndan mezun oldu, Piyade subayı olarak orduya katıldı. Halep, Kıbrıs, Konya, Aksaray, Niğde, Manastır, Leskoviç, Metroviçe ve Edirne'de mesleğiyle ilgili görevler üstlendi. 1897 Yunan harbine katıldı, Başpınar kalesinin fethinde yararlıklar gösterdi. Edirne'de 78. Alay Komutanı olarak görev yaptı, Bulgar komitacılarının zararlı faaliyetlerine engel olmak gibi görevler üstlendi. Bu tür bir görevi üstlenmekle çevrenin güvenini sağlayan Şevkî, komitacıların hedefi hâline geldi. 1324/1907 yılında, Cisri Mustafa Paşa'da hamamdan çıkarken Bulgar tedhişçileri tarafından kurşunlanarak şehit edildi(Koca, 1967: 67).

Şevkî İbrahim Efendi (d.?-ö.?)

Şevkî İbrahim Efendi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 16. Seyhi İbrahim Şevkî Efendi, aslen Bolulu olup Divân sahibi bir şeyhtir. 1897 yılında dünyasını değiştirmiştir. Türbede medfundur. Kastamonuda Şabani Veli türbesinde gömülmüştür(Arıcan, 1986: 94). Bilinen tek eseri *Divân*'ıdır. “*Şevkî İbrahim Efendi Divanı*” adıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.⁴

⁴ Ayrıntılı bilgi için bk.: Tezcan, 2007.

Şevkî (d.?-ö.?)

Mısır'da doğdu. Mısırlı Şevkî ismiyle tanınır. Kaynaklarda Abdullah oğlu şeklinde geçer. Danişmentlik yaptı. Kânunî dönemi şairlerinden olup güzel şiirleri vardır. Şiirleri âşıkane ve rindanedir. Rintlik yolunu seçti ve aşırı eleştirilere maruz kaldı(Gönel, 2015).

Şevkî (d.?-ö.?)

Asıl adı Ahmed olan âşık şiirlerinde Şevkî mahlasını kullanmıştır. 19. asırda yaşayan âşığın şiirlerine bakılarak Kuzey Doğu illerinden birine mensup olduğu çıkarılabilir. 1877'de Osmanlı Rus Savaşları için söylediği bir destanı ve Tanzimat-ı Hayriye'yi öven bir destanı mevcuttur. Hem hece hem de aruzla yazan âşık, zamanının güçlü şairlerindendir(Çakır, 2020).

Şevkî (d.?-ö.?)

Trabzonlu şairlerden olan Şevkî'nin kaynaklarda doğum ve ölüm tarihleri hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Trabzon Şehir Mezarlığı ve Akçaabat'ın Söğütlü beldesinde yer alan mezar kitabelerinde yazmış olduğu tarih manzumeleri vardır. Trabzon'daki kitabe Yûsuf Kâdî-zâde Hacı Ahmed Bey'e ait olup 16 Zilka'de 1290/5 Ocak 1874 tarihli, Söğütlü beldesindeki kitabe ise Hacı Sâlih-zâde Süleyman Ağa'ya ait olup 21 Ramazan 1284/16 Ocak 1868 tarihlidir. Bu kitabelerin tarihinden Şevkî'nin 19. asrın ikinci yarısında yaşadığı anlaşılmaktadır(Yüksel, 1993: 1/105)

Şevkî (d.?-ö.?)

Nevâyî, *Mecâlisü'n-Nefâyis*'in üçüncü meclisini yazdığı yıllarda başarılı şiirler kaleme aldığını, bir kısmının hizmetiyle müşerref, bir kısmının da sohbetinden nasiplenerek mutlu olduğunu belirttiği şairlere ayırmıştır. Bunlardan biri de Mevlânâ Şevkî'dir. Nevâyî'nin verdiği bilgilere göre Şevkî Çiçektü'dendir. Özü makbul ve yaradılışı mülayim bir gençtir. Dimağına hafiflik (hiffet) arız olması mütalaa etmesine (öğrenme, okuma, tetkik) engel olmuştur. Türkçe ve Farsçayı şiirde iyi kullanmaktadır. Tezkirede şairin eser kaleme alıp almadığına dair bir bilgi yoktur(Eraslan, 2001: 76-87).

Şevkî (d.?-ö.?)

Türkçe ve Farsça şiirleri vardır(İpekten, İsen, 1988: 480).

Edirneli Şevkî (d.?-ö.?)

Edirne’de doğdu. Asıl adı Yusuf’tur. Kâtiplik yapmıştır. II.Beyazid oğlu Sultan Mahmut Manisa’da şehzâde iken divan kâtibi oldu. Rik’ada ustadır. İstanbul’da öldü. Mezarı Galata’dadır. Üç dilde şiiri vardır. Kasideleri süslü ve muhayyeldir. İnşâda da başarılıydı. Mensur bir ‘*Tavarih-i Al-i Osman*’ adlı eseri ve Divân’ı vardır(İpekten, İsen 1988:481). Divan “Edirneli Şevkî Divanı” adıyla yayımlanmıştır.⁵

Şevkî (d.?-ö.?)

Bursa’da doğdu. Asıl adı Mehmet olup Ahmet adlı birinin oğludur. Yavuz Sultan Selim Trabzon’da iken lalası Fenarî Şems Bey’in hizmetlerinde yetişti. Bursa’ya türbedar atandı. 950/1543-44 de Emir Sultan menkıbelerini derledi(İpekten, İsen 1988: 480).

Diğer Şevkîler

Farsça olarak Sam Mirza tarafından yazılan ve içerisinde Türkçe şairlerin yer aldığı *Tuhfe-i Sâmî’de*, Şevkî mahlasını taşıyan beş şair (Şevkî-i Yezdî, Şevkî-i Kâşî, Şevkî-i Hubuşanî/Cündişanî, Şevkî-i Şirazî, Şevkî) yer almaktadır. Bu şairler şiirlerinin hepsini Farsça yazmış ve Türkçe şiirleri bulunmamaktadır. Muhammed Ali Terbiyet tarafından hazırlanan *Danışmendân-ı Azerbaycan* adlı eserde Şevkî Tebrîzî adında bir şair yer almaktadır(Tahran, Çap-ı Dovvom, tarihsiz: 208)⁶.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bk.: Işınsoy, Canım, 2018

⁶ Ayrıntılı bilgi için bk.: Erdoğan, 2022

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ŞEVKÎ'NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. Hayatı

Şevkî (d.?-ö.?)'nin hayatı hakkında elimizde kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Şairin ne zaman ve nerede doğduğu, nerede öldüğü, ailesi ve eğitimi hakkındaki bilgiler şimdilik meçhuldür. Şevkî'nin Divan'ında Fuzûlî(ö.963/1556)'nin şiirlerine yazmış olduğu tahmisleri bulunmaktadır. Bu bilgi bize şairin XVI. yüzyılda veya XVI. yüzyıldan daha sonraki bir dönemde yaşadığını göstermektedir.

Şevkî'nin şiirlerini Azerbaycan Türkçesi ile söylemiş olması onun Azerbaycan, Irak, İran ya da Doğu Anadolu bölgelerinden birinde yaşadığını gösteren güçlü delillerden biridir. Şairin Divanı'nda yer alan Yaş-nâme dikkate alınırca okuma yazma bildiği, evlendiği, evlat ve mal sahibi olduğu, kethüdâlık görevinde bulunduğu ve yüz yaşında da vefat ettiği düşünülmektedir.(Bk.130 no.lu manzume)

Şevkî hakkında bilgi sahibi olacağımız tek eseri Divanı'dır. Bu Divan, Firuz Refahi Alemdari tarafından Tahran'da (1393) 2015 yılında دیوان احمد شوقی (Dîvân-ı Ahmed Şevkî) adıyla yayımlanmıştır. Şairin hayatı ve şiirleri üzerine yapılan bu çalışmada pek çok hata bulunmaktadır. Çalışmada Şevkî'nin XIV-XV. yüzyıl şairi olduğunu, adının Ahmed ve Tebrizli olarak adlandırıldığı söylenmiştir(1393: 390). Şevkî'nin Fuzûlî'ye tahmis yazması onun XVI. yüzyıl veya XVI. yüzyıldan sonraki bir dönemde yaşadığını göstermektedir. Aynı şekilde adının Ahmed olarak geçtiği şiirde ise "Ahmed" isminin şairin değil Peygamber efendimizin adı olduğu da açıkça görülmektedir:

Tâ kilk-i kaçâ yazmış ezel ismüni Ahmed
Göz gördi cemâlüne bahup oldu muqayyed
Ol defter-i hüsnine çekilmiş haş-ı ebced
Saçıldı leâfâfetler o gül ruhına kad kad
Bu şîve-i hübluğdu ki yoğ sen kimi bir ferd
Ey şeh seni maḥbûb dimiş kâdir-i İzed
Bu zikri müdâm ezber ider dilünde şad şad*
Tâ **Şevkî** diyir şalli 'alâ-âli Muḥammed
Maḥsûdı bu kim eyle şefâ'at aña her sü

Dünyā ile uķbāda ğaraż çekmeye ğayķu (82/V)

Firuz Refahi Alemdari'nin yapmış olduğu çalışmada Şevkî'nin Tebrizli olduğu iddia edilmektedir. Fakat ne Şevkî Divanı'nda ne de kataloglarda böyle bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Yazma Eserler Kurumu Başkanlığında (<http://yazmalar.gov.tr/eser/divan/1458> ET:04.04.2023) ise Divan'ın şairi olarak “*Ahmed Şevkî b. Abd-Allāh*(ö.1224/1809)” gösterilmektedir. Divan üzerinde yahut içerisinde böyle bir bilgi yer almamasına rağmen bu bilgiye nereden ulaşılarak yazıldığı bilinmemektedir.

1.2. Edebî Kişiliği

Şevkî'nin şiirlerinde Azerbaycan, Çağatay ve Osmanlı Türkçesinin dil özellikleri görülmektedir. Kullandığı kelimeler daha çok Azerbaycan Türkçesine mahsus olmakla birlikte bunların yanında Azerbaycan Türkçesinde yaygın olan Farsça ve Arapça kelimeler de şiirlerinde görülmektedir. Şairin şiirlerinde Arapça ifadeler yer vermesi, Hâfız-ı Şîrâzî [ö.792/1390(?)]'nin Farsça bir gazeline tahmis yazması onun el sine-i selâseye hakim olduğunu göstermektedir:

Yitişdi bir nidā *gūşumķa* hâtifden ki ğam çekme

Bi-ķamdi'llāh ğam u derdden çıķup dermāna yitdüm men (33/32)

Beklemedüm künc-ile pinhānı *men*

Miķnet [u] derde *buraķup* cānı *men* (43/20)

Lebüñ hāşiyetin şordum didiler *keyfe yuķyi'l-arķ*

Anuñ-ķün ‘ādet itmiş ben kimi bî-ķāre cān virmek (19/6))

Bekledüm mescid-i minberde bir a'lā cāhı

Oldı göñlüm o zamān zühd [ü] riyā hem-rāhı

Dil taşavvufda iken müjde yetüp nā-gāhı

Seķerem hâtif-i mey-ķāne be-devlet-ķ'āhı

Goft bāz āy ki dīrīne-i İn dergāhı (54/I)

Şevkî, şiirlerinde aruz ve hece ölçüsünü birlikte kullanmıştır. Şiirlerinde iki ölçüyü de kullanmayı tercih etmesi şairin hem klasik edebiyattan hem de halk şiirinden etkilendiğini göstermektedir. Aruz ölçüsüyle ile yazdığı şiirlerinde vezne çok dikkat etmediği görülmekte

ve şiirlerinde yer yer aruz kusuruna düşmektedir. Aruz kusuru en çok mahlasın geçtiği mısra da görülmektedir:

Maḥbūs-ı ḥabsden kıtar meni Perverdigār*
Tā kıyma derd ile miḥnet-serāda sen meni* (9/4)

Şevkî'nin şiirlerine bakıldığında genellikle dinî, tasavvufî ve hikemî bir tarzın olduğu görülmekle birlikte bazen sosyal tenkit sayılabilecek şiirleri de mevcuttur (Erdoğan, 2022: 7). Günümüze de ışık tutan bu eleştirilerden birinde yaşadığı zamanı eleştirmektedir:

Nān-ile nemekde bu zamān yoḥdur kerāmet*
Te'sīr-i devā itmedi bīmāra şefā'at
Tapılmadı bu merdüm-i 'ālemde nezāfet
Andan bilürem ehl-i zamān itmez 'ibādet
Her kışı ki bir kimseye tapşurdı emānet
Gösterdi o kes āḥir aña küllî ḥıyānet
Mezheb sebeb-ile araya düşdi 'adāvet
Çoḥlar bu cihetden daḥı olmadı ferāḡat
Olmış o sebebden maña pür eyle kināyet
Olmadı bu ḥalk içre ki bir zerre diyānet
Dīn sevmedi dünyāda ḡaraḡ şıḡ-ı güm-rāh
Bu esrde dünyānı sevüp *ne'uzu bi'llāh** (84/V)

Şevkî şiirlerinde aşk, özlem, ayrılık, gurbet, çaresizlik, felekten yakınma, bela ve dert gibi konuları sıkça işlemiştir. Özellikle vatan hasreti ve derdi, vatandan uzak düşme gibi duygulara sıkça yer vermesi onun vatanından uzak kaldığını aksettirmektedir:

Benem ol 'andelīb-i zār ḡalmış
Cüdā olmuş vaṭandan yār ḡalmış (39/14)

Olmış diyārından cüdā
Yanmasuñ neylesuñ göñül
Kebāb baḡrı düşmüş oda
Yanmasuñ neylesuñ göñül (133/I)

1.2.1. Etkilendiği Şairler

Şevkî'nin yaşadığı dönemi tahmin etmemizde Türk edebiyatının en önemli şairlerinden birisi olan Fuzûlî'ye yazmış olduğu tahmislerin yardımcı olduğunu belirtmiştik. Tahmislerinin yanında hem söyleyiş ve his hem de dil ve üslûp açısından Fuzûlî'nin etkisini Şevkî'nin şiirlerinde görmek mümkündür. Fuzûlî tarzında âşıkâne ve rindâne şiirler kaleme almıştır:

Ey Şevkî bu 'ışık içre kim senüñ hüner kalmaz*
Derd [u] ğam u miñnetde hem hün-i ciger kalmaz
Yâr hâl-i dilüñ bilse bir raħm meger kalmaz
Yâ Rab ne sebebdendür kim hıç eșer kalmaz
Dildâra Fuzûlî'nüñ feryâd ile efkânı (71/VII)

Şevkî'nin şiirleri ve Fuzûlî'nin şiirleri arasında yer yer benzerlikler görmek mümkündür. Bu benzerlikten hareketle Şevkî'nin Fuzûlî'nin yakın takipçisi olduğu söyleyebiliriz:

Bülbül-i dil gülşen-i ruhsâruñ eyler ârzü
Tutı-yi cân lâ'l-i şekker-bâruñ eyler ârzü

Nâme vü kâşid peyâmıyla hoş olmaz hâtırım
Öz lebünden lehce-i güftâruñ eyler ârzü

Fuzûlî (Akyüz vd. 1958: 364)

Eyler cemâlüñ dilberâ gülşende güller ârzü
Bir dem güneş bir dem kamer bir dem güzeller ârzü

Nergis u sünbül lâle hem ruhsâruñ üzre gö[r]mege
Çeşm-ile zülf çeħrüñe dâ'im çekeller ârzü

Şevkî (10/1,2)

Şevkî'nin XV. yüzyıl Azerbaycan sahasının önemli isimlerinden olan Habîbî'den de etkilendiğini söylemek mümkündür. Habîbî bir terci-bendini “dedim-dedi” tarzıyla kaleme almıştır. Şiir; Fuzûlî, Gelibolulu Alî, Şeyh Gâlip gibi birçok büyük şair tarafından tanzir edilmiştir. Şevkî de Habîbî'nin “dedim-dedi”li terci-bendine nazire yazan şairler arasında

yer almaktadır. Şiirin herhangi bir başlığı bulunmamaktadır. Aynı şiire Fuzûlî'nin de naziresi bulunduğundan Fuzûlî'den etkilenecek mi yoksa doğrudan Habîbî'ye nazire olarak mı yazıldığı kesin değildir:

Dün gördüm ol nigârı tarabnâk u ercemend
Kâfûr eliyle destelemiş anberîn-kemend
Bakdum şikenc-i turresine zâr u müstemend
Bir şahs-ı nâ-tüvân oturur gerdeninde bend
Kimdür bu şahs ol ne resendür didüm didi
Zülfüm kemendi tutkunı cânun durur senün

Habîbî (Sungurhan, 2017: 286)

Dün sâye şaldı başuma bir serv-i ser-bülend
Kim kıddi dil-rubâ idi refârı dil-pesend
Güftâre geldi nâ-geh açup la'l-i nûş-ı hand
Bir piste gördüm anda töker rîze rîze kıand
Şordum meger bu dürc-i dehendür didüm didi
Yoh yoh devâ-yı derd-i nihānuñ durur senün

Fuzûlî (Akyüz vd., 1958: 443)

Dün seyre geldi gülşene maḥbûb-ı mäh-tâb
Gülzâra saldı pür-âşûb u ıztırâb*
Nazẓâresine kıalması tākātle gülde tâb
Ol ğonçaveş ki yüzünden götürdi niķâb*
Görgec cemālünü peḥ peḥ ne güldür didüm didi*
Seḥv itme miḥr-i fetḥ-i şabāḥuñ durur senün

Şevkî (80/I)

Şevkî, XIII. yüzyıl şairi Sâdî-i Şirazî ve XVI. yüzyıl şairi Enverî'den de şiirinde övgüyle bahsetmektedir. Onları mücevher ve değerli taşlara eş görmektedir:

Diyüp eş'ârlar mevzûn Fuzûlî Enverî Sa'dî*
Görüp kan içre la'l ü gevher [ü] mercâna yitdüm men (33/4)

1.3. Eseri

Şevkî'nin şimdilik bilinen tek eseri Divanı'dır. Şairin hayatı hakkındaki bilgiler de belirtilmiş olduğu gibi sınırlıdır.

Divan'ın şekil ve muhteva yönünden detaylı incelemesi ilgili başlıklarda yapılacağından burada genel bir değerlendirme yapılacaktır. İncelemekte olduğumuz Şevkî Divanı'nın tek nüshası bulunmaktadır. Divan *Ankara Milli Kütüphanede* "06 Mil Yz A 2618" numarada kayıtlıdır.

Klasik edebiyatta şiirlerin divan tertibinde belirli kurallar bulunmaktadır. Divan tertibinde esas olan şiirlerin kronolojik sıraları değil; şekil bakımından teşkil ettikleri kategorilerdir. Bir divanın nasıl tertip edileceği, şiirlerin onda hangi grup ve sıralar içinde yer alacağı gelenekçe önceden belirlenmiş bir protokole tabidir. Önceden gelenekçe ortaya konmuş bu sınırlama dolayısıyla divan şairi, şiirlerini rastgele veya istediği tertipte ortaya koyma serbestliğine sahip değildir(Akün, 1994: 397). Klasik divan tertibinde bilindiği üzere sırayla kaside(tevhid, münacat, naat), musammat, gazel, müfret nazım şekilleriyle yazılmış manzumeler yerini almaktadır. Şevkî Divanı baştan eksiktir ve Divan kısmen bölümlere ayrılmış biçimde kıta, gazel, kaside, mesnevi, musammat, bayatı, geraylı, rubai karışık biçimde yer almaktadır. Buradan yola çıkarak Divan'ın klasik divan tertibine uymadığı yani mürettep olmadığı söylenilebilir.

Tarafımızdan incelenen Şevkî Divanı'nda: 32 gazel, 2 kaside, 5 mesnevi, 4 murabba, 31 muhammes, 12 tahmis, 1 müseddes, 1 mütessa, 2 terkib-bent, 1 terci-bent, 2 onbirli musammat, 2 onikili musammat, 1 kıta, 38 bayatı, 16 geraylı, 40 rubai bulunmaktadır. Divan'da toplam 188 manzume tespit edilmiştir. Mısra sayısı olarak değerlendirildiğinde toplam 4068 mısra olduğu belirlenmiştir.

Şevkî Divanı'nda çeşitli nazım şekillerine ait şiiler bulunmaktadır. Burada özellikle bayatı ve geraylı nazım şekillerinin yaygın şekilde kullanıldığı dikkati çekmektedir. Her ne kadar klasik Osmanlı edebiyatı divanlarında pek rastlanmasa da bu nazım şekilleri Azerbaycan Türkçesiyle yazılmış halk edebiyatı ürünlerinde zaman zaman görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ŞEVKÎ DİVANİ'NDA ŞEKİL VE MUHTEVA

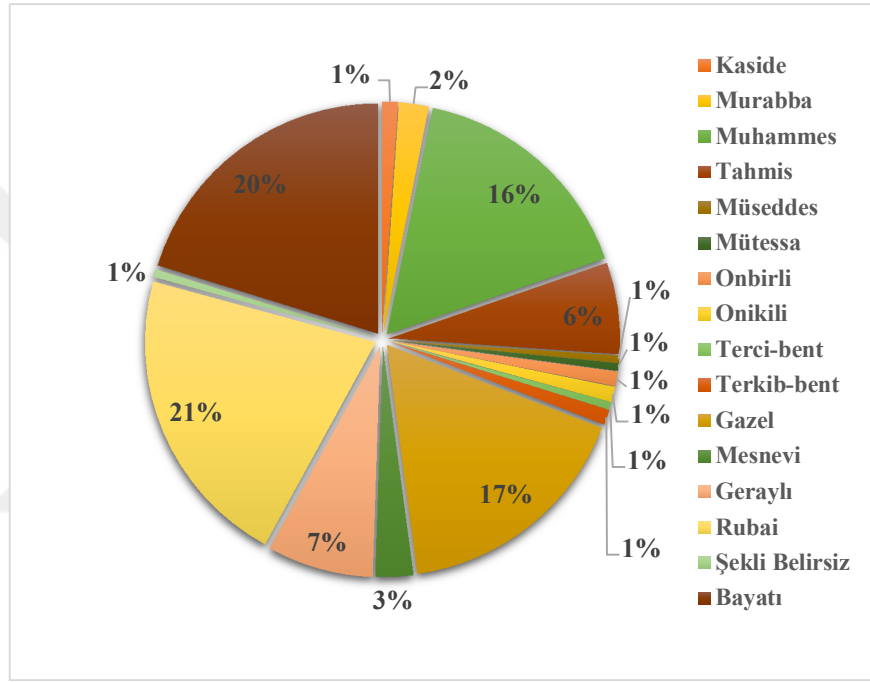
2.1. Nazım Şekilleri

Şevkî Divanı'nda toplam 188 manzume bulunmaktadır. Tüm şiirlerin nazım şekilleri belirlenmiş olup ilgili başlıklarda incelenmiştir:

Nazım şekli	Manzume sayısı	Divan'daki oranı(%)
Rubai	40	%21
Bayatı	38	%20
Gazel	32	%17
Muhammes	31	%16
Geraylı	16	%7
Tahmis	12	%6
Mesnevi	5	%3
Murabba	4	%2
Kaside	2	%1
Terkib-bent	2	%1
Onbirli musammat	2	%1
Onikili musammat	2	%1
Müseddes	1	%1
Mütessa	1	%1
Terci-bent	1	%1
Kıta	1	%1
Toplam	188	

Tablo-1: Şevkî Divanı'nındaki manzumelerin nazım şekillerine göre dağılımı

Şevkî Divanı'nda en fazla rubai nazım şekliyle yazılmış şiirler bulunmaktadır. En az şiir ise müseddes, mütessa ve terci-bent nazım şekilleri kullanılmıştır. Divan'da 2 kaside, 4 murabba, 31 muhammes, 12 tahmis, 1 müseddes, 1 mütessa, 2 onbirli, 2 on ikili, 1 terci-bent, 2 terkeb-bent, 31 gazel, 5 mesnevi, 1 kıta 14 geraylı, 38 bayatı, 40 rubai bulunmaktadır. Şiirlerin toplam mısra mısra sayısı 4068'dir. Şiirlerin sayıları ve kullanım oranları aşağıdaki grafikte yer almaktadır. Grafikte yer alan oranlar nazım şeklinin kullanım sayısına göre belirlenmiştir. Mısra sayısına göre hesaplandığında oranlar değişmektedir.

Grafik-1: Şevkî Divanı'ndaki manzumelerin nazım şekillerine göre dağılımı

2.1.1. Kaside

Biçim:

Gazelin maksud(methiye) ile dua gibi en az iki bölüm içeren çeşidine kaside denir(Kurnaz, Çeltik, 2013: 173).

Şevkî Divanı'nda 2 manzume kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam 87 beyit, 254 mısradır. Divandaki kullanım oranı %6'dır.

33 numaralı manzume kasidedir. 33 beyitten oluşmaktadır. “*mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün*” vezniyle yazılmıştır. Mahlas 33. beyitte kullanılmıştır. Redifi “-a yitdüm men” ek+fiil+ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “ân” kafiye-i mürdeftir.

36 numaralı mazneme kasidedir. 56 beyitten oluşmaktadır. “*mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün*” vezniyle yazılmıştır. Mahlas 54. beyitte kullanılmıştır. Kafiyesi “ân” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

33 numaralı kaside dinî-tasavvufî konuludur. Şevkî felekten şikayetini dile getirip Allah’a sığınmaktadır. Ahirette cehennem ateşinden korkusunun olmadığını, Hz. Muhammed’in(Sav.) ona şefaathçi olacağını söyler. Şevkî’nin bu söyleyişi Hz. Peygamber’in şu hadisini hatırlatmaktadır: “Kıyamet günü en önce ben şefaath edeceğim.”

36 numaralı kasidenin 1-26 arası nesib bölümüdür. 27. beyit girizgahtır. 28-53 arası beyitlerde bu dünyaya nam salmış kişilere telmih yaparak dünyanın geçiçi olduğunu, o kişilerin şimdi sadece isimlerinin kaldığını, bu dünyanın bir değerinin olmadığını söylemektedir. 54-56 arası beyitler dua bölümüdür. Şevkî dünya ve ahirette mutlu olmayı istemekte, günahları için af dilemektedir.

Telmih yapılırken kullanılan bazı beyitler:

Jengār gerd-ile ālūde-ter durur henūz

Mir’atı ki İskender’ün cihāna nūr salan* (36/32)

Yitmişdi sem’lerine rahīl-i kūsdan şadā

Sencer’le tā gidüp fenāya ‘Alparslan* (36/33)

Kīyūmerz’le Güştāsb uyup hāb-ı ğaflete*

Göçmiş bu fānİden ‘ademe şāhlar keyān* (36/34)

Olmışdı bezm-i cihānda ‘adl-ile nāmdār*

Nūş itdi cām-ı ecelini Nūşirevān* (36/37)

2.1.2. Musammat

2.1.2.1. Murabba

Biçim:

Murabba, ilk bendi kendi içinde, diğer bentlerin son mısra(lar)ı daima ilk bentle kafiyeli, dörder mısralık, en az iki bentten oluşan tek kafiyeli nazım şeklidir(Kurnaz, Çeltik 2013: 220).

Şevkî Divanı'nda 4 manzume murabba nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 208'dir. Divan'daki kullanım orasını %5'tir.

130 numaralı manzume müzdeviç murabbadır. Kafiye şeması “*xaxa bbba ccca...*” şeklinde olup “*11'li*” hece ölçüsüyle yazılmıştır. 30 bentten oluşmaktadır. Mahlas XXX.dörtlükte kullanılmıştır. Kafiyesi “-â” kafiye-i mürdeftir.

185 numaralı manzume mütekerrir murabbadır. Kafiye şeması “*aaaA bbbA...*” şeklindedir. “*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

186 numaralı mazneme mütekerrir murabbadır. Kafiye şeması “*aaaA bbbA...*” şeklindedir. “*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ım” ek'ten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

187 numaralı mazneme mütekerrir murabbadır. Kafiye şeması “*aaaA bbbA...*” şeklindedir. “*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “*olan var mı*” fiil+ek+kelime+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

130 numaralı manzumenin türü “yaşname”dir. Yaşname; âşıklar tarafından ortaya konulan ve insan hayatının ana rahmine düşmesinden ölümüne kadar olan safhalarının yaş kademelerine göre konu edildiği destanlardır(Kaya, 1). Şevkî yaşnamesinde kendi hayatını anlatmaktadır. Yaşnamesine ana rahmine düşmeden önceki yaşamını anlatarak başlamış ve

yüz yaşına kadar geldiğini söylemiştir. Yaşnamelerin bir özelliği de âşığın yaşamadığı yaşlarını konu edinmesidir. Genellikle 60-70 yaşına kadar yaşamış olan âşık, daha sonraki yılları kendi düşüncesi doğrultusunda şiirine yansıtmaktadır. Şevkî de yaşnamesinde yüz yaşına geldiğini dile getirirse de hayatı hakkında ulaştığımız bilgilerde veya Divanı'nda bunu doğrulayan başka bir bilgi bulunmamaktadır. Yüz yaşından sonra ahiret için günahlarının affolmasını, cehennem ateşinden uzak olmayı, Hz. Peygamber'in kendisine şefaatçi olmasını dilemektedir.

185 numaralı murabbanın türü münacattır. Şevkî dünyadaki yaşadığı perişanlık ve endişelerini dile getirerek samimi bir üslupla Allah'tan merhamet dilemektedir.

186 numaralı murabbada aşk konusu işlenmektedir.

187 numaralı murabbada dünyada yaşanan sıkıntı, dert ve çaresizlikten dolayı şikayet edilmektedir.

2.1.2.2. Muhammes

Beş mısralık bentlerden oluşan nazım şekline muhammes denmiştir (İpekten, 2017: 96).

Şevkî Divanı'nda 32 manzume muhammes nazım şekliyle yazılmıştır. Bunların toplam mısra sayısı 942'dir. Divandaki kullanım oranı % 23'tür.

44 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-a giçsün mi” ek+fiil+ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “âr” kafiye-i mürdeftir.

45 numaralı manzume manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V.bentte kullanılmıştır. Redifi “-a çıhsun mı” ek+fiil+ek+kelime'den oluşmaktadır. Kafiyesi “ân” kafiye-i mürdeftir.

47 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “*mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten

oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “eyler” fiil+ek’ten oluşmaktadır. Kafiyesi “âr” kafiye-i mürdeftir.

48 manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 6 bentten oluşmaktadır. Mahlas VI. bentte kullanılmıştır. Redifi “-em ben” ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “âl” kafiye-i mürdeftir.

49 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-im var” ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “âl” kafiye-i mürdeftir.

50 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “eylerem kâgaz” fiil+ek+ek+kelimeden oluşmaktadır.

51 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-uma bir bir” ek+ek+kelime+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “ân” kafiye-i mürdeftir.

52 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “olmaz” fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-în” kafiye-i mürdeftir.

53 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-larda” ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-â” kafiye-i mücerreddir.

55 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “-m” kafiye-i mücerreddir.

56 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 6 bentten oluşmaktadır. Mahlas VI. bentte kullanılmıştır. Redifi “-i aç” ek+kelimedden oluşmaktadır. Kafiyesi “-l” kafiye-i mücerreddir.

57 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 6 bentten oluşmaktadır. Mahlas VI. bentte kullanılmıştır. Redifi “-a” ek’ten oluşmaktadır. Kafiyesi “-îr” kafiye-i mürdeftir.

58 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-üñ olur” ek+fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-k” kafiye-i mücerreddir.

59 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ı degül” ek+kelime’den oluşmaktadır. Kafiyesi “-âl” kafiye-i mürdeftir.

60 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “bugün” kelime+kelimedden oluşmaktadır. Kafiyesi “-âz” kafiye-i mürdeftir.

61 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “gelecekdür” fiil+ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

62 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-dan gidecekdür” ek+fiil+ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-â” kafiye-i mücerreddir.

63 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten

oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redif “zülfi” kelimedden oluşmaktadır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

64 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “eylemiş” fiil+ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

65 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 9 bentten oluşmaktadır. Mahlas VIV. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

66 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “işlemez” fiil+ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

67 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ım benüm” ek+kelime+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

68 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-uñ gelür” ek+fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

69 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü mefâ’ilün mef’ûlü mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V.bentte kullanılmıştır. Redifi “oldı” fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

76 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “didiler gerçek imiş” fiil+ek+ek+kelime+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

77 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-sı gerekdür kişinüñ” ek+kelime+ek+kelime+ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-â” kafiye-i mücerredir.

78 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-den kara çarkıt” ek+kelime+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “-er” kafiye-i mücerredir.

87 numaralı manzume tek bentten oluşan muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. Mahlas kullanılmamıştır. Kafiyesi “âr” kafiye-i mürdeftir.

125 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. “Mersiye-i İmâm Hüseyin” başlıklıdır. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “Hüseyin” kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “-â” kafiye-i mücerredir.

126 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “-em” kafiye-i mücerredir.

127 numaralı manzume müzdeviç muhammestir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “Hüseyin için” kelime+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

128 numaralı manzume mütekerrir muhammestir. Kafiye şeması “aaaAA bbbAA cccA dddA...” şeklindedir. “11’li hece ölçüsü”yle yazılmıştır. 8 bentten oluşmaktadır. Mahlas VIII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ı sen” ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “ân” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

44 numaralı muhammeste Şevkî vatanından ayrı kalışı anlatmakta ve feleğe sitem etmektedir.

45 numaralı muhammes dinî-tasavvufî konuludur.

47 numaralı manzume hikemî tarzla yazılmış olup bu dünyada Allah'a yakışır amel, ibadet edersek bela ve dertten uzak olabileceğimiz söylenmektedir. Ayrıca ibadet etmekle gönül aynamızın temizleneceği anlatılmaktadır.

48 numaralı muhammeste Şevkî kendini Mecnûn'a benzeterek bu dünyada gam, keder ve dert içerisinde bulunduğundan; sevgiliden ayrı kalarak yandığından bahsetmektedir.

49 numaralı muhammeste sevgilinin güzellik unsurlarından bahsetmekte ve sevgiliyi övmektedir. Muhammesin IV. bendinde felekten şikayet ederek önce mutlu edip sonra yüz gam verdiğini söylemektedir. V. bentte ibadet ve amelle kendini Allah'a verdiğini belirtir. Şevkî Hz.Yakûb olayına telmihte bulunarak gönlüne seslenir ve sabrederse Yakûb gibi Yusûf'una kavuşacağını söyler.

50 numaralı muhammeste sevgiliye duyulan aşk anlatılmaktadır.

51 numaralı muhammeste Şevkî vatanından ayrı kalışını ve bu ayrılığın ciğerini kanla doldurduğunu dile getirerek feleğin kendini imtihan eylediğini söylemektedir. Son bentte ise kendine seslenerek bu dünyada kimsenin devamlı mutlu olmadığını, dünya zevkinin kalıcı olmayışını hatırlatarak Sübhan'a dua etmesini söyler.

52 numaralı muhammeste sevgilinin güzellik unsurlarından yararlanılarak sevgilinin medhi yapılmaktadır. Saç sünbüle, yanak gülistana, hat berg-i reyhâna, kaş kible-i âleme, dehan hokka-i mercâna... benzetilmektedir. Son bentte ise Şevkî sevgilinin ona zulmettiğini söyler.

53, 55, 56, 57, 58, 60, 63, 78 numaralı muhammeslerde sevgilinin güzellik unsurlarına yer verilerek âşık-sevgili ilişkisi işlenmektedir.

58 numaralı muhammes öğüt türündedir.

59 ve 61 numaralı muhammesler dinî içeriklidir. Sevgilinin övülmesiyle başlamış son bentte Müslüman olanların bu devirde dert çektiğini, alemleri Yecüc ve Mecüc'ün tuttuğunu ve Mehdi'nin geleceğini söylemektedir.

62 numaralı muhammes dinî içeriklidir. Akıllıların daima tevekkül yolunu tuttuklarını, ahiretin son menzil olduğunu söylemektedir.

64 numaralı muhammeste gül bahçesinin tasviri yapılmaktadır. Muhammesin son bendinde iyi ve kötünün dünyada olduğunu, Allah'a devamlı şükür ve dua etmemiz gerektiğini, Allah'ın bizi çaresiz koymayacağını söylemektedir.

65 ve 66 numaralı muhammeste felekten şikayet edilmektedir.

67 numaralı muhammes dinî içeriklidir. Şevkî sevgiliye olan aşkını dile getirerek bu yolda başını da alsalar dönmeyeceğini söylemektedir. Son bentte ise Esmâ-yı hüsnâdan “Müntakîm” ismini söyleyerek sultanının Allah olduğunu belirtir.

68 numaralı muhammeste sevgili ve sevgiliden ayrı kalışından dolayı yaşadığı üzüntüyü belirterek kendine sabırlı olmasını söylemektedir.

69 numaralı muhammes bahariye türündedir.

76 numaralı muhammeste Şevkî sevgilinin güzelliğini vurgulamıştır. Hz. İsa olayına telmihte bulunarak sevgilinin hayat verici olduğu ifade edilmiştir. Son bentte Leylâ ve Mecnûn mesnevisine telmihte bulunarak sevgiliyi Leylâ benzetmiş kendine ise Mecnûn dediklerini söylemektedir.

77 numaralı muhammeste kişide olması gereken huylardan bahsetmiş; VI. bentte şiir ve gazel okumayanın lezzetini anlamacağını, şiirin manasının olması gerektiğini söylemiş; son bentte ahiret için hayırlı işler yapılmasının gerekliliğini dile getirmiştir.

125, 126, 127 ve 128 numaralı muhammesler mersiye türünde yazılmıştır. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da katledilişi ve bundan dolayı olan üzüntü anlatılmaktadır.

2.1.2.3. Tahmis

Bir gazelin ya da bir kasidenin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiye üç mısra eklenerek muhammes beşli hâle getirmeye “tahmîs etme” ve ortaya çıkan manzumeye de “tahmîs” denir (İpekten, 2017: 100).

Şevkî Divanı’nda 12 manzume tahmis nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam 280 mısradır. Divan’daki kullanım oranı %7’dir.

Şevkî; Fuzûlî’nin 11 gazelini, Hâfız-ı Şîrâzî’nin ise 1 gazelini tahmis etmiştir. Fuzûlî’nin ve Hâfız-ı Şîrâzî’nin tahmis edilen gazellerinin ilk beyitleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tahmis	Tahmis Edilen Şair	Tahmis Edilen Gazelin İlk Beyti
40	Fuzûlî	<i>Ham açılduķca zülfünden belâ vü miḥnetüm artar Bi-ḥamdî’llâh ki ‘ömrüm uzanur cem’iyyetüm artar</i>
41	Fuzûlî	<i>Lebüñ ‘aks-i gözüm yaşını mey tek lâle-gün itdi Zeneḥdānuñ murādum dest-gāhın ser-nigün itdi</i>
42	Fuzûlî	<i>Kerem kııl sâķī kesme iltifātuñ bî-nevâlardan Elünden geldiği ḥayrı dirİğ itme gedâlardan</i>
43	Fuzûlî	<i>Hoşem kim dem-be-dem giryān gözüm ol ḥāk-i pādandur Ziyānı olmaz ol gözyaşınuñ kim tütüyādandur</i>
46	Fuzûlî	<i>Ṭıl(1)sm-ı genc içün ben ism-i a‘zam yād dutduñ dut Ṭıl(1)sm-ı sındırup genci töküp ismi unutduñ dut</i>
54	Hâfız-ı Şîrâzî	<i>Seḥerem ḥâtif-i mey-ḥâne be-devlet-ḥ`āhı Goft bâzāy ki dirİne-yi İn dergāhı</i>
70	Fuzûlî	<i>Merhem koyup oñarma sînemde kanlu daķı Söndürme öz elüñle yandurduķuñ çerāķı</i>
71	Fuzûlî	<i>Āyİne sever cāndan ruḥşāre-i cānānı Bir gāyete yitmiş kim ayrılса çıkḥar cānı</i>
72	Fuzûlî	<i>Fāş kılduñ ğamı ey dİde-i ḥün-bār benüm Eyledüñ merdüme nem olduķın izḥār benüm</i>

73	Fuzûlî	<i>Dehenün derdüme dermân didiler cānānuñ Bildiler derdüme yoğdur vereler dermānuñ</i>
74	Fuzûlî	<i>Seyr kı1 gör kim gülistānuñ ne āb u tābı var Her taraf bin serv-i ser-sebz ü gül-i sīrābı var</i>
75	Fuzûlî	<i>Leblerüñ tek la'1 ü lafzuñ tek dūr-i şeh-vār yoğ La'1 ü gevher çoğ lebüñ tek la'1 ü gevher-bār yoğ</i>

Tablo-2: Tahmis edilen şair ve gazelinin ilk beyti

40 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-im artar” ek+fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-t” kafiye-i mücerreddir.

41 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “itdi” fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “ün” kafiye-i mürdeftir.

42 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-lardan” ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “â” kafiye-i mücerreddir.

43 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 8 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-dandır” ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “â” kafiye-i mücerreddir.

46 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-dun dut” ek+filden oluşmaktadır. Kafiyesi “-t” kafiye-i mücerreddir.

54 numaralı manzume Hâfız-ı Şîrâzî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâlün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “-âh” kafiye-i mürdeftir.

70 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü fâ’ilâtün mef’ûlü fâ’ilâtün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ı” ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-k” kafiye-i mücerreddir.

71 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “mef’ûlü mefâ’ilün mef’ûlü fâ’ilâtün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ı” ek’ten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

72 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâlün fe’ilâlün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “benüm” kelime+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

73 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-uñ” ek’ten oluşmaktadır. Kafiyesi “-ân” kafiye-i mürdeftir.

74 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ı var” ek+kelime’den oluşmaktadır. Kafiyesi “-âb” kafiye-i mürdeftir.

75 numaralı manzume Fuzûlî'ye tahmistir. Kafiye şeması “aaaaa bbbba...” şeklindedir. “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VI. bentte kullanılmıştır. Redifi “yoh” kelimedenden oluşmaktadır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

40, 41,42 ,43, 46, 70, 71, 72 ,73, 74, 75 numaralı Fuzûlî'ye yazılan tahmislerde din-tasavvuf konuludur.

54 numaralı Hâfız-ı Şîrâzî'ye yazılan tahmis tasavufî olup öğüt içermektedir.

2.1.2.4. Müseddes

Biçim:

İlk bendi kendi arasında, diğer bentlerin son bir veya iki mısrası ilk bent ile kafiyeleli olan aynı vezindeki altışar mısralık manzumelerdir(Kurnaz, Çeltik, 2013: 289).

Şevkî Divanı'nda 1 maznuzme müseddes nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 30'dur. Divan'daki kullanım oranı %1'dir.

79 numaralı manzume müseddes şeklindedir. Fakat klasik muhammeslerden ayrılmaktadır. Bazı muhammesler hem mütekerrir hem de müzdeviç olur(Tahir Olgun 1973: 102). Daha çok 19. yüzyıldan itibaren görülen klasik şeklin dışındaki muhammes şeklinde kullanılan kafiyeleler şunlardır:

1. aaaAa bbbAa
2. aaaaA bbbaA (Kurnaz, Çeltik, 2013: 268).

Şevkî Divanı'ndaki 79 numaralı manzumenin kafiyelelenişi ikinci şemaya uymaktadır, hem müzdeviç hem mütekerrir şekilde yazılmıştır. Her bendin sonunda tekrar eden vasıta beytinin son mısrası olduğu için bu manzumenin adına müzdeviç-mütekerrir müseddes diyebiliriz. Vezni “*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*”dür. 6 bentten oluşmaktadır. Mahlas VI. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

79 numaralı müseddeste Şevkî dünyada yaşadığı sıkıntılardan ve tersine dönmüş bahtından dolayı sitemini anlatmaktadır.

2.1.2.5. Mütessa

Biçim:

İlk bendi kendi içinde, diğer bentlerin son mısraları daima ilk bent ile kafiyeli, aynı vezinde dokuzar mısralık, en az iki bentten oluşan tek kafiyeli nazım şeklidir(Çeltik, Kurnaz, 2013: 333).

Şevkî Divanı'nda 1 manzume mütessa nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 45'tir. Divan'daki kullanım oranı %1'dir.

129 numaralı manzume mütekerrir mütessadır. Kafiye şeması “aaaaaaaAA bbbbbbbAA...” şeklindedir. “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “-îm” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

129 numaralı mütessa tevbename türündedir. Bu dünyanın yokluk dünyası olduğunu ve dertlerinin gittikçe arttığını söylemektedir. Günah ve kabahatlerinin affolması için Allah'a karşı tövbe etmektedir. Şevkî tövbesini iktibas sanatıyla da desteklemektedir:

Görmedüm bu 'âlem-i süflîde müstaḥkem esās
Bî-vefâlık resmini kıldum ki ḥâlünden kıyās
Virmiş âyIn-i denî himmetlere fâḥir libās
'Âlî himmet keslere ḳalmışdı hem faḳr [u] palās
Ben anuñ-çün göñlüme 'uḳbādan aldum iḳtibās
Şevkî'yâ îmān-ile yâ Rab diyüp şükr u sipās
Cürme itdüm tevbeten li'llāh(?) senden iltimās
Dür ḳıl benden *ma'āzallāh zi-şeyṭānū'r-racīm*
Şıdk-ı dilden tevbe kıldum *ente't-tevvābü'r-raḥīm* (129/V)

2.1.2.6. Onbirli Musammat

Biçim:

İlk bendi kendi içinde, diğer bentlerin son mısra(lar)ı daima ilk bentle kafiyeli, aynı vezinde on birer mısralık en az iki bentten oluşan tek kafiyeli nazım şeklidir(Çeltik, Kurnaz, 2013: 252).

Şevkî Divanı'nda 2 manzume onbirli musammat nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 264'tür. Divan'daki kullanım oranı %6'dır.

81 numaralı manzume müzdeviç onbirli musammattır. Kafiye şeması “aaaaaaaaaaaa bbbbbbbbbbba...” şeklindedir. “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmıştır. 12 bentten oluşmaktadır Mahlas XII. bentte kullanılmıştır. Redifi “oldı aceb” fiil+ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “-âr” kafiye-i mürdeftir.

85 numaralı maznume müzdeviç onbirli musammattır. Kafiye şeması “aaaaaaaaaaaa bbbbbbbbbbba...” şeklindedir. Vezni “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün”dür. 12 bentten oluşmaktadır. Mahlas XII. bentte kullanılmıştır. Redifi “-im var” ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “-n” kafiye-i mücerredir.

İçerik:

81 numaralı onbirli musammat ilahî aşk konuludur. Son bentte bu dünyada gam çekmeye sabrının kalmadığını söylemekte ve Esma-i Hüsna’dan Allah’a “*Vehhâb*” isminiyle seslenerek günahları için merhamet dilemektedir.

85 numaralı onbirli musammatta sevgili övülerek onun güzellik unsurları anlatılmakta ve mesnevi karakterlerine telmihte bulunmaktadır. Son bentte Allah’ın isimlerinden *Gaffâr, Settâr, Kahrâr; Dört Halife Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali(Haydar-ı Kerrâr)* anılmaktadır.

2.1.2.7. Onikili Musammat

Biçim:

İlk bendi kendi içinde, diğer bentlerin son mısra(lar)ı daima ilk bentle kafiyeli, aynı vezinde on ikişer mısralık en az iki bentten oluşan tek kafiyeli nazım şeklidir(Kurnaz, Çeltik, 2013: 358).

Şevkî Divanı'nda 2 manzume onikili musammat nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 276'dır. Divan'daki kullanım oranı % 7'dir.

83 numaralı manzumeye yazmada "Terci-bent" başlığı atılmıştır. Fakat incelediğimizde ilk bendi kendi içerisinde kafiyeli ve vasıta mısra(lar)ı ilk bent ile kafiyelidir. Yukarıdaki tanımda da belirtildiği üzere bu musammatın özelliğidir. Terci-bent: "...bentlerden ayrı, tek kafiyeli(ortak kafilenmiş) mısralarla birbirine bağlandığı nazım şekli"(Çeltik, Kurnaz, 2013: 403) olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgiye göre terci-bent olması için vasıta beytinin ilk bentten ayrı kafiyelenmesi gerekirdi. Bu durumda manzumeyi terci-bent değil onikili mütekerrir musammat olarak kabul edebiliriz. Kafiye şeması "aaaaaaaaAA bbbbbbbbbbAA..." şeklindedir. "mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün" vezniyle yazılmıştır. 12 bentten oluşmaktadır. Mahlas XII. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi "-ân" kafiye-i mürdeftir.

86 numaralı manzume müzdeviç onikili musammattır. Kafiye şeması "aaaaaaaaaaaaa bbbbbbbbbbba..." şeklindedir. "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle yazılmıştır. 11 bentten oluşmaktadır. Mahlas XI.bentte kullanılmıştır. Redifi "-a bah" ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi "-â" kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

83 ve 86 numaralı onikili musammat aşk konuludur.

2.1.2.8.Terci-bent

Biçim:

Kendi içinde bütün mısraları kafiyeli veya başta gazel olmak üzere, herhangi bir nazım şeklinden oluşan en az iki bendin bentlerden ayrı ve tek kafiyeli mısralarla birbirine bağlandığı nazım şeklidir(Kurnaz, Çeltik, 2013: 403).

Şevkî Divanı'nda 1 terci-bent bulunmaktadır. Toplam mısra sayısı 30'dur. Divan'daki kullanım oranı %1'dir.

Beyit matla ve müfret diye iki gruba ayrıldığına göre, vasıta beytinin matlâ ve müfret olması mümkündür(Kurnaz, Çeltik, 2013:437). Buna bilgiye göre 80 numaralı manzumeye müzdeviç terci-bent diyebiliriz. Kafiye şeması “bbbbbac dddddac...” şeklindedir. “mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifleri “-dür didüm didi ve -uñ durur senüñ” ek+kelime+ek ve ek+kelime+ek+kelime+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-âh” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

80 numaralı terci-bent aşk ve sevgili konuludur.

2.1.2.9. Terkib-bent

Biçim:

Terkib-bent, kendi içinde gazel veya musammat biçimlerdeki gibi kafiyeli bentlerin, bentlerden ve birbirlerinden ayrı kafiyeli mısralarla birleştiği bir nazım şeklidir(Çeltik, Kurnaz, 2013: 489).

Şevkî Divanı’nda 2 manzume terkib-bent nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 112’dir. Divan’daki kullanım oranı %3’tür.

82 numaralı manzume terkib-benttir. Kafiye şeması “aaaaaaaaaaaaabb cccccccdd...” şeklindedir. “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün” vezniyle yazılmıştır. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Manzumenin ilk bendinin mısra sayısı diğerlerinden farklıdır. İlk bentte 14 mısra olmasına rağmen diğer bentlerde onar mısra bulunmaktadır. Bu kullanımla ilgili Halil Erdoğan Cengiz’in şu sözleri konuyu açıklamaktadır: “Amacımız bu önemli gerçeği vurgularken “terkib-bend ve tercî-benlerin her bendi değişik sayıdaki bendlerden oluşur” veya mutlaka öyle olmalıdır yolunda başa bir kuralın var olduğunu ileri sürmek değildir. Demek istediğimiz, şairin her bendi eşit sayıdaki bentlerden oluşturmak zorunda olmadığı dilerse noksan veya fazla sayıdaki bendlerden oluşmuş bendleri de yazabileceği ve bunun bir kusur sayılmayacağıdır.”(Cengiz, 1986: 408).

84 numaralı manzume terakib-benttir. Kafiye şeması “aaaaaaaaabb cccccccdd...” şeklindedir. “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün” vezniyle yazılmıştır. 7 bentten oluşmaktadır. Mahlas VII. bentte kullanılmıştır. Manzumenin I, II, IV ve V. bendi 12 mısra; III, VI ve VII. bendi ise 10 mısradan oluşmaktadır.

İçerik:

82 numaralı terakib-bentte gül bahçesi ve sevgili anlatılmaktadır. V. bentte Hz. Peygamber’den bahsederek onun güzelliği vurgulanmaktadır. Şevkî Hz. Peygamber’e dünyada sâlât ve selâm getirenlerin ahiret için asla kaygı çekmemesi gerektiğini söylemektedir.

84 numaralı terakib-bent hicviye türündedir. Sonbahar ve kış mevsimi üzerinden bu zamandaki insanların Allah’ı anmayı bıraktıklarını, Allah yolundan çıkıp kötü işler yapmayı huy edindiklerini, fenalık ve ahlâksızlığın arttığını söyleyerek zamandan şikayet etmektedir.

2.1.3. Gazel

Biçim:

Gazel, ilk beyti kendi içinde (matlâ, mukaffâ, musarrâ, müselsel) diğer beyitleri daima ilk beyit ile kafiyeli, en az iki beyitli tek kafiyeli nazım şeklidir(Kurnaz, Çeltik, :78).

Şevkî Divanı’nda 32 manzume gazel nazım şekliyle yazılmıştır. Gazellerin tamamı 254 beyit, 508 mısradır. Divan’daki kullanım oranı %13’tür. Gazellerin harflere göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

ب	1	ن	6
ر	6	و	2
ز	2	ه	8
غ	1	ى	2
ك	2	پ	1

م	1		
---	---	--	--

Tablo-3 : Gazellerin harflere göre dağılımı

Bu tabloya göre Şevkî Divanı’nda en fazla gazel yazılan “و” harfidir. Sırayla “ن”, “ز”, “ى”, “و”, “ك”, “ز”, “پ”, “غ”, “م”, “پ” harfleri gelmektedir.

Gazellerin 14’ü 9 beyitle, 14’ü 7 beyitle 3’ü 8 beyitle, 1’i 6 beyitle, 1’i 3 beyitle yazılmıştır. Gazellerin beyit ve mısra sayılarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Gazel sayısı	Beyit sayısı	Toplam beyit	Toplam Mısra
14	9	126	252
14	7	98	196
3	8	24	48
1	6	6	12

Tablo-4: Gazellerin beyit ve mısra sayısına göre dağılımı

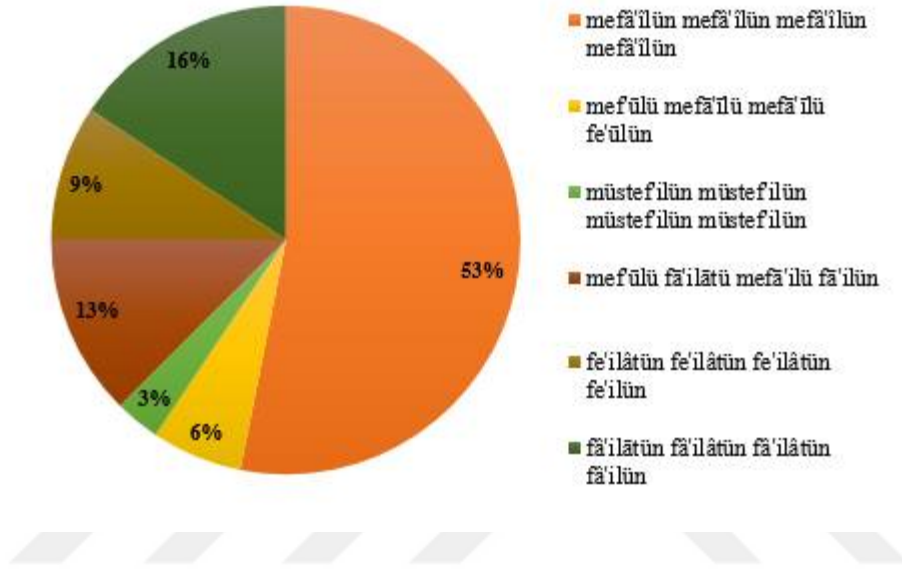
Şevkî Divanı’ndaki gazeller vezinleri bakımından incelendiğinde aruzun 6 çeşidinin kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan vezinler ve kullanım sıklıkları aşağıda yer almaktadır:

Bahir	Vezin	Gazel Sayısı	Kullanım Oranı(%)
Hecez	mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün	17	%53
Hecez	mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün	2	%6
Recez	müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün	1	%3
Remel	fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	5	%16
Remel	fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün	3	%9
Muzari	mef’ûlü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün	4	%13

Tablo-5: Gazellerin vezinlerine göre dağılımı

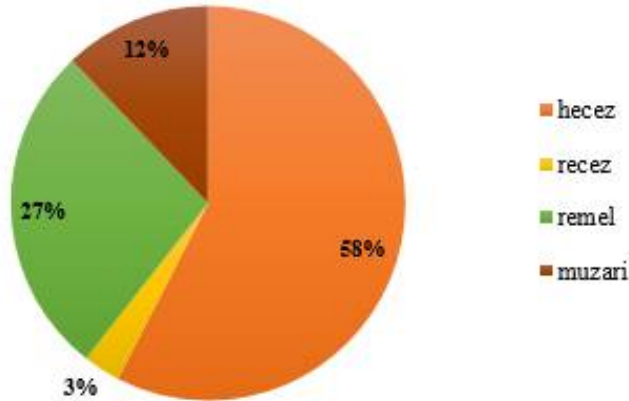
Bu tabloya göre gazellerde en fazla “*mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün*”(53) vezninin kullanıldığı görülmektedir. Sırayla “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*”(16), “*mef’ülü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün*”(13), “*fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün*”(9), “*mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün*”(6), “*müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün*”(3) vezinleri kullanılmıştır.

Gazellerin vezinlerine göre dağılımı aşağıdaki grafikte görülmektedir:

Grafik-2: Gazellerin vezinlere göre dağılımı

Gazellerin aruz bahirlerine göre dağılımı aşağıdaki grafikte görülmektedir:

Grafik-3: Gazellerin aruz bahirlerine göre dağılımı

Şevkî Divanı'nda gazellerin aruz bahirlerine göre kullanımlarında en fazla heceze 19(%58) bahrinin kullanıldığı görülmektedir. Sırayla remel 9(%27), müzari 4(%12), recez 1(%3) kullanılmıştır.

Divan'nda bulunan 31 gazelde mahlas kullanılmıştır. 188 numaralı “Müstezât-müstezat-ı Şevkî” başlıklı gazelde mahlas bulunmamaktadır. Divan'da bulunan 30 gazelden 30'unda mahlas son beyitte kullanılmıştır.

Mahlas beytinden sonra birkaç beytin daha bulunduğu gazellere gazel-i müzeyyel adı verilir (Saraç, 2007: 49). Şevkî Divanı'nda 22 numaralı gazel “*müzeyyel gazel*” özelliği taşımaktadır:

Getürse meclise bir zîşt-sûret bir kabîh-manzar
Ma'aza'llâh yanar Şevkî diyir bir ağıdur kılyân

Çekilse ker elinden dilber-i bir şem'-i ruhsârın
Kılur rûşen gönül mir'âtınun çerâğıdur kılyân (22/8,9)

Müstezat gazelden türemiş bir nazım şekilidir. Müstezatlar aruzun “*mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fa'ilün*” kalıbıyla yazılır ve her mısranın altına “*mef'ûlü fa'ilün*” cüzleriyle yazılmış kısa bir mısra eklenir. Müstezatın asıl vezni budur fakat pek azda olsa başka vezinlerde yazılabilir (İpekten, 2017: 35). Müstezat, ne vezin ne de mısraların kafiye düzeni bakımından kendisini diğer şekillerden ayırıcı bir özelliğe sahip değildir. Ziyade mısralar hangi nazım şeklinin mısralarına eklenmişse, o nazım şeklini müstezat gazel, müstezat kıta, müstezat müseddes ve müstezat beyit, müstezat mesnevi şeklinde ilgili nazım şekillerinin birer çeşidi olarak isimlendirmek uygun olacaktır (Kurnaz, Çeltik, 2013: 530).

Yukarıdaki bilgilere göre Şevkî Divanı'ndaki “*Müstezât-ı Şevkî*” başlıklı 188 numaralı manzume ayrı bir şekil olarak değil “*müstezat gazel*” olarak değerlendirilmiştir:

Görgeç şanemâ şems-i hacîl itdi cemâlün
Mağv oldu meh-i tâb
Ay kıblem 'acâ'ib çekilüp tāk-ı hilâlün
Olmış baña harâb

Virmiş saña zînet velî meşşâta-ı takdîr
Kudret kaleminden
Yek dâne düzüp ‘arızuña zîb-ile hâlûñ
Kıl tek ruhuña bāb (188/1, 2)

Şevkî Divanı’ndaki 32 gazelden 28’inde redif kullanılmıştır. Redifler ek, kelime, kelime+kelime, ek+kelime, ek+ kelime+kelime ve ek olarak gruplandırılmıştır.

Aşağıdaki tabloda rediflerin kullanım sayıları ve gazeller içerisinde kullanım oranları yer almaktadır:

Kafiye	Gazel	Toplam sayı	Kullanım Oranı %
Ek	13, 18, 25, 29, 188	4	%12,12
Ek+kelime	10, 15, 16, 20, 22, 24, 26, 27, 28, 31	11	%33,33
Ek+kelime+kelime	4, 19, 32	3	%9,09
Kelime	2, 6, 8, 9, 12, 17, 21, 23, 30	9	%27,27
Kelime+kelime	7	1	%3,03
Redif kullanılmayan	3, 5, 7, 11, 14, 19	5	%15,15

Tablo-6: Gazellerin rediflerine göre dağılımı

Bu tabloya göre Şevkî Divanı’ndaki gazellerde en fazla “*ek+kelime*” en az ise “*ek*” hâlinde bulunan rediflerin kullanıldığı görülmektedir.

Şevkî Divanı’ndaki gazellerin tamamında kafiye kullanılmıştır. Kafiye kafiye-i mücerred, kafiye-i mürdef ve kafiye-i müesses olarak gruplandırılmıştır.

Aşağıdaki tabloda kafiyelerin kullanım sayıları ve kullanım oranları yer almaktadır:

Kafiye	Gazel	Toplam sayı	Kullanım oranı %
--------	-------	-------------	------------------

Kafiye-i mücerred	4, 6, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 21, 26, 28, 32	12	%36,36
Kafiye-i mürdef	2, 3, 5, 9, 12, 13, 16, 17, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 30, 31, 188	20	%60,6
Kafiye-i müesses	29	1	%3

Tablo-7: Gazellerin kafiyelerine göre dağılımı

Bu tabloya göre Şevkî Divanı’ndaki gazellerde en fazla “*kafiye-i mürdef*’in(%60) en az ise “*kafiye-i müesses*’in(%3) kullanıldığı görülmektedir.

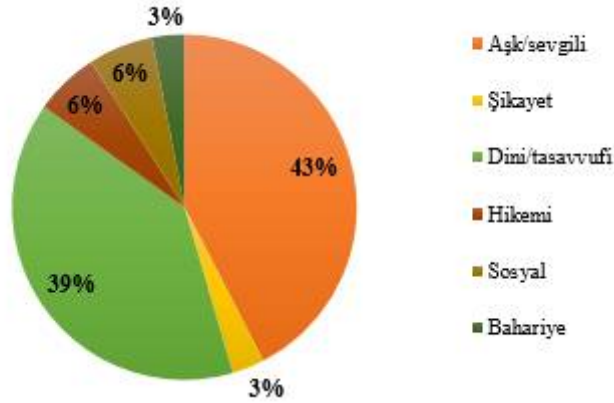
İçerik:

Gazellerin başlıca konusu aşk olmakla birlikte çok farklı konularda yazıldığı da görülmektedir. Bir nazım terimi olmamakla birlikte çeşitli araştırmalarda ve yazılarda aşkın verdiği mutluluk veya ıstırapı dile getiren gazellere âşıkâne gazel, dünyadan haz almayı önde tutan, neşe ve zevki konu edinen gazellere rindâne gazel, sevgilinin güzelliğinden ona duyulan arzudan doğrudan bahseden gazellere şûhane gazel, tasavvuf düşüncesinin hakim olduğu gazellere sûfiyâne, ârifâne gazel, düşünce yönü ağır basan, yol göstericiliği önde olan gazellere hikemî, hakîmâne gazel adlarının verildiği görülmektedir(Saraç, 2007 :47).

Gazellerin beyitleri arasında konu bütünlüğü bulunma şartı olmadığından bir gazelin birden fazla konuyu işlediği/işleyebileceğini söylemek gerekir. Bu durumun aslında şairin yaşadığı dönemde gazelini yazarken belirli bir konu düşünerek yazmadığından da kaynaklanıyor olması muhtemeldir. Şevkî Divanı’ndaki gazeller birden fazla tarza sahiptir. Bu sebeple ağırlıklı olduğu tarza/duyguya göre gruplandırılmıştır.

Şevkî Divanı’nda gazeller konularına göre gruplandırıldığında şu konuların incelendiği görülmektedir: Dini/tasavvufî 13 gazel(%39), aşk/sevgili 14 gazel(%43), hikemi 2 gazel(%6), şikayet 1 gazel(%3), sosyal 2 gazel(%6), bahariye 1 gazel(%3), münacat 1 gazel(%3).

Gazellerin konularına göre dağılımı grafikte yer almaktadır:

Grafik-4: Gazellerin konularına göre dağılımı

Bu grafiğe göre divanda ağırlıklı olarak aşk/sevgili konusunun işlendiği görülmektedir(%43). Burada şunu tekrar söylemek gerekir ki bir gazel sadece aşk konusunu içermektedir diyemeyiz. Çünkü bir gazelin her beytinde farklı konular işlenmekte ve aynı şiirin içersinde hem aşk hem hikemi hem de tasavvufi unsurlar yer alabilmektedir. Divanda işlenen aşk konusu özellikle ilahî aşktır. Şevkî neredeyse her şiirinde sevgiliye olan hasretini dile getirmektedir. Aşk gazellerini dini/tasavvufi gazeller(%39) takip etmektedir; ardından hikemî(%6), sosyal(%6), şikayet(%3), bahariye(%3) konulu gazeller bulunmaktadır.

Şevkî, dinî/tasavvufî gazellerinde gurbet evinde kalmanın verdiği huzursuzluktan, dünyadaki yolculuğundan, hasta gönlünün çok sıkıntı çektiğinden; bu dünyadaki günahlarından, yardıma muhtac olduğundan, devran sâkîsinin ona mey sunmasını istediğinden vb. konulardan bahsetmektedir

Şevkî aşk/sevgili gazellerinde âşîğın aşkı için canını vereceğinden, pervave-mum mazmununu hatırlatarak âşîğın devamlı yandığından, sevgilinin yaşadığı yerden ayrılmak istemediğinden, sevgilisini Hz.Yûsuf'un güzelliğiyle kıyaslayarak daha onun daha güzel olduğundan, sevgilinin zülf, gerdân, serv-i kâmet, gül-ruhsâr gibi güzellik unsurlarından bahsetmektedir.

Şevkî hikemî gazellerinde bu dünyanın boş gelip geçici oluşundan, bu dünyanın malına heves edilmemesi gerektiğinden, ahiret için durmadan çalışmamız ve hazırlık yapmamız gerektiğinden bahsederek yol göstermektedir.

Şevkî şikayet içeren gazelinde gönlünün felekten hiçbir zaman bir vefa görmediğini, bahtının karadan çıkmadığını dile getirerek felekten şikayette bulunmaktadır.

Şevkî münâcâtına “Yâ Rab” diyerek başlamakta ve günahların affolmasını dilemekte, bu dünya hapisliğinden kurtulmak ve ahirette mutlu olmak istediğini söylemektedir.

Şevkî sosyal gazelinde kahvenin yararlarından, yemekten sonra içilmesinin hoş okduğundan bahsetmektedir.

Şevkî bâhâriye gazelinde baharın gelişiyle yaprakların goncaların açtığından bahsetmektedir.

Şevkî Divanı’nda bazı gazellere kırmızı mürekkep ile “ğazel-i diger” başlığı atılmıştır. Başlık atılan gazeller diğer gazellerle karşılaştırıldığında farklı bir özellik görülmemiştir.

Gazellerde özellikle Türkçe kelimeler kullanılmış. Bazı Farsça tamlamalar Türkçeleştirilerek kullanılmıştır. Bu konuya divanın yazım ve dil özelliklerinde ayrıntılı olarak değinilecektir.

2.1.4. Mesnevi

Biçim:

Mesnevi kendi arasında kafiyeli beyitlerden oluşmuş bir nazım şeklidir(aa bb cc...). Beyit sayısı bakımından hiçbir kısıtlayıcı kurala bağlı değildir. İki ile on binlerce beyit arasında değişen bir genişliktedir(Ünver, 2017: 432).

Şevkî Divanı’nda 5 manzume mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 532’dir. Divan’daki kullanım oranı %13’tür.

34 numaralı mesnevi “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” vezniyle yazılmıştır. 108 beyitten oluşmaktadır. Mahlas 106. beyitte kullanılmıştır.

35 numaralı mesnevi “*mef’ûlî mefâ’ilün fe’ûlün*” vezniyle yazılmıştır. 116 beyitten oluşmaktadır. Mahlas 114. beyitte kullanılmıştır.

37 numaralı mesnevi “*fe’ûlün fe’ûlün fe’ûlün fe’ûl*” vezniyle yazılmıştır. 12 beyitten oluşmaktadır. Mahlas 12. beyitte kullanılmıştır.

38 numaralı mesnevi “*fe’ûlün fe’ûlün fe’ûlün fe’ûl*” vezniyle yazılmıştır. 14 beyitten oluşmaktadır. Mahlas 12. beyitte kullanılmıştır.

39 numaralı mesnevi “*mefâ’ilün mefâ’ilün fe’ûlün*” vezniyle yazılmıştır. 26 beyitten oluşmaktadır. Mahlas 26. beyitte kullanılmıştır.

İçerik:

Divan’daki mesneviler uzun bir hikaye içermekten ziyade kısa parçalar hâlinindedir. Mesnevilerde Şevkî’nin hikemî yönü dikkat çekmektedir.

34 numaralı mesnevi bahar tasviriyle başlamakta ve iki arkadaşın birbirine bu dünya hakkında iyi ve kötü şeylerin neler olduğunu söylemesiyle devam etmektedir. Âlemde hırs ve açgözlülüğün bırakılması konusunda öğütler verilmektedir. Mesnevinin sonunda bu dünyanın asıl yaratıcısının Allah olduğu, her şeyin onun hükünde olduğu hatırlatılmakta ve oruç tutup, namaz kılarak Allah’a şükretmemiz gerektiği söylenmektedir.

35 numaralı mesnevide bu dünyada zamanını boş geçirip gaflet uykusunda olduğunu, ahireti unuttuğunu fakat tövbe edip dilde Allah’ı zikrederse şahlar şahı Allah’ın onu asla ümitsiz bırakmayacağını söylemektedir.

37 numaralı mesnevide Firdevsî’nin Şehname’sinde yer alan kahramanlardan Menuçehr, Nuşirevan, Zal, Cemşid ve Keykavus’a farklı beyitlerde telmih yapılmaktadır. Kişilerin isimleri sıralandıktan sonra onların bu dünyadan bir şey almadan, sadece isimlerini bırakarak, göçüp gittiklerini yani bu dünyaya güvenilmemesi gerektiğini söylemektedir.

38 numaralı mesnevide Şehname kahramanlarından Keyhüsrev, Cemşid ve Feridun’a telmihte bulunulmakta ahirete hazırlık yapılması gerektiği söylenmektedir.

39 numaralı mesnevide Şevkî vatanından ayrı kaldığını söylemekte ve feleğe sitem etmektedir.

2.1.5. Kıta

Biçim:

Kıta, iki dizesi mukaffa olmayan tek kafiyele beyitlerle yazılmış nazım şekillerinin adıdır. Bu hâliyle ilk beyti yazılmamış bir gazel görünümüne sahiptir(Kurnaz, Çeltik, 2013: 393).

Şevkî Divanı'nda 1 kıta bulunmaktadır.

1 numaralı manzume “*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*” vezniyle yazılmış 3 beyitten oluşan kıtadır.

İçerik:

Şevkî dünyada dert ve mihnet içerisinde olup iyi günler geçirmediğini ve sevgiliden ayrı kaldığını söylemektedir.

2.1.6. Geraylı

Biçim:

Geraylı daha çok Azerbaycan Türk edebiyatı sahasında kullanılan bir nazım şeklidir. Adı hayli geniş bir sahada hayat süren Kerey/Kirey/Kiray/Giray kavminin adından gelmektedir(Uygur, 2004: 131). Geraylıyı koşmadan ayıran sadece hece sayısıdır. Geraylılar hecenin sekizli kalıbı ile söylenmektedir. Türkiye sahasındaki semaî ve varsağının Azerbaycan sahasında geraylı olarak adlandırıldığını söyleyebiliriz(Oğuz, ? :27).

Kafiye biçimi ilk dördünlüğün birinci, ikinci ve dördüncü mısraları kafiyele, üçüncü mısrası serbesttir: “aaxa”. Kimi zaman ilk dördlük “xaxa” şeklinde de olabilir. Diğer dördlükleri ise üç mısra birbiriyle kafiyele olup sonuncu mısraları ilk dördünlüğün son dizesi ile kafiyele olur.

Şevkî Divanı'nda 14 manzume geraylı nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 280'dir. Divan'daki kullanım oranı %7'dir.

131 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “ister” fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “ân” kafiye-i mürdeftir.

132 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “ister” fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “âb” kafiye-i mürdeftir.

133 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış mütekerir geraylıdır. Kafiye şeması “xaxA bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır.

134 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış mütekerrir geraylıdır. Kafiye şeması “xaxA bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır.

135 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “meni” kelime+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “em” kafiye-i mürdeftir.

136 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “meni” kelime+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “-n” kafiye-i mücerreddir.

137 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “eyler” fiil+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “âr” kafiye-i mücerreddir.

138 numaralı manzume 8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Redifi “lardur” ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “â” kafiye-i mücerreddir.

139 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “güle güle gelir” kelime+ek+kelime+ek+fiil+ekten oluşmaktadır.

140 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır.

141 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Klasik geraydan farklı olarak manzumenin şeması “aaaa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “âğ” kafiye-i mürdeftir.

142 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması 104 numaralı manzumede olduğu gibi “aaaa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Kafiyesi “âb” kafiye-i mürdeftir.

143 numaralı mazneme “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Redifi “-umdur” ek+ekten oluşmaktadır. Kafiyesi “âh” kafiye-i mürdeftir.

144 numaralı manzume “8’li hece ölçüsü”yle yazılmış müzdeviç geraylıdır. Kafiye şeması “xaxa bbba...” şeklindedir. 5 bentten oluşmaktadır. Mahlas V. bentte kullanılmıştır. Redifi “-ina yârüñ” ek+ek+kelimeden oluşmaktadır. Kafiyesi “âğ” kafiye-i mürdeftir.

İçerik:

131, 132,137, 138, 140, 141, 142, 143, 144 numaralı geraylılarda aşk, sevgili ve sevgilinin güzelliği anlatılmaktadır.

133, 135 numaralı geraylılarda vatanından ayrı kalışının üzüntüsü anlatılmaktadır.

134 numaralı geraylıda bu dünyada dert ve güçlüklerle sabretmesi gerektiğini Allah’ın her derde deva olduğu, zorlukların sonunda kolaylık olacağı iktibas sanatıyla desteklenerek anlatılmaktadır.

136 ve 139 numaralı geraylılarda dünyadaki sıkıntılar anlatılmaktadır.

2.1.7.Bayatı

Biçim:

Bayatı Anadolu sahası Türk edebiyatında kullanılmamakla birlikte, Azerbaycan sahası Türk edebiyatında çok kullanılan bir nazım şeklidir. Bayatı sözünün menşei hakkında çeşitli fikirler bulunmaktadır. Ancak bunlar içinde en fazla kabul göreni Oğuzların Bayat boyu ile olan bağlantısıdır(Oğuz :25). Yedi heceli dört dizeden kurulu, en yaygın biçimiyle “aaxa”

şeklinde, az da olsa “*abab*”, “*xaxa*” ve mesnevi gibi “*aabb*” şeklinde kafiyeli bayatı(Kobotarian, 2013: 230) ile mani dış özellikleri, yani şekil açısından benzerlik arz etmektedir. Genellikle ilk iki dize, asıl söylenmek istenen son iki dizeye hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir(Gözyayın, 1989: 3). Klasik Türk edebiyatındaki mani ve Azerbaycan edebiyatındaki bayatının oldukça benzer olduğu görülmektedir.

Şevkî Divanı’nda 38 manzume bayatı olarak değerlendirilmiştir. Bazıları eksik bazıları fazla mısralı bu bayatların bir kısmı 7 heceli bir kısmı 8 heceli ve daha fazla heceli olarak oluşturulmuştur. Bayatların toplam mısra sayısı 152’dir. Divan’daki kullanım oranı %3’tür.

Divan’da 88, 89, 90, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123 ve 124 numaralı manzumeler bayatı nazım şekliyle yazılmıştır.

İçerik:

Bayatılar aşk-sevgili, din ve tasavvuf konuludur.

2.1.8. Rubai

Biçim:

Rubai olarak özel vezinlerle yazılan dört mısralık nazım biçiminin adıdır. Kafiye düzeni “*aaxa*” şeklindedir. Bunun yanı sıra kıta şeklinde, yani “*xaxa*” şeklinde kafiyelenen rubailer ve “*aaaa*” şeklinde bütün mısraları kafiyeli rubailer de vardır. Bütün mısraları kafiyeli olanlara rubai-i musarra veya terane adı verilir(Saraç, 2007: 93).

Şevkî Divanı’nda 40 manzume rubai nazım şekliyle yazılmıştır. Toplam mısra sayısı 160’tır. Divan’daki kullanım oranı %4’tür.

Şevkî Divanı’ndaki rubailerin 38’i “*a a x a*”(146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184), 1’i “*a a a a*”(145) rubai-i musarra, 1’i “*a a b b*”(156) şeklindedir.

Rubaiyi diğer nazım şekillerinden ayıran vezinle alakalı en önemli bir diğer özellik, bütün nazım şekillerinde kaleme alınan manzumede beyitlerin ilk beyitinden son beytime kadar aynı veznin kullanılması bir kural olduğu halde, rubaide her mısranın ayrı bir vezinle yazılabilesidir(Kaşgarlı, 1999: 91). Şevkî Divanı'ndaki 31 rubaide(145, 146, 147, 148, 149, 152, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 176, 178, 179, 180, 181, 183, 184) birden fazla vezin kullanılmıştır.

Klasik Türk edebiyatı içerisinde şairlerin yazmış oldukları rubai, kıta, tuyuğ gibi nazım şekillerinin adlandırılmaları ve divandaki yerleri hakkında çeşitli problemler çıkmaktadır(Çalka, 2014: 191). Rubailer “aaba veya aaaa” kafiye şemasıyla yazılmaktadır. Ancak 156 numaralı mazneme “aabb” kafiye şemasıyla yazılmıştır. Vezni ise rubainin ahrem vezinlerinden “mef’ülü mefâ’ilün mefâ’ilün fâ”dır. Manzumenin rubailer bölümünde yer alması ve rubai vezni ile yazıldığından çalışmamızda rubai olarak değerlendirilmiştir.

Şevkî Divanı'nda 158 numaralı manzume eserde “rubai” başlığıyla yazılmıştır. Yukarıda belirtmiş olduğumuz üzere rubailer kendilerine has (ahrem ve ahreb) vezinlerle yazılmaktadır ancak 158 numaralı manzumenin 1.mısrası “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün”, 2. mısrası “mef’ülü mefâ’ilün mefâ’ilün fâ” 3 ve 4. mısrası “mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilün fâ” vezniyle yazılmıştır. “Rubailerin her mısrası ahrem veya ahrebden değişik vezinli olabilirse de bu tarzda bir vezin değişikliği söz konusu değildir.”(Kurnaz, Çeltik, 2013: 163) Her ne kadar böyle bir değişiklik söz konusu olmasa da manzumenin diğer mısralarının rubai vezinleri ile yazılmış olması ve ayrıca rubai dışında kalan başka hiçbir nazım şeklinde birden fazla veznin kullanılmaması sebebiyle 158 numaralı manzume rubai olarak değerlendirilmiştir.

171 ve 182 numaralı manzûmeler “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” 138 numaralı manzume “fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün” vezniyle yazılmış, rubainin özel vezinleriyle yazılmamıştır. “Veznin şiirin nazım şeklini belirlemek gibi bir görevi yoktur. Veznin şiire ahenk ve ritim katmak yanında en önemli özelliği, mısraların ne kadar uzun uzunlukta olacağını belirlemektir.”(Kurnaz, Çeltik, 2017: 166) Bu bilgiye göre 138, 171, 182 numaralı manzumeler rubai olarak değerlendirilmiştir.

İçerik:

145, 146, 163 numaralı rubailer Allah’a şükür ve dua; 147, 152, 158, 167, 173, 183, 174 numaralı rubailer Allah’tan merhamet ve duaların kabulü; 148 numaralı rubai Hz.

Peygamber'den şefa'at ve merhamet; 149, 153, 159, 172, 175 numaralı rubailer tasavvufî; 160, 162, 164, 165, 169, 170, 184 numaralı rubailer öğüt; 150, 157, 166, 131, 168, 176, 141, 178, 182 numaralı manzumeler aşk ve sevgili; 151, 154, 156, 177, 179, 181 numaralı rubailer felekten ve talihten şikayet, 161 numaralı manzume eleştiri; 155 numaralı rubai sosyal içeriklidir.

2.2. Ahenk Unsurları

2.2.1. Vezin

Klasik edebiyat geleneğinde nazm; “mevzun ve mukaffa söz” olarak tanımlanmakta ve dolayısıyla mazmun biçimini vezin ve kafiye oluşturmaktadır(Yağcıoğlu, 2012: 1). VIII. yüzyılda Arap edebiyatında doğan ve bu yüzyıldan başlayarak Arap şiirinde kullanılan bir şiir ölçüsü olan aruz gittikçe geniş bir alanı kapsamıştır. Önce İran edebiyatını etkisi altına alan aruz, İran şiirlerindeki değişiklikleriyle de öteki edebiyatlara girmiştir. X. yüzyıldan başlayarak Türk edebiyatına da giren bu şiir ölçüsü, hece ölçüsü yanında şiirlerde kullanılmıştır(İpekten, 2017: 131).

Şevkî Divanı'nda toplam 188 manzume bulunmaktadır. Şevkî şiirlerinde hem aruz hem de hece ölçüsünü kullanmıştır. Nazım şekillerinin aruz bahirlerine ve vezinlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir⁷:

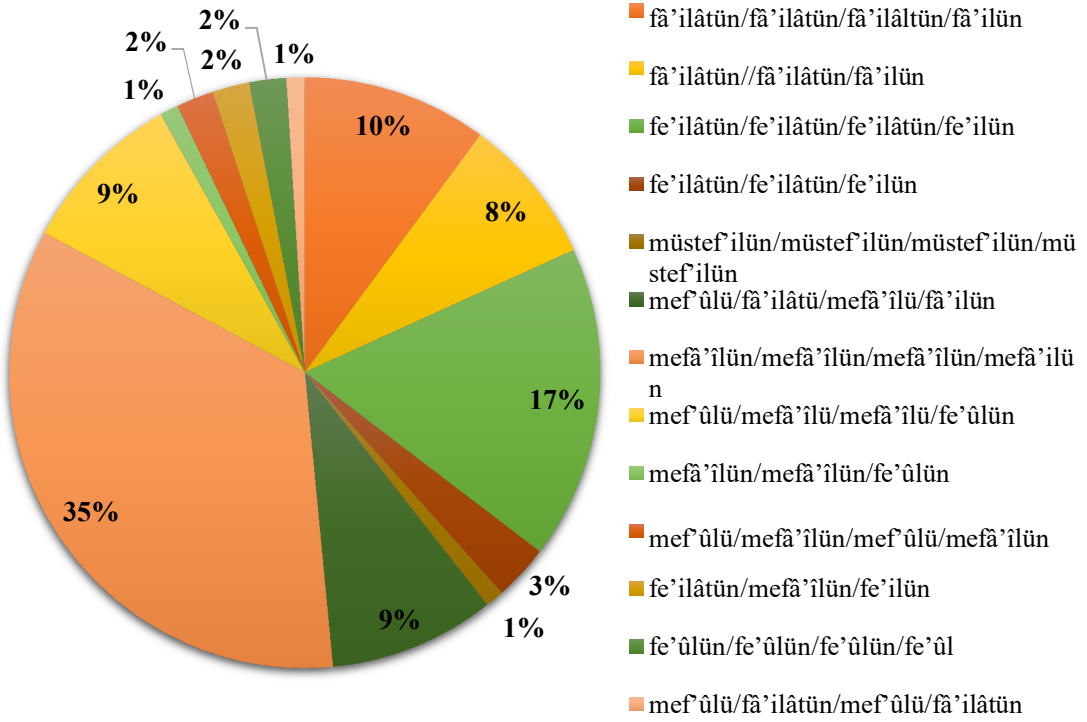
⁷ Şevkî Divanı'nda toplam 40 rubai bulunmaktadır fakat bunlardan 3'ünde rubai vezinleri değil recez bahirleri kullanıldığından tabloda sadece 3 rubainin kullanıldığı vezin gösterilmiştir.

Sıra No.	Bahirler	Vezinler	Kasideler	Murabba	Muhammes	Tahmis	Müseddes	Mütessa	Onbirli	Onikili	Terci-bent	Terkib-bent	Gazeller	Mesneviler	Kıta	Rubailer	Toplam	Kullanım Oranı
1	recez	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/fâ'ilün		1	1	2		1					4		1		10	%10
2	recez	fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/ fâ'ilün			7					1							8	%8
3	recez	fe'ilâtün/fe'ilâtün/ fe'ilâtün/fe'ilün			7	3	1		1				3			2	17	%17
4	recez	fe'ilâtün/fe'ilâtün/fe'ilün			1									1		1	3	%3
5	muzari	mef'ûlü/fâ'ilâtü/ mefâ'ilü/fâ'ilün	1		3						1						9	%9
6	recez	müstef'ilün/müstef'ilün/ müstef'ilün/müstef'ilün											1				1	%1
7	hecez	mefâ'ilün/mefâ'ilün/ mefâ'ilün/mefâ'ilün	1	2	9	5							17				34	%35
8	hecez	mef'ûlü/mefâ'ilü/ mefâ'ilü/fe'ûlün			3				1			2	3				9	%9
9	hecez	mefâ'ilün/mefâ'ilün /fe'ûlün												1			1	%1

10	hecez	mef'ûlü/mefâ'ilün/ mef'ûlü/mefâ'ilün			1	1											2	%2
11	hafif	fe'ilâtün/mefâ'ilün/ fe'ilün							1					1			2	%2
12	mütekariib	fe'ûlün/fe'ûlün/ fe'ûlün/fe'ûl												2			2	%2
13	muzari	mef'ûlü/fâ'ilâtün/ mef'ûlü/fâ'ilâtün				1											1	%1
			2	3	32	12	1	1	2	2	1	2	32	5	1	3	99	

Tablo-8: Şevkî Divanı'nda kullanılan nazım şekillerinin vezinlere göre dağılımı

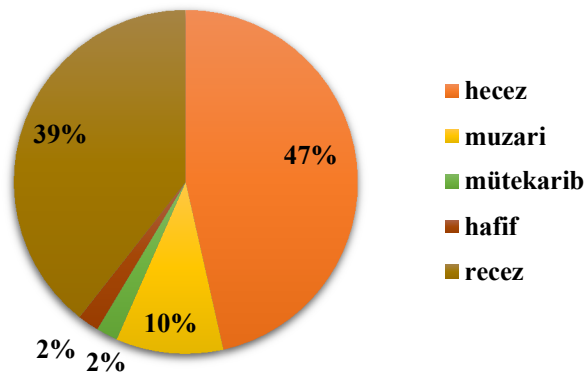
Şevkî Divanı'ndaki vezinlerin kullanım oranı aşağıdaki grafikte yer almaktadır:

Grafik-5: Nazım şekillerinin vezinlere göre dağılımı

Şevkî Divanı'nda aruzun 13 farklı kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplardan en fazla *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*(%35), *fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*(%17) ve *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*(%10) vezinlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Vezinleri bahirlerine göre dağılımı aşağıdaki grafikte gösterilmiştir:

Grafik-6: Vezinlerin bahirlerine göre dağılımı

Bu grafiğe göre Şevkî'nin şiirlerinde en fazla hece(%47) ve recez(%39) bahirlerinin kullandığı görülmektedir.

Şevkî Divanı'nda kullanılan aruz vezinleri klasik şiir geleneğinde şiir yazar şairlerin sık kullandığı vezinlerdir. Şevkî aruz vezniyle birlikte şiirlerinde hece ölçüsünü de kullanmıştır. Yukarıdaki tabloda(Tablo-8) görüldüğü üzere 136 manzume aruzla, 52 manzume ise hece ölçüsüyle yazılmıştır.

Şevkî Divanı'nda yer yer aruz kusurları görülmektedir. Bazıları aşağıda örnekleriyle birlikte gösterilmiştir. İşaret edilen yerler eğik olarak yazılmıştır.

Aruzda uzun okunması gereken hecelerin kısa okunmasına zihaf denir(İpekten, 2017: 157). Şevkî Divanı'nda zihaf kusurunun yapıldığı görülür. Özellikle şairin mahlası ve iki hecesi de uzun olup ikinci hecesinin “î” (sâkî, bâkî vb.) harfi ile bittiği kelimelerde zihafa daha sık rastlanır.⁸ Aşağıda zihaf kusurunun bulunduğu beyitler örnek verilerek açıklanmıştır:

Sîrîn şîrîn güftârûña hasretde qalmış ben kimi
Qumru-ile bûlbûl çok ider tûfî-diller ârzû (10/3)

İçirmiş ‘ışk cāmından baña mey sākî-yi kevşer
Ayılman haşre dek medhûş qallam mest [u] hammāram (18/4)

‘İşka düşdûñ Şevkî gelmiş çûnkü hâtifdan nidā
Yitmiş ammā sem‘ûñe gūyā binādan bir haber (32/7)

10 numaralı manzumenin vezni *müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün* olup “şîrîn” kelimesinin birinci hecesinde ve “tûtî” kelimesinin ikinci hecesinde zihaf yapılmıştır.

⁸ Zihaf kusurunun olduğu kelimelerde kelimenin aslını değiştirmek amacıyla herhengi bir değişiklik yapılmamıştır.

18 numaralı manzumenin vezni *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün* olup “sâkî” kelimesinin “î”sinde zihaf yapılmıştır.

32 numaralı manzumenin vezni *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* olup şairin mahlası olan “Şevkî” kelimesinin “î”sinde zihaf yapılmıştır.

Aruzda sonu ünsüzle biten bir kelimeyi vezin gereği ünlü ile başlayan kelimeye bağlayarak okumaya(Saraç, 2007: 208) vasıl denir. Divan’da vasıl uygulaması yapıldığı görülür. Vasıl uygulamasının olduğu yerler çizgi ile gösterilmiştir:

Nisbet kılup_ol turrelerin zülfüne sünbül
Kim andan_olup rüy-ı siyeh gönli mükedder (14/5)

Ben_-i dil-ğastenün hâlin şabâ dildâra izhâr it
Rağîb-i seg-şifatdan her zamân pinhânı gördükde (16/8)

Degüp şarşar bürehne şâh-ı gülni sebze ney itmiş
Kim_ol dem gülşen_içre Nûh gören tûfâna yitdüm men (33/18)

Sesli harflerle başlayan kelimelerde yapılan ulamalar “elif”, “ayn”, “hâ” harfleriyle başlayan kelimelerde de yapılmıştır. Bunlara “vasl-ı hemze”, “vasl-ı ayn” ve “vasl-ı hâ” denir. Bu tür ulamalar aruzun kullanılışında kusur sayılırlar(İpekten, 2017: 144). Divan’da “vasl-ı ayn” kusurunun yapıldığı görülür:

Ol ânda meclis-i rindâne dâhil bil kim_ışık ehli
Hiç itmez meyl-i mescid bekler ol mey-ğâne kânündür (31/3)

Yüz sürüp egilsem_ayb itmeñ baña bu derde kim
Sürme-i çeşmüm dürür ol hâk-i pādan ey felek (4/6)

Yâ Rab yitür murāda bu dünyāda sen meni
Şād eyle dā'im_ālem-i 'uqbāda sen meni (9/1)

Bazı yerlerde ünlü ile biten bir kelimeden sonra tekrar ünlüyle başlayan kelime geliyorsa aradaki bir hece düşürerek yazılmıştır:

Söle ey bî-gâneveş hecr odına yanmış tenüm
N'ola şorsañ raħm idüp bu âşinādan bir ħaber (32/2)

N'olursun Leylî'veş kaydında ħalsam ya'ni Mecnūn tek
Girer zencîr zülfe her zamān dīvāna ħānūndur (31/8)

Şevķî dir pā-būsuña şabrum alup gitdi göñül
Bezm-i 'ayşuñ bu tarab-nākına hem yitdi göñül
Sāķî cāmında görüp gör güzelim n'etdi göñül
Lebüñe beñzedügi-çün meye meyl itdi göñül
Yohsa bu ħan ħanaķın hîç ele almalı degül (59/V)

Arapçada imâle “çekme, uzatma, bir tarafa eğme” demektir. Aruz terimi olarak aruz ölçüsüne uydurulmak üzere uzatılmasına imâle adı verilir. Aruzda iki türlü imâle vardır. Türkçe kelime ile yapılanlara “imâle-i maksûr(kısa uzatma)”denir(İpekten, 2017: 146). Şevķî Divanı'nda bulunan bazı imâle-i maksûr örnekleri aşağıda yer almaktadır:

Baña çoķ ni'met olur müzd-i behāsına anuñ
Gül-ruħın göstere besdür daķı sarf itmeye zer (11/4)

Gelüp ol lehcesi şîrîn benüm-ile maķāl açmak
Umardum söleşe bu tūķî-yi şekker-şikenden men (26/4)

Görende nergis-i şehlā kimi ħayretdedür 'ālem
Salupdur fitneler çeşmüñ gözüm ehl-i zamān içre (30/4)

Arapça ve Farsça kelimelerde bir uzun heceyi ya da sonu iki sessiz harfle veya “hemze” ile biten bir heceyi bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece okumaya “imâle-i memdûde” veya “medd” denir(İpekten, 2017: 151). Şevķî Divanı'nda bulunan bazı imâle-i memdûd örnekleri aşağıda yer almaktadır:

Degül şahrâ-neverd [ü] *kūh*-ken ben kimi ‘ışk içre
Düşer kim şehir ara olsa mizâc-ı istikâmetden (29/4)

Dilâ bu *devr*de bir şî‘r-i mevzûn âşikâr eyle
Revâcun vir dūr-i nazmuñ meṭâ‘uñ hoş bazâr eyle (17/1)

Bilmeyem sorķı sorıldıķda nedūr anda cevâb
Gelmeyem *hâşır*da ḥ‘âb içre daķı güftâra (13/2)

Şevkî Divanı’nda tek heceli bazı Arapça ve Farsça kelimeler vezin gereķi araya bir ünlü eklenerek bir açık bir kapalı hece şekline getirilmiştir. Bu ünlüler çeviri yazıda yay ayrıç içerisinde gösterilmiştir:

Şimdi med(i)ḥ eylerem ḥüsn içre güllükde anı
Ḳaşları ḳavs-i kuzahdur cebîni bedr-i ḳamer (11/6)

Ben diledum bu faş(ı)lda şâd olum
Ġuşsa-i ġamdan çıḥup âzâd olum (34/19)

Ḳumru ‘anâdil [u] tūṭī oḥur nevâlarun
Tevḥîd dillerinde zik(i)r ḳıldılar ‘ayân (36/4)

Mısradaki “mubrîb” kelimesi “ى” harfî kullanılmadan yani “mutrib” olarak yazılmaktadır. Ancak Şevkî Divanı’nda vezin gereķi medd yapmak için “ى” ekleyerek yazılmıştır:

Nezzâruma geldi serv-i ḳâmet
Mutrîb zarîf ol zarâfet (35/53)

Mısra sonunda yer alan “rūḥ” kelimesi “ruḥ” olarak yazılmaktadır. Divan’da vezin gereķi medli okunması gerektiğinden buna işaret olmak üzere eserde “و ” harfî eklenerek yazılmıştır:

Gülşene basduñ kadem servüm görüp gül-*rūḥ*lar
Her çiçek gelmiş nazargāhuñda yandurmuş çerāğ (3/3)

“İtmeñ” kelimesi Divan’da “itmeyin” olarak yazılmıştır. Mısra “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*” vezniyle okunduğunda vezin bozulmaktadır. Bu sebeple “itmeñ” olarak okunmuştur:

Yüz sürüp egilsem ‘ayb *itmeñ* baña bu derde kim
Sürme-i çeşmüm dürür ol ḥāk-i pādan ey felek (4/6)

“Şevkî” kelimesi Divan’da “Şevkî’ni” olarak yazılmıştır ancak böyle okunduğunda vezin bozulmaktadır. Bu sebeple “Şevkî” olarak okunmuştur:

Eyle tevekkül dil aña gūşe dut
Şevkî kânâ’atle rızâ-pîşe dut (34/106)

“Ney” kelimesi eserde “neyi” olarak yazılmıştır ancak böyle okunduğunda mısranın vezni bozulmaktadır. Bu sebeple “ney” olarak okunmuştur:

Revādur dūd-ı āhın ḳahr-ile başdan çıḥarsunlar
Ki ney birle öpen maḥbūblar dudağıdur ḳalyān (22/7)

“Ḳadd” kelimesi çift “d”li okunması gereken bir kelimedir. Kelime bazı yerlerde vezin gereği tek “d”li okunmuştur. Mısrada “*mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün*” veznine uyum sağlaması için tek “d” kullanılmıştır:

Bu gönlüm ‘arīzuñ ister ḳadūñ cānum ‘aceb olmaz
Sever bülbul güli ‘ālemde şem‘ pervāne ḳānūndur (31/4)

Yukarıda verdiğimiz örneklerin sayısı daha da arttırılabilir. Görüldüğü gibi Şevkî, mısrayı vezne uydurmak için bazıları aruz kusuru sayılan uygulamalara yer vermiştir. Aruz ile yazılan bazı şiirlerinde neredeyse bir bendin tüm mısralarında vezin hatası olduğu da

görülmektedir(Bk. manzume 79, 125, 126...). Hece ölçüsü ile yazılan şiirlerde de mısra sayılarının birbirine eşit olmadığı sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bunlardan hareketle şairin vezni kullanmakta pek de başarılı olduğu söylenemez.

2.2.2. Kafiye

Nazım şekilleri kendi başlıkları içerisinde ele alınırken, şiirlerin kafiye ve rediflerine de yer verilmişti. Bu bölümde Şevkî Divanı'nının genelinde kafiye ve rediflerin kullanımı ele alınacaktır.

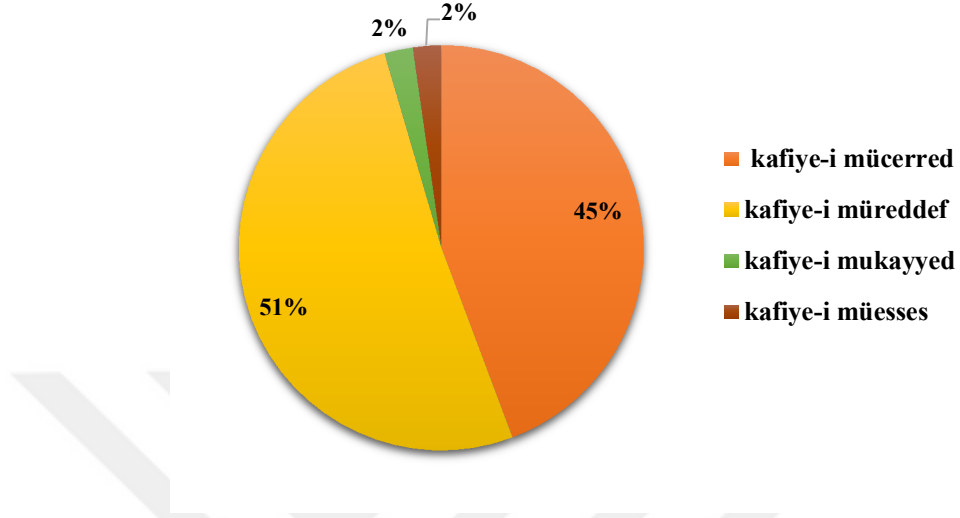
Yüzyıllar boyu şiirin vazgeçilmez unsuru olarak görülen kafiye, günümüzde şiirin tanımı içinde belirtilmemekle birlikte her dönemde şiir dilinin bir özelliği olarak kendisini gösterir. Kafiye, klasik edebiyat anlayışını da vezin ile birlikte şiirin bulundurması gereken iki şartından birisidir. Neyin söylenildiği kadar nasıl söylendiği de önemli olan Divan şiirimizde kafiyenin nazım şekillerini belirleyici bir niteliğe sahip oluşu, ona verilen önemi gösterir. Şiirde ölçüden sonra onun musikî, ses yönünü sağlayayan ahenk öğelerinin en önemlisi kabul edilir. Kafiye den sonra tekrarlanan ek ve kelimelere ise redif adı verilir. Redifler de kafiye gibi aynı şekilde metne ahenk katan öğelerdendir(Saraç, 2007: 257). Divan şiirinde şair için kafiye, şiirde kudret ve kabiliyeti hususunda bir ölçü sayılır. Şair, şiirde kafiyelenmesi güç kelimeleri seçerek hüner ve hakimiyetini göstermek ister(Akün, 1994: 402).

Şevkî Divanı'ndaki manzumeleri kafiyeleri açısından incelediğimizde ünlü veya ünsüz sadece revî harfinin tekrarından oluşan **kafiye-i mücerred**: â(21), r(8), l(5), m(8), n(5), t(2), k(3), ģ(3), t(5), s(2), a(2), û, u, e, ğ, z, i, f, h, y,

Birden fazla ses benzeşmesinden oluşan kafiye-i mürekkeb 3'e ayrılır:

1. Ridf harfinin bulunduğu **kafiye-i mürdef**: âb(4), âc, âd(2), âr(24), ân(31), âl(3), âh(4), âğ(3), ât, âz(3), ûn(5), ûb, îb, ûh, îh, âş, âk.
2. Revî ve kayddan oluşan **kafiye-i mukayyed**: enc, ser, ste, st.
3. Te'sis harfinin bulunduğu **kafiye-i müesses**: âkî, âmet, mâ'il, âfet.

Divan'daki şiirlerde toplam 176 kafiye kullanılmıştır. 176 kafiyeden 78'i (%45) kafiye-i mücerred, 90'ı kafiye-i mürdef (%51), 4'ü (%2) kafiye-i mukayyed ve 4'ü (%2) kafiye-i müessesir. Kafiyelerin kullanım oranları aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Grafik-7 : Şevkî Divanı'nda kafiyelerin kullanımı

2.2.3. Redif

Klasik edebiyatının en önemli ahenk unsurlarından birisi rediftir. Ahenk katmasının yanında aynı zamanda divan şairinin Türkçenin olanaklarını, söyleyiş özelliklerini denemesini; dilinin farklılıklarını keşfetmesini sağlar. Şiirde çok rastlanmayan fiil çekimleri, deyimler ve cümleciklerden oluşan redifler; karşılıkları veya benzerleri bulunmadığı ölçüde özgün sayılırlar. Divan şiirinin redifleri Arapça ve Farsça kelimelerden çok Türkçe söz varlığı üzerine kurulmuştur (Batislam, 2017: 46). Ayrıca redif manzumelerde söz varlığının yanında konu birliğini de sağlamaktadır (Savran, 207: 225-226).

Şevkî Divanı'ndaki manzumelerde kullanılan redifler üç gruba ayrılarak incelenmiştir:

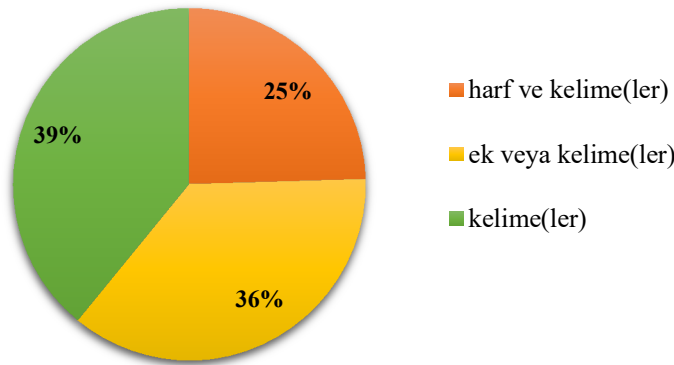
Harf veya ek(ler) hâlindeki redifler: -a(2), am, -den, -lardan, -dandur, -ından, -larda, -e, -ı(4), -uñ, -dür, -dur, -üm, -san, -ı, -dur, inde(2), -lardur, -umdur, -dan, um, uñ

Ek ve kelime(ler)den oluşan redifler: um gelmedi, dan ey felek, -da sen meni, -ler ârzû, -üm var(3), -a cân virmek, -dan gengez, -den men, , -dür bu, -una degmez, -ı gördükde, -dur kalyân, -e dutmuşlar, -â kânûndur, -dan bir haber, -a giçsün mi, -dun dut, -üm

artar, -a yitdüm men, -em ben, -uma bir bir, -i aç, -nik olur, -ı degül, -dan gidecekdür, -um benüm, -uñ gelür, -ı var, -sı gerekdür kişinüñ, -erden kara çarkıt, -dür didüm didi, -dur senüñ, -ına yarüñ, itdi bana, -uma bañ, -uma ‘arz, -dur bu, -a yine

Kelime(ler)den oluşan redifler: gelüp, ayağuna, her ay her ay, sesi, eyle, eyle kahve, eyle, içre, itdi, çıhsun mı, eyler, eylerem kâğaz, olmaz, bugün, gelecekdür, zülf, eylemiş, işlemez, oldı, benüm, yoñ, didiler gerçek imiş, oldı ‘aceb, hiç olmaz, gönül, kimi(2), olasan, Hüseyn, Hüseyn için, ister, -ister, meni, eyler, güle güle gelür, leziz, olmaz, itme, ile, itdi, beni, olan var mı

Yukarıdaki bilgilere göre Şevkî Divanı’nda toplam 110 redif kullanılmıştır. Bunlardan 27’si harf ve ek(ler)den, 40’ı ek veya kelime(ler)den ve 43’ü kelime(ler)den oluşmaktadır. Rediflerin kullanım oranları aşağıdaki grafikte görülmektedir.

Grafik-8 : Şevkî Divanı’nda rediflerin kullanımı

2.3. Dil ve Üslup

2.3.1. Dil

Yönelme eki Orta Türkçenin doğudaki lehçelerinde “-ka,-ga” olarak görülür. Eski Anadolu Türkçesinde (K)G’lerin süreklileşmesi yutulması sonucunda “-(y)a” olmuştur (Gülsevin, Boz, 2013: 55). Divan’da her iki kullanım da bulunmaktadır:

Vezni ser-râst ola ma’nâsı derin fehm idine
Gözine hoş gene şarrâfına bu la’l ü güher (11/2)

Bāḳī ḳalan ‘ömri ḳılma zāyi‘
Olmasuñ *özüñḳa* nefis māni‘ (34/109)

Uygurcada kullanılan ayrılma hâli eki “-*dın*” Karahanlı Türçesi döneminden sonra yazı dilinin Doğu ve Kuzey-Batı olarak ikiye ayrılmasıyla birlikte Doğu(Çagatayca) Türkçesinde kullanılmaya devam etmiştir(Aksu, 2016: 8). Divan’da Çagataycada kullanılmaya devam eden ayrılma hâli eki “-*dın*”ın kullanıldığı görülmektedir:

Dimiş hāşiyetin Loḳmān ḥük(ü)münde nafi’dür
Ṭa’ām*dın* mi’deye ḳoymaz yite hergiz elem ḳahve (21/3)

Azerbaycan dilinde geniş zamanın olumsuzu çeşitli şekillerde oluşturulur. Ağızların çoğunda birinci şahısta “-*mar*, -*mer* ve -*mam*, -*mem*” biçimleri kullanılır. Örnek: qozamaram, “qaldırmaram”, bülmerəm, almam, yetişmem, vermerux vb. Urmiye’nin Balanuş, Türkmen, Göktepe ve Çongarlı köy ağızlarındaysa “-*man*, -*men*” biçimleri de kullanılır(Memmedli, 2021: 1976). Şevkî Divanı’nda “-*man*, -*men*” kullanımına rastlanmaktadır:

Baṇa ḥuld-ı berīnden yek yerüm kūyuñda cevır itseñ
Temennā *itmenem* firdevsi ayrulman vaṭandan men (26/6)

Belirtme hâli eki “-*nı*” Orta Türkçe devresinde (Kuman-Kıpçak, Harezm, Bilinmeyen Orta Asya Lehçeleri, Çagatayca) isimlere de gelmeye başlamıştır. Yaşayan Azerbaycan Türkçesinde de ünsüzle biten kelimelere “-ı” ünlüyle biten kelimelere “-*nı*” olarak gelmektedir(Canpolat, 1992: 10). Divan’da bu kullanımlar görülmektedir:

Bādeni gülşen ara nūş iderem var ğarażum
Ki görüm gül-ruḥumı ḳoysa ḳadem gūlzāra (13/4)

Belirtme hâli ekinin Doğu Türkçesinde görülen biçimi “-*nı*” kullanılmıştır:

‘Alemni çerāğdān eyledi açılup her gül* (82/I)

Soru edatı Divan’da bazı kelimelerde “ma” olarak kullanılmıştır. Bu kullanım Kırgız ve Kazak Türkçesinde soru ekinin, “-ma, -me, -ba, -be, -pa, -pe” şeklini hatırlatmaktadır(Bulak, 2019: 325).:

Ben ki bilim nāmuñuz aḥvālūñuz
Giçerme hoş bu dünyāda ḥālūñuz (34/52)

Eski Türkçede kullanılan “-len” vasıta eki “ile” anlamıyla kullanılmıştır:

Yañağūñ ḥasretünden *kūhlan* şahrālara düşmiş
Kılup mestūr dāğın lāle ol berg-i nihān içre (30/5)

Görülen geçmiş zaman eki(-dı/-tı), isimden isim yapan yapım eki olan “-lı” manasında kullanılmıştır:

Şordum o gevher teki kıymetti söz
Söleşelüm bir niçe ülfetti söz (34/51)

Divan’da bazı kelimenin aslı çoğul olduğu halde tekrardan çokluk eki “-ler” eklenmiştir:

Çünkü fūrkatden giçürdüm şubḥ [u] şām *eyyāmlar*
Heerde yandum işüm bulmadı bir encāmlar
Şevki şabr eyle taparsun vaşl-ı gül-endāmlar
Gitdi menden tāb u fākat ḳalmadı ārāmlar
Ḥüb-rūlar seni eyler zīnet-i destār zūlf (63/VII)

Doğu(Çağatayca) Türkçesinde kullanılan “içinde, arasında” anlamı veren “ara” kelimesi kullanılmıştır:

Degül şahrā-neverd [ü] kūh-ken ben kimi ‘ışk içre
Düşer kim şehir *ara* olsa mizāc-ı istiḳāmetden (29/4)

Divan’da Türkçe kelimelerin şeddeli(´) olarak yazıldığı görülmektedir. Bu durum şairin dili kullanımına örnek teşkil eder. Ayrıca bu kullanım şairin vezni mısraya uydurmak için başvurduğu yollardan da biridir:

Çekseler firdevse gitmen ravza-i kūyuñ koyup
Pāy-bend *ollam* derüñde anı itmen iştiyāğ (3/6)

Kaşunğa nisbet olmağa ham eylemiş kâmetlerün
Kavs-i hilâl mişâl-i dâl olmuş *ideller* ârzü (10/6)

İçirmiş ‘ışk cāmından baña mey sākī-yi kevşer
Ayılman haşre dek medhüş *kallam* mest [u] hammāram (18/4)

Divan’da bazı kelimeler ağız özelliği bakımından farklı yazılmıştır. Genellikle fiil soylu olan bu sözcüklerin yazımında bazen “ (ﺉ) y ve (ﺋ) n ” harfleri kullanılmamıştır:

Vaşl-ı gül çün ‘andelībāsā dilüm *söler* nevā
‘Ārızuñ hecrinde çekdüm ey şanem şadruma dāğ (3/4)

Geldi baña karşı iki şahş ile
Şordum *olardan* ne gezersüz beyle (34/38)

Divan’da “şimdi” anlamına gelen “imdi” sözcüğü “indi” biçiminde de kullanılmıştır:

Giçdi o vaktan niçe meh oldu sāl
Kalmadı *indi* baña devlet ne māl (34/73)

Divan’da “cihān” kelimesi “çihān” olarak kullanılmıştır:

Çihān içre müdām bir ferd kalmaz hīç miñnetde
Tevekkül eylese bir gün çıkar āhir nedāmetden (29/7)

Divan’daki bazı şiirlerde özellikle klasik kullanılan kalıp ifadeler değil bunların Türkçe söyleyişlerine yer verilmiştir:

Ėam degül cān [u] tenüm virsem eger İbn-i Zer'e
Gene ihyā ider *hayvān suyu* tek her bāre (13/3)

Muşaffā eyledüm *dil gözgüsin* dünyā ğubārından
İdüp kesb-i kemāl [u] ehl-i dil 'irfāna yitdüm men (33/3)

Şair, pek çok kelimenin harflerinde değişiklik yapmıştır. Bu kelimeler şairin dili kullanımına da örnek teşkil etmektedir. “Ė” harfi yerine “ق” harfi kullanılmıştır. Bu kullanım ağırlıklı olarak “efĖān” kelimesinin “efkān”, “fiĖān” kelimesinin “fikān” biçiminde yazılmasıyla dikkat çekmektedir. [Ayrıca fāriķ(85/XI), fikān(125/II), peyķam(83/II), yakı(22/6), ğavķā(172) şekilleriyle kullanılmıştır.]

Koydı hecründe beni 'arız-ı gül-gün gül-gün
'Andelīb tek çekerem nāle vü *efkān efkān* (5/6)

Bulunmaz dehr ara sen tek güzel bir şūh-ı müsteşnā
Fikān itmez menüm göñlüm müdām zūlm eyleseñ aşlā
Üzilmez dāmenüñden destimüz ey şūh-ı bī-pervā
Vefā resmin unutmuş diyüp incimezem Zīrā
Bu kim menden cefā kem eylemezsen hem vefādandur (43/VI)

“ب” harfi yerine “م” harfi kullanılmıştır:

Gerek ħūblara cān naķdın virem dehrüñ bazārında
Budur ķaşdum göñülde ehl-i ħüsne *men* ħarīmdāram (18/8)

“ق” harfi yerine “خ” harfi kullanılmıştır:

Ehl-i zevķ itsün temāşā ğonçalar açdı niķāb
Açılır her dem göñül ger *baķsa* gülzāra bu çağ (3/2)

“د” harfi yerine “ت” harfi kullanılmıştır:

İder tā ol zamān aĥvālümü āşüfte-i derhem

Ser-i müyuñ *tökülse* gerdene her yana *қанұндур* (31/6)

“ب ” harfi yerine “پ” harfi kullanılmıştır:

Çemen gül-ruhların pā-māl idüpdür *zīr-i gül-pünde*

Döşenmiş hışt-ı zerrin eylebil külhāna yitdüm men (33/19)

“ق” harfi yerine “غ” harfi kullanılmıştır:

Çekseler firdevse gitmen ravza-i kūyuñ koyup

Pāy-bend ollam deründe anı itmen *iştīyāğ* (3/6)

Bazı fiillerde I.tekil şahıs ekinden önce gelen “y” kaşnaştırma harfi kullanılmamıştır.⁹

“Neyleyem” kelimesi “neylim” olarak yazılmıştır:

Girībānum kıtarımaz derd u ğamdan çāre yoğ *neylim*

Çetindür dirliğüm dünyā evinde bil ki nā-çāram (18/2)

“Olayım” kelimesi “olum” olarak yazılmıştır:

Ben diledüm bu faş(ı)lda şād *olum*

Ğuşsa-i ğamdan çıhup āzād olum (34/19)

“Bileyim” kelimesi “bilim” olarak yazılmıştır:

Açuñ didüm anlara ğüftāruñuz

Çünkü *bilim* fehm-ile kirdāruñuz (34/40)

“Göreyim” kelimesi “görim” olarak yazılmıştır:

Bādeni gülşen ara nüş iderem var ğarazum

Ki *görim* gül-ruhımı kıoysa kıadem gülzāra (13/4)

⁹ Divan’da tüm I ve II. şahıs iyelik ekleri ve şahıs ekleri yuvarlak biçimde okunmuştur. Fakat bu kullanımın ağız özelliği olduğu düşünüldüğünden değişiklik yapılmamıştır.

2.3.2. Üslup

Şevkî'nin şiirlerinde özellikle hikemî bir üslubu benimsediği görülmektedir. Genellikle her yazdığı şiirin bir beyti/bendi'nde bu dünyaya aldanılmaması gerektiğini, bu dünyanın kalıcı olmadığını, dünya işlerine aldanıp boş vakit geçirmek yerine ahirete hazırlık yapılması gerektiğini hatırlatır:

Dilâ bir kimsene dâ'im cihânda şâd-kâm olmaz
Süleymân mülkini hîç kim dutup kâ'im-mağâm olmaz
Gönül bu 'âlem-i süflîde bil hergiz devâm olmaz
Temennâ eyle 'uqbâ zevk-i dünyâ müstedâm olmaz
Muşşşırsan du'â kıl **Şevkî**'yâ Sübhân'uma bir bir* (51/V)

Şevkî'nin şiirlerinde bir teslimiyet vardır. Her zaman sevgili için canını vermek ister ve buna hazır olduğunu söyler. Ayrıca ezelden beri âşığın sevgili için can vermesinin kanun olduğunu belirtir:

Ezel 'uşşâk olan cânın virür cânâna kânündür
Giçer başdan yolunda kıalmaz ol nokşâna kânündür (31/1)

Divan'da karşılaşılan dikkat çeken unsurlardan biri de Şevkî'nin Tükçe kelimelerle şiirinde sade bir dili kullanmayı tercih etmesidir:

Şikeste-hâtırum kim miñnetüm gün günden efzündür
Anuñ-çün bu ciger pergâlesi kâf u elif nündür
Olupdur hem-rehüm vañşı mekânum deşt [ü] hāmündür
Uşşâklar düşmiş ardımcan diyeller kıoyma mecnündür*
Atallar tahta vü daşın ten-i uryānuma bir bir (51/III)

2.3.3. Arkaik Şekiller

Arkaik sözcükler: Konuşulan ve yazılan dilde, kullanılanımdan düşmüş olan eski söz veya deyimlerdir. Bu kelimeler dilin incelenip farklı dönemlere ayrılmasını sağlamakla

beraber dilin zenginliğini yansıtan unsurlardır. Arkaik sözcükler üzerine yapılan araştırmalar sözcüklerin kökenlerinin araştırılması ve tarihî süreç içerisinde geçirdiği değişikliklerin irdelenmesinde de önemli birer yol gösterici olduğunu göstermektedir(Küçük, 2013: 118).

Şevkî Divanı'nda pek çok arkaik kelime kullanılmıştır. Şairin hem Azerî Türkçesi hem Doğu Türkçesi hem de Osmanlı Türkçesinde kullanılan arkaik kelimeleri kullandığı görülmektedir.

Şevkî Divanı'nda tespit edilen arkaik kelimeler ve geçtiği yerler şu şekildedir¹⁰:

Ağ: Ak, beyaz. (81/III)

Ala: Ela, alaca, karışık renk. (34/14)

Alma: Elma. (86/VII)

Aña: Ona. (12/5, 15/6, 22/5, 43/VII, 59/II, 67/I, 86/VIII, 91, 95, 120, 161, 181, 185/VII)

And: Yemin, söz verme. (57/IV)

Andan: Ondan. (25/6, 34/48)

Anı: Onu. (11/6, 34/102, 35/45, 36/2, 56/III, 61/IV, 66/V, 75/II, 85/V, 176, 130/V)

Anlar: Onlar. (34/40, 35/17, 36/45, 37/11, 187/VI...)

Anuñ: Onun, onun için. (8/1, 11/5, 14/7, 18/5, 19/6, 21/1, 22/9, 32/4, 26/26, 36/50, 37/7, 40/V, 45/V, 47/II, 45/I, 48/V, 50/III, 62/III, 63/VI, 72/V, 77/I, 80/II, 170...)

Aparmak: Alıp götürmek. (28/2, 83/V)

Ara: İçinde, arasında. (5/1, 21/1, 37/2, 43/VI, 48/V, 59/III, 186/I...)

Ardıncan(ardınca): Arkasından. (51/III)

Arğa: Arka. (11/8, 35/22)

Ayağ: Kadeh, tas, çanak. (16/1, 35/51, 38/2, 85/VII, 141/I)

Bağmak: Bakmak (3/2, 13/V, 16/6, 30/I, 31/7, 34/58, 35/5, 38/12, 43/IV, 45/I, 52/II, 58/I, 65/VI, 68/IV, 72/VII, 79/I, 85/II, 81/VII, 139/V, 140/III...)

Berk: Sağlam, sıkı, kuvvetli. (84/II)

Beyle: Böyle. (17/3, 25/2, 49/II, 62/VII, 71/I, 71/II, 81/VI, 82/I, 82/IV, 84/VI, 85/III, 86/VIII, 105, 130/XXVIII...)

Beylece: Birlikte, beraber. (81/X)

¹⁰ Arkaik şekiller tespit edilirken yararlanılan kaynaklar: Çağbayır, 2007/ Ayverdi, 2008/ Dilçin, 2013/ Derleme Sözlük, <<https://sozluk.gov.tr/>> ET:18.02.2023

Bezemek: Süslemek. (64/IV)

Birle: İle. (21/5, 22/7, 40/III, 50/II, 66/II)

Biş: Beş. (24/1, 130/VIII)

Budak(budağ): Dal. (141/I)

Buħak: Gerdan. (19/3, 63/IV, 68/III, 78/IV, 81/III)

Buraħmak: Bırakmak. (34/20, 81/VIII, 182)

Çaħmak(Çakmak): Çekmek, çıkarmak, bildirmek, tanıtmak. (83/V)

Çıħartmak: Çıkartmak. (130/VIII)

Çıħmak: Çıkmak. (25/1, 25/3, 29/7, 34/4, 39/5, 45/I, 45/II, 45/III, 45/IV, 46/II, 47/V, 62/III, 76/IV, 81/III, 82/I, 132/V...)

Çoħ: Çok. (11/4, 15/1, 21/4, 27/2, 29/4, 29/6, 33/25, 34/68, 34/94, 35/38, 59/II, 69/V, 71/IV, 77/I, 76/III, 81/XII, 82/IV, 86/V, 131/I, 156, 166...)

Çün: İçin, çünkü. (8/1, 14/7, 16/7, 18/5, 19/6, 21/1, 22/9, 27/3, 45/V, 49/III, 52/IV, 54/II, 57/I, 62/III, 64/V, 64/VI, 69/III, 74/II, 75/V, 75/VII, 85/I, 126, 129/III, 163...)

Daħı(Dağı): Dahi, de, bundan başka, henüz, hâlâ. (25/9, 34/34, 34/42, 34/59, 35/37, 44/IV, 52/IV, 54/II, 57/I, 62/III, 68/V, 71/III, 72/I, 75/VII, 81/V, 81/XII, 84/IV, 85/II, 98, 127/VI...)

Devmek: Olmak, olgunlaşmak, devirmek. (84/III)

Direm: Bir parça, azıcık. (49/V, 86/IV)

Doħkuz: Dokuz. (130/III)

Dutaħ(tutağ): Dudak. (12/2)

Dutmak: Tutmak: (4/7, 15/4, 16/1, 20/7, 27/1, 28/1, 30/6, 36/12, 38/3, 46/I, 48/VI, 53/V, 56/IV, 53/III, 72/IV, 74/II, 76/VII, 79/III, 81/VII, 81/XI, 84/VII, 125/I, 163, 164, 170, 175, 176)

Dürlü: Türlü, çeşit. (135/III)

Düzetmek: Yapmak, inşa etmek. (170)

Düzilmek: Dizilmek, sıralanmak. (34/48, 35/8, 56/V, 56/VI)

Düzmek: Dizmek, yapmak, düzen vermek. (39/22, 45/III, 64/I, 64/II, 115, 139/I)

Geymek: Giymek. (4/4, 21/7, 34/14, 35/4, 64/V, 78/IV, 81/I, 81/III, 81/VII, 81/X, 84/VI, 85/I, 85/V, 86/II, 125/III, 126/III)

Gözgü(Gözgi): Ayna. (33/2, 47/IV)

Hengi: Çelik. (84/III)

Irag: Uzak. (141/IV)

İgirmi: Yirmi. (130/XIV)

İl: Bilinmedik, yabancı. (34/64)
İmdi: Şimdi, o hâlde. (34/86, 34/107, 48/V)
İncilmek: İncinmek. (44/IV, 127/IV)
İşik: Eşik. (85/XII)
Kaçan(Haçan): Ne zaman, her ne zaman. (27/3, 31/2, 136/II)
Kamu: Bütün, hep, herkes. (35/41, 35/111, 44/IV)
Kavmak: Kovmak. (84/III)
Kavurğa(Kavurga): Ateşte kurutulmuş buğday, mısır, nohut gibi şeyler. (84/III)
Kelek: Düzen, hile. (73/VI)
Kışlak: Kışın barınılan yer. (84/II)
Kim: Ki. (4/6, 21/1, 25/3, 28/5, 35/29, 65/II, 66/VIV, 81/I, 85/II, 138/IV, 141/V, 142/VII, 143/III, 144/I, 146, 156, 170, 176, 185/I, 186/II, 187/II...)
Kimesne: Kimse. (130/XIX)
Kimi: Gibi. (5/7,10/3, 15/4, 15/5, 19/6, 22/6, 30/4, 32/4, 34/9, 34/46, 48/VI, 52/III, 56/IV, 56/V, 56/VI, 60/IV, 63/IV, 68/III, 73/VII, 74/I, 75/I, 76/II, 78/III, 78/VI, 79/II, 81/III, 81/IV, 82/II, 83/IV, 85/I, 85/VIV, 86/V, 131/III, 132/V, 142/VII, 144/I, 159, 161, 187/I...)
Kimsene: Kimse. (51/V, 84/VI)
Korhmak: Korkmak. (84/IV, 111)
Kuku: Korku. (125/IV)
Kutarmak: Kurtarmak: (18/2, 84/II)
Min: Bin. (21/9, 130/XXVI)
Minmek: Binmek. (15/7)
Od: Ateş. (13/7, 32/2, 33/22, 40/IV, 44/II, 52/IV, 70/I, 84/IV, 118, 133/I, 141/IV)
Oğ: Ok. (33/29, 43/II, 50/II, 52/IV, 70/I, 73/IV, 76/IV, 81/XI, 84/III, 85/III, 131/I, 136/I...)
Oğlamak: Oklamak. (128/VI)
Oğumak: Okumak. (16/2, 27/1, 33/6, 36/4, 39/4, 57/V, 73/V, 77/VI, 81/VI, 85/II, 86/V, 90)
Ol: O, diğer. (14/5, 16/1, 17/5, 19/3, 20/4, 21/II, 26/IV, 27/4, 28/7, 29/1, 30/5, 31/1, 33/7, 33/14, 34/13, 53/V, 187/III...)
Olar: Onlar. (34/38, 34/40, 34/91, 65/III, 135/V)
Şol: Şu, ol. (16/5)
Oya: O yöne. (62/II)
Ötmek: Geçmek, aşmak. (131/II)

Payız: Sonbahar. (84/II)

Pozmak: Bozmak. (33/10, 36/16, 62/IV, 126/V, 142/II)

Sağ: Sağlam, temiz, gerçek. (84/II, 86/III)

Sağalmak: İyileşmek. (133/II)

Salmak: Göndermek, bırakmak, yaymak, atmak. (9/7, 13/6, 14/6, 15/5, 30/4, 35/88, 36/22, 36/24, 76/IV, 80/IV, 81/XII, 82/III, 126/II, 178, 182...)

Sancılmak: Batmak, saplanmak. (44/III, 51/I)

Saralmak: Sararmak. (186/III)

Sındırmak: Kırmak, parçalamak, bozmak. (58/V, 84/III)

Sınık: Kırık. (24/4, 33/12, 81/XII)

Soruşmak: Birbirine sormak. (34/64)

Sölemek: Söylemek. (3/4, 12/3, 12/8, 18/3, 32/2, 34/39, 34/41, 34/55, 34/59, 69/I, 81/VIII...)

Söleşmek: Konuşmak. (26/4, 34/51, 35/19, 35/92, 55/III, 63/III, 81/IV)

Surak: Su çevirisi, girdap. (57/III)

Sü: Asker, çeri, güç. (128/VI)

Tak(Tag): Yay, yön, tara. (85/XI)

Talamak: Yağma etmek, kaplamak, bürünmek. (84/VII)

Tapmak: Tabi olmak, boyun eğmek. (19/5, 28/6, 46/III, 60/V, 63/V, 76/II, 153...)

Tapşurmak: Teslim etmek, ulaştırmak, sunmak. (69/V, 84/V, 128/I-VIII)

Tepretmek(Depretmek): Kımıldatmak, sarırmak, harekete geçirmek. (62/IV, 63/III, 80/IV, 129/III, 186/I)

Doğru: Doğru, düzgün. (143/II)

Tohunmak: Dokunmak, değmek. (34/85)

Tökmek: Dökmek. (18/7, 33/10, 72/VI, 74/VII, 133/III, 139/I)

Tökülmek: Dökülmek. (18/7, 19/3, 31/6, 33/10, 34/6, 43/VIII, 46/I, 55/V, 64/II, 86/IV...)

Tutuğ: Dolunay. (25/5, 164)

Tüfeng: Tüfek. (84/III)

Urmak: Vurmak, çarpmak. (6/6, 7/6, 12/5, 16/6, 18/6, 55/IV, 64/V, 73/II, 73/IV, 85/IV, 138/II, 132/VI, 154, 186/IV...)

Ürek: Yürek. (185/II)

Üzmek: Koparmak, kesmek. (186/I)

Üzre: Üstüne, üstünde, üzerinde. (7/3, 10/2, 14/3, 14/6, 19/5, 27/4, 34/100, 38/2, 39/3, 41/I, 44/III, 45/IV, 69/II...)

Yağı: Düşman, hasım. (22/6)

Yağlı: Güçlü, canlı. (130/XIII)

Yağa: Yaka. (45/II)

Yağmak: Yakmak. (13/7, 31/7, 48/III, 72/IV, 141/IV)

Yaşlılık: Güzellik. (28/3, 59/II, 65/VII)

Yaman: Kötü, fena. (34/100, 36/43, 40/II, 51/IV, 57/VI, 82/I, 84/I, 102, 119, 138/V, 181)

Yamanlık: Kötülük, fenalık. (28/3, 84/I)

Yandırmak: Yandırmak. (36/14, 67/VI, 70/I, 72/IV, 81/XI, 85/III, 141/IV, 168)

Yarlığa: Affertmek, mağfiret etmek, bağışlamak. (129/XXV)

Yarmak: Kazmak, oymak, ayırmak. (82/I)

Yeddi: Yedi. (130/VI)

Yeng: Renk, şekil, tarz. (86/VI)

Yıhılmak: Yıkılmak. (33/12)

Yıhmak: Yıkmak. (4/1, 22/6, 29/6, 34/95, 36/45, 51/IV, 140/III, 177)

Yil: Yel, rüzgâr. (84/II)

Yir: Yer. (14/4, 22/2, 33/22, 32/45, 33/48, 33/49, 33/58, 33/59, 42/III, 58/IV, 62/VII, 63/IV, 66/V, 73/V, 85/V, 85/XI, 94, 125/I, 126/II, 127/II, 127/IV)

Yitmek(yetmek): Erişmek, vasıl olmak, ulaşmak. (1/3, 5/7, 8/1, 11/9, 12/7, 15/9, 19/7, 20/4, 26/5, 28/3, 30/8, 31/9, 32/1, 32/7, 33/1, 34/26, 34/32, 34/64, 34/72, 34/91, 35/14, 36/33, 36/54, 39/18, 45/V, 47/IV, 48/II, 48/III, 49/IV, 49/V, 50/IV, 63/II, 66/VIV, 67/VII, 70/I, 78/VII, 79/I, 80/V, 86/VIII, 140/II, 141/I, 178, 185/V...)

Yitürmek(yetürmek): Ulaştırmak, erişirmek, vasıl etmek. (9/1, 11/7, 12/3, 12/9, 13/9, 17/6, 23/1, 37/4, 45/IV, 50/I, 51/I, 60/III, 73/I, 81/VIII, 85/X, 125/II...)

Yoh: Yok. (14/8, 31/5, 34/59, 35/68, 39/7, 40/IV, 44/V^, 46/V, 50/III, 57/VI, 58/III, 62/V, 63/VI, 65/II, 67/IV, 67/V, 67/VII, 72/II, 73/VII, 75/I, 75/III, 75/V, 76/VII, 78/V, 81/XII, 83/I, 84/IV, 85/XI, 127/III, 136/V, 149, 153, 181, 185/VII, 187/II, 188/III...)

Yuğu: Uyku. (35/63, 53/II)

Yumak: Yıkamak. (6/2)

2.3.4. Deyimler ve Atasözleri

XX. asra kadar “*sav, mesel, darb-ı mesel, durûb-ı emsâl, ta’bîr*” gibi çeşitli isimlerle adlandırılan deyimler ve atasözleri, Türk edebiyatının ilk yazılı belgeleri Orhun Yazıtları’ndan beri milli kültürün temel taşıyıcısı olmuştur(Elçin, 2001: 623). Milli kültürümüzün aynası olan bu sözlere Divan edebiyatında ve Halk edebiyatında zaman zaman yer verilmiş ve özellikle XV. yüzyıldan sonra adeta bir moda hâline gelmiştir(Ötüken, 1971: 10).

Halkın yıllar boyu edindikleri deneyimlere ve genel kaidelere dayanan, öğüt verici kalıplaşmış sözler “*atasözü*”; öğüt vermekten daha çok bir durumun veya kavramı ifade etmek amacıyla ve genellikle gerçek anlamının dışında oluşan kalıplaşmış söz öbekleri de “*deyim*” olarak tanımlanır.

Türk edebiyatı şairleri de az sözle çok şey anlatabilmek, okuyucu derinden etkileyebilmek ve manzumelerin anlam dünyasını derinleştirmek gibi pek çok amaçla deyim ve atasözlerine sıkça yer vermişlerdir.

Deyimler

Şevkî şiirlerinde anlatımı güzelleştirmek, daha canlı ve güçlü kılmak, yoğunlaştırmak için şiirlerinde deyimlere sıkça yer vermiştir.

Şairin bazı şiirlerinde birden fazla deyim kullanıldığı da görülmektedir: “*fevt etmek(eylemek), ganimet bilmek, gam yememek, zevk etmek*” deyimleri aynı bent içerisinde kullanılmıştır:

Sâkî şun bâdeni *fevt eyleme* fırsat bilürem
Bugünün ‘ayşını elbette *ganîmet bilürem*
Yime ferdâ *gamını* çekmege zaîmet bilürem
Devr-i sâbıkda giçen demleri miînet bilürem
Dem budur *zevķ idelüm* urma giçen demden dem (55/IV)

Şevkî Divanı’nda Türkçe deyimlerin Arapça ve Farsça kelimelerle oluşturulduğu görülmektedir.

“Ayak basmak” deyimini “kadem basmak” olarak oluşturulmuştur:

Gülşene basduñ kadem servim görüp gül-rûhlar
Her çiçek gelmiş nazargāhuñda yandurmuş çerāğ (3/3)

“Uzak tutmak” deyimi “dūr itmek” olarak oluşturulmuştur:

Qahr [u] cevruñ her zamān itmiş beni maḥkūm yine
Cānumı dūr itmedüñ kayd-ı belādan ey felek (4/II)

“Ayağına yüz sürmek” deyimi “pā-būsına yüz sürmek” olarak oluşturulmuştur:

Ser-i kūyuñda hezārum yitişüp and oldum
Yüz sürüp pā-busuña ‘āşık-ı pā-bend oldum
Zenaḥuñ devrin alup turr[e]ñe peyvend oldum
Düşüben çāh-ı tılısm-ı genciñe bend oldum*
Zülf-i zencirüñe girdüm ḥalüm oḥşar yesire (57/IV)

“Nur gibi” deyimi “nūrāsā” olarak oluşturulmuştur:

Her gün alur ki māh mihr-i ruḥından ziyāların*
Düşmüş hemİşe pāk-ı nurāsā ayağına (6/5)

“İki büklüm olmak” deyimi “dü-tā olmak” olarak oluşturulmuştur:

Bir māh-ı nev tek oldı kadüm za‘fdan ğaraż
Olmış dü-tā ki qaşuña beñzer her ay her ay (7/6)

“Kulağına gelmek” deyimi “gūşına gelmek” olarak oluşturulmuştur:

Pāk eyler hem ğubārını mir’āt-ı göñlümüñ
Tā gelse gūşuma ol tūtñüñ suḥan sesi (8/3)

“Yok olmak” deyimi “maḥv olmak” olarak oluşturulmuştur:

Nedendür ya‘ni bilmen dilberüñ vaşlın diler göñlüm
Yanar Şevķī ne maḥv olmuş meh-i tābānı gördükde (16/9)

“Açığa çıkarmak” deyimi “izhār itmek” olarak oluşturulmuştur:

Ben-i dil-ḥastenüñ ḥālin şabā dildāra izhār it
Raḳīb-i seg-şıfatdan her zamān pinhānı gördükde (16/8)

“Ayrı düşmek” deyimini “cüdā düşmek” olarak oluşturulmuştur:

Bu bağrum ḳan olupdur ayru ḳalmış reng-i alından
Velī düşvār imiş ey meh cüdā düşmek vişālinden
Urarsun şadruma oḥlar kemān-ebrū hilālinden
Dem-ā-dem merdüm-i çeşmüm iḳer ḳan zülf [ü] ḥālinden
Belī ekşer ma‘āşı ehl-i deryānuñ ḳaradandur (43/II)

“Eteğinden tutmak” deyimini “dāmeninden tutmak” olarak oluşturulmuştur:

Dāmenüñ dutdum ḥabībüm şıdḳlan çekmen anı
Yaslanup ḥāk-i derüñde sevmişem sen güzeli
Ḥ‘āh öldür ḥ‘āh ḳoy ḳük(ü)mse ‘ilm-i ezeli
Senden itmen dād cevruñ var luṭ(u)fuñ yoh diyüp
Mest-i zevḳ-ı şevḳuñam birdür yanumda var yoh (75/II)

“Gaflet uykusundan uyandırmak” deyimini “ḥ‘āb-ı ḡafletden uyanmak” olarak kullanılmıştır:

Dā‘imā ḥasret çeküpsen munı eylerdüñ taleb
Dilberüñ gel gör cemālün eyle kim zevḳ [ü] ṭarab
Geldi bir şırīn-zenaḥ pür-iltifāt hem nüş-ı leb
Cān-nişār itsüñ ḥumār baḥmasına olmaz ‘aceb
Ḥ‘āb-ı ḡafletden uyanmış baḥt-ı bī-dāruñ gelür (68/IV)

Şevkî Divanı’nda tespit edilen deyimler ve geçtiği yerler şu şekildedir¹¹:

¹¹ Deyim ve Atasözleri tespit edilirken yararlanılan kaynaklar: Aksoy, 1993/ Yurtbaşı, 2013/ <<https://sozluk.gov.tr/>>, ET: 04.02.2023.

(Bir yerden) ayağını kesmek: 42/II
(Fırsatı) ğanimet bilmek: 55/IV
(Yerle) yeksân etmek (yeksân kılmak):
48/III
Açığa çıkarmak (izhâr itmek/eylemek):
33/16, 34/78, 50/IV
Ad kalmak: 37/11
Āh çekmek: 7/7, 36/40, 42/VI, 55/II,
126/III, 128/VIII,
Āh etmek: 85/III
Aklı başından gitmek: 76/IV
Altın(zer) gibi: 36/22
Arzu duymak(İşyiyāğ itmek): 3/6
Asker(Leşker) gibi: 56/V
Ateş gibi yanmak: 81/VI
Ayağına yüz sürmek(Pā-būsına yüz
sürmek): 57/VI
Ayağını çekmek(ayağ çekmek): 3/7
Ayak basmak(ķadem basmak): 3/3, 55/I,
64/V, 72/III, 86/IV, 126/V, 129/III, 130/I
Ayrı (cüdā) düşmek: 33/9, 43/II, 50/III,
68/VI
Azāb çekmek: 185/IV
Bağına basmak: 41/V, 82/IV
Baş egmek: 14/3, 55/III, 78/II, 86/II
Baş koşmak: 84/VII
Baş koymak: 36/29
Baş vermek: 16/4, 84/I
Başına çalmak: 59/2
Başına dolamak: 85/VIII
Başını taştan taşa vurmak(başuñ daşdan
daşa degmek): 29/8
Beyān eylemek: 23/1, 34/55
Bülbül gibi söylemek(‘andelībāsā): 3/4

Cān virmek: 6/3, 14/7, 15/2, 19/1, 19/1,
53/IV, 57/II, 83/IV, 130/II, 131/V,
141/VII
Cānı teslim eylemek: 130/XXIII, 135/III
Cānı yanmak: 44/II
Cānına kastetmek: 72/I,
Cānını almak: 60/I, 83/I
Cennet gibi(bihıştāsā): 45/IV
Çāresiz kalmak: 148/VI
Dile getirmek(yād etmek): 9/5, 13/2,
65/II
El çekmek: 29/8, 186/III
Ele almak: 35/17
Eser kılmamak: 85/VIV
Eteğini tutmak(Dāmenin tutmak): 73/I,
75/II
Ezber etmek: 35/114, 82/V
Eziyet etmek(cevr eylemek):
8/4, 12/1, 143/III
Farz olmak: 71/II
Fedā etmek: 130/XXVI, 185/VII
Feryād etmek(Efķān eylemek): 15/3,
32/5, 85/I, 85/VIV
Fevt etmek: 55/IV
Fırsat bilmek: 55/IV
Figan eylemek(fıķan etmek): 85/VIV,
131/IV, 101/V, 101/III, 150/I
Firār etmek: 39/21,
Ġaflet uykusundan uyandırmak(Ġāb-ı
ġafletden uyanmak): 68/IV
Ġam çekmek: 91/I
Ġam yimemek: 68/VI, 73/III, 134/I
Gönlü düşmek: 81/III
Göñül açmak: 33/27

Gönül almak: 57/VI
Gönül bağlamak: 77/VII
Gönül virmek: 42/V
Gönül yıkmak (gönül yıhmak): 4/1
Gül gibi: 56/IV, 81/III
Hasret çekmek: 80/II
Hasta etmek(bīmār eylemek):14/6
Helāk etmek: 33/14
Heves etmek:34/96, 35/23
Hile(Mekr) yapmak(kılmak):65/I
Huri gibi(hūrī-sıfat): 45/IV
Hüner göstermek:11/1
İki büklüm olmak: (dü-tā olmak):7/6
Kıan ağlamak:127/VII, 128/III
Kanlı yaş dökmek:74/VII,
Kapalı (Mesdūd) olmak:41/I
Kıl gibi(kıl kimi):34/46, 76/II
Korku(bīm) düşmek: 92/I
Kötü olmak(bed olmak): 20/6
Kul olmak:16/7
Kulağına gelmek(güşına gelmek): 8/2,
8/3, 33/32, 36/27
Kulağına gitmek(sem'üne yetmek): 32/7
Kulak tutmak(güş dutmak): 28/1, 35/24
Kulağ vermek: 35/50
Ma'lūm olmak: 81/X
Merhem olmak(merhem eylemek): 81/IV
Meydana çıkarmak(āşikār eylemek):
17/1, 47/I, 34/78
Meydana vurmak(fāş kılmak):72/I
Mihnet çekmek: 83/II
Murada ermek:(murāda yetmek): 9/1
Mümkün olmak: 86/VIII
Ne yazık ki(dirīgā): 33/12

Nispet etmek(nisbet kılmak):14/5, 41/III,
43/VII, 81/V
Nur gibi(nurāsā): 6/5
Ortaya çıkmak(peydā olmak):35/1
Pas tutmak: 84/VI
Peyda etmek(kılmak): 48/II
Ruhunu teslim etmek(cānın teslim
itmek):19/2
Sağlam(muḥkem) durmak: 48/IV
Secde etmek(kılmak): 43/I, 60/IV
Söz açmak(maḳāl açmak): 26/4
Sözünü uzatmak: 34/69
Şüphe(vehm) etmek: 85/XII
Tākati kalmamak: 80/I
Telef etmek(kılmak): 59/III
Uzak tutmak(dūr itmek, dūr kılmak): 4/2,
43/VII, 141/VI, 129/I, II, III, IV, V
Vücūda gelmek: 130/I
Yer tutmak(cā dutmak): 33/7
Yerinden oynamak(Teprenmek): 36/40
Yok olmak(Zevāl bulmak): 37/4
Yok(mahv)etmek: 8/6, 16/9, 41/II, 72/II,
142/VI
Yoluna can (canını) vermek: 67/IV,
Yüksekten atmak(lāf urmak): 6/6
Yüreği(dili) yanmak: 96/I
Yüz sürmek: 4/6, 33/31, 35/115
Zabt etmek: 83/IV
Zahmet çekmek:45/V, 49/III
Zevk etmek: 55/IV, 64/III, 65/VI
Zevkini çıkarmak(zevḳ sürmek): 36/30,
69/V
Ziyan etmek(Žāyi' kılmak): 35/109
Ziyān olmak: 43/I

Atasözü

Şevkî Divanı'nda deyimlere raslanıldığı kadar atasözüne rastlanılmamaktadır. Şair genellikle öğüt içeren sözlerini doğrudan söylemeyi tercih etmiştir.

Şevkî Divanı'nda geçen atasözleri ve geçtiği yerler şu şekildedir¹²:

Altının kıymetini sarraf bilür:

Añlamaz oğumayan şi'r [ü] gâzel lezzetini
'Aceb itmezler aña dutmasa ger hürmetini
Yine şarrâf bilür beyle dürüñ kıymetini
Arturur 'ârif eline düşe tâ şöretini
Sözi pür-luţf ola ma'nâsı gerekdür kişinüñ (77/VI)

Altın yere düşmekle pul olmaz:

Bir kimse kıla dehrde himmetlü me'âş
Bir cevher-i şâf la'ldür sanki tirâş
Ger düşse gubâra vardur kıymetde
Şarrâf pesend ide kıılır her çi ki daş (162)

2.3.5. Halk Dili, Kültürü ve Şiiriyle İlgili Unsurlar

Şevkî Divanı'ndaki halk dili ve kültürüne ait unsurlar “Arkaik Şekiller”, “Deyimler ve Atasözleri” ve “Dil” başlıkları altında değerlendirilmiştir. Burada da genel bir değerlendirme yapılacaktır.

2.3.5.1. Halk Dili ve Söyleyişi

Şevkî Divanı'nda halk dilinde ve söyleyişinde kullanılan pek çok unsur bulunmaktadır.

¹² Atasözleri tespit edilirken kullanılan kaynaklar: <<https://sozluk.gov.tr/>>, ET: 04.02.2023.

Şevkî'nin şiirlerinde özellikle bazı kelimeler klasik Türk edebiyatında yaygın olarak kullanılmayan: “*güllük, çekinnik, çatmak, hayvan suyu, sınık, düzetmek, ötmek, beyle, kavmak, kutarmak, ovmak, soruşmak, yağı, üzmek, incilmek, sızılamak, ardımcı, yaman*” gibi birçok Türkçe halk ağzında bulunan kelimeler yer almaktadır. Aşağıda bazı kelimeler açıklamalarıyla birlikte verilmiştir.

Halk ağzında “sonbahar” anlamında kullanılan “payız” kelimesi kullanılmıştır:

Tā oldı *payız* gördi gözüm huld-ı berini
Gösterdi cihān bāğının her miyvelerini*
Baldan da pesend ide görüp şehdlerini
Her kim yidi sağ eyledi cānıyla serini
Şarşar yili çekdi gene meydāna çerini
Sehm-ile getürdi bize kışuñ haberini (84/II)

“Böyle” anlamına gelen “beyle” ve “böylece” anlamına gelen “beylece” (81/X) kelimeleri kullanılmıştır:

Kim eylerdi baña *beyle* gümānı
Göreydüm gāret olmuş hānümānı (39/13)

Anadolu’da “esir” anlamında kullanılan “yesir” kelimesi ve “benzemek” anlamında “oşşamak” kelimesi kullanılmıştır:

Ser-i kıyūnda hezārum yitişüp and oldum
Yüz sürüp pā-būsuña ‘āşık-ı pā-bend oldum
Zenañuñ devrin alup turr[e]ñe peyvend oldum
Düşüben çāh-ı tılısm-ı genciñe bend oldum*
Zülf-i zencirüñe girdüm hālüm *oşşar yesire* (57/IV)

Halk arasında “dolunay” anlamına gelen “tutuk” kelimesi kullanılmıştır:

Tutukda beslenür çün māh-ı nevler şāhide beñzer
Ziyāsın kim görüpdür āfitābuñ iztirābından (25/5)

“Yapmak, düzeltmek” anlamına gelen “düzetmek” kelimesi kullanılmıştır:

Düzetmiş deşt-i tîşeyle dirîğā bî-sütün bî-cā
Yıhlılmış Tāk-ı Kistrā tek sınık vîrāne yitdüm men (33/12)

“Rast gelmek, ulaşmak” anlamlarına gelen “çatmak” kelimesi kullanılmıştır:

Doğsanumda nazar saldum dünyāya
Bir kimesne munda *çatmadı* vāye
Egmiş elif kıddüm döndürdi yaya
Çarh-ı felek baña eyler temāşā (130/XIX)

Azerî Türkçesinde “kurtarmak” anlamına gelen “kutarmak” kelimesi kullanılmıştır:

Girbānum *kutarmaz* derd u gāmdan çāre yoḥ neylim
Çetindür dirliğüm dünyā evinde bil ki nā-çāram (18/II)

“Güzellik, iyilik” anlamlarına gelen “yaşlılık” kelimesi kullanılmıştır:

Yamanlık idene her kim dönüp bir *yaşlılık* itse
Yiter maḳşūdına inşāfdan onda eşerdür bu (28/3)

“Kalp, yürek” anlamında “ürek” kelimesi kullanılmıştır:

Rūzigārum dehrde kaykuya döndi āh āh
Zā‘fdan nāzik tenüm bir mūya döndi āh āh
Üregün olmuş kanlu bağrum suya döndi āh āh
Bende-i rüy-ı siyāham raḥm kıl Perverdigār (185/II)

“İyileşmek” anlamına gelen “sağalmak” kelimesi kullanılmıştır:

Yarāları hîç *sağalmaz*
Tabīb gaykūsına ḳalmaz
Derdüne dermān tapılmaz
Yanmasuñ neylesuñ göñül (133/II)

“Batmak, saplanmak” anlamlarına gelen “sancılmak” kelimesi kullanılmıştır:

Şabā her dem yitür rāz-ı dilüm cānānuma bir bir
N’içün kim vākıf-ı esrārsun pinhānuma bir bir
Yitende ‘arz kıl aḥvālūme sulṭānuma bir bir
Belā nāvekleri *sancılmış* ammā cānuma bir bir
Haber vir ğamlarum tā cümlesin yārānuma bir bir (51/I)

“Sararmak” anlamına gelen “saralmak” kelimesi kullanılmıştır:

İtürdi güft [ü] gūsın tūṭiler fehm itdi güftāruñ
Saraldı gülşen içre gördi nergis çeşm-i ḥummāruñ
‘Anādil el çeküp sevdā-yı gülden oldu bīmāruñ
Ne nāz ilen gezersen bağ ara serv-i ḥirāmānum (186/III)

“Affetmek, bağışlamak” anlamlarına gelen “yarlıgamak” kelimesi kullanılmıştır:

Rabb’üm *yarlıgaya* var günāhlarum
Kalmaya dil[üm]de nāle vü zārum
Rüz-ı kıyāmetde ola ğam-ḥārum
Şefā‘atçı Muhammed [ü] Muştafā (130/XXV)

2.3.5.2. Halk Kültürü

Kurutulmuş, buğday, nohut anlamlarına gelen “kavurka” kelimesine şiirinde yer veren Şevkî bunları yemekten de dışının kalmadığını söyleyerek ilgiç bir kullanıma yer verir:

Kavurka yimekten ki bize kalmadı dendān (84/III)

Bezmin içeceği şaraptır. Şairler bezmden bahsettiklerinde şarap da onunla birlikte anılır. Şevkî Divanı’nda şarap, bezm, sâkî gibi unsurlar yer alır. Fakat bunun yanında bir de bezmde “kalyān” yani nargile içiminden bahsedilir. Nargile bezmin sâkîsi olarak tasavvur edilerek övülür:

Temāşā kıl gönül bezm içre güyā sâķīdür kalyān
Gezer başdan ayağa meclüsüñ nevrāğıdur kalyān (22/1)

Klasik edebiyat şairleri şiirlerinde şaraptan, şarabın yararından ve meclisten söz ederler. Şevkî'nin bu şekilde şiirlerin yanında kahvenin methini içeren bir şiiri de bulunmaktadır:

İçende arturur zevk u şafâsın ehl-i irfânuñ
Dimişler bâdeden olmaz bilün elbette kem kahve (21/6)

Divan'ın tahlil kısmında bu özellikler detaylı işlenmiştir. Tekrara düşmemek için burada sadece Divan'da dikkat çeken hususlar verilmiştir.

2.3.6. Arapça ve Farsça Unsurlar

Şevkî Divanı'ndaki manzumelerin hepsi Türkçe yazılmıştır. Arapça veya Farsça müstakil olarak yazılmış bir şiir bulunmamaktadır.

Divan'daki manzumeler içerisinde Hâfız-ı Şîrâzî'nin Farsça bir gazeline yazılan tahmis bulunmaktadır(54/I).

“İş işten geçtikten sonra” anlamında kullanılan Arapça “ba'd'el ħarâb'ül Başra” deyimini kullanılmıştır(57/I).

Kimi zaman mısra içerisinde Arapça dualar ve iktibaslar görülmektedir. Tekrara düşmemek amacıyla burada sadece bazı dualara yer verilmiştir(82/V, 86/VI). Arapça iktibaslar “Ayet ve Hadisler” başlığı altında incelenmiştir.

“Minnetler ve hamdların sahibi Allah'a şükürler olsun.”

Bi-ĥamdi'llahi ve'l-minne yitüp ol dost vaşlına
Görüpdür cānum hicrān acısın şîrîn-şekerdür bu* (28/7)

“Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım.”

Yâ İlâhî dâ'imâ gön'lüm ider senden vehîm
Bir şabâh açdum oĥurdum ya'ni Ėur'ân-ı 'azîm
Âyalargördüm içinde düşdi bu cānuma bîm
Ėavfum andandur vucûdum kılsa ĥâkister caĥîm

Çünkü ‘iŷyāndan peŷīmānam naŷīb eyle na‘im
Eylerem senden taleb ‘ālemde istiğfār ‘amīm
Şıdķ-ilen virdüm budur her dem çaķarram yā kerīm
Dür kııl benden *ma‘āza’llāh zi-ŷeytānū’r-racīm*
Şıdķ-ı dilden tevbe kııldum ente’t-tevvābü’r-raķīm (129/I)

2.3.7. Edebî Sanatlar

Edebî sanatlar; söze açıklık ve incelik, manaya güç ve derinlik veren ve şiirde gerekli olan en önemli unsurlardır. Bugüne kadar daha çok söze güzellik katan unsurlar olarak sayılmışlardır. Hâlbuki edebî sanatlar, söze estetik kazandırmak işlevine ek olarak, aynı zamanda şairin/okurun hayal dünyasını açık ve etkili olarak sergilemeye yarayan anlam figürleri manzumesidir(Mermer vd., 2009: 151).

Şevkî, anlatmak duygu ve düşünceleri aktarırken edebî sanatlardan oldukça yararlanmıştır. Aşağıda kullanıldığı söz sanatlarından bazı örnekler yer almaktadır.

Teşbih:

Pervāneveŷ ol ŷem‘ūñe yanmaķ diler tā **Şevķi** tek
Cümle cihān olmuş virān ey cān göñüller ārzū (10/7)

Saçuñ devrinde sünbüldür yañaguñ bir gülistāndur
Yaraşur rüyuña haţtuñ ‘acā’ib berg-i reyhāndur
Kaşuñ bir kıble-i ‘ālem yüzüñ hürşid-i raşşāndur
Dehānuñ hoķķa-i mercān lebüñ la‘l-i bedāhşāndur
Felek dürcinde güftāruñ kimi dürr-i ŷemīn olmaz (52/II)

Teşbih-i Belig:

Almışam Ya‘ķüb’veŷ gül-pirehenden büyüñ
Hüsni bir maķbüb-ı ‘ālem Yūsuf-ı Ken‘ān gelip (2/4)

Şubħdan gülşen ara idende seyrān seyrān
Gözüme görindi bir gül yüzlü cānān cānān (5/1)

Açık İstiare:

Çekmişem fūrkat belāsın k̄āmetüm çün kıldı ham
Ġam yükin tenhā götürdüm ġam-güsārım gelmedi (1/2)

Ya‘ni bir Loḡmān-şıfatdur çāre-sāz [u] dil-nüvāz
Eyle kim dā‘im tefāhur derdüne dermān gelip (2/3)

Nedendür ya‘ni bilmen dilberüñ vaşlın diler göñlüm
Yanar **Şevḳī** ne maḥv olmuş meh-i tābānı gördükde (16/9)

Kapalı İstiare:

Geldi çün faşl-ı bahār itdüm temennā seyr-i bāḡ
Ānda gördüm ‘ayş-içün ḳurmuş şaḳāyıklar otaḡ (3/1)

Ḳaşuna beñzerem ki dimiş lāf urup kemān
Bu vechden salındı resen-i yā ayaḡına* (6/6)

Lüff ü Neşr:

Göñlümüñ vīrānesin gūyā ki ābād eyledi
Dil evin ma‘mūr iden bir ‘ādilī sulṭān gelip (2/2)

Diyüp eş‘ārlar mevzūn Fuzūlī Enverī Sa‘dī
Görüp kan içre la‘l ü gevher [ü] mercāna yitdüm men (33/4)

Tezat:

Muḡālif devr-i ser-gerdān gezer hem rāst-rev görse
Döner rāyınca kec-rev kimsenüñ pergārına degmez (24/5)

Dünyā tecemmülini sevme şāḡ-ı gül görüp*
Geh faḳr geh ḡanīdür ol ey ‘ārif-i yegān* (36/20)

Telmih:

Mecnûn kimi hem-râh eyledüm cümle tûyûrî*
Başumda yuva dutmaq-içün hâr u hasum var (15/4)

Nûrdan yaratmış vücûd-ı zâtı
Anuñ demi ihyâ kılar emvâtı
Yas ü tâhâdur hüsni-i şıfâtı
Leblerinde var i‘câz-ı Mesîhâ (130/XXVII)

İktibas:

İnşirâh Suresi 94/5: “*‘usri yusrâ*”

Şevķî muni Hudâ dimiş
Her derde bir devâ dimiş
Ba‘de *‘usri yusrâ* dimiş
Göñül şabr eyle şabr eyle (134/5)

İnsân Suresi, 76/21: “Şerâben tahûrâ”

Menüm göñlüm anda ola kâm-yâb
Nâr-ı cehhennemden görmeyem ‘azâb
Ol âb-ı kevşerden içem mey-i nâb
Şerâben tahûrâ câm-ı muşaffâ (130/XXVIV)

Hüsni-i Talil:

Şevķî dir pâ-busuña şabrum alup gitdi göñül
Bezm-i ‘ayşuñ bu tarab-nâkına hem yitdi göñül
Sâķî câmında görüp gör güzelim netdi göñül
Lebüña beñzedügi-çün meye meyl itdi göñül
Yohsa bu şan şanaķın hîç ele almalı degül (59/V)

Mübalāğa:

Müdām za‘f-ı tenümde üstüh‘ānum mūya dönmüş kim
Dağı besdür ki ey gerdün bu cevri bî-girān eyle (23/5)

Şubḥ nezzāre salup gülşene ḥūb itdi nigāh
Bağdı gül-rüyına ḥayretde ḳalup çekdi hem āh
Geldi çākerler olup pā-būsına sebze giyāh
Nergisi mest [ü] ḥarāb eyledi bu çeşm-i siyāh
Zülf-i sünbülleri āşüfte ḳılup ḳoymadı cem (55/II)

Teşhis:

Pāy-māl idüp şükûfelerün eylemiş ḥarāb
Virmiş fenāya berglerün tā ki bî-gümān (36/15)

‘Acebā itdi meni şayd bu şeh-bāz bugün
Dili çengāle dutup eyledi pervāz bugün
Aldı yüz ‘işve ile cānumı ṭannāz bugün
Ġamze tîrin idüben sîneme dem-sāz bugün
Virdi dil mülkini yağmaya dil-efrāz bugün (60/I)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEVKÎ DİVANİ'NİN TAHLİLİ

3.1. Din ve Tasavvuf

3.1.1. Din

3.1.1.1. Allah

İslâm düşüncesinde yüce Allah “bir” ve “tek”tir. Allah her şeyi bilen, gören ve işitendir. Âlem-i eşyayı yoktan var eden, dünya ve ahiretin sahibi olan, bela ve dertlerden koruyan, muhtaç durumda yardım eden sonsuz kudret ve azamet sahibi yüce Allah’tır. O, ne dilerse o olur. Tüm sıfatların sahibi ve adalet, lutuf ve kerem sahibidir.

Klasik edebiyatta divan şairleri divanlarına tevhid bölümü ile başlarlar. Fakat Şevkî Divanı baştan eksik olup gazellerle başlamaktadır. Divan’da Allah, doğrudan müstakil bir manzume olarak alınmamış fakat Allah’ın emailhüsnadan olan isimlerine ve sıfatlarına çokça yer verilmiştir. Şevkî Divanı’nda Allah lafzı dışında “*Kibriyâ, Rab, Perverdigâr, Mu’în, Sübhân, Vehhâb, Vâcib, Gaffâr, Hâlik, Mutî, dâd-ger, Hak, Kadîr, Zü’l-celâl, İzed, Vehhâb, Settâr, Kakhâr, Mevlâ, Kudret-i Mevlâ, Hudâ, Rahman, Rahîm, Kadîr, Hüdâvend*” isim ve terkiplerine de raslanılmaktadır.

Şevkî Divanı’nda Allah’ın isimlerinin zikredildiği mısralar genellikle mahlasın yer aldığı beyit veya bentlerdir. Allah’ın ve sıfatlarının anıldığı beyitlerde yaratıcılığı, dünya ve ahiretin esas sahibi oluşu, tüm varlıklar tarafından zikredilmesi, gücün ve varlığın tek sahibi olması, kendisinden af dileyenleri affetmesi, yardım isteyenleri ümitsiz bırakmaması, kusursuzluğu, adalet ve kerem sahibi oluşu vb. özellikleriyle anılmaktadır. Ayrıca Şevkî, Rab isminin geçtiği mısralarda günahlarının affı için yardım istemektedir.

Şevkî, “Ya Rab” diye Allah’a seslenerek ondan dünya ve ahirette mutlu olmayı dilemektedir:

Yâ Rab yitür murâda bu dünyâda sen meni

Şâd eyle dâ’im ‘âlem-i ‘uqbâda sen meni (9/1)

Allah, kabahatlerinden pişman olup tövbe edenleri geri çevirmeyendir. Şevkî de bunu belirtir ve “Sübhan” ismini anar:

Hâlâ ki ben olmuşam peşîmân
Tağşîrümi ‘afv ider mi Sübhân (35/102)

Allah’ın “günahları affeden, kolay bağışlayan” anlamlarına gelen “*Gaffâr*” ismini anar ve devamlı zikir eylememiz gerektiğini hatırlatır:

‘Aqlum didi sen hiç olma nevmîd
Ġaffâr’a çoğ eyle zîkr-i tevġîd (35/103)

Şiirlerinde genellikle öğüte veren Şevkî dünyada mutlu olmanın yolunun Allah’a devamlı hamd ve şükür etmek olduğunu söyler:

Dilersen **Şevkî**’yâ bu dehrde âsûde-ġâl olmak
Besâ ġamd [u] şenâ ol Kirdigâr’a bî-şümâr eyle (17/9)

Allah’ın hükmü karşısında tüm varlık boyun eğer ve onun karşısında padişah da köle de birdir. Allah adalet sahibidir:

Hükmi anuñ bir hükmdür ki aña küllî şey muġî‘
Birdür anuñ yanında gedâ pâdişâh [u] ġân (36/50)

3.1.1.2. Melekler

3.1.1.2.1. Cebrâîl

İslam dininde Cebrâîl Hz. Peygamber’e ilahi emirleri bildiren vahiy meleğidir ve dört büyük melekten biridir(Yavuz, Ünal, 1993: 202). Emrinde arşın çevresinde bulunan meleklerden bir ordu vardır. Mükemmel bilgilere ve tasavvur edilemeyecek derecede üstün güce sahiptir. Nurdan yaratılmış olup görünüşü son derece güzeldir. Kur’an-ı Kerim’de üç yerde, asıl ismi olan “Cibrîl” kelimesiyle geçer(Erbaş, 2012: 255).

Cebrâil Hz. Peygamber’e vahiy getiren melek olması sebebiyle birçok sırrın sahibi olmuş ayrıca güvenilirliğin sembolü olmuştur. Şevkî Divanı’nda da Hz. Peygamber’in övüldüğü bir bentte “Cibrîl-i Emîn” terkibiyle tek yerde anılmaktadır:

Nâle bünyâd eyledüm geldüm saña sultân-ı dîn
Bilmişem çün sensen ol şâhenşeh-i rûy-ı zemîn
Müjde viridi ümmetüñ haqqında Cibrîl-i Emîn
Mazhar-ı İslâm’san şâyeste burhân-ı yakîn*
Çün Hâbîbu’llah’san olsun saña şad âferîn
Eyle ihsânüñ baña kim kalmışam zâr ü hâzîn
Bu Muhammed hâtırıyçün bî-kesem rahm it hemîn
Dür kıl benden *ma’âza’llah zi-şeytânü’r-racîm*
Şıdk-ı dilden tevbe kıldum *ente’t-tevvâbü’r-raḥîm* (129/IV)

3.1.1.2.2. Münker ve Nekir

Münker ve Nekir, mezarda insanları sorguya çekecek olan olan iki melektir. Bu iki melek, insana “Rabbin kim? Kitabın ne? Peygamberin kim? Kıblen neresi? Ne zamandan beri Müslüman’sın?” gibi sorular soracaklardır. İman sahipleri cevap verecekler ama günahkârlar ile dinsizlerin dili tutulup cevap veremeyeceklerdir. Mezar başında yapılan telkinde ölüye bunların cevapları hatırlatılır. Tasavvufta Münker ile Nekir’den maksat, insanın iyi veya kötü amellerinin kalıplara bürünmesidir(Pala, 2013: 341).

Şevkî Divanı’nda Münker ve Nekir tek yerde anılmaktadır. Şair, Münker ve Nekir meleklerinin sorduğu sorulara cevap verebilmeyi onlardan zahmet görmemeyi dilemektedir:

Görmeyesen Münker Nekîr zaḥmetin
Şırât-ı caḥîmün sūz-ı miḥnetin
Şevkî müdâm çek Tañrı’nüñ minnetin
Dile cennet dutup ṭarîḳ-i rızâ (130/XXX)

3.1.1.2.3. Rıdvân

Cennetin kapıcısı olan büyük meleğin adıdır. “ravza-i Rıdvân” tamlaması ise cennet yerine kullanılır(Pala, 2013: 376).

Şevkî Divanı’nda “ravza-i Rıdvân” terkibi içinde yer almaktadır. Cennetin kapısında görevli melek anlamıyla değil cennet bahçesi anlamıyla anılmaktadır. Âşık, sevgilinin güzelliğini anlatmak için cennet bahçesindeki hurilerin bile sevgilinin güzelliğine denk olmadığını söyler:

Riyâz-ı ravza-i Rıd vān’da vardur hūrler ammā*

Ne nisbet hüsnuña hem-tâ olabilmez cinān içre (30/2)

3.1.1.2.4. Hûr ve Gılmân

“Çocuk, bıyığı yeni terlemiş genç, hizmetçi” anlamındaki “gulâm” kelimesinin çoğulu olan “gılmân”, Kur’an literatüründe “Cennet ehlinin emrine verilen ve hiçbir zaman yaşlanmayan gençler” manasına gelir(Yavuz, 1996: 50). Hûr ve Gılmân, melekleri hiç yaşlanmaz hep aynı yaşta kalırlar. Divan şiirinde sevgili de hiçbir zaman yaşlanmaz hep aynı güzelliğe sahiptir.

Şevkî Divanı’nda sevgili, cennette bulunan hûr ve gılmâna benzetilirken sevgilinin köyü de cennet bahçesine benzetilir:

Ey şūh hūr [u] ğılmān didiler gerçek imiş

Kūyuña ravza-i Rıd vān didiler gerçek imiş

Vechüñe zîb-i gülistān didiler gerçek imiş

Rūyuña bir gül-i handān didiler gerçek imiş

Haṭṭuña sünbül ü reyḥān didiler gerçek imiş (76/I)

3.1.1.3. Dini Kitaplar

Allah, müslümanlara değişik zamanlarda ve değişik peygamberlere kutsal kitaplar göndermiştir. Bunlar: Zebur, Tevrat, İncil ve Kur’an-ı Kerim’dir.

Şevkî Divanı’nda sadece Kur’an-ı Kerim geçmektedir.

3.1.1.3.1. Kur’an-ı Kerim

“Kur’an-ı Kerim, Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla mahiyeti bilinmeyen bir şekilde son Peygamber Hz. Muhammed’e indirilen, mushaflarda yazılan, tevâtürle nakledilen, okunmasıyla ibadet edilen, Fâtiha sûresiyle başlayıp Nâs sûresiyle biten, başkalarının benzerini getirmekten âciz kaldığı Arapça mûciz bir kelâmdır.” Kur’an-ı Kerim Hz. Muhammed’e(Sav.) indirilmiş, Hz. Ömer zamanında çoğaltılmıştır(Bırışık, 2002: 414-417).

Kur’an-ı Kerim, doğrunun tek kaynağı olup müslümanların kutsal kitabıdır. Hz. Muhammed’e(Sav.) indirildiği günden beri korunmuş, değiştirilmemiştir. Farklı sayıdaki ayetlerin oluşturduğu 114 sureden oluşmaktadır.

Şevkî Divanı’nda Kur’an-ı Kerim’den kitap olarak bahsedilmektedir. Şevkî, ahirette mutlu olabilmek için eğlenceyi terk edip Kur’an’a yönelmemizi söyler ve Allah’ın günahlarımızı örtmesini diler:

Dut **Şevkî** gûşuña Qur’ân avâzesin*
Terk it bu defî çeng-ile neyden gelen sesi (8/7)

Setr eyle haţâlarum İlâhî haţâ-püşsun*
Tâ haşrda hesâb çeküp Qur’ân’da mîzân* (36/56)

Divan’da “Yâş-nâme” başlıklı manzumede Şevkî doğumundan ölümüne kadar hayatı hakkında bazı bilgiler verir. On bir yaşında “Kur’an” okuduğunu söyler:

Qıldum on yaşımda şalvet-i Rahman
Dilde zıkr eyledüm tesbîh-i Sübhân
Açdum on bir yaşda okıdum Qur’ân
Tâ göñlüm mir’âtı gösterdi ziyân (130/XI)

Şevkî bir beyitte Kur’an-ı Kerim’den “uqbānuñ kitābı” olarak bahseder ve dünyanın değil Kur’an-ı Kerim’in derslerini almamız gerektiğini söyler:

Dağı **Şevkî** edeb ta’lîmin alma fânî dünyâdan
Yitersen feyze ta’lîm al sen ‘uqbānuñ kitābından (25/9)

3.1.1.4. Âyet ve Hadisler

Âyet, Kur'an-ı Kerim'in her bir cümlesidir(Cebecioğlu, 2014: 58). Şevkî Divanı'nda bir ayet doğrudan ver almamakta, iktibas şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Divan'da 5 ayet ve 1 hadis yer almaktadır.

Rûm Suresi, 30/50: “*keyfe yuhyi'l-arḍ*”

Fenzur ilâ âsâri rahmetillâhi keyfe yuhyil arda ba'de mevthâ, inne zâlike le muhyîl mevtâ, ve huve alâ kulli şey'in kadîr(kadîrun).

“Öyleyse Allah'ın rahmetinin eserlerine bak. Ölümünden sonra arzı (yeryüzünü) nasıl diriltiyor? Muhakkak ki (O), ölüleri işte böyle gerçekten diriltendir ve O, her şeye kadirdir.”¹³

Lebûñ hâşiyetin şordum didiler *keyfe yuhyi'l-arḍ*

Anuñ-çün 'âdet itmiş ben kimi bî-çâre cân virmek (19/6)

Bakara Suresi, 2/128: “*ente't-tevvâb'ül-rahîm*”

Rabbenâ vec'alnâ muslimeyni leke ve min zurriyyetinâ ummeten muslimeten leke ve erinâ menâsikenâ ve tub aleynâ, inneke entet tevvâbur rahîm(rahîmu).

“Rabbimiz, bizi sana teslîm olmuş kullardan et, soyumuzdan da Müslüman bir ümmet izhar eyle. İbadet yerlerini, ibadetimizin yolunu yordamını göster bize. Tövbe ettikçe tövbemizi kabul et. Şüphe yok ki sen, tövbeleri kabul eden rahîmsin.”¹⁴

Şıdḳ-ı dilden tevbe kıldum *ente't-tevvâbü'l-rahîm* (129/I)

İnsân Suresi, 76/21: “*Şerâben tahûrâ*”

Âliyehum siyâbu sundusin hudrun ve istebrakun ve hullû esâvira min fiddah(fiddatin), ve sekâhum rabbuhum şarâben tahûrâ(tahûren).

¹³ Evrenosoğlu, İskender <<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sured=030&ayet=050>> ET:15.04.2023

¹⁴ Gölpınarlı, Abdülbaki <<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sured=002&ayet=128>> ET:15.04.2023

“O kimselerin üzerinde yeşil ipekten ve atlastan elbiseler olacak, onlar gümüş bileziklerle süslenecekler ve Rableri onlara en temiz içeceklerden ikram edecektir.”¹⁵

Menüm göñlüm anda ola kām-yāb
Nār-ı cehennemden görmeyem ‘azāb
Ol āb-ı kevşerden içem mey-i nāb
Şerāben tahūrā cām-ı muşaffā (130/XXVIV)

İnşirāh Suresi 94/5: “‘usri yusrā”

Fe-inne me’al’usri yusrā.

“Bu yüzdendir ki, kesinlikle zorlukla beraber, bir kolaylık vardır”¹⁶

Şevķī muni Ĥudā dimiş
Her derde bir devā dimiş
Ba’de ‘usri yusrā dimiş
Göñül şabr eyle şabr eyle (134/5)

Yasin Suresi 36/82: “ķün”

İnnemā emruhū izā erāde şey'en en yekūle lehu kun fe yekūn.

“O, bir şey yaratmak istediğinde, ona: ‘Ol.’ der. O da hemen oluverir.”¹⁷

İtdüñ bu cihān hālķı ķünden peydā
Şems-ile kameran ‘arş zemīn kūh fezā
Virdün bu cihān ehline ümmīd-ile bīm
‘Adl-ile nızām tapdı kim cā-be-cā (146)

Hadis: “Ekrimū’q-ḡayf”

“Misafire yediriniz, içiriniz, hörmət ediniz.”¹⁸

¹⁵ Parlıyan, Abdullah <<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sured=076&ayet=021>>, ET:15.04.2023

¹⁶ Hulusi, Ahmet <<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sured=094&ayet=005>> ET:15.04.2023

¹⁷ Aktaş, Erhan <<https://acikkuran.com/36/82>>ET: 15.04.2023

¹⁸ İlaydın, Parmaksızıġlu, 1961: 427.

Humkî bî-hadd olanuñ kûyında qalmalı degül
İltifâtı kim ider hem qarın olmalı degül
Ni‘meti [u] minneti gerdene salmalı degül
Bu cihetden bilürem qabîhden ol hâli degül
Ekrimü’đ-đayf hadîşin yâd eylemek hâli degül (59/I)

3.1.1.5. Peygamberler

3.1.1.5.1. Hz. Muhammed

Yüce Allah tarafından âlemlere rahmet olarak gönderilen sevgili Peygamberimiz Hz. Muhammed(Sav.), ilahî dinlerin sonuncusu olan İslam’ı bütün insanlığa tebliğ etmek üzere görevlendirilmiş son peygamberdir(Avcı, 2019: 9).

Şevkî Divanı’nda tamamen Hz. Muhammed’i konu alan bir manzume bulunmamaktadır. Fakat Şevkî, şiirlerinde sıkça Hz. Muhammed’i anmaktadır. Hz. Muhammed, Divan’da “ *Ahmet, Mustafa, Habîbu’llah; sultân-ı dîn, şâh-ı enbiyâ, mazhar-ı İslâm, serv-i enbiyâ*” isim ve terkipleriyle geçmektedir. Yüce Allah Hz. Muhammed’i şefaât sahibi kılmıştır. Manzumelerde özellikle bu yönüyle anılmaktadır. Şevkî Hz. Peygamber’in kıyamet gününde ona şefaâtçi olmasını dilemektedir:

Rabb’üm yarlıgaya var günâhlarum
Qalmaya dil[üm]de nâle vü zârum
Rûz-ı kıyâmetde ola gam-hârum
Şefâ‘atçı Muḥammed [ü] Muṣṭafâ (130/XXV)

3.1.1.5.2. Hz. Süleymân

Davûd, Peygamber’in oğlu olan peygamberdir. On iki yaşındayken babası yerine tahta geçmiştir. Hem padişah hem peygamberdir. Üzerinde İsm-i Azam duası yazılı bir mühürlü yüzüğü vardır(Pala, 2013: 411).

Şevkî Divanı’nda hükümdarlığı, karınca ile olan münasebetiyle yer alır. Kıssanın bir kısmı şöyledir: Hz. Süleymân karıncayı davet edince karınca beyi çok değerli sayılan bir

çekirge budu ile ziyarete gider. Hz.Süleymân'ın duasıyla bu but berekenlenir, tüm ordu budun yarısıyla doyar. Geri kalan karıncaya iade edilir:

Süleymân'a melaḥ-yābun idüp tuḥfe apardı mūr
Ḳabūl itmiş anı görgec ḥadīṣ-i mu'teberdür bu (28/2)

3.1.1.5.3. Hz. İsa

Hz. İsa, İsrailoğullarına Allah'ın dinini tebliğ etmek için gönderilen peygamberlerden birisidir. Hz. Meryem'den, Allah'ın bir mucizesi olarak, babasız bir şekilde dünyaya gelmiştir. İsrail oğulları tarafından öldürölmek istendiyse de Allah'ın inayeti ile göğö yükseltilmiştir(Ünal, Ünal, 2020: 1106).

Şevkî Divanı'nda Hz. İsa “*Mesih, Mesihâ, Mesihâ-dem*” şeklinde anılmaktadır. Hz. İsa'nın hayat verici olması dolayısıyla sevgili Hz. İsa'ya benzteilmiştir:

Nürdan yaratmış vücūd-ı zātı
Anuñ demi iḥyâ kılar emvâtı
Yas ü tāḥādur ḥüsn-i şıfâtı
Lebleründe var i'cāz-ı Mesîḥā (130/XXVII)

3.1.1.5.4. Hz. Yakûb

Klasik edebiyatımızda ismi daha çok Hz. Yûsuf ile anılmıştır. Rivayetlere göre Yakûb Peygamber; çok sevdiği oğlu Yûsuf'tan ayrı düşünce onun hasretiyle kendi içine çekilerek yıllarca ağlamış, kanlı gözyaşları dökmüş ve sonunda ağlamaktan gözleri görmez olmuştur(Aktan, 2017: 517).

Şevkî Divanı'nda Hz.Yakûb genellikle Hz. Yûsuf, Ken'ân ve gömlekle ilişkisi münasebetiyle anılmaktadır:

Olup Ya'ḳûb'veş **Şevkî** gönöl dā'im çeker ḳayḡu
Alaydum büyuñı Yûsuf kimi gül-pîrehenden men (27/6)

3.1.1.5.5. Hz. Yûsuf

İsrailoğulları peygamberlerinden Yakûb Peygamber'in oğludur. Hayatı ve kıssası Kur'an-ı Kerim'de anlatılmaktadır. Divan şiirinde en çok anlatılan peygamberlerden biridir. Harikulade güzelliğiyle sevgili çoğu zaman ona benzetilir. Hatta sevgili "Yûsuf-ı Sanî" olarak nitelendirilir(Pala, 2013: 484).

Şevkî Divanı'nda güzelliği, kardeşleriyle olan münasebeti, kanlı gömleği ve Züleyha ile anılmaktadır:

Dil-i ihlâş **Şevkî** kâdir [u] yektâya virdüm men
Der-i maşşûddan ol Hâlık'üm bir kez aç revzen
Murādum bağçesinden gül direm kalbüm ola rüşen
Gönül Ya'kûb'veş şabr it yitersün Yûsuf'a kim sen
Çeker çâh-ı mezelletden menüm bir Zü'l-celâl'üm var (49/V)

3.1.1.5.6. Hz. Nûh

Hz. İdris göğre çekildikten sonra âdem oğulları doğru yoldan ayrıldılar ve putlara inanmaya başladılar. Cenab-ı Hak onlara Nûh Peygamber'i gönderdi. Divan şiirinde gemi ve tufanle birlikte anılır(Pala, 2013:361).

Şevkî Divanı'nda âşığı gözyaşları tufana benzetilmektedir:

Ey baħır şakın sirişk-i gül-günüme baħ
Gül çehre-i zerdümdeki pür-ğünuma baħ
Hem Nûh gören tûfânı eyler çeşmüm
Bir mevci saña yiter ki Ceyhûn'uma baħ (155)

3.1.1.6. Dört Halife

Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslümanlar Hz. Ebu Bekir'e biat etmeye başlar. Daha sonra Hz. Ömer, Hz.Osman ve Hz. Ali müslümanlara önderlik yapmışlardır. Klasik edebiyatta Hz. Ebu Bekir sadakatiyle, Hz. Ömer adaletiyle, Hz. Osman cömertliğiyle anılır.

Şevkî Divanı'nda dört halife iki yerde geçmektedir. Şevkî ahiret için dilekte bulunur:

'Arz-ı hâlüm diyem beyle şehlere

Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān Hāyder’e
Açarlar kabründen tuhfe pencere
Ravza-i Rıd vān’ı görem ser-ā-pā (130/XXVIII)

3.1.1.7. Mezhep

Şevkî Divanı’nda doğrudan bir mezhep adı geçmemektedir. Fakat bir beyitte herkesin kendi mezhebine göre ahiret yolunu tuttuğu söylenir:

Herkes mezāhibinde dutup āhiret yolın
Giçmiş ki süfledeki şāhān-ı Pişdādyān* (36/36)

3.1.1.8. Kaza ve Kader

Sözlükte “gücü yetmek; planlamak, ölçü ile yapmak, bir şeyin şeklini ve niteliğini belirlemek, kıymetini bilmek; rızkını daraltmak” gibi manalara gelen kader, “Allah’ın bütün nesne ve olayları ezelî ilmiyle bilip belirlemesi” diye tarif edilir. Kaza ise “Hükmetmek; muhkem ve sağlam yapmak; emretmek, yerine getirmek” anlamlarında “Allah’ın nesne ve olaylara ilişkin ezelî planını gerçekleştirilmesi” şeklinde tanımlanır(Yavuz, 2001: 58).

Şevkî Divanı’nda kaza “*kilk-i kazâ, takdîr-i kazâ, münşî-yi kazâ*” şeklinde yer alır ve Şevkî, kazayı ve kaderi Allah’ın verdiğini söyler:

Şahñ-ı çemen içredür bu zînet
Virmişdi kazâyı dest-i kudret (35/3)

Hz. Muhammed’i(Sav.) konu alan bir bentte onun isminin “Ahmet” olacağı kaza kalemi yani kader tarafından yazıldığı söylenmektedir:

Tā kil-k-i kazâ yazmış ezel ismini Ahmed (82/V)

Kaderimizde ne yaşayacağımız yazılıdır. Bu sebeple olanı kabul edip bunun Allah’tan olduğu kabul edilmelidir. Nasıl ki dünyaya ne zaman geleceğimiz ve

yaşacağımız belirliyse ölçeğimiz gün de kaderimizde belirlidir. Şevki şiirlerinde bu düşünceyi hatırlatır:

Dā'im o ııredmend dutar rāh-ı tevekkül
Teslīm-i rızā-pīşe kııur açıla müşkül
Taııķķıķ eylemişler munı tādüz ile hem gül*
Kalmaz güle her kim bu fenā içre yāķın bil
‘Uķbāya ki taķdīr-i ķazādan gidecekdūr (62/VI)

3.1.1.9. Ahiret ve Ahiretle İlgili Kavramlar

3.1.1.9.1. Ahiret

Son ikamet mahalli, öbür dübya. Allah bütün varlıkları geçici olarak yaratmıştır. Kıyamet koptuğu zaman her varlık dünya hayatını terk edecek ve ahiret hayatı başlayacaktır(Pala, 2013: 12).

Şevkî Divanı'nda ahiret kavramı “ukbâ” şeklinde yer alır. Şevkî, ahiret kavramını genellikle dünya ile karşılaştırma yaparken, ahiret için öğüt verirken, dünya hakkında telkinlerde bulunurken kullanır. Ahiret kavramının işlendiği beyitlerin genelinde Şevkî bu dünyanın değil ahiretin önemli olduğunu vurgulayarak onun için çalışmamız gerektiği hakkında nasihatte bulunur:

ııayātun şarf kıı ‘uķbāya kim olduķca dehr içre
Taşavvur ile dünyānuń ki varın yoı gümān eyle (23/3)

Dünya zevkinin kalıcı olmadığı hakkında uyarıda bulunur:

Dilā bir kimsene dā'im cihānda şād-kām olmaz
Süleymān mülkini hıķ kim dutup ķā'im maķām olmaz
Göñül bu ‘ālem-i süflīde bil hergiz devām olmaz
Temennā eyle ‘uķbā zevķ-i dünyā müstedām olmaz
Muķaşşırsan du‘ā kıı **Şevķī**’yā Sübhān’uma bir bir (51/V)

Şevkî, kişinin bu dünyasının değil onun için ahiretinin gerekli olduğunu ve ahiret için hayırlı işler yapılması gerektiğini söyler:

Ey gözüm dehrde her yâri görüp itme heves
Bağla bir yâre gönül ğayr-ile peyvendüñi kes
Muhtaşar çünkü temâşâ-yı cihândur bize bes
Şevkî dünyâya gönül virme ‘abesdür bu ‘abes
Hasenât eyle ki ‘uqbâsı gerekdür kişinüñ (77/VII)

3.1.1.9.2. Kıyamet

“Alemin sona ermesi ve yeniden dirilmek.” Keşânî ölümden sonra edebî hayata kavuşmak üzere yeniden dirilmeyi kıyamet olarak tanımlar(Cebecioğlu, 2014: 288).

Şevkî Divanı’nda kıyamet “*haşr, mahşer, yevm-i mahşer ve rûz-ı kıyâmet*” şeklinde yer almaktadır. Şevkî kıyamet gününü andığı yerlerde o gün için Hz. Peygamber’den ve Allah’tan yardım istemektedir:

Fıskla eyyâma giçüpdür baña dünyâda medâr
Ümmîd oluram lûtfuña ben yâ Ğaffâr
Fazluñ ola ger hisâb ara şebt olmaz
Tâ rûz-ı kıyâmetde baña iştiḥâr (158)

Hz. Hüseyin’in Kerbela’da şehit edilişini konu alan mersiyede Şevkî, o günü kıyamet gününe benzetir:

Oldı bu mâh-ı muḥarrem ğamla baña Hüseyn*
‘Âlem gerek senün çün ide âh vâ Hüseyn
Kasıla kaldı ḥalk yirde cā-be-cā Hüseyn*
Hem dutdı gökde melâ’ik kamu ‘azâ Hüseyn*
Dönmişdi ḥaşre vaḳ‘a-i Kerbelâ Hüseyn* (125/I)

3.1.1.9.3. Amel

Sözlükte “iş, çaba, fiil, çalışma” gibi manalara gelen amel “canlı varlığın gayeli olarak yaptığı iş” diye de tarif edilir(Uludağ, 1991: 13).

Şevkî şiirinde her zaman doğrudan amel kelimesini kullanmasa da onun şiirlerinde hep bir Allah'tan af dileme olduğu görülür. Ahiret için de güzel ameller etmemiz gerektiği hakkında telkinlerde bulunur. Şiirinde önce gençliğinde güzel amel yapmadığını belirtir. Şiirinde devamında ise tövbe edip güzel amel eylemenin hüner olduğunu söyler:

Yaşşı ‘amel itmedüm ezelden
Ol vaqt-i şebâb çıldı elden (35/99)

Kıl tevbe saña ki rāh-berdür
Ahsen ‘amel eyle bir hünerdür (35/110)

3.1.1.10. Cennet ve Cehennemle İlgili Mefhumlar

3.1.1.10.1. Cennet

“Gölgelik bahçe” anlamında olup ahirette müminlerin gideceği yerdir. Cennet Arş’ın sağ yanındadır. Sekiz kapısı bulunmaktadır “Cennet, huld, me’va, naîm, âliye, adn, firdevs, daru’s-selâm ve hayevân” şeklinde sıralanmıştır(Pala, 2013: 88).

Şevkî Divanı’nda cennet “*behişt, huld, huld-ı berîn, ravza-i Rıdvân*” şeklinde anılır. Cennet genellikle sevgiliyle ilişkilendirilmiştir. Sevgili peri olarak anıldığında sevgilinin bulunduğu bağ da cennete benzer:

Seyr-i bāğ itdi perim geldi bu gülzāra bahār
Bāğ olup mişl-i behişt açıldı güller ne ki var
Bezm-i gülşende çalar çengini bu sünbül-i tār
Aldı gül devrini kim eyledi destān-ı hezār
‘Andelīb oldı sürūd-ile nevā-sāz bugün (60/III)

Cennet, sevgilinin köyü ile karşılaştırılmıştır. Âşığa cennet dahi verilse o sevgilinin köyünü bırakıp gitmek istemez:

Çekseler firdevse gitmen ravza-i kūyuñ koyup
Pāy-bend ollam derüñde anı itmen iştiyāğ (3/6)

Şevkî'nin hayatı hakkındaki bilgiler yetersiz olduğu için tam olarak yaşadığı yer bilinmemektedir. Fakat onun şiirlerinde vatanını çok sevdiği, ayrılmak istemediği görülür. Öyle ki cennette yerinin olmadığını ve vatanından ayrılmak istemediğini şöyle söyler:

Baňa huld-ı berînden yek yerüm kûyuñda cevır itseñ
Temennâ itmenem firdevsi ayrulman vaţandan men (26/6)

3.1.1.10.2. Cehennem

Ahirette, imanı olmayanların ve Allah'ın razı olmadığı kimselerin gideceği sonsuz azapların bulunduğu yerdir(Kaçar, 1994: 27). Bazı müfessirler en üstte cehennem, en altta haviye olmak üzere birbiri üstüne kurulan yedi tabakadan müteşekkil yedi cehennem olduğunu söyler(Pala, 2013: 85).

Şevkî Divanı'nda cehennem “duzâh” şeklinde de anılmaktadır. Şevkî cehennem ateşinden azap görmemek için Allah'tan yardım istemektedir:

Menüm göñlüm anda ola kām-yāb
Nār-ı cehhennemden görmeyem ‘azāb
Ol āb-ı kevşerden içem mey-i nāb
Şerāben tahūrā cām-ı muşaffā (130/XXVIV)

Şevkî, Divan'da sevgiliden ayrı kalmayı cehennem ateşine benzetir:

Bugün dildārdan ayru yaħar cānum şeb-i hicrān
Fırāķı nār-ı dūzaħdur vücūdumda kılan yeksān
Temennā-yı vişāle yitmege devr eylerem her yan
Duşüp şahrālara çün Qays tek ben dīdesi giryān
Yitüp bir Leylî'veş pā-būsına kim pāyimālem men (48/III)

3.1.1.10.3. Kevser Suyu

Cennette Allah'ın nimetlerinden olan bir ırmak. Bu ırmağın suyu baldan tatlı, kardan soğuk, bir içen bir daha susamaz(Cebecioğlu, 2014: 284). Cennette Peygamberimize

verilmiş özel bir havuz olarak tefsir edenler de vardır. Âb-ı kevser” ve “şarab-ı kevser” tamlamalarıyla kullanılır(Pala, 2013: 268).

Şevkî Divanı’nda tek yerde “âb-ı kevser” terkihiyle geçmektedir:

Menüm gönlüm anda ola kām-yāb
Nār-ı cehhennemden görmeyem ‘azāb
Ol âb-ı kevşerden içem mey-i nāb
Şerāben tahūrā cām-ı muşaffā (130/XXVIV)

3.1.1.11. İbadet ve İbadetle İlgili Mefhumlar

3.1.1.11.1. Secde

Sözlükte “eğilmek, boyun eğmek, tevazu ile alını yere koymak” anlamındaki sücûd masdarından gelen secde fıkıh terimi olarak namazda alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları zemine değecek şekilde yere kapanmayı ifade eder(Dalgın, 2009: 271).

Sevgilinin kaşı kible olarak düşünülür bu sebepten âşık da sevgilinin kaşına tüm âlemin secde kıldığını söyler:

Şanemā gördi cemālūñ gene şems oldı nihān
Kaşuñā secde kılar cümle melek ins ile cān
Māh-ı nev devre gelüp kıavs-i kızañ kırdı kemān
Zühre Mirrīh-ile çāker kimi tır atdı sinān
Söledi rezmd e gerdün seni şeh-bāz bugün (60/IV)

3.1.1.11.2. Kible

Sözlükte “yön, yönelinen cihet veya şey” anlamına gelen kible terim olarak müslümanların namazda yönelmeleri gereken istikameti, Kâbe’yi ifade eder(Güç, 2022: 364).

Kaş, hem şekil itibarıyla hem de kutsal olarak düşünülmesinden dolayı mihraba benzer. Bu sebepten sevgilinin kaşları kible olarak görülür. Divan’da sevgilinin kaşı “kible-i âlem” olarak anılmaktadır:

Saçuñ devrinde sünbüldür yañaguñ bir gülistāndur
Yaraşur rüyuña haţtuñ ‘acā’ib berg-i reyḥāndur
Kaşuñ bir kıble-i ‘ālem yüzüñ ḥürşid-i raḥşāndur
Dehānuñ ḥoḳḳa-i mercān lebüñ la’l-i bedāḥşāndur
Felek dürcinde güftāruñ kimi dürr-i şemīn olmaz (52/II)

3.1.1.11.3. Kâbe ve Zemzem

Kâbe Mekke’de Harem-i Şerif ‘in içinde bulunan kutsal binadır. Zemzem ise Kâbe etrafında bulunan bir kuyudan çıkarılan sudur. Suyu bu isim “bol ve akıcı olma, Cebrâil’in konuşma sesi, akarken çıkardığı ses, şimşek sesi, nereden geldiği belli olmayan ses” anlamlarındaki zemzem ile arasında bir ilişki kurularak verilmiştir(Küçükaşçı, 2013: 242).

Şevkî Divanı’nda Kâbe ve zemzem suyu sevgili ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır. Sevgilinin bulunduğu mahalle Kâbe ve çevresine benzetilirken sevgilinin ağzındaki su ise âşık için zemzem suyudur:

Şevkî medhüñde senüñ söyledi ezber kimi söz
Yite şarrāfına el-kışşa bu gevher kimi söz
Leblerüñden tökülür kand-ı mükerrer kimi söz
Var zebānuñda ‘aceb bāde-i kevşer kimi söz
Ka’be kıyuñ didiler kim dehenüñdür zemzem (55/V)

3.1.1.11.4. Namaz ve Oruç

Namaz, müslümanların belli zaman veya durumlarda Kur’an-ı Kerim’de emredildiği veya Peygamberimizin de tarif edip yaptığı şekilde Allah’a karşı yapmış oldukları ibadettir. Oruç ise İslamın beş şartından biri olup Farz-ı ayndır(Pala, 2013: 340-365).

Divan’da namaz ve oruç birlikte yer alır. Namaz için “salât” oruç için “savm ve rûze” kelimeleri kullanılmıştır. Şevkî, zamandan şikayet ettiği bir şiirde insanların bu devirde kalplerinin pas tuttuğunu, namaz ve orucu bırakıp asi olduklarını söyler:

Günden güne ḥalkuñ yüregi bağladı pāsı
Terk eylediler şavm [u] şalât olup ‘āşî

Bu devrde var fışk [u] fücûruñ temâşası
Çekene atar her kim olur kıra belâsı
Tâ geymedi bir kimsene evvelügi libâsı
Güyâ ki düşüp başlarına şüreb havâsı
Ma'dûm olup aqsâm-ı zükûrun da vefâsı
Götürüldi ünâs ehlinüñ el-kışsa hayâsı*
Hem-ser dutup öz yaşına bahmadı erine
Haqq'a beyle ma'lûm eyledük döndi karîne* (84/VI)

Şiirin son bendinde ise insanlar namazına ve orucuna bağlı olursa Allah'ın onları bağışlayacağını söyler:

Gel **Şevkî** dahı dutma bu dünyânı kirâmı
Azmış ki yolundan bu cihân halkı tamâmı
Kizb-ile o fâsikluğa baş koşdılar hāmı*
Bulmazsan eger doğru gezersen bir adamı
O baş sıfat cümle içre bâde-i cāmı*
Zâlim dahı mazlûmı talar oldı harâmı
Olmadı birbirine bu deh(i)rde hāmı*
Âhır gelecek Mehdî vere munda nizâmı
Mü'min olana rahm ider ol kıadir-i İzed
Halk olsa eger rûza namâzına muqayyed (84/VII)

3.1.1.11.5. Dua ve Zikr

“Dua”, kulun bir şeyi Allah'tan istemesi ve af dilemesi olup Divan'da “vird” şeklinde geçmektedir “zikr” ise Allah'ı anıp onun belirli adlarının belirli sayıda tekrarlanmasıdır.

Şevkî, genellikle şiirlerinin son beyit veya bendinde Allah'a duada bulunur. Kendine seslenerek devamlı dua ve zikr, hamd ve şükür kılsa elbette Allah'ın kendisini bağışlayacağını söyler:

Şevkî'yâ vird ile dâ'im zikr idüp hamd [u] senâ
Rahm idüp İzed seni elbette koymaz bî-nevâ
Bûsitânı hâlûñe bir gün virür neşv [ü] nevâ

Bu mezâmında oğur murğ-i bahāristān şabā
Hayr u şerri ‘āleme taqđır-i yezdān eylemiş (64/VII)

3.1.1.12. İtikâdi Kavramlar

3.1.1.12.1. Peri

Cinlerin dişilerine verilen addır. Bunları gören olmadığı için çok güzel ve çekici olduklarına inanılır. Çeşme, pınar, hamam gibi yerler perilerin yurdu sayılır. Bazı insanları kendilerine âşık etmeleri, çeşitli görünüşler alabilmeleri, bir görünüp bir kayboluşları vs. özellikleriyle sevgilinin taşırırlar(Pala, 2013: 369).

Şevkî Divanı’da “sevgili” insanları kendine âşık etmesiyle periye benzetilir:

Bahār eyyām-ı gül geldi perîm seyrāna çıhsun mı
Uf(u)ğdan gün kimi yüz gösterüp gülşene çıhsun mı
Dutup destünde sāğar mey içüp mestāne çıhsun mı
Menüm bu çeşm-i cellādum bağup her yana çıhsun mı
Olur kıttāl-i cānum mehveşüm cevłāna çıhsun mı (45/I)

3.1.1.12.2. Mehdi

Kıyamet alametlerinden biridir. Kıyametin kopmasına yakın İlâhi kanunları yeniden tesis edecek ve bir müddet saltanat sürecektir. İsmi, soyu, doğum yeri konusunda birbirini tutmayan rivayetler vardır. En kuvvetli inanışa göre Mehdi henüz dördüncü gökte bulunan Hz.İsa’dır(Pala, 2013: 301).

Şevkî zamanı eleştiren bir bendinde dünya düzeninin bozulduğunu, insanların yoldan çıktıklarını ve ahir zamanda Mehdi’nin gelip bu dünyayı düzene koyacağını söyler:

Gel **Şevkî** dahı dutma bu dünyānı kirāmı
Azmış ki yolundan bu cihān halkı tamāmı
Kizb-ile o fāsıkluğa baş koşdılar hāmı*
Bulmazsan eger doğru gezersen bir adamı
O baş şıfat cümle içre bāde-i cāmı*
Zālīm dahı mazlūmı talar oldu hārāmı

Olmadı birbirine bu deh(i)rde hāmi*
Âhır gelecek Mehdî vire munda niẓāmı
Mü'min olana rahm ider ol ẓādir-i İzed
Halk olsa eger rûza namāzına muḳayyed (84/VII)

3.1.1.12.3. Ye'cûc ve Me'cûc

Nuh Peygamber'in oğlu Yafes'in soyundan gelen ve Kur'an-ı Kerim'de iki yerde bahsi geçen kabiledir. Bu kabilenin ortaya çıkışının kıyamet alameti olacağına inanılmaktadır. Bu kavmin öne çıkan özellikleri belalı olmaları, yeme içmede aşırılığa kaçmaları ve insanlığı sıkıntıya sokacak olmalarıdır. Divan edebiyatında kötülük ve şer timsali olarak yer verilen Ye'cûc Me'cûc, yıkıcılığı nedeniyle gam ve kederle ilişkilendirilmiştir(Erzen, 2013: 850).

Şevkî Divan'ında tek yerde geçmektedir. Sıkıntıların arttığı zamanda Ye'cûc ve Me'cûc'ün gelip kötülükle dünyayı kaplayacaklarını sonrasında onları kovmaya Mehdi'nin geleceğini söyler:

Arturdu felek gün-be-gün âşüb-ı zamānı
Bu devrde müslîm ki çeker derd-i nihānı
Ye'cûc u Me'cûc gelüp dutdı cihānı
Ey Şevkî çeküp tîg aña ur eyle du'ānı
Def'ine anuñ Mehdî nümāyān gelecekdür (61/VII)

3.1.2. Tasavvuf

3.1.2.1. Mahabbet ve Aşk

Muhabbet, “hbb” kökünden gelmektedir. “Hubb” ise saf sevgiye denir. Kaynamak üzere olan suyun üstüne çıkmaya başlayan kabarcıklara da “habâb” denilmektedir. Buna göre mahabbet, susamışlıktan (fazla arzudan) kalbin kaynaması, taşması, sevilene ulaşmak için çırpınmasıdır. Mahabbet de kalpteki düşüncelerin en baskını olduğundan “hbb” ile ifade edilmiştir(Ateş, 2004: 464-465).

“Aşaka” Türkçe'de “sardı” demektir ki sarmaşık bitkisinin anlamı da buradan gelmektedir. Yani bir nesnenin bir nesneyi sarması, sarmaşığın bir ağacı sarması, ona

dolanması gibi; mâşuk da âşıkını sevgisiyle iç âleminde, vücuduyla da dış âleminde sarmaya başlar. Sarmaşık, sarmaya başladığı ağacın özsuğunu emmek suretiyle gelişmeye başlar. Bir süre sonra ikisi bir fizik, bir beden olmaya başlarlar. Bu yakınlaşma ve birbirini sarma, birbirini örtme neticesinde, âşık artık maşukuyla, fizikî âlemde de bir vücûd olmaya doğru yol alır(Kılıç, 2014: 171-172).

Gönlünden masivayı çıkarıp atan, canı cananda arayan âşıklar tarih boyunca gönüllerde taht kurmuşlardır. Ferhâd’a dağları deldiren, Mecnûn’u çöllere düşüren aşkın esiri olmalarıdır. Şevkî de kendini aşk divanesi olan Mecnûn’a benzetir:

Fezâ-yı ‘ışkda dîvâne-i Mecnûn mişâlem men
Yitüp bir Leylî’ veş pâ-bûsına kim pâyimâlem men
Yanar şem‘-i rûyuñ devrinde cismüm infî‘âlem men
Anuñ-çün bezm ara endüh-ile şûrîde-ğâlem men
Kadeh vir sâķî-yi devrân humâr içre melâlem men (48/I)

Âşık, aşkın yolu ne kadar zehlikeli ve zorlu olsa da bu yoldan vazgeçmez. Sevgili ona ne kadar zulmetse de yine ondan başkasını gözü görmez. Âşığın ömrü ayrılıklarla geçer. Âşık için ayrılık bir ölümdür. Bu sebepten âşık, ölüm ve hayat içerisinde boçalayıştadır. Öyle ki âşık sevgili için canını bile feda etmekten kaçınmaz bu yolda can vermek onun için bir zevktir:

Şikeste **Şevkî** şabr itsûñ eger hecrûñde cānānuñ
Yitersün vaşluna bir gün gerek dildāra cān virmek (19/7)

3.1.2.2. Âlem

Âlem, “alâmet ve nişan koymak” manasındaki “alm” veya “bilmek” anlamındaki “ilm” kökünden türetilmiş olup yaratıcısının varlığına alâmet teşkil eden, onun mevcudiyetinin bilinmesini sağlayan demektir. Âlem kelimesi “bütün insanlar, müminler” manasında ve ayrıca “rabbü’l-âlemîn” şeklinde hadislerde de geçmektedir(Bolay, 1989: 357).

Şevkî Divanı’nda âlem, sıklıkla üzerinde durulan konulardan biridir. Divan’da âlem; “dünya, cihân, dehr, felek, rûy-ı zemin, âlem-ârâ, dehr-i fenâ, dehr-i bâğ” kelime ve terkipleriyle geçmektedir.

Şevkî; dünyanın geçiçi bir hayat olduğunu, asıl âlemin ahiret olduğunu, bu dünyanın sıkıntı yeri olduğunu hakkında telkinlerde bulunur:

Şebât-ı cihânı ‘adem bil yakîn

Yine Şevkî ‘uqbânı dut kim hemîn* (38/14)

Dilâ bir kimsene dâ’im cihânda şâd-kâm olmaz

Süleymân mülkini hîç kim dutup kâ’im maķâm olmaz

Göñül bu ‘âlem-i süflîde bil hergiz devâm olmaz

Temennâ eyle ‘uqbâ zevķ-i dünyâ müstedâm olmaz

Muķaşşırsan du‘â kıl Şevkî’yâ Sübhân’uma bir bir (51/V)

3.1.2.3. Rûz-ı Ezel

Ezelde Allah'ın ruhlara "Elestü bi-Rabbiküm (Ben sizin Rabbiniz değil miyim?)" diye sorduğu, onların da "Kâlû, Belâ (Evet, sen bizim Rabbimizsin.)" dedikleri günü ifade eder. Edebiyatta “*bezm-i elest*” veya “*elest bezmi*” olarak geçer(Kurnaz, 1996: 108).

Şevkî Divanı’nda “rûz-ı ezel” terkihiyle iki yerde geçmektedir:

Cân virmişem ey şûh saña rûz-ı ezelden

Fıkr eyleme senden daķı bir ğayrı kesüm var (15/2)

3.1.2.4. Şeyh, Pîr-i Muĝan

Şeyh, lügatta “yaşlı adam, ihtiyar, bir tekke veya zâviye reislik eden ve müridleri bulunan kimse kabile ve aşiret resisi” manalarına gelir. Mürşid işe, irşâd eden doğru yolu gösteren, kılavuz; gafletten uyandıran, tarikat piri demektir. Paslanan gönüllerin cilasıdır (Eraydın, 2016: 116-117). O, dünyaya itibar etmeyen, sözleri hikmetli, nur yüzlü, cömert ve saygı gösterilmesi gereken kişidir(Pala, 2013: 372).

Meclisin içki dağıtıcı olan sâkî tasavvufi anlamda “pîr-i muĝân, mürşid-i kâmil”dir. Divan’da devran sâkîsi ne zaman âşığı pîr-i muĝan meclisinde görse hemen içkisini sunar devranın kanunu budur:

Haçan pîr-i muĝân bezminde görse ‘âşık-ı mesti

Şunar cām-ile mey çün sākī-yi devrāna kânündür (31/2)

İçüp ehl-i cihān ğaflet şarābın cümle sarhoşdur

Dağı pīr-i muġān bezminde kim söyler ki huşyāram (18/3)

3.1.2.5. Sabır

Sabır, elem ve belalara şikayeti terk manasına gelir. Peygamber sabrı, dinin yarısı olarak tarif etmiştir. Sabır makamına ulaşmış bir kimse, musibetlerden müteessir olmaz. Çünkü kişi belaya sabretmekle kazaya razı olur. İslam’ın esasının rıza, imanın ise sabır olduğu ifade edilmiştir. Yani sabır, belayı rıza ile karşılamaktır(Eraydın, 2016: 165).

Şevkî bu dünyada çektiği bela ve dertlere karşı kendine sabırlı olması gerektiğini tüm bu sıkıntıların son bulacağını hatırlatır:

Gösterüpdür saña miḥnet
Derd [u] belā yüz muşibet
Aḥir eyler bir gün ülfet
Göñül şabr eyle şabr eyle (134/II)

Sabır konusunda muhakkak ismi hatırlanması gereken peygamberlerden biri de Hz. Yakûb’dur. Hz. Yakûb’un öldü sandığı oğlu Hz.Yûsuf’a yıllar sonra kavuşmuş ve tüm sıkıntıları son bulmuştur. Şevkî gönlüne Hz. Yakûb gibi sıkıntılara sabrederse Yûsuf’a ulaşabileceğini söyler:

Dil-i iḥlāş **Şevkî** kâdir [u] yektāya virdüm men
Der-i maḫşûddan ol Ḥālîḳ’üm bir kez açā revzen
Murādum bağçesinden gül direm ḳalbüm ola rūşen
Göñül Ya’ḳûb’veş şabr it yitersün Yûsuf’a kim sen
Çeker çāh-ı mezelletden menüm bir Zü’l-celāl’üm var (49/V)

3.1.2.6. Fenâ ve Bekâ

Fenâ lügatta “yok olmak, yokluk, geçip gitmek” bekâ ise “devam, sebat, evvelki hâl üzere kalmak” demektir. İstılâhi manada ise; fenâ kişinin kötü sıfatlardan arınması; bekâ ise, güzel sıfatların insanda bulunmasıdır(Kılıç, 2012: 43).

Şevkî Divanı'nda fenâ “bâd-ı fenâ, dehr-i fenâ, fenâ mülkü” terkipleriyle geçişi olan bu âlem anılmaktadır. Divanda genellikle tasavvufî anlamıyla değil dünya anlamıyla kullanılmıştır.

“Hayr’ül-beşer” Hz. Muhammed(Sav.) için kullanılır. Şevkî bu geçici dünyaya Hz. Muhammed ve birçok velînin geldiğini fakat onlardan bir eser kalmadığını söyleyerek hayatın ebedî olmadığını hatırlatır:

Geldi bu dehr-i fenâya çoğ velî hayr’ül-beşer
Bî-vefâlık resmini görgec hem itdiler sefer
Hani şâhân-ı selef ‘uqbâya itmişler güzer
Kalmadı hergiz cihânda kim olardan bir eşer
Hâke dönmiş cümlesi gönlünde gitdi intizâr (65/III)

Tasavvufta kişide kötü huylar yok olmaya başlarsa yok olan kötü huyların yerine iyi sıfatlar oluşmaya başlar. Şevkî de kendi gönlüne seslenir bu dünyanın perişanlığını bırakıp bekâ bezmine girmesini, yani iyi huylar edinmesini söyler:

Dilâ gel mest kılma özüñi ğaflet şarâbından
Götürme destûne nuql u meze [u] sîh kebâbından
Beķâ bezmine gir çıh bezm-i dehrûñ bu ħarâbından
Olur âġâh ‘ârif kimse çarĥuñ inķilâbından
Müdâm **Şevkî** rızâ ħüsn-i tevekkül ihtiyâr eyler (47/V)

3.1.2.7. Zâhid

Dünya işleriyle meşgul olmayan ve dünya hazlarına karşı bîġâne kalan perhîzkâra zâhit, ehl-i tasavvuftan olan ve öyle görünen, sûfî kimsedir(Onay, 2000: 468). Kaba sofu, Allah’ın emirlerini yerine getirmekle birlikte, şüpheli şeylerden de kaçınan kişi. Bunlar dini konularda anlayışı kıt, her işin ancak dış kabuğunda kalabilen, derinlere inmesini beceremeyen, ilim ve imanı ancak dış görünüşüyle anlayan, bunu da ısrarla başkalarına anlatan ve durmadan öğütler vererek toplumu ıslah ettiğini zanneden kişiler olarak ele alınır. Daracık dünya görüşü içine sıkışıp kalmışlardır. Dar kalıplı bilgilere bağlıdırlar, hayatın acemisidirler. Bu bakımdan çoğu zaman gülünç durumlara düşerler. İman hususunda hiçbir zaman hakîkate ulaşamamışlardır ve samîmiyetleri yoktur(Pala, 2013: 488).

Zâhidi açıklayan iki farklı tanıma baktığımızda birbirine zıt görüşler olduğu görülmektedir. Biri gerçekten tasavvuf yolunda kalbini Allah'a veren diğeri anlayışı kıt, dış görünüşten içeri geçemeyen, riyakarü iki yüzlü görünen ham sofudur. Şevkî Divanı'nda anılan zâhid ikincisidir. Zâhid; içkiye meyli olan, iki yüzlü ve görüldüğü gibi olmayan biri olarak anılmaktadır:

Zâhid meye meylün çoğ maksuduña hiç yitme
Gösterme riyâ halka mescidlere hem gitme
Pend-ile naşîhhatde gel çoğ bizi incitme
*Şâhib-i fetvâ mekrûh tenbâkunı çoğ itme**
Yek sendeki gıybetden çekmek bize kalyânı (71/VI)

3.2. Cemiyet ve Sosyal Hayat

3.2.1. Şahıslar

3.2.1.1. Tarihi Şahsiyetler, Hükümdarlar

3.2.1.1.1. Sultan Alparslan ve Sultan Sencer

Sultan Alparslan Horosan Meliki Çağrı Bey'in oğludur. Küçük yaşta babasının hastalanması üzerine idareyi eline almış bu da Sulçuklu topraklarında büyük bir itibar kazanmasına yol açmıştır(Kafesoğlu, 1989: 526-530).

Sultan Sencer, Sultan Alparslan'ın torunudur. Babası Melihşah'tır. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda en uzun süre sultanlık yapmış son Selçuklu hükümdarıdır(Turan, 2014: 234). Kafkasya, Harezm, Türkistan, Afganistan, İran, Azerbaycan, Irak, Suriye ve Anadolu topraklarını içine alan çok geniş bir coğrafyaya hükmetmiştir(Özaydın, 2009: 507).

Sultan Alparslan ve Sultan Sencer Şevkî Divanı'nda birlikte anılmaktadır. Şevkî'nin özellikle bu kişileri anması onun onun Türk Sultanlara önem verdiğini göstermektedir. Bunun yanında dünyaya isini duyurmuş sultanların bile hayattan göçüp gittiğini dolayısıyla bu durumdan ibret alınması gerektiğini işaret etmiştir:

Yitmişdi sem'lerine rahîl-i kûsdan şadâ
Sencer'le tâ gidüp fenâya 'Alparslan (36/33)

3.2.1.2. Şairler

3.2.1.2.1. Fuzûlî

Fuzûlî 16. yüzyılda yaşamış Türk divan şairidir. Türk edebiyatının en büyük şairlerinden biri olup şöhreti, nüfuz ve tesiri daha kendisi hayatta iken bütün Türk-İslâm ülkelerine yayılmaya başlamıştır. Aşk, ızdırabı, dünyevî zevk ve zenginliklerin boşluğunu ve hiç kimsenin pençesinden kurtulamayacağı ölüm düşüncesini olağanüstü bir lirizm ve sanat gücüyle ifade etmiştir(Karahan, 1995: 240-246).

Şevkî Divanı'nda Fûzulî'nin şiirlerine yazılmış tahmisler bulunmaktadır. Şevkî şiirlerinde dünyanın geçişi ve boşluğunu, ölüm düşüncesini sık sık işler. Fuzûlî'nin de benzer konuları işlemesi ve Şevkî'nin Fuzûlî'yi andıran şiirlerinden onun Fuzûlî takipçisi bir şair olduğu görülmektedir:

*Şevkî'yâ kâtib uşandı sitemüm yazmağdan
Harf-i dâl üzre bahup kıdd-i hamum yazmağdan
Hâmeler oldu şikeste elemüm yazmağdan
Ey Fuzûlî der ü dîvâra gamum yazmağdan
Şâhid-i hâlüm olupdur der ü divâr benüm (72/VII)*

3.2.1.2.2. Enverî

Enverî 16. yüzyılda yaşamış Fars şairidir. İran edebiyatının en büyük kaside şairi olarak kabul edilir. Uzun yıllar Sultan Sencer'in himayesinde kalmış saray şairidir. Sağlam bir şiir tekniğine sahip olan Enverî hayal gücü geniş, edebî sanatları çok iyi kullanabilen bir şairdir(Karahan, 1995: 356-358).

Şevkî Divanı'nda Enverî, tek beyitte Fûzulî ve Sadî ile anılmaktadır:

*Diyüp eş'ârlar mevzûn Fuzûlî Enverî Sa'dî**
Görüp kan içre la'1 ü gevher [ü] mercâna yitdüm men (33/4)

3.2.1.2.3. Sâdî-i Şirâzî

Sadî-i Şîrâzî 12-13. yüzyıl arasında yaşamış Fars şairidir. Sadî yaşadığı dönem şairlerinin aksine şiirlerinde yaygın olarak bilinmeyen kelimeleri tercih etmiştir. Eserlerinde Farsçada kullanılan Türkçe kelimelere de yer veren şairin en bariz özelliği akıcı ve sehl-i mümteni olmasıdır. Sadî, yaşadığı dönemde yaygın nazım şekli olan gazeli müstakil bir edebî tür olarak mükemmelliğe kavuşturmuştur(Çiçekler, 1995: 405-407).

Şevkî Divanı'nda Sadî-i Şîrâzî, Enverî ve Fuzûlî' birlikte ele alınmıştır. Şevkî şairlerin vezinli şiirler söylediğini belirtmekte ve onları değerli taşlara benzetmektedir. Şevkî'nin bu şairlerin takipçisi olduğu söylenebilir:

Diyüp eş'ârlar mevzûn Fuzûlî Enverî Sa'dî
Görüp kan içre la'l ü gevher [ü] mercâna yitdüm men (33/4)

3.2.1.2.4. Ali Şîr Nevâyî

15. yüzyılda yaşamış olan Nevâyî, Çağatay edebiyatının en büyük şairidir.. Ali Şîr Nevâyî Tür edebiyatında birçok eser vermiş ve ilk hamse sahibi şairdir. Bunun yanında Türk dilinin gelişmesinde büyük katkısı olmuş Türkçenin Farsçadan üstün olduğunu savunmuş, bu görüşü yazdığı eserde ispatlamıştır(Mengi, 2015: 105-108).

Şevkî Divanı'nda Nevâyî'nin santur adlı çalgıyı çalıp, gazel ve şiir okuduğu söylenmiştir:

Destünde bu samtûr-ı siţâyî
Hem şi'r [u] ğazel oğur Nevâyî (35/54)

3.2.1.3. Tarihî ve Efsanevî Şahıslar

3.2.1.3.1. İskender

Eski kültürümüzün dinler tarihi, edebiyat, tasavvuf gibi hemen hemen bütün alanlarına girmiş tarihî-efsanevi bir şahsiyet olan İskender; Kur'an'da kıssası anlatılan ve peygamber olup olmadığı hususunda ihtilaflar olan Zü'l-Karneyn, Yunan tarihinde ismi zikredilen Büyük İskender ve bunların karıştırılmasıyla meydana gelmiş olan âb-ı hayâtı arayan İskender olmak üzere üç farklı kimlikle karşımıza çıkar. Divan şiirimizde bahsi

geçen İskender, Zü'l-Karney'nle Makedonyalı Büyük İskender'in karışımı bir şahsiyet olup, ikisinin maceraları ve hayatları birbirine karıştırılmıştır(Tökel, 2000: 187).

İskender ile anılan unsurlardan biri de âyine-i İskender'dir. İskender, Mısır'ı fethettikten sonra İskenderiye şehrinde bir ayna yaptırmış ve yüksek bir yere koydurmuştur. Bu aynadan oraya gelmekte olan daha bir aylık yolda iken görülebirmiş. Aynanın İskender'in hocası Aristo'ya yaptırıldığı rivayet edilir(Pala, 2013: 48). Şevkî Divanı'nda İskender yaptırdığı ayna ile anılmaktadır:

Jengâr gerd-ile âlûde-ter durur henûz
Mir'âtı ki İskender'ün cihâna nûr salan* (36/32)

3.2.1.3.2. Lokmân

Halk geleneğinde değişik isimlerle karşımıza çıkan bir şahsiyettir. Adına Kur'an-ı Kerim'de bir sure bulunmaktadır. Eski Araplar arasında da ünlü olan Lokmân'ın bir peygamber veya nebi olduğu hakkında tefsirlerde rivayet vardır. Ancak çoğunluk onun "Salih bir kul" olduğunu kabul eder. Anlatılanlara göre o hikmet ve hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir(Pala, 2013: 290).

Şevkî Divanı'nda Lokmân'ın tabib özelliğine vurgu yapılmış. Eflâtun, Câlînûs, Bukrat gibi aynı yolda şöhret sahibi olmuş diğer isimlerle birlikte kullanılmıştır:

Etegidür bîmâruñ ol mādâm zerd u ābanos*
Eglden cismüne leşker imtilâ eyler cülûs
Derdüne dermân tapılmaz min şabîb ola hûşûs
Gelse Eflâţun-ı feylesof Aristo Cālînûs
Bu 'alîl üstine hem Bukrât [u] Loqmân işlemez (66/IV)

Divan'da Lokmân âşığın aşk derdi için gittiği bir hekim olarak karşımıza çıkar. Şifalı bitkilerdeki uzmanlığı ve hastaları iyileştirme yönüyle ün salmış Lokman Hekim bile âşığın derdine çare bulamamaktadır çünkü onun derdinin tek çaresi sevgilidir:

Aradum bu 'ışk-ı derd için evin dünyānuñ*
Dest-i ümmîd-ile dutdum etegin Loqmân'ın
Cehd ile kūyına yitdüm niçe etibbānuñ

Dehenin derdüme dermān didiler cānānuñ
Bildiler derdüme yoğdur vereler dermānuñ (73/1)

3.2.1.3.3. Cem/Cemşîd

Pişdâdiyan sülâlesinin dördüncü hükümdarı olup İran mitolojisine göre yedi yüz yıl yahut bin yıl yaşamıştır(Pala, 2013: 86). Asıl adı büyük padişah anlamındaki Cem’dir. Işık anlamına gelen “-şîd” sonradan eklenmiştir. Güneş doğduğu vakit tacı ve tahtında meydana gelen parlaklıktan dolayı bu ekleme yapılmıştır. Şarabı icat ettiğine inanılır(Kurnaz, 1996: 130). Divan’da Cem ve Cemşîd iki ismi de yer almaktadır.

Klasik edebiyatta Cem içkiyi bulan kişidir ve şirde zevk ve eğlence sembolü olarak yer alır. Bu yüzden “bezm-i Cem” tabiri onunla birlikte kullanılmıştır:

Kāmil didi kim olaydı mürşid
İtmezdi pesend bezm-i Cemşîd (35/58)

Divan’da Cem ve Cemşîd iki farklı kişi olarak gösterilmiştir fakat aynı kişidir. Eğlence meclisinin baş kişisi olan Cem bile şarabı terk edip kahve içmektedir:

Yitende bezmine devrinde cān mülkin kıılır ābād
Şarābın terk idüp nūş eyler ol Cemşîd [ü] Cem ıahve (21/2)

Şevkî Divanı’ndaki çoğu mısralarda yaşama dair öğüt bulmak mümkündür. Kimse bu dünyada sonsuza dek kalıcı değildir. Ululuk ve iktidarın sembolü olan Cemşîd’in bile sadece iyi bir namının kaldığı belirtilmektedir:

İdüp zevk bezm içre Cemşîd [ü] Cem
Koyup gitdi çün nām-ı nîgū[nı] hem (37/9)

3.2.1.3.4. Zâl

Rüstem’in babasının adıdır. Kelime “ihtiyar ve aksakallı” anlamlarına gelir. Zâl, doğduğu zaman saç, kaş, kirpikleri bembeyaz olduğu için bu adla anılır. Babası Sam onun bu şekilde doğuşunu uğursuzluk sayarak onu Elburz Dağı’na götürüp atmış, Zâl orada

Simurg-1 Anka tarafından beslenmiştir(Pala, 2013: 488). Zâl kelimesi “felek ve dehr” ile birlikte kullanıldığında kelime anlamı olan yaşlı, ihtiyar ve zalim ön plana çıkar:

Görende **Şevkî** ednâ kesleri izhâr-ı ‘aciz itme
Bu dehr-i Zâl’da az eyle kim hûnîn-cigerdür bu (28/8)

3.2.1.3.5. Efsasiyâb ve Sâm

Alp Er Tunga’nın “Şehname”deki adıdır. Maverâünnehir’de hüküm sürmüş olup Turan’ın en büyük hakanlarından. İran topraklarının tamamını Pişdâdiyân sülalesinin elinden alması ve İran’la yaptığı savaşlarıyla Şehname’de geniş şekilde ele alınmıştır(Pala, 2013: 135).

Sâm, Şehname’de Zâl’ın babası Rüstem’in de dedesidir. Feridun zamanında yaşamıştır(Pala, 2013: 390).

Şevkî Divanı’nda Efrasiyâb ve Sâm tek beyitte Rüstem ve Zâl ile birlikte kahramanlıkları yönüyle anılmaktadır:

Dünyâyı Zâl’uñ elinde olup zebûn [u] ẖâr*
Efrâsiyâb [u] Rüstem-ile Sâm pehlivân (36/35)

3.2.1.3.6. Rüstem

Zâl’ın oğlu diye bilinen ve pehlivanlığıyla kaba gücün sembolü olmuştur. Yay ile sevgilinin kaşına teşbih edilen İran’ın milli kahramanı Zaloğlu Rüstem, Keykubad zamanından Keyhüsrev’in ölümüne kadar cihan pehlivanı yani Emirü’l Ümera’dır. İran mitolojisine bir kahraman olarak girmiştir. Genellikle babası Zâl ve dedesi Sam ile birlikte zikredilir(Tökel, 2000: 247).

Şevkî Divanı’nda Rüstem’in yayının her kişi tarafından çekilemez olduğunu söylereyrek onun gücü belirtilmektedir:

Yayını çekmez Rüstem
Niçe bâzûya virür ham
Ola Güştâsb-i i’zam
Pâkdur rûh-ı mücessem (112)

3.2.1.3.7. Şeyh San'ân

Adı Abdürrezzak olan bu kişinin hayatı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Yemenli'dir. Gazalî'nin Tuhfetü'l-Mülûk ve Attar'ın Mantıku't-Tayr adlı eserinde hikayesi anlatılır (Pala, 2013: 430). Klasik şiirde aşkı için her şeyini veren bu yolda canını bile feda etmekten çekinmeyen biri olarak anılır.

Şevkî Divanı'nda da Şeyh San'ân hikayesine telmihte bulunularak din yolundan ayrılmamak gerektiği hişaret edilmiştir:

İç haķıkatde mey[i] sev dīn(i)nin tersānuñ
Şeyh Şan'ân kimi meyl itme gönül zünnāra (13/8)

3.2.1.3.8. Menûçehr

Şehname'de adından bahsedilir. Pişdâdiyân sülalesinden Fars hükümdarı Ferîdûn'un torunu ve İreç'in oğludur. İreç'in ölümünden sonra tahta geçmiş ve amcaları Selm ile Tur'u öldürerek babasının intikamını almıştır. Çok uzun yaşamış ve saltanat sürmüştür(Pala, 2013: 321). Şevkî Divanı'nda tek yerde geçmektedir:

İşitdüm ki bir gün Menûçehr-i şāh
Ki kırmışdı bir meclis-i bezm-gāh (37/1)

3.2.1.3.9. Nûşirevân

:MS 531 ile 579 yılları arasında hükümdarlık yapan, İran'ın Sasani sülalesinden, adaletiyle ün salmış hükümdardır. Rivayetlere göre Kisra lakabı ilk defa bu kişiye verilmiştir. Asıl adı Hüsrev'dir. Nûşirevân kelimesinin anlamı hususunda ihtilaflar vardır.

Bir görüşe göre Nûşirevân, nûş-ı revan kelimesidir. Nûşin: leziz; revân: can mânâsına gelip anlamı da cân-şirin (tatlı can) demektir. Bir başka görüşe göre ise Nûşirevân; "Ânûşek-Revân", ölmez ruhlu anlamına gelen birleşik bir kelimedenden bozmadır ve halkın Hüsrev adlı bu hükümdara verdiği bir sıfattır. Burhan-ı Katı'a göre Nûşirevân: rabb-i insan ve mürebbi-i nev'i beşer manasına geldiği gibi, adil kişi anlamına da gelir. Yine Burhan-ı Katı'a göre bu hükümdara Araplar Ebû Şirvân derlermiş(Tökel, 2000: 242).

Şevkî Divanı'nda iki beyitte geçmeketdir. Nûşirevân'ın adaletli olduğuna ve bu dünyaya adaleti ile ün saldığı söylenmiştir:

Olmışdı bezm-i cihānda 'adl-ile nāmdār*

Nûş itdi cām-ı ecelini Nûşirevân* (36/37)

Kisrâ unvanı ilk olarak Nuşirevân'a verilmiş bu sebeple “Tâk-i Kisrâ” terkibi Nuşirevân'ın adaletle hükmettiğı sarayı için kullanılmıştır. Şevkî Divanı'nda bu terkip iki yerde geçmektedir. Beyitte bir kimsenin büyük bir saray yapsa dahi Tâk-i Kisrâ'nın bir duvarına bile değmeyeceğı söylenir:

Eger bir kimse ma'mûr itse eyvân Tâk-ı Kisrâ tek

Gene vîrân olur dest-i sınık dîvârına degmez (24/4)

3.2.1.3.10. Hâtem(Hâtem-i Tayy)

Tay kabilesinin reisidir. Babası Abdullah o henüz çocukken ölmüş, kendisini zengin ve cömert bir kadın olan annesi Guneyye Bint Afif yetiştirmiştir. Hâtem'in cömertliğı, aşırı harcamaları engellemek için kardeşleri tarafından hapsedilecek kadar iyiliksever olan annesinden gelir. Hâtem, çocuk yaşlarından itibaren cömertliğı ve misafirperverliğıyle tanınarak “Cevâd” lakabıyla anılmıştır(Tütüncü, 1997: 272).

Hâtem'ün defterini tayy eylemişdür keremi

Yohdur 'âlemde anuñ cûd [u] seḫāsından eṣer (11/5)

3.2.1.3.11. Keykavus

“Key” büyük hükümdar, padişah anlamlarına gelen bir kelimedir. İran'da padişahlar sülalesinin ikincisi bu ön adla anılır. Efsaneye göre bu adı ilk defa Rüstem'in babası Zal, Kubad'a vermiştir (Pala, 2013: 268).

Şevkî Divanı'nda bir beyitte geçmektedir. Divan şiirinde gücü, refahı temsil etmesiyle anılır. Divan'da da bu gücün temsilcisi olsa dahi dünyadan göçüp gittiğı belirtilerek dünyanın kimseye kalmayacağı üzerine öğüt verilmiştir:

Cihân-dîde kim feylesofân-ı ḫayy

Hem ‘uqbāya gitmişdi Kāvūs-ı key (37/10)

3.2.1.3.12. Hüsrev

Hüsrev kelime olarak kral, padişah, şah anlamlarına gelmektedir. Ayrıca İran’ın meşhur bir padişahı olan Hüsrev; sevgilisi Şirin ile münasebetleri, Ferhad’la olan rekabeti, ona mukabil arzusuna erişmesi üzerine bindiği atı, taşıdığı kılıcı, sahip olduğu ikbal ve iktidar bakımlarından ele alınır(Tolasa, 2001: 84).

Şevkî Divanı’nda hem kelime anlamı hem mesnevi kahramanı hem de hükümdar olarak ele alınmıştır:

Gel ey mihr-i cihân-ārā senüñ tek meh-cebîn olmaz
Cemālüñden ki pertev almayan rûy-ı zemîn olmaz
Ruḥuñ devrinde fülful ḥâllerüñ tek ‘anberîn olmaz
Bu ḥüsn-ile saña hem-tâ şehâ Hüsrev Şirîn olmaz
Muḥakḳakdur baña ‘âlemde sen tek nâzenîn olmaz (52/I)

3.2.1.3.13. Ferîdûn

Pişdâdiyan sülalesinin altıncı hükümdarı olan İranlı meşhur padişaktır. Cemşîd’in sülalesinden olup Dahhâk’ın öldürülmesinden sonra tahta geçmiştir. Feridûn kelimesi bir Hintli mabût veya melek olarak bilinen Teriton’dan bozmadır. Bu melek yeryüzüne musallat olan Dahhâk adlı ejderhayı öldürmüştür. Edebiyatta Feridun bir adalet timsali olarak alınır (Pala, 2013: 153).

Daḥı hem Ferîdûn-ı ‘âlî-maḳām
Olup bu cihānda zevî’l-iḥtirām (38/9)

3.2.1.4. Dinî ve Tasavvufî Şahsiyetler

3.2.1.4.1. Hz. Hüseyin

Hz. Muhammed’in torunu(sav) Hz. Ali ve Hz. Muhammed’in kızı Hz. Fâtma’nın oğludur. 10 Ocak 626’da Medine’de doğdu. “Şehid” lakabıyla meşhurdur. Ağabeyi Hasan’ın vefatı üzerine Yezid, Hz. Hüseyin’in kendisine biat etmesini istemiş fakat Hz.

Hüseyin Yezid'e biat etmeyip Mekke'ye gitmiştir. Ekim 680 tarihinde meydana gelen olayda Hz. Hüseyin'e Şemir b. Zülcevşen'in emriyle her taraftan hücum edildi. Sinân b. Enes en- Nehaî önce bir harbe saplayıp onu yere düşürdü, sonra da atından inerek saçlarını ve daha sonra başını kesti; oradakiler de cesedini soyup her şeyini, ardından da çadırları yağmaladılar(Fığlalı, 1998: 518-521).

Hz. Hüseyin'in bu derece vahşice öldürülmesi İslam milletini derinden etkilemiş ve Hz. Hüseyin'i kaybetmenin acısını anlatan birçok şiir yazılmıştır. Şevkî de Divan'ında Hz. Hüseyin'in katledilişini anlatan 5 şiire yer vermiştir. Şevkî şiirlerinde Hz. Hüseyin'i “*evlâd-ı Mustafa*” ve “*gül-i bâg-ı Resûl*”(128/II) nitelendirmiştir:

Derde nihâyet olmadı encâm-ı ğam henûz
Oldı Hüseyin'e cevır [ü] cefâ çoğ sitem henûz
Rencûr halk-ı vilâyet çekûp elem henûz*
Kıl **Şevkî** şûr-ı nevha dahı sen bu dem henûz
Bir dem yiter her ayına evlâd-ı Muştafâ' Hüseyin* (125/VII)

3.2.1.4.2. Hz. Fâtma

Peygamber efendimizin kızının adıdır. Hz. Ali ile evlendi. Peygamberimizin soyu onda devam etmiştir. Üç oğlu ve iki kızı olmuş. İçlerinden Hasan ve Hüseyin yaşamış, Fatma'nın yüzü beyaz olduğundan Zehra lakabıyla anılmıştır. Fâtma'nın Peygamberimizin vefatından sonra güldüğü görülmemiştir(Pala, 2013: 149).

Şevkî Divanı'nda Hz. Fatma tek bentte geçmekedir. Hz. Hüseyin'in vefatı münasebetiyle ele alınmıştır:

Oldı hazân hem gül-i bâğ-ı resûl
Zînet idüp zülfüñi âşüfte tûl
Fâtma mahşerde diyir vâý oğul
Âh gönül çek ğam ü efkânı sen
Tapşur Hüseyin'ün yolına cânı sen* (128/II)

3.2.1.4.3. Alî el-Asgar (Zeyne'l-Âbidîn)

Hız. Hüseyn'in küçük oğludur ve "Zeyne'l-Âbidin" lakabıyla meşhurdur(Kılavuz, 2013: 365). Zeyne'l-Âbidin, Hız. Hüseyn'le birlikte öldürölmüştür. Şevkî de şiirinde onun güçsüz düştüğünü (128/IV) ve oklandığını belirtmiştir:

Ceddine teşbîh it 'Alî Ekber'i*
Hâkla yeksâne vü güzel peykeri
Süden ötri oğladılar Aşğar'ı
Ağla gözüm sür şubh-ı giryânı sen*
Tapşur Hüseyn'ün yolına cânı sen* (128/VI)

3.2.1.4.4. Kasım b. Hasan

Hız. Hüseyn'in Kerbelâ'da 13 ve 14 yaşlarındayken şehit düşmüş olan evlatlarından birisidir(Ertekin, 2014: 54). Şevkî, Divan'ında Hasan'ın şehit düştüğünden dolayı duyduğu üzüntüyü ifade etmektedir:

Âh neden çekdi Hüseyn'üm cefâ
Kâsım için kuruldı mâtem-serâ*
Yasa dönüp kaldı toyı haşre tâ
Kân ağla seylâb ile dünyânı sen*
Tapşur Hüseyn'ün yolına cânı sen* (128/III)

3.2.1.4.5. Şehribân

Yesdicerd'in Şehrbânu/Şâhzenân olarak adlandırılan kızı, Hız. Hüseyn'le evlendirilmiştir. Şevkî, Şehribân'ın Hız. Hüseyn'in arkasından üzüntüden inlediğini söylemektedir.

Şubh saçup hün-ile hem nâlünü
Görgeç Hüseyn'i dil-i pergâleni*
Şehribân'ı âh-ile çek nâleni
Dut ki 'azâ mâtem-i pinhân sen*
Tapşur Hüseyn'ün yolına cânı sen* (128/V)

3.2.1.4.6. Hızr

Âb-1 hayâtı içip ölmezliğe kavuşan kişi. Peygamber veya velî olduğuna dair rivayetler vardır(Pala, 2013: 204). Divan şiirinde Hızır'ın bahsedilen özellikleri gibi inanç ve anlayışlar, şairin hasretini çektiği, fakat bir türlü ilgi ve alakasını göremediği sevgiliyi hatırlatan özellikleridir. Bundan dolayı divan edebiyatında övülen kişi ve sevgili çok defa Hızır'a benzetilmiş, hatta bazen ondan üstün gösterilmiştir. Lutfu, yüzü, dirayeti ve ayağının bereketiyle Hızır'ı hatırlatan sevgili, gam ve melâl denizindeki âşığın imdadına yeşil sarıklı Hızır gibi yetiştiği düşünülür(Kurnaz, 1998: 142).

Şevkî, Divan'da sevgilinin dudağının Hızır'ın ölümsüzlüğe ulaşmak için aradığı âb-1 hayat olduğunu söylenmektedir.

Mu'cizi nuṭkuñı görgeç ki Mesîhâ'da gerek
Kıla nazẓâre müdâm çarḥ-ı mu'allâda gerek
Bir dem ilen ide yüz mürdeni iḥyâda gerek
Hızır anuñ şehdiyle geh eyler ki temennâda gerek*
Lebûñe çeşme-i ḥayvân didiler gerçek imiş (76/V)

3.2.1.5. İlmî ve Felsefî Şahsiyetler

3.2.1.5.1. Aristo, Eflâtûn, Calinûs, Bukrât

Aristo, İlk Çağ Yunan filozofudur. Trakya'daki Stageira'da doğmuştur. 367 yılında Atina'ya tahsile giderek Eflâtun'un Akademi'sine girmiştir. Yirmi yıl kadar süren tahsili sırasında önceleri Eflâtun'un en seçkin talebesi, sonra da onun felsefi sistemini eleştiren başarılı bir rakibi olmuştur. Makedonya Kralı Filip oğlu İskender'i yetiştirmek üzere Aristo'yu, Pella Saray'ına davet etmiştir. Bu eğitim, Aristo'yu "cihân imparatorunu yetiştiren üstat" unvanıyla şöhrete kavuşturmuştur. Babasının ölümünden sonra tahta çıkan Kral İskender, Asya seferinde çıktığında Aristo, Atina'da kendi okulunu kurmuştur. Felsefi düşüncesini temellendirmiş, çağının bilinen bütün ilimlerini sistematize etmiştir(Kaya, 1991: 375-378).

Eflatun, Aristo'nun hocası olan meşhur Yunan filozof Sokrat'tan eğitim görmüş ve Mısır'da okumuştur. Daha sonra Yunanistan'a dönerek Atina'da Akademia'yı kurmuş, MÖ 430'da doğan Eflâtûn 348'de ölmüştür. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak söz konusu edilir(Aydın, 2010: 190). Eflatun aklın timsali olarak görülmüş, akılla özleşleşmiştir.

Calinus, tıpkı Hipokrat gibi, antik çağın ünlü hekimlerinden biridir(Abalı, 2006: 73). Bokrat ile birlikte hekimlikteki maharetiyle anılır. Roma’da doğmuş Bergama’da ömür sürmüştür(Pala, 2013: 82).

İslam kaynaklarında adı Bukrat, Bukratis, Ebukrat gibi şekillerde geçen Hipokrat modern tıbbın babası sayılmaktadır. Çeşitli rivayetlere göre Hipokrat tıp tahsilini babasından, kendisiyle aynı adı taşıyan dedesinden veya II. Askeprios’tan almıştır. Hipokrat o güne kadar uygulanan geleneksel dinî-sihri tedavi metotlarına karşı hem akla gem tecrübeye yer veren bir tıp anlayışı ortaya koymuştur(Kahya, 1998: 119-121).

Şevkî Divanı’nda Eflatun, Aristo, Calinus, Bukrat ve Lokman birlikte tek bentte kullanılmıştır. Şevkî akıl üstatları olan Aristo, Calinus ve Eflatun’un gelse dahi âşığa yardım edemeyeceğini; tıbbın üstatları olan Hipokrat ve Lokman’ında gelse dahi âşığın bu hastalığına çare olmayacağını söylemektedir:

Etegidür bîmâruñ ol mādām zerd u ābanos*
Eglden cismine leşker imtilâ eyler cülûs
Derdüne dermân tapılmaz min tabîb ola huşûs
Gelse Eflâţûn-ı feylesof Aristo Cālinûs
Bu ‘alîl üstine hem Bukrât [u] Loqmân işlemez (66/IV)

3.2.1.6. Masal, Hikâye Kahramanları ve Onlarla İlgili Mefhumlar

3.2.1.6.1. Ferhâd ve Şîrîn

Ferhâd ve Şîrin hikâyesinin kahramanlarıdır. Ferhâd, Şîrin’e kavuşmak için gerçekleşmesi imkansız görünen tüm işleri göze alan fakat vuslata eremediği için ölen âşığın temsilcisi olmuştur. Ferhâd’ın bir adı da dağ delici anlamına gelen “kûh-ken”dir. Klasik şiirde de bu yönüyle sıkça ele alınmıştır.

Şevkî Divanı’nda Ferhâd, bazen Şîrin ile birlikte ele alınmış ve “kûh-ken” olarak anılmış; bazen de âşığın temsilcisi olan Mecnun ve diğer mesnevi kahramanlarıyla birlikte kullanılmıştır:

İdüp bir Hud’a virmiş şüret-i nakşını Şîrîn’e
Kılup ağyâr öz-içün kûh-ken nādâna yitdüm men (33/13)

Şevkî ağyār ile dā'īm iderem ceng ü cedel
Yohdu ğam dutsa ğirībānum eger dest-i ecel
Degülem 'ışk-ı cünūnluḡda ki Ferhād'a bedel
Yārūmi Leylî-şıfat ḡūb yazup ḡātib-i ezel
Meni Mecnūn-ı beyābān didiler gerçek imiş (76/VII)

Ferhād'ın geçtiği bir beyitte doğrudan Şirin'e yer verilmemiş, şirin kelimesinin sözlük anlamı kullanılmıştır:

Ḳan idüp baḡrumı ol lebleri şîrîn şîrîn
İtdi Ferhād-şıfat dîdemi ğiryān ğiryān (5/3)

Ferhād Şirin'e kavuşmak için Bî-sutūn Dağı'nı delmiştir:

Düzetmiş deşt-i tîşeyle dirîḡā bî-sütūn bî-cā
Yıhılmış ḡaḡ-ı Kisrā tek sınıḡ vîrāne yitdüm men (33/12)

3.2.1.6.2. Leylâ ve Mecnûn

Leylâ ile Mecnûn mesnevisinin kadın kahramanı. Leylî diye de bilinir. Benî Âmir kabîlesinden olup Kays (Mecnun)ın akrabalarından biri imiş. Adı Leylâ binti Mehdî b. Sa'dü'l-Âmiriyyedir(Pala, 2013: 288).

Kelime anlamı “deli” demekse de daha çok Leylâ ile Mecnûn hikayesinin erkek kahramanı olarak bilinir. Benî Âmir kabilesinden şair Kays b. El-Mülevvahü'l-Âmirî'nin lakabıdır(Pala, 2013: 300).

Şevkî Divanı'nda Leylâ ve Mecnûn âşık ve sevgilinin temsilcisi olarak kullanılmıştır:

Bir ḡurî-liḡāsun şanemā yoḡ saña hem-tā
Keşf itme niḡābuñ ki düşer 'āleme ḡavḡā
Kim görse cemālūñ senūñ ey ḡūsnde Leylā
Mecnūn'a döner sanki bu 'ālem ser-ü-tā-pā
Şahrāya düşer cümle şeh(i)rden ḡara ḡarḡıt (78/V)

Leylâ ve Mecnûn hikâyesinde Mecnûn, Leylâ'nın aşkıyla çöllere düşüp kendinden geçtiğinde başına kuşlar yuva yapar. Şevkî de bu olaya tehmihte bulunmaktadır:

Mecnûn kimi hem-râh eyledüm cümle tûyûrî*

Başumda yuva dutmağ-îçün hâr u hasum var (15/4)

3.2.1.6.3. Yûsuf ile Züleyhâ

Yûsuf ile Züleyla mesnevisinin kahramanlarıdır. Dünyanın en güzel insanı olarak bilinen Yûsuf Peygamber'in kıssasını anlatan Yûsuf u Züleyha mesnevisi, Kur'an'da 111 ayet hâlinde anlatılan kıssanın edebiyata yansımış şeklidir(Pala, 2013: 484).

Yûsuf, Divan'da genellikle sevgilinin güzelliğini anlatmak için kullanılmıştır. Sevgili, “Yûsuf-ı sâni” olarak görülmektedir(15/8). Bunun yanında kıssada geçen olaya hatırlatmada bulunmaktadır. Hz. Yakûb, Yûsuf'un Mısır'dan gömleğini göndermesi üzerine oğlunun kokusunu gömleğinden alması hatırlatılmaktadır:

Olup Ya'kûb'veş Şevkî gönül dâ'im çeker kaygı

Alaydum bûyuñı Yûsuf kimi gül-pîrehenden men (26/7)

3.2.1.6.4. Varka ve Gülşâ

Varka ve Gülşâ Türk ve Fars edebiyatında yer alan bir aşk hikayesidir. Divan'da aşk konusuyla ilgili geçmektedir:

Bir devrde 'ışk-ile gezüp Varğa vü Gülşâ (85/III)

3.2.1.6.5. Vâmık

Seven, sevdalı anlamında Vâmık u Azra mesnevisinin erkek kahramanıdır(Pala 2013: 470). Şevkî Divanı'nda Vâmık aşığın ilgi unsuru olarak kullanılmış ve diğer mesnevi kahramanları ile birlikte ele alınmıştır:

Ferhâd [u] Mecnûn [u] Vâmık

Olardur avlinde řādık
řevķī ‘ıřķ içre her ‘āřık
Bilmez olardan kem meni (135/V)

3.2.1.7. Kavimler

3.2.1.7.1. Hindū

Hintlilerin siyahî ırktan olması sebebiyle Divan řiirinde pek çok gūzellik unsuru Hindū’ya benzetilir. řevķī Divanı’nda sevgilinin beni ve saı siyahlıđı sebebiyle Hindū’ya benzetilmiřtir:

Ol řūĥ-i mihr kemān-ebrū
addi dīl-cū dīři incū
Ruĥı nīgū ĥāli bed-ĥū
Ĥāli Hindū gōzi cādū (109)

3.2.1.7.2. Çerkes

Çerkes, Kafkasya’da yaşayan boylardan biridir. Divan’da bir beyitte erkes kelimesi kullanılmıştır. Nargilenin dış özelliklerinin tasvir edildiği beyitte nargilenin bel kısmının Çerkesler gibi ince olduğunu sōllenmektedir:

řurāĥī gerdeni mīnā bili erkes gibi ince
Kūlāhın serde gūlnārı oyan aytađıdur kalyān (22/3)

3.2.1.8. şehirler ve Ŭlkeler

3.2.1.8.1. Hoten

Çin’in idaresinde bulunan Tūrkistan’da yer alan kırk nūfuslu eski bir řehirdir. Bu bōlgede misk ahularının çok oluřu ve miskin diđer űlkelere buradan naklediliři sebebiyle Hoten genellikle “ahu ve misk” ile birlikte anılır.

Şevkî Divanı'nda "Hıta ve Hoten" olarak geçmektedir. Sevgilinin gözleri Hoten bölgesinde yaşanan ahulara benzetilir:

O şehlä çeşminün zevkle gezerdüm küh [u] şahrânı
Bir evşâf-ı nigāhuñ buldum āhū-yı Hoten'den men (26/3)

3.2.1.8.2. Çin

Çin ülkesinde Hoten, Maçin diyarlarının halkıyla Çiğil güzellerinin bulunuşu Çin'in misk ve güzellerle birlikte anılmasını sağlamıştır. Şevkî Divanı'nda güzel kokuların elde edildiği yer hususuyla ele alınmıştır:

Virdi hem bād-ı şabā büy-ı mu'aṭṭar gülşene
Müşk-i Çin'den tā Hoten'den tökdi 'anber gülşene
Dest-i kudretdür viren zīnet ser-ā-ser gülşene
Rāḥat-içün ferş salmış sebze-i ter gülşene
Nergisün görmüş gözün maḥmūr sanmış ḥ'ābı var (74/III)

3.2.1.8.3. Maçin

Maçin, Çin'in güney bölgesinde verilen addır. Bu bölgeye kabilenin adından dolayı Maçin denilmiştir(Pala, 2013: 293). Divan'da Çin ile birlikte kullanılmıştır:

Şanemā gonça-i güldür dehenün gel güli aç
Āhū gözlüm bu Hıṭā mülkin alup kabūli aç
Çin ü Maçin dedi zülfün girihi müşküli aç
Haṭṭ-ı rūyuñ dutup Hind ehlüñi kır kāküli aç*
Söle 'uşşāk-ı nevā-senc-ile şırın dili aç (56/I)

3.2.1.8.4. Irak

Bugünkü Irak topraklarının bulunduğu bölgedir. Divan şiirinin coğrafyası içinde adından çok bahsedilir(Pala, 2013: 222).

Dutdı meh-rūyuñ şanem efsün idüp mekkār zülf

Saldı dil mir'âtınuñ pākına bir jengār zülf
Raķş itdi ārızuñ devrinde mūsīķār zülf
Deşt-i Rūm ile 'Arāķ'a saçdı mu'aţţār zülf
Müşk u 'anber-fām kıldı çün behişt āşār zülf (63/I)

3.2.1.8.5. Halep

Halep, Osmanlının önemli kültür merkezlerinden biri olup bugün Suriye sınırları içerisinde yer almaktadır:

Şanemā mihr-i ruḥuñ şa'sa'a saldı kaşıra
Hüsnuñ āvāzı Haleb'den daḥı gitdi Mışır'a
Zülf-i zencîrüne girdüm ḥālüm oḥşar yesire
Bugün ey şūḥ-ı cefā-pîşe gelüpsen esîre
Gönlüm almaķ diledüñ bad'el ḥarāb'ül Başra (57/I)

3.2.1.8.6. Mısır

Yûsuf ile Züleyha'nın maceraları Mısır'da geçmiştir. Divan şiirinde Yûsuf Peygamber'in güzelliğine telmihen sevgilinin yüzü Mısır'a benzetilir.

Mısır, Şevkî Divanı'nda tek yerde Halep şehriyle birlikte anılmaktadır:

Şanemā mihr-i ruḥuñ şa'sa'a saldı kaşıra
Hüsnuñ āvāzı Haleb'den daḥı gitdi Mışır'a
Zülf-i zencîrüne girdüm ḥālüm oḥşar yesire
Bugün ey şūḥ-ı cefā-pîşe gelüpsen esîre
Gönlüm almaķ diledüñ bad'el ḥarāb'ül Başra (57/I)

3.2.1.8.7. Kerbela

Irak'ın bir şehridir. Hz. Hüseyin'in şehit edildiği ve türbesinin bulunduğu şehirdir. Şevkî Divan'ında Hz. Hüseyin'in için yazılan mersiyyede ele alınmıştır:

Oldı ḥācel Kербelā'da şāh Hüseyn

Teşne kaldı deyrde nā-gāh Hüseyn
Girye kıl ey **Şevkî** çeküp āh Hüseyn
Eyle müdām çāk-ı girībānı sen
Tapşur Hüseyn'ün yolına cānı sen* (128/VIII)

3.2.1.8.8. Acem

Acem, klasik şiirde İran ve İranlılar için kullanılmaktadır. Şevki Divanı'nda Hz. Hüseyn'in katlinin anlatıldığı mersiyede geçmektedir:

'Ālem bu vāqa'dan havf-nākdur zelîl*
Deşt-i 'Arāk'da her yan Hüseyn olur hacîl*
Derde büzürge küçük giryāndur muttaşıl*
Nevrûza düşdi māh-ı muharrem ki bu faş(ı)l
Feryād [u] nevha kıldı Hicāz [u] 'Arab [u] 'Acem (126/VI)

3.2.1.8.9. Basra

Irak'ın güneyinde yer alan şehirdir. Şevkî Divanı'nda bir fırsatın kaçırılması ve artık elden gelen bir şey olmaması durumunda kullanılan "bad'el harāb'ül Başra" tamlaması içerisinde yer almaktadır:

Yohdur hūblarda vefā min imtiḥān eylemişem*
Gonça tek 'abes yere bağrumı kıan eylemişem*
Didūn evvel baña tā ki kaşd-ı cān eylemişem*
Soñra 'özü-ile didūn **Şevkî** yaman eylemişem
Gönlüm almak diledūn bad'el harāb'ül Başra* (57/VI)

3.2.1.8.10. Hicaz

Mekke ve Medine'yi içine alan bölgedir. Ayrıca Hz. Peygamber'in doğduğu, yaşadığı ve son nefesini verdiği bölge olması sebebiyle oldukça öneme sahiptir. Şevkî Divanı'nda Hz. Hüseyn'i anlatan mersiyede geçmektedir:

Ol Şām Hüseyn için gam-ile oldu şabā*

Deşt-i ‘Arāk’da bî-çāre kaldı bî-nevā*
Cevr itdi kavm-i muhālif ehl-i Hicāz’a tā*
Mağlūb kaldı yoğdur aña haşımdan rehā*
Miḥnet ḥiṣārı oldu ki her yan Ḥüseyn için (127/III)

3.2.1.8.11. Bedahşân

Afganistan’ın bir şehridir. Edebiyatta bölgeden çıkarılan kırmızı renkli yakut dolayısıyla “la’l-i Bedahşân” tamlamasıyla kullanılmaktadır. Şevkî Divanı’nda bu taş sevgilinin dudağına teşbih edilir.

Saçuñ devrinde sünböldür yañaguñ bir gülistāndur
Yaraşur rüyuña ḥaṭṭuñ ‘acā’ib berg-i reyḥāndur
Kaşuñ bir kıble-i ‘ālem yüzüñ ḥürşid-i raḥşāndur
Deḥānuñ ḥoḳḳa-i mercān lebüñ la’l-i bedāḥşāndur
Felek dürcinde güftāruñ kimi dürr-i şem’in olmaz (52/II)

3.2.1.8.12. Maverāünnehir

Orta Asya’da Seyhun ve Ceyhun Irmakları arasında yer alan tarihi bölgedir. Semerkand ve Buhara bu bölgede yer almaktadır. Şevkî Divanı’nda bölge olarak anılmaktadır:

Bir selāsildür ‘amel ḳārıyla nağmātın çalup
Fitne-i şehir-āşūbı çapdı göñül şehrin ḳalup
Her vilāyetde ‘acā’ib ḳıldı(?) nîrengin salup
Māverāünnehr’i yağma itdi Çîn mülkin alup
Hem büzürgü küçüğe oldu zihl serdār zülf (63/II)

3.2.1.8.13. Semerkand ve Buhara

Semerkand ve Buhara, Özbekistan’ın kuzeydoğusunda yer almaktadır. Bu iki şehir islam medeniyetinin temellerinin atıldığı şehirler olup oldukça önemlidir. Şevkî Divanı’nda tek yerde birlikte anılmaktadır:

İdüp evşâf-ı medhûn dilde **Şevkî** olmuşam āgāh
Ne hikmetdür Semerkand [u] Buḥara'ya olupsen şāh
Çeküp kil-k-i kâzâ evrâkuña sırr-ı kelāmu'llāh
Bu vech-ilen sen olduñ göñlüme her kârde hem-rāh
'Amel destûruña dâ'im ser-encām eylerem kağaz (50/V)

3.2.1.9. Nehirler

3.2.1.9.1. Aksu Çayı ve Karasu Nehri

Aksu Çayı, Kahramanmaraş'ın kuzeydoğusundaki Engizek Dağı'nın eteklerinden doğar ve Ceyhan Nehri'ni oluşturur. Karasu Nehri ise Erzurum Dumlı Dağı'ndan doğup Murat Nehri'yle birleşerek Fırat Nehrini oluşturmaktadır.

Şevkî Divanı'nda Aksu ve Karasu'nun donduğı belirtilir:

Ağsu Karasu devdi dolanmadı degirman (84/III)

3.2.1.10. Sosyal Hayat

3.2.1.10.1. Resmi ve Gayrı Resmi Görevler, Meslekler

3.2.1.10.1.1. Padişah

Padişah sosyal tabakalaşmanın en üst katında bulunan kişidir. Divan'da “padişah, şah, şahenşah” sözleriyle kastedilen kişi genellikle Allah'tır. Tüm cihanın sahibi, yerin ve göğün yatatıcısı ve her şeyin onun elinde olması belirtilerek anılır:

Dünyâ vü âhiret ki yed-i kudretindedür anuñ*
Ol pâdişāh 'adil özüdür eyleyen dīvān (36/49)

3.2.1.10.1.2. Cellâd

Sevgilinin kirpikleri, gözleri ve kaşları aşığın canını aşmakla görevli bir cellâda benzetilmiştir:

Ḳāmeti şimşād kimi
Ḳaşları cellād kimi
Gamzesi üstād kimi
Gözleri şayyād kimi (107)

3.2.1.10.1.3. Tabib

Tabib; hekim, doktordur(Devellioğlu, 2013: 1180). Divan’da tabib, âşığın derdine deva bulması için seslendiği kişidir:

Ṭabībā bir nazar kıl ḥālūme gör nice bīmāram
Devāsız derdlere ‘ālemde men tenhā giriftāram (18/1)

3.2.1.10.1.4. Mutrib

Mutrib; musikî aleti çalan, ilahi, gazel ve şarkı okuyan kişidir. Şevkî Divanı’nda eğlence meclislerinde çalgı çalmasıyla anılır:

Çala mutrib götüre destūne hem çeng-ile tar
Oḡuya gūşe-i meclis dutuben mūsīḳār
Durup ‘uşşāḳa būse nāz ide ol demde ki var
Ḥande leb sīb-i zenaḡ piste dehān ḥoş güftār
Ṭūṭīveş hūb-ı dil-ārāsı gerekdür kişinūñ (77/II)

3.2.1.10.1.5. Sâkî

Sâkî eğlence meclislerinde içki dağıtan kişidir. Meclise neşe ve canlılık veren odur. Kimi zaman şairin gözünde sevgili bir sâkî sayılır:

Ey sâḳī nūş idek bize mey vir her ay her ay
Ḳılsuñ dimağumuz ol bāde ter her ay her ay* (7/1)

3.2.1.10.2. Eğlence Hayatı

3.2.1.10.2.1. Bezm

Bezm, içki ve eğlence meclislerini kurulduğu yere verilen isimdir. Âşıkların içki içip sohbet ettikleri yerdir. Bezmde içki sunan kişi sâkîdir:

Sâkî şun mey içelüm bezmde men huşyâra
Belki ser-mert oluban tâ ki düşem hummâra (13/1)

Divan’da şarabın mucidi olarak görülen Cem de “bezm-i Cemşid” tamlaması içinde anılmıştır:

Kâmil didi kim olaydı mürşid
İtmezdi pesend bezm-i Cemşid (35/58)

3.2.1.10.2.2. Mey

Mey, eğlence meclislerinde âşıkların içip kendinden geçtikleri içkidir. Divan’da “bâde, şarâb, kâdeh, sahbâ, peymâne” kelimeleriyle de kullanılır. Sâkî, âşıklara mey dağıtmakla görevlidir. Mey, kırmızı renkli oluşu ve âşığı sarhoş etmesi sebebiyle sevgilinin dudağına benzetilmiştir.

Divan’da Şevkî şaraba meyl etmesinin sebebini sevgilinin dudağına benzemesi olduğunu söylemektedir:

Şevkî dir pâ-bûsuña şabrum alup gitdi gönül
Bezm-i ‘ayşuñ bu tarab-nâkına hem yitdi gönül
Sâkî câmında görüp gör güzelüm netdi gönül
Lebûña beñzedügi-çün meye meyl itdi gönül
Yohsa bu şan çanağın hîç ele almalı degül (59/V)

3.2.1.10.3. Oyunlar

3.2.1.10.3.1. Satranç

Satranç; şah, vezir, kale, fil, at ve piyonlardan oluşan her oyuncunun bir kez hamle yapmasıyla ilerleyen iki kişilik bir oyundur. Divan’da doğrudan satranç adı kullanılmamıştır. Fakat Şevkî satranç taşlarını şiirinde kullanarak oyunu canlandırmıştır:

Geh qarîn-i şâh olur ferzin hoş-mazhar kimi*

Geh piyāde esbden düşmiş yire ebter kimi
Geh kılar Rūm'ı cihānı māt şūr [ü] şer kimi
Geh keser fîller yolın ruḥ çehresin leşker kimi
Geh kıcar kerdin buḥaḳı geh öper ruḥsār zülf (63/IV)

3.2.1.10.4. Sūs Eşyaları

3.2.1.10.4.1. Kıymetli Madenler ve Taşlar

Güher (Gevher)

Mücevher, elmas gibi değerli taşlardan yapılmış sūs eşyasıdır. Gevher klasik şiirde sevgilinin ağzı ve dudağı için kullanılır.

Şevkî Divanı'nda bu ilişkiyle ele alınmış(61/III) ve sevgilinin sözleri gevhere benzetilmiştir:

Ağzı şekker tek dili bāl
Āb-ı ḥayvān töker mişşāl
Sözi gevher şehd-i zülāl
Leblerün la'l-i nāb ister (132/III)

La'l

Parlak, kırmızı renkli değerli taştır. Klasik şiirde kırmızı renkli oluşu sebebiyle sevgilinin dudağına benzetilmiştir.

Şevkî Divanı'nda sevgilinin dudağına benzetilir:

Bugün bir dilberüñ la'l-i lebün medḥ eyledüm dilde
Yaḳın bil **Şevkî**'yā şarrāf-ı tek la'l ü güherbāram (18/9)

La'l, Afganistan'ın kuzeydoğusunda yer alan Bedaḥşân bölgesinden çıkarılmaktadır. Bu sebeple “la'l-i Bedaḥşân” tamlaması içinde kullanılmıştır:

Bu cüvānı medḥ kıl ey dil 'aceb meh-rū kimi
Gerdeni mişl-i mīnā tek bûy çekende ḳu kimi

‘Aqlumı serden alur nezzāresi āhū kimi
Hem dehānıdur şadef tek dişleri incū kimi
Sözleri gevher lebi la‘l-i bedaḥṣānum menüm (67/III)

Dürr

Beyaz, parlak incidir. Klasik şiirde sevgilinin dişleri için kullanılmaktadır. Şevkî Divanı’nda da sevgilinin dişleri inciye benzetilir:

Ey kemān-ebrū kılp sīnemi ol ğamzeñ hedef*
Düzilüp şadruma leşker kimi müjgānları şaf
Basdı bağruna ki peykāñ-ı dili dutdı şeref
Baña göster yüzüñi ey dişü dürr ağzı şadef
Şevkî dir ‘āşıkūñam gönölümü el-ḥāşılı aç (56/VI)

Yakut

En meşhuru kırmızı renkli olan pembe, erguvan vb. renklerde bulunan sadece elmasın çizebildiği değerli taştır. Şevkî Divanı’nda renk ve değerli oluşu sebebiyle sevgilinin dudağına benzetilmiştir:

Dişüñ mürvārıdden kükçük lebüñ yāķūtdan yegdür*
Dehānuñdur şadef güyā dutar gevherni kan içre (30/6)

3.2.1.10.5. Güzel Kokular

Amber

Hint Denizi’nde yaşayan bir çeşit ada balığından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kara renkte, güzel kokulu bir maddedir. Amber bir ur olup balık tarafından dışa atılır. Bunun için su üzerinde parça parça yüzer vaziyette veya sahile vurmuş olarak bulunur(Pala, 2013: 23). Klasik şiirde amber, rengi ve güzel kokulu oluşuyla ele alınır.

Şevkî Divanı’nda sevgilinin saçları siyah ve amber kokuludur:

‘Arızuñ aḥmer-i gül zülfüñ olup ‘anber-fām

Cān virür gön(ü)li ‘uṣṣāḳ idecek olsa maḳām
Müjde vir şubḥ-ı nesīm ehl-i nazargāha peyām
Ufḳa göz tiküp ‘alem intizār içre müdām
Şanemā mihr-i ruḥuñ şa‘şa‘a saldı ḳaşıra (57/II)

Misk

Hita ülkesinde yaşayan bir çeşit ceylanın göbeğindeki urdur. Buna nâfe de denir. Erkek ceylanlarda bulunan bu ur, hayvanı rahatsız edermiş. Hayan sürtünmek yoluyla bu uru düşürebilirmiş. Misk avcıları ceylanları kazığa sürtünerek uru düşürmeleri için kazık çıkarmış. Öz haldeki bu siyah madde düştükten sonra etrafa kokusu yayılır ve yerini belli edermiş. Ham madde olarak kullanılan bu urdan şişeder dolusu koku elde etmek mümkünmüş(Pala, 2013: 324). Misk Klasik şiirde siyah renkli ve güzel kokulu oluşuyla sevgilinin beni, ayva tüyleri ve saçına teşbih edilir.

Şevkî Divanı’nda sevgilinin saçını için kullanılmıştır:

Ḳıldı ahvālūmi āşüfte-i derhem derhem
Müşk-bū zülflerini idende efşān efşān* (5/2)

3.2.1.10.6. Giyim-Kuşamla İlgili Unsurlar

Kabâ

Üste giyilen, önü daima açık olan kaftan, cübbe(Devellioğlu, 2013: 546). Şevkî altından yapılmış kıyafetlerle uyumanın tuhaf olduğunu söylemektedir:

Ne hoşdur gülşen içre yârlan gezmek şabâlarda
Dönüp andan yitişmek vaşlına behçet-serâlarda
Leb-â-leb sîne hem ber-sîne ḳol gerden mînâlarda
Çeküp āgūşa bir dem zevḳler itmek şafâlarda
‘Acebdür ḥāba varmaḳ ol zamān zerrîn ḳabâlarda (53/I)

Pirehen

Gömlek, iç gömleğidir. Şevkî Divanı'nda Hz. Yûsuf'un Hz. Yakûb'a ulaştırılan gömleği münasebetiyle kullanılmıştır:

Olup Ya'kûb'veş **Şevkî** gönül dâ'im çeker kaygı
Alaydum bûyuñı Yûsuf kimi gül-pîrehenden men (26/7)

Zerbaft

Zerbaft sırmalı kumaş anlamına gelmektedir. Zerbaft kumaşı padişahların kıyafetleirnin yapımında kullanılan kumaş olarak da bilinmektedir:

Bir günü çıldum bazāra şabādan
Alum ki zer-baft-ı zer u zîbādan* (34/56)

Habl, Rişte

İp, urgan anlamına gelmektedir. Divan'da "habl'ül-metîn" tamlaması içerisinde geçer. Şevkî, sevgilinin saçını sağlam ipe benzeterek âşığın o saçlara yakalandığını söyler:

Ruhsârı dürr-i şemîndür
Hâli tek tek 'anberîndür
Zülfleri hablü'l-metîndür
Cürmüni düçâr eyler (137/IV)

3.2.1.10.7. Günlük Hayatta Kullanılan Eşyalar

Vesme, Kuhl

Kadınların gözüne süs için sürdükleri tozdur. Sürmenin aslı cevherdir Şevkî Divanı'nda da bu yönü söylenmiştir:

Şaykal itmiş gene meşşâte-i takdîr özine
Kaşuna vesme çeküp kühl-i cevāhir gözine
Tûfî hayrân kalu söleşse bu şîrîn sözine
Lâle hasret çeker aḥmer görüben 'arızına
Baş egüp haṭṭına benefşe kadin eyledi ḥam (55/III)

Ayîne

Ayna, Divan’da görüntüleri yansıtması, temizliği ve saflığı, parlaklığı gibi yönleriyle ele alınır. Ayrıca “Ayîne-i İskender” tamlamasıyla da kullanılır(46/IV).

Şevkî sevgilinin yüzünün saflığı, aynanın ışığını yok ettiği söyler:

Cemâlûñ pertev-i âyİnenûñ maḥv itdi şāffında
Ḳadûñ yanında çeşmüm gördi servûñ inḥirāfında
Gül-i ra’nā ruḥuñla bahş ider bilmez ḥilāfında
Saña ‘aksin muḳābil durduḳı-çün ḥüsn-i lāfında
Anı cām içre ğayret ğargā-i girdāb-ı ḥûn itdi (41/II)

Gönül ve ayna arasında kurulan ilişkide sevgilinin yanağının hasretinden âşığın gönül aynasının pas tuttuğu söylenmiştir:

Dutup gül ‘ārızuñ hecrinde dil-āyİnesi jengi
Fiḳāndan inim itmiş bülbül-i şūrİde dil-tengi
Çeker şām [u] seḥer şad nāle-i dil-süz āhengi
Derûnde ser-firāz it ben kimi ‘uşşāḳ yek-rengi
Aña hem-tā cihānda bir gulām-ı kemterİn olmaz (52/III)

Şâne

Şâne, tarak anlamına gelmektedir(Devellioğlu, 2013: 1141). Sevgilinin güzellik unsurlarından biri olan saç ile ilişkili olarak ele alınır. Saç telleri için gönül bağı olarak düşünülür. Âşık için tarağın saçlara değmesi kıskanılacak bir durum olup aslında bir rakip olarak da düşünülür:

Farz oldı ḳarİn olmaḳ beyle şeh-i ḥübāna
Düşmiş ruḥına fıl tek hem ḥālleri yek-dāne
Cān riştesini yüzdi zülfine degüp şāne
Dirdüm vireyüm gönلüm ol çāh-ı zenaḥdāna
Göñlümde görür oldum ol çāh-ı zenaḥdānı (71/II)

3.2.1.10.8. Yiyecek ve İçecekler

Kahve

Kahve, 16. yüzyılda Osmanlıya giren ve yüzyıllar boyu yerini korumuş olan içecektir. Şevkî Divanı'nda kahve redifli bir gazel bulunmaktadır. Gazelde kahvenin yararından bahsedip şarabın mucidi Cem'in dahi şarabı terk edip bezminde kahve içtiğini söylenir:

Yitende bezmine devrinde cān mülkin kıılır ābād
Şarābın terk idüp nūş eyler ol Cemşİd [ü] Cem ahve (21/2)

Şeker (Kand), Bal

Divan'da bal ve şeker, sevgilinin ağız, dili ve sözleri olarak ele alınır:

Ağızı şekker tek dili bāl
Āb-ı hayvān töker mişşāl
Sözi gevher şehd-i zülāl
Leblerün la'l-i nāb ister (132/III)

Zehr

Divan'da içki, zehre benzetmiştir ve “zehr-i cām” tamlamasıyla kullanılmıştır:

Zehr-i cāmın içdürüp ol sākī-yi devrān baña
Devr-i cevrenden yiter her laḫza bin nokşān baña
Pādişāhum sen teraḫḫum göster it iḫsān baña
Bende-i rüy-ı siyāham raḫm kııl Perverdigār (185/V)

Biryân

Biryân, et kebabı demektir(Devellioğlu, 2013: 123). Divan'da Şevkî felekten sitemini dile getirirken ateşlere düşüp yandığını ve vücudunun kebaba döndüğünü söyler:

Gehī cism bir bürehne kıldı çarḫ uryāna dönderdi

Gehî âteşlere yağıdı tenüm biryāna dönderdi
Gehî dost kahrı düşmen cevri bağrumı kana dönderdi*
Bu ‘ālemde menüm tek hîç ser-gerdān olan var mı (187/IV)

Nân ile Nemek

Nân ile nemek “ekmek ve tuz hakkı” deyimini içerisinde kullanılmıştır. Birinin ekmek yedirip, iyilik ettiği kimse üzerindeki hakkı anlamına gelmektedir. Şevkî bu zamanda iyilik edenlerde keramet olmadığı söyler:

Nân-ile nemekde bu zamān yoğdur kerāmet*
Te’sîr-i devā itmedi bīmāra şefā‘at
Tapılmadı bu merdüm-i ‘ālemde nezāfet
Andan bilürem ehl-i zamān itmez ‘ibādet
Her kişi ki bir kimseye tapşurdu emānet
Gösterdi o kes āhîr aña küllî hıyānet (84/V)

3.2.1.10.9. Mûsikî Aletleri

Çeng ile Tar

Tar; Kuzeydoğu Anadolu, Kars ve Azerbaycan bölgelerinde kullanılan, teknesi çanak denilen büyük ve küçük iki kısımdan meydana gelen perdeli ve mızraplı çalgıdır(<<http://lugatim.com/s/tar>>ET: 01.04.2023). Çeng ise kanuna benzer, dik tutularak çalınan bir çeşit sazdır(Devellioğlu, 2013: 175). Divan’da çeng ile tar birlikte kullanılmıştır:

Çala muṭrib götüre destüñe hem çeng-ile tar
Oğuya gūşe-i meclis dutuben mûsîḳār
Durup ‘uşşāka bûse nāz ide ol demde ki var
Ḥande leb sîb-i zenaḥ piste dehān hoş güftār
Ṭūṭîveş hûb-ı dil-ārāsı gerekdür kişinüñ (77/II)

Rûbâb

Sap kısmının ucunda Hindistan cevizinden yapılmış basık, yuvarlak, küçük bir kâsesi bulunan, dize veya bir yere dayanarak çalınan sazdır(<<http://lugatim.com/s/REBAP>>ET: 01.04.2023). Divan'da saz tellerinin çalındıkça çıkardığı ses, âşığın inleyip sızlamasına benzetilmiştir:

Göñül mülkinde sendün m̄a-sivā bir pādīṣāh itmen
Ruḥuñda görmişem gül ğayrı gülzāra nigāh itmen
Rübāb tek sızlazam kūyuñdan özge bezm-gāh itmen
Vücūdum ney gibi sūrāḥ sūrāḥ olsa āh itmen
Maḥabbetden dem urduḡ incimen olmaz cefālardan (42/VI)

Def ile Ney

Def; parmakla vurulmak sûretiyle çalınan, bir tarafına ince bir deri gerilmiş ve etrafına birkaç çift zil konmuş, yuvarlak bir kasnaktan ibaret musiki aletidir(<<http://lugatim.com/s/def>> ET: 01.04.2023). Divan'da eğlence merkezinin bir unsuru olup çeng ve ney ile birlikte anılmıştır:

Dut **Şevkl** gūṣuñā Ḳur'ān avāzesin*
Terk it bu defī çeng-ile neyden gelen sesi (8/7)

Santur

Çoğunlukla Şark musikisinde kullanılan telli bir müzik aletidir(Karakaya, 2009: 108). Divan'da mutribin çaldığı çalgılardan biri olarak kullanılmıştır:

Çal imdi mutribā samṭūrını şavt-ı nevā itsün
Büzürği küçüğe te'sīr idüp fezā itsün*
Virüp ārāyış şoḥbet evin behcet-serā itsün
Bezef bir meclis-i rengīn göñül zevḡ [u] şafā itsün
Anuñ-çün bezm ara endūh-ile şūrīde-ḥālem men (48/V)

3.3. İnsan

3.3.1. Umumi Olarak Güzellik

Divan şiirinde sevgilinin güzelliği ön planda tutulmaktadır. Yüz güzelliğinin yanında beden güzelliğinden de sıkça bahsedilir. Sevgilinin yüzü güneş ve aya (hurşîd, hurşîd-i rahşân, şems ve kamer...), yanakları gül, gül bahçesi ve laleye; kirpiği oka; kaşları keman ve kıbleye; ağzı gonca ve hazineye; dişleri inciye; dudakları lal, yakut, mercan ve kırmızı güle; saçları sümbüle, teni gümüş ve sime benzetilerek şiire sıkça konu olmaktadır:

Saçuñ devrinde sünbüldür yañağuñ bir gülistāndur
Yaraşur rüyuña haţtuñ ‘acā’ib berg-i reyhāndur
Kaşuñ bir kıble-i ‘ālem yüzüñ hūrşîd-i rahşāndur
Dehānuñ hoşka-i mercān lebüñ la‘l-i bedāhşāndur
Felek dürcinde güftāruñ kimi dürr-i şemīn olmaz (52/II)

Sevgili, âşığın gözünde benzersiz bir güzelliğe sahiptir. Sevgilinin güzelliği anlatılırken alemin sevgilisi olan Hz. Muhammed(Sav.), Hz. Yûsuf, huri ve meleklerle karşılaştırmalardan yararlanılmaktadır.

Hz. Yûsuf hem ahlak hem de yüz güzelliğiyle ün salmış bir peygamberdir. Yûsuf’a benzeyen güzelliğiyle sevgili “Yûsuf-ı Sanî” olarak adlandırılmıştır. Divan şiirinde sevgili, Hz. Yûsuf’un güzelliğiyle denk tutulmuş hatta bazen onun güzelliğini bile geri planda bırakmıştır:

Sensen bu güzellikde ‘aceb Yûsuf-ı şānī
Yohdur saña mānend cihān içre diller (15/8)

3.3.2. Umuni Olarak Sevgili

Divan şiirinin baş kişisidir. “Cân, cânan, cânane, yâr, dost, mahbûb, ma’suk, güzel, hûb, hûban, sanem, bût, nigar, server, şâh, şeh, hüsrev, sultan, mâh, âfitâb, şûh, tabîb, dilber, kafîr, nazenîn, hûnî, bî-vefâ, dildâr, dilrübâ, dilârâ, dilnüvaz, gülizâr, gülendâm, melek, mehlikâ, sâkî, perî, mutrib vs.” kelimeler çoğu zaman sevgiliyi ifade etmek için kullanılır. Divan şiirinin en önemli kişisi olması sebebiyle şiirlerde en çok ondan bahsedilir. Sevgili şiirlerde sanatkarâne ve soyut biçimde tasvir edilir. Sevgilinin özellikleri içerisinde acı ve ızdırap verici oluşu başta gelir. Cevr oku atar, cana kaseder, zulüm ve eziyette aşırı sınırları zorlar. Kimse ona hesap soramaz hatta bunlar günah bile olsa melekler ona günah yazmaz. Gönlü taştır, âşığa yâr olmaz, söz verir ama sözünde durmaz, âşığın ağlayıp

inlemesi ona tesir etmez, merhametsizdir. Bunlar sevgilinin kendine has özellikleri olup ayıplanmaz çünkü o, gönül mülkünün sultanıdır. Sevgilinin eziyetten vazgeçmesi âşıktan yüz çevirmesi gibi telakki edilir. Âşık bu hallerden memnundur, şikayet etmez. Sevgili aşk oyunları ile gönül alır, fettandır. Bazen merhametli de olabilir. Fakat nazı asla eksik olmaz. Âşık, sevgilinin hayaliyle yaşar onu ancak rüyasında görür. Bayramlarda seyrana çıkar veya onun görüldüğü günler bayram sayılır. Sevgilinin yaşı daima genç, bedeni ise en çekici renktedir. Divan şiirinde sevgilinin soyut oluşu onu tasavvuf çerçevesinde görmeye yol açmıştır. Tasavvufta ise sevgili Allah'tır. Divan şiirinde sevgili daima yüceltilir. Sevgili olmayan yer cennet olsa bile değeri yoktur. Huri ve gılman onun yerini tutamaz. Sevgilinin özellikleri tasavvur edilirken Hz. Yûsuf, Hz. İsa ve Süleyman'a da çoğu zaman çağrışımlarda bulunulur(Pala, 2013: 401-402).

Divan şiirinde sevgilinin yüzü ışık saçması bakımından “*mâh, kâmer; hurşîd, şems ve mihre*” benzetilir. Şair; güneş ve ayın ışığını, parlaklığını sevgilinin yanağından aldığı söyleyerek sevgiliyi yüceltir:

Her gün alır ki mâh mihr-i ruḥından ziyâların
Düşmüş hemîşe pâk-ı nurâsâ ayağına (6/5)

Sevgilinin güzelliği sık sık cennet kızı olan hurilerin güzelliğiyle karşılaştırılır. Bu karşılaştırma sonucunda hurilerin, sevgilinin güzelliğine denk olmadığı söylenir:

Riyâz-ı ravza-i Rıd vân'da vardır ḥurîler ammâ
Ne nisbet ḥüsnüña hem-tâ olabilmez cinân içre (30/2)

Sevgili daima aşğa cevri, cefa ve sitem eyler. Sevgilinin bunları yapması âşık için aslında bir lütufta bunlunmadır. Çünkü eziyet etmemesi âşıktan yüz çevirdiğini gösterir:

İncimen ger eylese **Şevki** cefâ yüz min sitem
Cānuma cevri füzûn oldukça bil iḥsân gelip (2/6)

Divan şiirinde sevgilinin yaşadığı yer Kâbe veya cennet olarak düşünülür. Bu yerler diğer tüm mekanlardan üstün görülür. Öyle ki şair kendisini cennete davet etseler dahi sevgilinin köyünü bırakıp gitmeyeceğini söyler:

Çekseler firdevse gitmen ravza-i kūyuñ koyup

3.3.3. Sevgilide Güzellik Unsurları

3.3.3.1. Saç

Divan şiirinde en çok kullanılan güzellik unsurudur. Saç “*zülf, târ, gîsû*” gibi adlar altında ele alınarak şekil, koku ve renk yönlerinden birçok hayal, teşbih ve mecazlara konu olmuştur.

Divan şiirinde âşığın gönlünün, sevgilinin saçında asılı kalması yaygın bir kullanımdır. Şair “*rişte-i cân*” tamlamasında ipliğin bağlanabilme özelliğini cânâ aktarılmıştır. Cân ipliğinin sevgilinin saçına sarılması, âşığın sevgiliye gönlünü kaptırmasını işaret eder:

Salduñ meni ey gönül bu zâra yine
Şatduñ bir ‘aceb yâr-ı ħarîdâra yine
Zülfine anuñ rişte-i cânım sarduñ
Virdüñ dañı künc üsteki şeh-mâta yine (180)

Sevgilinin omzuna dökülen saçları âşık için bir tuzaktır. Âşık bu tuzağa düşerek sevgilinin saçına bağlanmıştır:

Çalup hicrân evinde gön(ü)lüm derdmend olmış*
Yanar vaşluñ diler ‘ışk odına gūyâ pesend olmış
Salup sen boynuma ey şūĥ çîn turreñ kemend olmış
Düşüp gîsûlaruñ dāmına dil murğına bend olmış
Müsel sel zülfüne beñzer dañı ħablü’l-metîn olmaz (52/IV)

Sevgilinin saçları kıvrım kıvrım zincir gibidir ve âşıklar bu zincirlere bağlanır. Âşığın gönlü de bu zincire bağlanmıştır:

Dil murğı siyeh zülfüne bend oldı nigārum
Düşdüm bu selāsillere bil kim ‘asesüm var (15/8)

Sevgilinin saçındaki koku bazen kendinde vardır bazen de bu kokuyu misk ve amberden alır. Sevgilinin saçının kokusunu rüzgâr alıp yeryüzüne dağıtmıştır:

Zülflerinden bu cihāna ‘ıtr virmişdür şabā
Gözlerün gördükde hayrān kaldı nergisler besā
Lāle mey doldurdu şebnemden kadehler cān-fezā
Bezm kırmış sākī-yi gül-çehreler behcet-serā
‘Andelīb olmuş sürūd-ile nevā-h’anum menüm (67/II)

Sevgilinin saçı perişan, dağınık, düzensiz duruşuyla âşığın gönlünü esir eder. Şair de âşığın gönlünü sevgilinin saçlarının dağınıklığına benzetmiştir:

Bil perişān oldu gönlüm hānde leb zülfüñ kimi
Al anuñ keyfiyyetin bād-ı şabādan bir haber (32/4)

Sevgilinin saçı başından ayaklarına kadar uzanır. Saç kıvrım kıvrım, dağınık ve uzun olması yönüyle sünbüle benzetilir. Saçın sünbüle benzetilmesinde sadece şekli değil kokusu da önemlidir. Genellikle beyitlerde iki özellik bir arada kullanılır. Saç sünbüle benzetildiği zaman sevgilinin diğer unsurları da yer alır. Sevgili; gül bahçesinin en güzeli olup yanağı gül renkli, saçları sünbül kokuludur:

Müjde olsun kim saña ey dil bugün yāruñ gelür
Kılmış āfākı münevver şems-i ruhsāruñ gelür
Kaşları kavs-i kuzah tek çeşm-i ‘ayyāruñ gelür
Kāmeti şimşāddan yek serv-i reftāruñ gelür
‘Arızı gül zülfi sünbül hüsni gülzāruñ gelür (68/I)

3.3.3.2. Kâkül

Sevgilinin alnına düşen kâkül şekil, renk ve koku biçimlerinden ele alınır. Divan’da “turrrâ” olarak da anılır. Saç için söylenenler kâkül için de kullanılmaktadır.

Sevgilinin kâkülü şekil bakımından zincire teşbih edilmiştir. Tıpkı saçları gibi kâkülü de kıvrım kıvrımdır ve bu kıvrımlar âşık için can alıcı birer tuzak olsa da âşık bu tuzağın müptelasıdır. Çünkü âşık için sevgilinin tuzağına düşmek bir mükafattır:

Mu‘aṭṭal **Şevkî**’yem ‘ışkuñda ben bir ‘âşık-ı zâram
Mukahhal çeşminüñ dil-ḥastesi rencür [u] bîmâram
Müselsel kakülün dāmına dilber çün giriftâram
Bu ‘âlemde menüm tek hîç ser-gerdân olan var mı (187/VII)

3.3.3.3. Göz

Divan şiirinde en çok söz edilen güzellik unsurlarından biridir. Göz Divan’da “*çeşm, dîde, ‘ayn*” olarak anılır. Göz; âşıkları cezbeden, kargaşa çıkaran, fitnecilik yapan, âşıkların canına kasteden, büyü ve sihir yapma özelliklerine sahip olan olan güzellik unsurudur.

Alupdur ‘ârîzuñ devresin bu turre-i gîsû*
Salupdur fitneler hem ‘âleme ol gözleri cādū
Lebi yâķūtdur gūyâ ser-â-ser dişleri incü
Cem olsa ‘âlemün maḥbūbesi olmaz beyle rû*
Ziyâlanmış ruḥ-ı gül-gün müzeyyen reng-i alum var (49/II)

Sevgili Hoten bölgesinde yaşayan meşhur ahulara benzetilmektedir. Ahu, siyah ve büyük gözleri olan bir hayvandır. Bu sebeple sevgilinin gözlerine teşbih edilmektedir:

O şehlâ çeşminün zevkle gezerdüm kūh [u] şahrânı
Bir evşâf-ı nigāhuñ buldum āhū-yı Hoten’den men (26/3)

Sevgili baharın gelmesiyle bağda görünür. Sevgili can alıcıdır. Âşık bundan zevk alır çünkü âşık için esas zulüm sevgilinin ona görünmemesidir:

Bahār eyyām-ı gül geldi perîm seyrāna çıḥsun mı
Uf(u)ḳdan gün kimi yüz gösterüp gülşene çıḥsun mı
Dutup destünde sāğar mey içüp mestāne çıḥsun mı
Menüm bu çeşm-i cellādum baḥup her yana çıḥsun mı
Olur ḳattāl-i cānum mehveşüm cev lâna çıḥsun mı (45/I)

Gözün süzgün bakışı mest, mahmur kelimeleriyle ifade edilmiştir. Aşk ehli yani âşık devamlı kan dökücü sevgili için canını vermek istemektedir:

İçerse ḳanımı ol mest çeşmün ḡam degül dilber

Müdüām ‘ışk ehli ister gözleri hūn-h‘āra cān [virmek] (19/4)

Sevgilinin gözleri genellikle nergis çiçeğine benzetilmektedir. Beyitte ise Şevkî mübalağa sanatına başvurarak sevgilinin siyah gözleriyle nergisi bile sarhoş ettiğini söyler:

Şubh nezzāre salup gülşene hūb itdi nigāh
Bağdı gül-rüyına hayretde qalup çekdi hem āh
Geldi çākerler olup pā-būsına sebze giyāh
Nergisi mest [ü] harāb eyledi bu çeşm-i siyāh
Zülf-i sünbülleri āşüfte kılop qoymadı cem (55/II)

Şair sevgilinin göz rengini Divan’da hep siyah olarak ele almaktadır. Fakat bir şiirinde sevgilinin gözünün ela olduğunu söyler:

Sevdüm bir ela gözdi yār
Cān kaşdın āşikār eyler
Atar müjgān hadengini
Şadruma üstüvār eyler (137/I)

3.3.3.4. Gamze

Sevgilinin bakışı gamzeyi doğurur. Bu bakış binlerce anlam yüklüdür. Gamze sadece bakışla değil kaş ve kirpiğin birlikte ortaya çıkardığı harekettir. Gamze en çok ok, kılıç, cellat, kan dökücü, hileci olması yönüyle ele alınır.

Sevgilinin gamzesinin ok oluşunun en büyük nedeni kirpik oklarından dolayıdır. Sevgili süzgün bakışıyla yay kaşlarından kirpik oklarını hedefe atar:

Ey kemān-ebrū kılop sīnemi ol gamzeñ hedef*
Düzilüp şadruma leşker kimi müjgānları şaf
Basdı bağına ki peykāñ-ı dili dutdı şeref
Baña göster yüzüñi ey dişi dürr ağzı şadef
Şevkî dir ‘āşıkūñam göñlümi el-hāşılı aç (56/VI)

Sevgilinin gamzesinden çıkan oklar âşığın göğsünü deler. Âşık da sevgili için her daim can vermeyi istemektedir:

Ne māni‘ ‘ārızuñ vaşlında ğamzeñ baĝrumı delse
Budur göñlüm temennāsı gül üzre hāra cān virmek (19/5)

3.3.3.5. Kaş

Divan şiirinde kaş, güzellik unsurları içinde ikinci derecede gelir. Renk ve çift oluşu sebebiyle ele alınmış olsa da genellikle şekli yönüyle çeşitli mecaz ve teşbihlere konu olmuştur. “*Hilâl, kemân, yay, hançer, mihrâb, kible, tâk, çevĝân, çengâl gibi*” kelimelerle birlikte anılır.

Gökkuşağının eğri, yay biçiminde olmasından dolayı sevgilinin kaşları gökkuşağına benzetilmiştir:

Müjde olsun kim saña ey dil bugün yāruñ gelür
Kılılmış āfākı münevver şems-i ruhsāruñ gelür
Kaşları kıvıms-i kıvıms tek çeşm-i ‘ayyāruñ gelür
Kāmeti şimşāddan yek serv-i reftāruñ gelür
‘Ārızı gül zülf-i sünbül hüsn-i gülzāruñ gelür (68/I)

Kâbe, yeryüzünde Allah’ın evidir. Müslümanların ibadet için yöneldikleri Kâbe yönü, kıbledir. Sevgilinin yüzü de Allah’ın tecelli ettiği bir yerdir. Sevgili âşığın gözünde en üst mertebede yer alır. Şair bu kutsallığı ifade etmek için sevgilinin kaşını âlemin kıblesi olarak görmektedir:

Bu çeşm-i siyāhuñ kaşıdur kıble-i ‘ālem
Tağına secde kılup elif kıddüm olup ham
Āmāc-ı hadengine sinem karşı dem-ā-dem
Āşüfte kılup hālūmi bu turre-i derhem
Mestāne baĝup zülf-i perîşān gelecekdür (61/II)

Sevgilinin düzgün, kavisli kaşları âşığın dikkatini çeker. Bu kaşlar şekil benzerliğinden dolayı hilâl, kemân ve yay benzetilir. Yayın sevgilinin gönlünü delme özelliği vardır. Yay ile atılan oklar âşığı yaralar:

Bu baĝrum kıan olupdur ayru kıalmış reng-i alından
Velî düşvār imiş ey meh cüdā düşmek vişālinden

Urarsın şadıma oğlar kemān-ebrū hilālinden
Dem-ā-dem merdüm-i çeşmüm i er  an zülf[ ] h linden
Bel  ekşer ma‘    ehl-i dery nu   aradandur (43/II)

3.3.3.6. Kirpik

Kirpik; genellikle ka , göz ve gamze ile birlikte “*m je, m jg n*” kelimeleriyle anılır. “*Ok, t r, hadeng, mızrak gibi*” delici ve kesici aletlere benzetilir.      n canına kasdetmek ve onu yaralamak için kullanılır.

Keman yay, kirpik ise bir oktur. Sevgilinin her göz açıp kapayışında yaydan çıkan oklar      n gönlünü delip yara açar. Açılan bu yaralar      n ömrünün sonuna kadar geçmez:

 ek psen nevk-i m jg nu  hil l ebr[ ]   kem n itd  
S nem  m c idüp  amze  h dengine ni  n itd  
Urup n z-ı kirişme oğlarun bağrumı  an itd  
Ne n z ilen gezersen b   ara serv-i h r m num (186/VI)

Sevgilinin yay gibi ka ından ve gamzesinden çıkan oklar      n gönlüne asker gibi sıra h linde dizilip savaş için saf tutmuştur.      n gönlüne sevgilinin mızrağı battıkça        eref duymaktadır. Çünkü      n sevgilinin ona ettiği zulm ile hayatta kalmaktadır:

Ey kem n-ebr    lup s nemi ol  amze  hedef*
Düzilüp  adryma leşker kimi m jg nları  af
Basdı bağrına ki peyk   -ı dili dutdı  eref
Ba a göster y z  i ey dişi dürr ağzı şadef
 ev   dir ‘      am g    mi el-h    lı a  (56/VI)

3.3.3.7. Yüz ve Yanak

Sevgilinin güzellik unsurları içinde benzetmelere en çok konu olandır. Divan’da “* ruz, r  h, r  hs r, iz r, lik *” kelimeleriyle de anılır. Sevgilinin yüzünün konu olduğu manzumelerde genellikle yanakla birlikte kullanılır. Yüz ve yanak parlaklık ve renk yönünden güneşe, aya; güle, laleye teşbih olunur.

Sevgilinin yüzü parlaklık olarak en üstün olandır. Bu sebeple cihanı aydınlatan güneş bile sevgilinin yüzünün ışığından görünmez olur:

Žiyāsından görünmez vechinüñ mihr-i cihān-ārā
Olur pinhān meh-i tābān cebīnin görse kim hālā
Çeküp kilik-i kazā kav-s-i kuzah ebrūların tuğrā
Ger olsam kaşınıñ yayına kurbān kim diyir bī-cā
Degül bī-hūde cān virmek gönül bu müdde‘alar[d]a (53/IV)

Divan şiirinde sevgilinin yüzünün parlaklığı, ışık barındıran tüm varlıkların kaynağı olarak kabul edilmiştir. Şevkî de âlemi aydınlatan güneş ve ayın ışığını sevgilinin yanağının parlaklığından aldığını söyler:

Her gün alır ki māh mihr-i ruḥından ziyāların*
Düşmiş hemīşe pāk-ı nurāsā ayağna (6/5)

Yanağın muma benzetildiği manzumelerde pervane böceği ve mum mazmununa yer verilir. Pervane meclislerin vazgeçilmez unsurudur. Pervane mumum etrafında döndükçe teni ateşlerler içinde yanar. Bu sebeple mum sevgiliye benzetilirken âşık da onun etrafında dönen pervaneye benzetilir:

Gice tā şubḥdan şem‘-i ruḥuñ devrinde çoḥ yandım
Görenler rüyıñı âteş tenüm pervāne dutmuşlar (27/2)

Yanak renk yönünden çiçeklerin sultanı olan güle benzetilir. Sevgilinin parlak yüzü ve gül renkli yanaklarının üzerine siyah saçlarının döküldüğü tasavvur edilmektedir:

Gül-i ruḥsāruñ üzre ol siyeh zülfüñ kılar teşbīh
‘Arifler gülşen içre leşkeri zaḳāna dutmuşlar (27/4)

3.3.3.8. Hatt

Ayva tüyleri demek olan hat, sevgilinin yanak ve bıyık bölgelerinde çıkan tüylerdir. Bu tüyler güzellik unsuru olarak kabul edilir ve âşığı her daim cezbeder. Ayva tüyleri güzel kokuludur bu sebepten sünbül, reyhan gibi koku veren çiçeklere benzetilir:

Saňa ey şūh hur [u] ğılmān didiler gercek imiş
Kūyuňa ravza-i Rıd vān didiler gercek imiş
Vechūne zīb-i gülistān didiler gercek imiş
Rūyuňa bir gül-i handān didiler gercek imiş
Haţtuňa sūnbül ü reyḥān didiler gercek imiş (76/I)

Sevgilinin yüzü parlak bir sayfaya benzetilir. Ayva tüyleri de buraya yazılmış siyah bir yazı olarak tasavvur edilir:

Bu sebebden kimsenün pergāruňa yoḥ i‘timād
Nerde bir meh-rū görüp çekdün aňa haţṭ-ı sevād
Nālesi bī-ḥadd olur her kim seni itdükce yād
Dā‘imā olmaz gönüller bil ki eyyāmunda şād
Zulmi bī-dād itmesen kim ‘āleme leyl ü nehār (65/II)

3.3.3.9. Çene

Çene “zenahdān, zekān” olarak anılır. Çene şiirde çoğu zaman ortasındaki çukurluk sebebiyle kuyu veya zindana benzetilir. Âşığın gönlü de bu zindana düşer:

Nā-gehān karşı gelüp bir yüzünü görsem eger
‘Aql başumdan uçup bil ki ser-āsıme gezer
Fehmüne çāh-ı zenaḥdānuňa gör saldı nazar
Gördi güftāruñı dürcinde senün la‘l ü güher
Dişüne tā dūr-i ğaltān didiler gercek imiş (76/IV)

Çene sadece âşığın düşüp hapsediği bir kuyu değil ayrıca bir güzellik unsurudur. Sevgilinin çenesi yuvarlaklığı yönünden elmaya benzetilir:

Şīrīn dilidür sīb-i zenaḥ ‘arızı aḥmer
Kılmış niçe ḥüsrevleri ḥidmetde o çāker
Olmaz beyle maḥbūb cihān içre müyesser
Bir ağzı şadefdür dīşi incü lebi gevher
Şarrāfa yetüp la‘l-i Bedaḥşān gelecekdür (61/III)

3.3.3.10. Alın

Sevgilinin güzellik unsurlarından biridir. Alın parlaklık ve beyazlık yönünden meh-
ceb n olarak anılır:

Gel ey mihr-i cih n- r  senün tek meh-ceb n olmaz
Cem l n nden ki pertev almayan r y-ı zem n olmaz
Ru n  devrinde f lf l h ller n  tek ‘anber n olmaz
Bu hüsn-ile sağa hem-t  şeh  Hüsrev  ir n olmaz
Mu a    dur ba a ‘ lemd  sen tek n zen n olmaz (52/I)

3.3.3.11. Ben

Yüzdeki önemli güzellik unsurlarından biri olan ben; şekli, rengi, kokusu ve yüzdeki
konumuyla ele alınmıştır. Divan’da “*h l*” olarak anılır:

Sevgilinin beni renginin siyah oluşu ve şekli sebebiyle karabibere benzetilmiştir:

Bir dilber-i yek-d ne yaratmış anı k mil
Bir h snde hem h b u güzel vaşfun ider dil
Bir gözleri nergis ru ı l le ya a ı m l
Bir zülfleri sünbül yüzi g l h lleri f lf l
Bir k k l  m    n h  -ı rey  n gelecekdür (61/IV)

Anberin siyah renkli oluşu ben ile ilişkilendirilmiştir. Ben rengi ve kokusu yönünden
anbere benzetilmiştir:

Ru s rı dürr-i  em nd r
H li tek tek ‘anber nd r
Zülfleri h bl ’l-met nd r
Cürmüni d   r eyler (137/IV)

Ben,     n bakışına karşı sevgilinin yüzünde toplanmış askerler olarak tasavvur
edilir:

H lları siyeh leşker idüp r y üzere cem (85/VIII)

3.3.3.12. Dudak

Dudak sevgilinin güzellik unsurlarından üzerinde en fazla durulanlardan biridir. Divan’da “leb” olarak anılır. Genellikle “la’l” taşıyla birlikte kullanılır.

Dudağın birlikte ele alındığı unsurların başında değerli taşlar gelmektedir. Divanda renginin kırmızı oluşuyla yakuta ve değerli oluşuyla gevhere(61/III) benzetilir:

Alupdur ‘arızuñ devresin bu turre-i g s *
Salupdur fitneler hem ‘ leme ol gözleri c d 
Lebi y k tdur g y  ser- -ser dişleri inc 
Cem olsa ‘ lem ñ maħb besi olmaz beyle r *
 ziy lanmış ruħ-ı gül-g n müzeyyen reng-i alum var (49/II)

Değerli taşlar içinde yakutun bir cinsi olan la’l Bedehş n’da kayaların içinde saklı olarak bulunmaktadır. Ulaşılması ve çıkarılması g   olması yönüyle “la’l-i Bedehş n” terkibiyle kullanılmıştır:

Bu civ nı medħ kıl ey dil ‘aceb meh-r  kimi
Gerdeni mişl-i m n  tek b y çekende  o kimi
‘A lumu serden alur nezz resi  h  kimi
Hem deh nı d r şadef tek dişleri inc  kimi
Sözleri gevher lebi la’l-i Bedahş n’um menüm (67/III)

Sevgilinin dudağı kırmızıdır bu sebeple şaraba benzetilmiştir.  şık da sırf sevgilinin dudağının şaraba benzemesi sebebiyle ona arzu duymaktadır:

şev l dir p -b su a şabrum alup gitdi g   l
Bezm-i ‘ayřuñ bu şarab-n kına hem yitdi g   l
S  l c mında görüp g r güzelüm netdi g   l
Leb  a be zed gi-  n meye meyl itdi g   l
Yo sa bu  an çanağın h   ele almalı degül (59/V)

Sevgilinin dudağı  şık için ölümsüzlük suyu gibidir, can bahşeder, ölmekte olan  şı a can verir. Can vermesi yönüyle “  şme-i hayv na”, değerli ve kutsal olması yönüyle

“çeşme-i kevser”(78/II) benzetilmiştir. Dudakla birlikte Hz. İsa’nın lakabı “Mesihā”nın(130/XXVII) kullanılması Hz.İsa’ya telmihte bulunarak onun ölüleri diriltme mucizesi hatırlatılmaktadır. Bu sebeple sevgilinin dudağı can verme özelliğiyle Hz. İsa’ya benzetilmiştir:

Mu‘cizi nuṭṭuñı görgec ki Mesihā’da gerek
Kıla nazzāre müdām çarḥ-ı mu‘allāda gerek
Bir dem ilen ide yüz mürdeni ihyāda gerek
Hızr anuñ şehd eyler ki temennāda gerek*
Lebüñe çeşme-i ḥayvān didiler gerçek imiş (76/V)

Sevgilinin dudağı tadı, lezzeti sebebiyle şeker ve bala benzetilmiştir. Ayrıca sevgilinin dudağı âşığın hasta gönlünü iyileştirici ve ona şifa verici özelliktedir:

Vir devā şehd-i lebüñden dil-i bīmārımuza (81/VIV)
Geldüñ bāğa pā-būsuñ ider çemende güller*
Ruḥsāruña baş egdi görüp lāle-i aḥmer
Gül-gonçası çekdi yüzine perde-i aḥzar
Şehd-i dehenüñdür soralum çeşme-i kevser
Şirindür lebüñ kând [u] şekerden kara çarkıt (78/II)

3.3.3.13. Ağız

Güzellik unsurlarının en önemlilerinden biridir. Ağız “*dehân, dehen ve fem*” kelimeleriyle anılmaktadır. Genellikle dudak ile birlikte kullanılır. Ağız; renk yönünden kırmızı, şekil yönünden kapalı ve küçüktür, bu sebeple gül guncasına benzetilmiştir:

Şanemā gonça-i güldür dehenüñ gel güli aç
Āhū gözlüm bu Hıṭā mülkin alup ḳabuli aç
Çın ü Maçın dedi zülfüñ girihi müşküli aç
Haṭṭ-ı rüyuñ dutup Hind ehlüñi kır kāküli aç*
Söle ‘uşşāk-ı nevā-senc-ile şirîn dili aç (56/I)

Ağız küçüklüğü ve şekil itibarıyla kapalı olmasından dolayı fıstığa(piste) benzetilmiştir:

Çala muṭrib götüre destüñe hem çeng-ile tar
Oḡuya gūşe-i meclis dutuben mūsīḳār
Durup ‘uşşāḳa buse nāz ide ol demde ki var
Ḥande leb sīb-i zenaḥ piste dehān ḥoş güftār
Ṭūṭīveş hūb-ı dil-ārāsı gerekdür kişinūñ (77/II)

Sevgilinin inci tanesi olan dişlerini muhafaza etmesi yönüyle sadefe (30/6) ve hokkaya benzetilmiştir:

Saḷuñ devrinde sūnbüldür yañaguñ bir gülistāndur
Yaraşur rūyuña ḥaṭṭuñ ‘acā’īb berg-i reyḥāndur
Kaşuñ bir kıble-i ‘ālem yüzüñ ḥūrşīd-i raḥşāndur
Dehānuñ ḥoḳḳa-i mercān lebūñ la‘l-i Bedāḥşān’dur
Felek dürcinde güftāruñ kimi dürr-i şemīn olmaz (52/II)

Sevgilinin ağzı, dudağı gibi tadı sebebiyle şeker ve bala benzetilmiştir. (78/II,82/II,86/VIII...) Ağız, şeker-papağan münasebetiyle de ele alınmıştır:

Bāḡbān zīnetle virmiş bāḡa yüz reng-i zīyā
Her nihāle naḳş salmış kilik-i naḳḳāşı ḳazā
Bu çemen gül-ruḥları çün itdiler zevḳ u şafā
Ḳumrular āvāz açup söleşdi naḡmāt u nevā
Ṭūṭīler dilkeş dehānın şekkeristān eylemiş (64/III)

3.3.3.14. Diş

Güzellik unsurlarından biri olan diş Divan’da “dendān” olarak da anılır. Renk, şekil ve parlaklık yönüyle anılır. Divanda genellikle inciye benzetilmiştir. Ağız sadef olunca dişler inci olarak düşünülür:

Şīrīn dilidür sīb-i zenaḥ ‘arızı aḡmer
Ḳılmış niçe ḥüsrevleri ḥidmetde o çāker
Olmaz beyle maḥbūb cihān içre müyesser

Bir ağızı şadefdür dīşi incü lebi gevher
Şarrāfa yetüp la‘l-i Bedaḥşān gelecekdür (61/III)

3.3.3.15. Boy

Sevgilinin güzellik unsurlarından en çok işlenen öğelerden biri boydur. Divan’da “kâmet, kadd, endâm” kelimeleriyle anılır. Boy uzunluğu, inceliği ve salınışıyla benzetmelere konu olmuştur. Boyun en fazla benzetildiği unsur servi ağacıdır. Sevgilinin boyu uzunluğu, inceliği ve salınışı yönleriyle serviye benzetilir:

Bâğ şâhidlerine ḥilm-ile ḥıṣmuñ göster
Serv-i ḳaddüñ gene bu sünbüle zülfüñ göster
Nergisü mest [ü] ḥarâb eyle ki çeşmüñ göster
Bu gönül murğına bir gül kimi ḥüsnüñ göster
Seni medḥ eylemege lehcesi hoş aç* (56/IV)

Sevgilinin zarif, ince ve uzun boyu dağ servisi olan ar’ara da benzetilir:

Meskenüñ ḥulda ber-â-ber düşer iffetde senüñ
Dehenüñ bâde-i kevşer-i leṭâfetde senüñ
Sözlerüñ ḳand-ı mükerrerdü melâhatde senüñ
Ḳâmetüñ bâğda ‘ar‘ardü nezâkkatde senüñ
Ḳaddüñe serv-i ḥırāmān didiler gerçek imiş (76/III)

Sevgilinin boyu tüm ağaçlardan uzundur. Bu yönüyle şimşâd ağacı ile kıyaslanmıştır. Servi ve sanavber ağacı sevgilinin boyunu görünce baş eğmektedir:

Müjde olsun kim saña ey dil bugün yâruñ gelür
Ḳılmış âfâkı münevver şems-i ruḥsâruñ gelür
Ḳaşları ḳavs-i ḳuzaḥ tek çeşm-i ‘ayyâruñ gelür
Ḳâmeti şimşâddan yek serv-i reftâruñ gelür
‘Arızı gül zülfi sünbül ḥüsn-i gülzâruñ gelür (68/I)

Seyr üzre senüñ ḳaddüñi bâğ içre görende
Gösterdi tevâzu‘ baş egüp serv [u] şanavber (14/3)

Tûbâ cennetde bulunan ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olmak üzere bütün cenneti gölgeleyen ilahi bir ağaçtır. Tûbâ ağacı, gölgesi ve boyu sebebiyle sevgiliye benzetilir. Ayrıca cennet de yer alması sebebiyle sevgilinin kutsallığını da temsil etmektedir:

Benüm gülzâr içinde gerdden yek bir nihâlüm var
Sanasan bâğ-ı cennetde kıad-i tûbâ mişâlüm var
‘Aceb hürî-liķâdur leblerinde kıand [u] bâlum var
Dehânı şehd [ü] şekkerdür ki dürcinde zülâlüm var
Tefâhğur kııl gönül bir tûfî-yi şîrîn-maķâlüm var (49/I)

3.3.3.16. Boyun

Boyun, Divan’da “sîne, gerden, buğak” kelimeleriyle anılır. Sevgilinin sinesi ve boynu beyazlığı münasebetiyle ele alınır. Parlak ve beyaz oluşu sebebiyle mermere benzetilir:

Zülfi çîn çîn gerdene düşmiş siyâh ‘anber kimi
Ağzıdur kıand-ı mükerrerden şîrîn kevşer kimi
Hem buğakı perku tek ağ sînesi mermer kimi
Var niçe hürî-şifat yanında çâkerler kimi
Oldı hûblar hayline ‘âlemde serdârũ gelür (68/III)

Sevgilinin gönlü âşık için kutsal, temiz ve safdır. Bu sebepten cennet makamı olarak görülmektedir:

Zenağı sîbden a‘lâ
Sînesi cennet-me’vâ
Semer itmiş kıoşa nâr
Bulmadı beyle nigâr (105)

Divanda sevgilinin göğsünden ziyade âşığın göğsü üzerinde durulmuştur. Sevgilinin kirpik okları âşığın göğsünü hedef olarak görmektedir:

Tenüm cellâd çeşmũ kıatl idüp meydâna kıalsun mı
Bu cismüm üzre tîğũ sancılup her yanda kıalsun mı

Kaşuñ müjgānı peyveste atılmış cānda kıalsun mı
Yıkılmış sīneme nāveklerüñ pinhānda kıalsun mı
Delüp şüh ğamzeñ elması ötüp āşkāra ğıçsün mı (44/III)

3.3.3.17. Bel

Bel, Divan’da “miyân” olarak anılır. Sevgilinin beli inceliği yönüyle ele alınmıştır. Sevgilinin zincir gibi kıvrım kıvrım olan saçları ince beline kadar iner. Âşık belin üzerinde savrulan saçların tuzağına düşer:

Mā’ilem nāzik telüne
Yaraşur inçe bilüne
Bend olup selāsilüne
Düşdüm duzağına yārüñ (144/II)

3.3.3.18. Beden

Sevgilinin bedeni daima taze, naziktir. Gül kokusu, nazikliği ve gül bahçesinin şahı olması sebebiyle sevgilinin bedeni güle benzetilir:

Dur nazar eyle bu gülzārda bir dem çemene
Gör ne rengīn bezenüp lāle ğirüp pīrehene
Deger ol bād-ı şabā ğonça-i şīrīn-dehene
Ki virür böyle zinet gül-i hüsrev-bedene*
Anı hār eyle yüzüñ göster o bāb-ı müli aç (56/III)

Sevgilinin bedeni nazik oluşunun yanında put gibidir:

Ey şanem-i nāzik-beden
Seyr eyle gülzār [u] çemen
Lāle-ruhuñ ‘ışk-ilen
Şadrına çekmiş kara dāğ (141/II)

Sevgilinin vücudu beyaz rengi ve parlaklığından dolayı gümüşe benzetilir:

Bezm ara bāde-i şahbāsı gerekdür kişinüñ

Sîm-ten sâķî-yi zîbâsı gerekdür kişinüñ
Lebleri şehd-i muşaffâsı gerekdür kişinüñ
Mâh-ı ṭâ‘at ruķ-ı i‘lâsı gerekdür kişinüñ
Çoķ anuñ serrinde sevdâsı gerekdür kişinüñ* (77/I)

3.3.4. Âşık

Klasik şiirin en önemli unsurları arasında yer alan âşık, sevgili ve rakip üçgeninde sevgiliden sonra en çok işlenen kişidir.

3.3.4.1. Umumi Olarak Âşık

Divan edebiyatında şair daima âşıktır. Âşık, genel hatlarıyla aşk derdiyle acı çeken, âh edip, inleyen, feryâd eden, gönlü yanan, gönlü yaralarla dolu ve kanlı, yüzü sarı, bedeni zayıf, vücudu bükülmüş, sevgiliye kavuşmak için çırpınan fakat bir türlü isteğine ulaşmayan, sabrı ve kararı kalmamış, güçsüz bir tip olarak karşımıza çıkar(Aydın, 2010: 363). Şevkî de kendini çaresiz kalmış, inleyen bir âşık olarak görmektedir:

Mu‘atţal **Şevkî**’yem ‘ışkuñda ben bir ‘âşık-ı zâram
Mukahhal çeşminüñ dil-ħastesi rencür [u] bîmâram
Müsel sel kakülün dāmına dilber çün giriftâram
Bu ‘âlemde menüm tek hîç ser-gerdân olan var mı (187/VII)

Âşık, duygularında içtendir, gıdası üzüntüdür. Sevgiliye ait en küçük bir şey dahi onu kendinden geçirir. Canını hiç düşünmeden, çekinmeden sevgilisine verecek kadar cömerttir. Sözünde durur, sadıktır. Sevgiliden ayrı kalmak âşık için ölümdür, sürekli hayatla ölüm arasında gidip gelir. Âşığın en büyük üzüntü kaynağı sevgilinin başkalarıyla ilgilenmesidir. Âşığa düşen görev ise her şeye katlanmak ve aşkında ısrarlı olduğunu göstermektir. Aşk yolu ne kadar tehlikeli olursa olsun buna sabretmesini bilir ve o yolda yalın ayak, başı açık yürür. Sevgiliden ayrı kalmak âşık için ölümdür. Bu nedenle hayatla ölüm arasında bir bocalayış içindedir. Sevgili onu rezil de eder vezir de. Ayrılıklar içinde geçen ömründe içli âhlar eder. Âşık yalvarmaktan hiç bıkmaz irade ve takdir sevgilininindir(Pala, 2013: 37). Âşığın gönlü hastadır ve onu iyileştirecek tek şey sevgiliyle kavuşmasıdır:

Ey şūh degül hūrī melek hūsnūne mensūb
Yohdur saña mānend cihān içre ki maḥbūb
Bu ‘âşık-ı dil-ḥasteye vaşluñ yeter ey hūb
Ḳalmaz bu cemālūnde güzellik beyle merḡūb
Dünyādaki her rüy-ı zibādan gidecekdür (62/V)

Divan şiirinde sevgili mum, âşık ise onun etrafında yanmayı isteyen bir pervane böceğidir. Pervane mumun ışığı etrafında döndükçe önce kanatları sonra ise tüm bedeni yanar ve can verir. Divan’da da Şevkî pervane-şem mazmununu hatırlatarak tek isteğinin sevgilinin uğruna canını feda etmek olduğunu söyler:

Pervāneveş ol şem‘ūne yanmaḡ diler tā **Şevkî** tek
Cümle cihān olmuş virān ey cān gönüller ārzū (10/7)

Divanda âşık, aşkıdan çöllere düşmüş Mecnûn’a benzetilir. Âşığın Mecnûn olduğunda sevgili de Leyla’dır.

Fezā-yı ‘ışḡda dīvāne-i Mecnūn mişālem men
Yitüp bir Leylī’veş pā-būsına kim pāyimālem men
Yanar şem‘-i rüyūñ devrinde cismūm infī‘ālem men
Anuñ-çün bezm ara endūh-ile şūrīde-ḡālem men
Ḳadeḡ vir sākī-yi devrān ḡumār içre melālem men (48/I)

3.3.4.2. Âşığın Vücut Aksanı ile İlgili Unsurlar

3.3.4.2.1.Vücut

Sevgilinin güzellik unsurlarından kaşı, gözü, kirpiği ve gamzesinin hedefi âşığın vücudu özellikle sinesidir. Sevgilinin ok gibi olan kirpikleri hedefini şaşırmadan âşığın sinesine saplanır. Bu sebepten âşığın bedenini her zaman kanlı ve yaralı biçimdedir:

Tenüm cellād çeşmūñ ḡatlı idüp meydāna ḡalsun mı
Bu cismūm üzre tıḡūñ sancılup her yanda ḡalsun mı
Ḳaşıñ müjḡānı peyveste atılmış cānda ḡalsun mı
Yıkılmış sīneme nāveklerūñ pinhānda ḡalsun mı
Delüp şūh ḡamzeñ elması ötüp âşkāra ḡışsūn mı (44/III)

3.3.4.2.2. Cân

Âşık sevgiden gelen her türlü eziyete, zahmete, cevır ve cefaya sabreder. Gördüğü bu zulm için mutlu olur. Çünkü âşığın tek dileği sevgilinin uğruna canını vermektir:

İçerse kanımı ol mest çeşmüñ ğam degül dilber

Müdām ‘ışk ehli ister gözleri hûn-h‘āra cān [virmek] (19/4)

Klasik şiirde işlenen âşık-maşuk ilişkisi kimi zaman beşeri gözüke esasen ilahi aşkı içermektedir. Bu maddi âlemdeki tüm âşıkların esas cananı Allah’tır(c.c.). Ruhlar âleminde bedene ruhumuz üflendiği ve dünyaya gönderildiğimiz andan bu yana canımız bize emanettir. Âşıkların canan için canını vermesi de bu âlemde kanundur:

Ezel ‘uşşâk olan cānın virür cānāna kânündür

Giçer başdan yolunda qalmaz ol noqşāna kânündür (31/1)

3.3.4.2.3. Yüz

Klasik şiirde sevgilinin yüzü ve âşığın yüzü zıt çağrışım özellikleri göstermektedir. Sevgilinin yüzü taze, parlak ve beyazdır. Âşığın yüzü de incilmiş ve perişan haldedir.

Sevgilinin saçları siyahtır. Bu sebepten hüsn-i talil yoluyla âşığın yüzünün de siyah olduğu söylenir:

Nisbet kılop ol turrelerün zülfüne sünbül

Kim andan olup rüy-ı siyeh göñli mükedder (14/5)

Âşık, gönlüne seslenerek sevgilinin yaşadığı yerin toprağına yüz sürüp başını koymasını söyler. Bu hareket namaz kılarken ki secdeyi hatırlatır. Sevgilinin bulunduğu yer Kâbe olarak da düşünüldüğü için âşık burada secde eder:

Göñül bu derde ümİd-ile baş koy yüz sürüp hāke

Yağın bil şıdk-ı dilden cān virüp cānāna yitdüm men (33/31)

3.3.4.2.4. Göz, Gözyaşı

Göz, Divan'da “çeşm, ‘ayn ” olarak da anılır. Âşığın gözleri sevgiliyi gördükten sonra başka hiçbir şeyi görmez olur. Âşık her dem sevgilinin ona bir bakış atması için perişan halde gözyaşı döker. O kadar çok gözyaşı döker ki artık gözünden kanlı yaş gelir. Çok yaş döktüğü için de gözyaşı bazen sel bazen deniz olarak geçer:

Sirişküm xanı çeşmümde bulanmış suya dönsün mi (44/IV)

Gelün tek beklerem deryā
Haste gönüm sever deryā
Oldı çeşmüm yaşı deryā
Dem dem güle güle gelür (139/IV)

Âşık sevgilinin hasretiyle âh edip ağlamaktadır. Âşığın gözleri devamlı ağmaktan kör olmuştur:

Bir gel ey mehveş gör hicrānunda āh-ı serdümi*
Ağlamağdan olmuş a'mā her dü çeşm-i merdümi
Eşk-i hūn-bārum degüp al itdi rüy-ı zerdümi
Kime izhār eyleyem bilmen bu pinhān derdümi
Var yüz min derd-i pinhān kuvvet-i tekrār yol (75/VI)

3.3.4.2.5. Boy

Âşık sevgilinin zulmüyle acı ve dert içinde perişan haldedir. Bu sıkıntılar karşısında âşığın elif gibi olan boyu yaya dönmüş bazen de dü-tā(iki büküm) olmuştur:

Egdi dü-tā bu yas kāmēti kıldı ham (126/III)

Felek hicrānuñ çekmeden
Egdi miḥnet [u] ğam meni
Elif kaddümi bükmeden
Yay tek eyledi ham meni (135/I)

3.3.4.2.6. Ciğer

Âşığın çektiği tüm sıkıntı ve güçlüklerde zarar gören organ ciğerdir. Âşığın ciğeri can, gönül ve sineyle doğrudan ilişkili olup aşkın merkezinde yer almaktadır. Ciğer çoğu zaman kanlı ve kan doludur:

Anuñ-çün bu ciger pergālesi kâf u elif nūndur (51/III)

Hecr miḥnet eleme tā cigerüm ḥūn itdi (182)

Derd [u] ğam u miḥnetde hem ḥūn-i ciger qalmaz (71/VII)

3.3.4.3. Âşığın Maddi ve Manevi Hâlleri

3.3.4.3.1. Âh, Feryâd, Figân, Nâle

Âşığın manevi hallerinden biri olan âh, feryat, figân ve nâle şiirde en çok işlenen durumlardandır. Âşık sevgiliye kavuşmak için devamlı feryâd ve figân eder. Âh da âşığın feryâd ederken gönlünden çıkan bir duman olarak düşünülür. Âşık öyle bir âh çeker ki göğse kadar yükselir ve göğsü yerinden oynatır:

Bu eṭvār ile giçse rūzigārum

Yeter hem āsumāna āh [u] zārum (39/18)

Gördüm bu çarḥ-ı cefā-piše-i sitemgeri

Çekdüm bu demde bir āh teprendi āsumān* (35/40)

Âhın bir duman olarak düşünülmesindeki temel sebep âşığın gönlünün alevler içinde yanmasıdır. Gönül sevgiliye kavuşma arzusuyla yandıkça âşığın ağzından çıkan buğu da bir duman olarak düşünülür. Âşığın bu şiddetli âhı feleği bile yakar:

Saldı ‘ışkum gene bu ‘āleme ğavġā keleki

Hem cihān ehli olup nâle vü zārum meleki

Dūd-ı āhum eṣeri āteşe yaḥdı feleki

Yirden ey dil göge qavmışdı sirişkim meleki

Anda hem qoymayacakdur oları efḫānuñ (73/VI)

Âşığın âh etmesinin benzetildiği bir diğer unsur da bülbüldür. Bülbül, güle kavuşmak için gece gündüz ağlar. Âşık da sevgiliye kavuşmak için gece gündüz âh edip, ağlamaktadır. Bu sebeple âşık bülbüle benzetilir:

Qoydı hecrinde beni ‘arız-ı gül-gün gül-gün
‘Andelîb tek çekerem nâle-i efkân efkân (5/5)

Tökende kanlu yaş gözden gül yüzlü yârdan ayru*
Çekende nâle [vü] efgân gören dir bülbül-i zâram (18/7)

Âşığın âh, feryâd ve figân etmesi sadece beşeri aşktaki sevgiliye kavuşmak için değildir. Bu kavramlar gerçek sevgili olan Allah’tan af dilemek, ona kavuşmak isterken de kullanılır:

Yâ Rab terahhüm eyle derûnde haste **Şevkî**’ye*
Âh-ile çekdi nâle mükerrer her ay her ay (7/7)

Bir hadiste Allah buyuruyor ki, “Ben kaza ve kaderime razı olandan razı olurum. Razı olmayandan razı olmam ve ona gazap ederim.”(<<https://dinimizislam.com/detay.asp?Aid=1231>>ET:02.02.2023) Şevkî de şiirinde bu hadisi hatırlatmakta sevgiliden gelen her türlü zorluk karşısında bir gün bile şikayet ve âh etmeyeceğini, sevgilinin adaletine razı olduğunu söyler:

Baňa cevri eylese cânân
Ben ašlâ çekmenem efkân
Dimeň kim zûlm ider yârân
‘Adâlet pâdişâhumdur (143/III)

3.3.4.3.2. Gam, Dert, Bela

Âşık devamlı dert ve gam içerisinde bulunur, bu onun temel özelliklerinden biridir. Âşığın yakası bir türlü dert ve gamdan kurtulmaz:

Girîbânum kıtarmaz derd u gamdan çâre yoh neylim
Çetindür dirliğÜm dünyâ evinde bil ki nâ-çâram (18/II)

Terahhüm çağı geldi **Şevki**'ye ey kâdir-i yektâ
Belâ vü dert [u] miḥnet çekmek-ile cāna yitdüm men (33/30)

3.3.4.3.3. Yara, Dâg, Zahm

Sevgilinin gamzesinden ve gözünden gelen oklar, sevgilinin hasreti âşığın sinesinde ve gönlünde yaralara neden olmaktadır:

Pejmürde [vü] bürehne koydı lāleni ḥazîn*
Göğsünde dâg-ı berd miḥnet-ile nā-tüvān* (36/23)

Divanda âşık kendini laleye benzetmektedir. Lale kırmızı renkte ve ortasında siyah noktası olan bir çiçektir. Lalenin içerisindeki siyah noktayı âşık kendi göğsüne benzetir ve lalenin de göğsünde yarası olduğunu söyler:

Cemālūñ gördi güller ol zamān kim artdı nevnağı
Yañağıñ ḥasretinden lālenūñ göğsünde var dâğı
Ḳudūmuña müşerref eyledūñ firdevs tek bāğı
Ne nāz ilen gezersÜn bāğ ara serv-i ḥırāmānum (186/II)

3.3.4.3.4. Cevr ve Cefa

Âşık sevgilinin hasretiyle her zaman cefa ve eziyet çeken haldedir. Âşık için sevgilinin ona cefa etmesi bir lütuf olsa da bazen de kendisine az cefa etmesini söyler:

Şanemā gönlüm ile göñlüñi dem-sāz eyle
Ben-i dil-ḥasteye gel cevr [ü] cefā az eyle (12/1)

Divanda âşık sadece sevgiden cefa görmez. Felek de âşığa durmadan eziyet etmekte, bela vermektedir:

Görūñ bu gerdiş-i çarḥ-ı sitemger
Cefāda göñlümi koymış ser-ā-ser (39/19)

Menem bir naḥl-i miḥnet-keş ğaraż bād-ı fenā görmüş
Menem gül dehr-i bāğında ḥazān [u] çoḥ belā görmüş

Menem tā baht-ı nā-fercām elinden bin cefā görmiş
Bu ‘ālemde menüm tek hıç ser-gerdān olan var mı (187/V)

3.3.4.3.5. Hasret, Ayrılık

Âşığın sevgiliye kavuşma isteği şiirde sıklıkla işlenir. Âşık, sevgiliye hasret içerisinde. Ona kavuşamamaktan dolayı keder içerisinde olup gam, cefa ve elem çekmektedir. Çektiği bu hasretten boynu bükülüp iki büküm olur.

Çekmişem fūrkat belāsın kāmētüm çün kıldı ham
Ġam yükin tenhā götürdüm ġam-güsārum gelmedi (1/2)

Çünkü fūrkatden ġiçürdüm şubh [u] şām eyyāmlar
Hecrde yandum işüm bulmadı bir encāmlar
Şevkî şabr eyle taparsun vaşl-ı gül endāmlar
Gitdi menden tāb u tākāt kalmadı ārāmlar
Hüb-rūlar seni eyler zīnet-i destār zūlf (63/VII)

Divan’da âşığın sevgiliden ayrılmasının yanı sıra vatanından ayrılışından dolayı duyduğu üzüntü de anlatılmaktadır:

Menem ġurbet diyārında çeken yüz miḡnet-i hicrān
Çekilmiş dāğ-ı fūrkat göğsüme yandum ‘arāz biryān
Besā çeşmüm yaşın gel bağla cānā itmesüñ tuğyān
Açıla mevci seylāba virür bu ‘ālem-i yeksān
Dölupdur eşk-i pür-ḡün dīde-i giryānuma bir bir (51/II)

3.3.4.3.6. Vasl

Âşığın çektiği tüm sıkıntı ve belaların sonunda sevgiliye kavuşma ümidi vardır. Tüm zorluklara sevgiliye kavuşabilmek için katlanır. Âşık öyle ki sevgiliye kavuşmak için canını vermek ister:

Ne māni‘ ‘ārızuñ vaşlında ġamzeñ bağrumı delse

Budur gönlüm temennâsı gül üzre hâra cân virmek (19/5)

Ey şûh degül hûrî melek hüsnuñe mensûb
Yohdur saña mânend cihân içre ki maḥbûb
Bu ‘âşık-ı dil-ḥasteye vaşluñ yeter ey hûb
Qalmaz bu cemâlünde güzellik beyle merḡûb
Dünyadaki her rûy-ı zibâdan gidecekdür (62/V)

3.3.5. Rakib

Klasik şiir âşık-mâşuk-rakib üçgenini oluşturur. Rakib âşıkla devamlı rekabet ve savaş içinde olduğundan âşık tarafından hiç sevilmez onun başdüşmanıdır. Bu sebepten dolayı da hep olumsuz olarak anılır. Âşık sevgiliyi gördükten sonra gözü başka kimseyi görmez ve onun için sadece sevgili ve kendisi vardır, geri kalan herkes ötekidir. Bu karakter, sevgilinin peşindeki “öteki”dir ve sevgiliye yakınlığıyla, sevgiliden gördüğü iltifatlarla; bazen de sadece varlığıyla, âşığın şiirde daḡlayıcı ıstıraba, zapt edilmez öfkeye sahip olmasının sebebidir (Demirbaḡ, 2019: 15).

Şevki ağyâr ile dâ’im iderem ceng ü cedel
Yohdu ḡam dutsa girîbânım eger dest-i ecel
Degülem ‘ışk-ı cünûnluḡda ki Ferhâd’a bedel
Yârümi Leylî-şîfat hûb yazup kâtib-i ezel
Meni Mecnûn-ı beyâbân didiler gerçek imiş (75/VII)

Âşık sevgiliyi her daim ağyardan uzak tutmaya çalışır, bunun için çabalar. Ağyar kelimesi çoḡuldur yani rakib bir tane deḡil birden fazla, bazen yüzlercedir. Âşık sevgiliden gelen her türlü bela ve derdi kendine mükafat olarak görse de esas cefa ve cevri ağyara yapmasını istemektedir:

Cefâ vü cevri dilber dâ’imâ ağyâra kıl her dem
Çeküp tıḡ-i sitem ur cismini şad pâre kıl her dem
Şikeste **Şevki**’ye dur mihribân(?) nezzâre kıl her dem
Ne nâz-ilen gezersen bâḡ ara serv-i hırâmânım (186/VII)

Klasik Türk edebiyatında daima sevgilinin kapısında beklediği, eşğinde oturduğu, sokağa çıktığında peşinden yürüdüğü için rakip, köpeğe benzetilmiştir(Şentürk, 1995: 79). Divanda da rakib “*rakîb-i seg-sıfat*” köpek suratlı rakip olarak anılmaktadır:

Ben-i dil-ḥastenüñ ḥālin şabā dildāra izhār it
Raḳīb-i seg-şıfatdan her zamān pinhānı gördükde (16/8)

Eger düşse güzāruñ meclis içre hem ḳarīn olma
Yitende ol raḳīb-i seg-şıfat bî-‘ārdan gen gez (20/4)

Âşık sevgilinin her türlü eziyetine katlanır. Hiçbir zaman sevgilinin mahallesinde rakibi görmek istemez buna dayanamaz:

Ey ‘ārız-ı lāle rûy-ı gülnār
Kūyuñda raḳīb-i görsem her bār
Cāndan oluram o demde bîzār (83/III)

3.4. Tabiat

3.4.1. Kozmik Alem

3.4.1.1. Gökyüzü

Divan’da gökyüzü anlamında “*felek, çarh, gerdûn, semâ, fezâ*” kelimeleri kullanılmıştır. Edebiyatta felek daha çok şikayet yerine kullanılır. Ancak bazı birleşik sıfatlarda da bu kelimenin müsbet anlamlarda kullanıldığını görürüz. Felek-câh, felek-rif’at, felek-pâye, felek-meşreb, felek-reftâr vs. gibi. Eflâk, çerh, gerdûn, sipihr, semâ ve âsuman gibi eş anlamlısı sayılabilecek kelimelerle söz konusu edilen felek; divan şairleri tarafından daha çok, yükseklik, yücelik, genişlik, sonsuzluk, parlaklık gibi özellikleriyle anılmıştır. Sevgili, felekten bile yüksek değerdedir. Felek ancak onun sarayı olabilir. Âşığın çektiği acı ve ızdıraplardan dolayı âh ve figanlar da felekler kadar sonsuzdur. Felek dönüşüyle ser-gerdân olarak nitelenir. Felek ihtiyarlığı, dönekliliği, kimseye yâr olmaması kahpeliği gibi özellikleriyle bahsedilir(Pala, 2013: 150).

Şevkî Divanı’nda felekten şikayet edilmektedir:

Vardur hemîşe kıâr-ı felekden şikâyetüm
Ednâ elinde kıoyma kııl âzâde sen meni (9/2)

Bu çarh-ı felek hemîşedür kevn fesâd
Kec-rûlukı pîşe eylemiş kim mu‘tâd
‘Âriflere devrinde cefâ çekdirdi
Nâdânları her zamânda çoğ eyledi (156)

3.4.1.2. Yıldızlar

Divan’da yıldız “encüm ve kevâkib” isimleriyle anılmaktadır. Divan edebiyatında parlaklığı sebebiyle sevgilinin yüzüne teşbih edilir.

Şevkî Divanı’nda çiy taneleri duruşu yönüyle yıldızlara benzetilmiştir:

Eyle nezzâre gözüm mâh-ı münevver yüzüne
Şebnem encüm kimi ammâ düzilüp ter yüzüne
Bağdı hürşide ziyâ saldı müdevver yüzüne
Pây-ı mûriçe-i hağ geldi ki dilber yüzüne
Al o mikrâzı gönül kes başını haylî aç (56/V)

3.4.1.2.1. Süreyyâ

Süreyyâ, içinde yer alan yıldızlar öküz (boğa) şeklini meydana getirdiğinden Sevr adıyla anılan burcun sırt/hörgüç kısmında iki sıra hâlinde dizilmiş altı veya yedi yıldızdan meydana gelen açık bir kümedir. Divan şairleri, bu yıldız kümesini küçüklüğü ve yuvarlaklığı sebebiyle sevgilinin yüzündeki benlere benzetmişlerdir(Uzun, 2010: 162-164).

Şevkî Divanı’nda Zuhâ gezegeni(Keyvân) ile birlikte anılmıştır:

Keyvân Süreyyân’ı görüp âfet-i devrân (85/VI)

3.4.1.3. Gezegenler

3.4.1.3.1. Güneş

Divan’da güneş anlamında “*mihr, âfitâb, şems ve hurşîd*” kelimeleri kullanılmıştır. Güneş, feleğin ve göğün sultanıdır. Diğer gezegenler de onun hizmetçileridir. Gökyüzünün en parlak cisimidir. Akik ve la’l taşlarının oluşmasında büyük etkisi vardır. Işıklarını bolca yere dağıttığı için cömertlik sembolüdür(Pala, 2013: 176-177). Divan şiirinde birçok şeye teşbih edilerek karşımıza çıkar. Parlak götüntüsüyle taca, devamlı dönüşüyle kadehe, sevgilinin karşısındaki acizliği ile köleye, sürekli dönüp dolaşmasıyla divaneye, dünyanın etrafında dönmesiyle pervaneye vb. farklı şekillerde ele alınmıştır(Aydın, 2020: 33).

Şevkî Divanı’nda güneş; yeryüzünü aydınlatması, parlaklığı, kudretli ışığı gibi yönlerden sevgiliye benzetilmiş bazen de sevgili güneşe benzetilmiştir:

Kaşuñ bir kıble-i ‘âlem yüzüñ hürşîd-i raşşândur (52/II)

Şevkî, gecenin aydınlatıcısı ay ve gündüzün aydınlatıcısı güneşi birlikte kullanarak iki gezegenin de ışığını sevgilinin yanağından aldığını söylemektedir:

Her gün alur ki mâh mihr-i ruḥından ziyâların*

Düşmiş hemîşe pâk-ı nurâsâ ayağına (7/5)

3.4.1.3.2. Ay

Divan’nda ay “mâh, meh, kâmer, bedr, hilâl” isimleriyle anılmıştır. Güneş göklerin sultanı ay ise onun veziridir. Ay bir ışık kaynağıdır. Işığı ise güneş gibi değil nurdur. O, nuruyla güzeldir ve geceye güzellik verir. Bu nurlu yüzüyle ay, sevgiliden başkası değildir. Sevgilinin kendisi ay olduğu gibi yanağı yüzü ve alnı da ay gibidir(Pala, 2013:42).

Şevkî Divanı’nda sevgili o kadar parlaktır ki ay onun parlaklığını görse dönmeyi unuttur:

[Ki] gerek ‘uşşâk müdâm med(i)h kıla dildârun

Cân-nişâr eyleye ḥüsnüne bilüp ahyârun

Mâh eger görse cemâlün unudur devvârun

Ḥâk-i rāhına ki her şubḥ [ki] sürer ruḥsârun

Kim diyir hürşîd anuñ zerre pâ-mâli degül (59/IV)

Divan'da ayın dolunay hâli için “bedr-i kamer” terkibi kullanılmıştır. Dolunay ayın on dördüncü gecesi olup ayın en parlak olduğu zamandır. Sevgilinin alnı da parlaklığı dolayısıyla dolunaya benzetilmiştir:

Şimdi med(i)h eylerem hüsni içre güllükde anı
Kaşları kıvımsız kuzahdur cebini bedr-i kamer (11/6)

Ayın kıvrımlı hâli hilâldir. Divan'da hilâl sevgilinin kaşına benzetilmiştir:

Kaşınka nisbet olmağa ham eylemiş kâmetlerün
Kıvımsız hilâl mişâl-i dâl olmuş ideller ârzû (10/6)

Divan'da “mâh-ı nev” olarak karşımıza çıkan hilâl, sevgilinin kaşdır. Ayın hilâl oluşu âşığın çektiği sıkıntılara dayanamaması ve kamburlaşmasının temsidir. Âşık bu iki büküm, ihtiyarlamış hâliyle sevgilinin kaşına benzer:

Bir mâh-ı nev tek oldı kadüm za'fdan gârağ
Olmış dü-tâ ki kaşuñ beñzer her ay her ay (7/6)

3.4.1.3.3. Zühâl (Satürn)

“Satürn, Sekendiz ve Keyvân” adlarıyla da anılan Zuhâl, yedinci gökte bulunduğu için diğer seyyârelerin hepsinden daha yüksektir(Deniz, 1992: 151). Ay ve güneş onun düşmanıdır. Sevgilinin eşiği çok yükseklerde hayal edildiğinden ay ve güneşin ona yüz süremeyecekleri belirtilir. Zira, o “menzil-i Keyvân”dadır Ay ve güneş ise daha aşağıda, birinci ve dördüncü gökte bulunmaktadır(Kurnaz, 1996: 452).

Şevkî Divanı'nda yüksekliği sebebiyle anılmıştır:

Açup mektûbda bâb-ı felek burcın kevâkible
Oğuyup şems [u] mâhuñ sırrını Keyvân'a yitdüm (33/6)

3.4.1.3.4. Zühre (Venüs)

Zühre, üçüncü göğe yerleştirilmiş olan seyyâredir. Divan'da “nâhid” ismiyle de kullanılmıştır. Tabiatı soğuk ve rutûbetli olup dışıdır. Seyyârelerin en güzeli ve en parlğıdır. Kadını temsil eder. Yunanlılarca bir kadın tanrı olarak kabul edilen Afrodît'tir. Zevk, safâ, işret ve bilhassa musiki bu yıldıza aittir(Deniz, 1992: 212).

Şevkî Divanı'nda geçtiğı mısralarda parlaklığı münasebetiyle ele alınmış, sevgilinin alını Zühre'ye benzetilmiştir:

Ey Zühre-cebîn sîb-i zenağ hâlleri fülful (78/VII)

Divan'da şarkıcıların çeng çalmaları Zühre'ye benzetilmiştir:

Nâhîd-şîfat muğanniler çeng*

Almış ele anlar açup âheng (35/17)

3.4.1.3.5. Merih (Mars)

Beşinci gökte bulunan seyyâredir. Merih “nahs-ı asgar(küçük uğursuzluk)” olarak kabul edilir. Aşırı derecede ateşli ve kurudur. Neşe, yiğitlik, kırgınlık, sefahat, kuvvet, savaş, hıyanet, gazap gibi özellikler onunla ilgili görülürdü. Feleğın başkomutanı mesabesindeir. Kırmızı renk Merih'e aittir(Pala, 2013: 323).

Şevkî Divanı'nda Merih, iki yerde geçmektedir. Merih'in savaşçı yönü belirtilmiştir:

Şanemâ gördi cemâlûñ gene şems oldu nihân

Kaşuña secde kılar cümle melek ins ile cân

Mâh-ı nev devre gelüp kıavs-i kızağ kırdı kemân

Zühre Mirrîh-ile çâker kimi tîr atdı sinân

Söledi rezmd e gerdün seni şeh-bâz bugün (60/IV)

3.4.1.3.6. Müşterî (Jüpiter)

Altıncı gökte bulunan seyyâredir. “Sa'd-ı Ekber(büyük yıldız)” diye de isimlendirilen bu yıldızın tabiatı sıcak ve rutubetlidir. Vasıfları din gayreti, ilim, hayâ, cömertlik, tevâzû, kerem, akıl, iffet, fesâhat ve hikmet vs.dir. Saadet yıldızı olarak kabul

edilmiştir(Deniz, 1992: 154). Merih ile ay dost yıldızları; Zühre ile Utarid ise düşman yıldızlarıdır(Pala, 2013:344).

Şevkî Divan’ında düşman yıldızı olan Zühre ile birlikte kullanılmıştır:

‘İşkuñda yanar Müşterî Zühre oda yeksân (86/VI)

3.4.1.3.7. Utârit (Merkür)

İkinci kat felekte yer alan Utârit, seyyâreler içinde soğuk ve kuru tabiata sahip olan yıldızdır. Erkek olup gündüze nisbet edilmiştir. Vasıfları edeb, anlayışlılık, zekilik, yumuşaklık, merhamet, güzel konuşma, hesap, dikkat, isabet, hüner, hile ve hıyânettir. Büyüklüğü dünyanın otuz ikide biri kadardır(Deniz, 1992: 214).

Şevkî Divanı’nda akıl yönünden anılır.

‘Utârit’de çoğdur ‘akıl-ı nihâni (86/X)

3.4.1.4. Burçlar

3.4.1.4.1. Yengeç

Yengeç burcu. “burc-ı harçeng” adıyla anılır. Ayın hânesi oluşundan kinaye “burc-ı hilâl” de denilir(Uzun, 1992: 425).

Bir manzumede Şevkî yengeç burcunun hâlini anlatmaktadır:

Müstemi‘ gūş-ile bu harçeng diyem bir hâlünü

Olsa kim bir kes şecî‘ idbâr ider iqbâlünü

Yüz meşakkatle geçürmiş hem meh-ile sâlünü

Koymadı çoğ keslerüñ mülk içre hoş ahvâlünü

Bu cihetden eylemişler mülk-i gurbet ihtiyâr (65/VIII)

3.4.1.4.2. İkizler

Cevzâ, İkizler burcudur. “burc-ı dü-peyker” adıyla da anılan bu burç, diğer gök cisimleri gibi yükseklik ve yücelik bildiren ifadeler içinde zikredilir. Sevgilinin ayağının tozu Cevzâ’ya baş tacı olmaktadır(Uzun, 1992: 425).

Şevkî Divanı’nda ikizler tek yerde geçmektedir:

Cevzâ muraşsa‘ kemer al miyânı (86/X)

3.4.1.4.3. Terazî

Mizân olarak geçer. Bu burç başak burcunun yanında bulunan bir yıldız kümesi olup tamamı dört yıldızdan oluşur. En belirgin özelliği gülüp eğlenmek ve adaletli olmaktır(Pala, 2013: 325).

Divan’da mizan iki yerde geçmektedir. Birinci terazi anlamıyla diğerinde terazi burcu kastedilerek kullanılmıştır:

Çünkü felek tırâz idüp mîzânı (86/X)

3.4.1.4.4. Balık

Bu burç kaynaklarda “*hut, burc-ı mâhî*”, “*hût-ı felek*” ya da “*kevkebetü’s-semekeyn*” olarak da geçmektedir. Elementi su, gezegeni Müşteri’dir(Yıldırım, 2015: 351).

Divan’da su burcundan olan yengeç burcu ile birlikte anılmaktadır:

İhlâş-ile kūyında durup hût [u] seretân (85/VI)

3.4.2. Diğer Kozmik Unsurlar

3.4.2.1. Hâle

Yaz gecelerinde havanın bulutsuz olduğu sırada ayın etrafında bazen halka gibi peyda olan nurani dairedir. Türkçede ay ağılı derler. Eski şairler sevgililerini aya, kendi kucaklarını da hâleye benzetmişlerdir(Onay, 2000: 229).

Şevkî Divanı’nda hâle, ayın etrafını sarmasıyla anılmıştır:

Māh-ı tal‘at şu‘le salmış seyre çıkmış hāleden
Cem‘ idüp ‘uşşāk göñlün hem kütarmış nāleden
Sākī şuñ meyle ‘arākı rengin almış lāleden
Geldi gül açıldı nergis [ü] lāle doldı jāleden
Ey hoş ol kim ‘işret [u] ‘ayş itmegüñ esbābı var (74/VI)

3.4.2.2. Berk

Berk, şimşek demektir (Devellioğlu, 2013: 100). Şiire hızlı oluşu, yakıcılığı ve ateşle olan ilgisinden dolayı konu olur:

Ki nā-geh bir gice ol berķ-i lāmi‘
Ki durdı āşiyānum kıldı zāyi‘ (39/10)

3.4.3. Zaman ve Zaman ile İlgili Mefhumlar

3.4.3.1. Zaman

Divan’da “dem, vakt, devr, eyyām, rüzigār” kelimeleriyle ele alınmıştır. Manzumelerde içinde bulunulan an, dönem, bir zaman dilimini kapsama anlamlarıyla anılmaktadır:

Gördüm bu çarķ-ı cefā-pīşe-i sitemgeri
Çekdüm bu demde bir āh teprendi āsumān* (36/40)

Zaman kavramıyla bulunulan dönemden, geçip gitmiş zamandan ve felekten şikayet edilmektedir:

Söleyem ‘arīf iseñ gūş eyle destānum hezār*
Rūzigārum ğam [u] derd ile giçer leyl [ü] nehār
O sebebden daķı mir’āt-ı dilüm dutdı ğubār*
Bağmaz ol toĝrı baña egri felek-i nā-hemvār*
Yitnedüm menzil-i maķşūduma baht olmadı yār
Tālī‘ümden yitenüñ mīlhim üste zenbili var* (79/I)

3.4.3.2. Mevsimler

3.4.3.2.1. İlkbahar

İlkbahar kışın ardından gelen mevsim olup Divan’da dört mevsim içerisinde ne çok kullanılmıştır. İlkbahar, “*nev-bahâr, bahâr*” isimlerinin yanında “*mevsim-i gül ve fasl-ı gül*” terkipleriyle de kullanılmıştır. Bahar mevsim; sevinç, coşku ve heyecan veren, çiçeklerin açtığı, ağaçların salındığı, bülbülün kendini gösterdiği mevsimdir:

Nev-bahâr oldı ‘anâdil gene gösterdi gülüv
Çıhdı gülşenlere gül gizlemedi hâkda rû
Virdi çoḥ râ’ihalar şebbû şākā’ik mentu(?)*
Neyler o sünbül-i terden ki dimāğa dege bû
Müşk-bû zülf-i mutarrâsı gerekdür kişinüñ (77/III)

Sevgili de bu güzelliklerden ayrı düşünülemediği için bahar mevsiminin gelişyle sevgili bağa gezmeye çıkar:

Bahâr eyyâm-ı gül geldi perîm seyrâna çıhsun mı
Uf(u)ḳdan gün kimi yüz gösterüp gülşene çıhsun mı
Dutup destinde sâğar mey içüp mestâne çıhsun mı
Menüm bu çeşm-i cellâdum baḥup her yana çıhsun mı
Olur ḳattâl-i cānum mehveşüm cev lâna çıhsun mı (45/I)

3.4.3.2.2. Sonbahar

Yaz mevsiminden sonra gelen mevsimdir. Divan’da “*payız, hazân*” adlarıyla geçer. Sonbahar, ilkbaharın vermiş olduğu o heyecan ve zevki alıp götürür. Onun yerini hüznün kaplar. İlkbaharda görünen bülbül gider yerini kargalar alır. Bu hüznü görünü Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’a şehit edilişiyle ilişkilendirilmiştir:

Vâ ḥasretâ ḥazâna yitişdi munda bâğlar*
Bülbül gidüp bu gülistânı dutdı zâğlar*
Nergis gözine şebnem ile düşdi ağlar*
Şadrına çekdi mâtem içün lâle dâğlar

Ḥūn itdi sürḥ rûyını elvān Ḥüseyn* (127/V)

3.4.3.2.3. Kış

Kış, Divan’da “*dey, zemistân*” isimleriyle geçer. Kış mevsimi soğuk ve üşütücüdür. Kış mevsiminin gelmesiyle gül bahçesindeki yapraklar ve çiçekler sararıp altın dökülür. Yaprakların sararması da altına benzetilir:

Salmışdı gülşene dey berg-i hışt zer gibi*
Olmış ḥazāndan ki zerd gül-i ergavān* (36/22)

3.4.4. Gün ve İlgili Unsurlar

3.4.4.1. Gün

Gün, yirmi dört saatlik zaman dilimidir. Divan’da “*yemv, rûz ve nehâr*” kelimeleriyle kullanılmıştır. Yevm ve rûz kelimeleri bazı özel günleri kastederek “*rûz-ı kıyâmet, rûz-ı ezel, yevm-i mahşer*” terkipleri içerisinde kullanılmıştır. Hz. Peygamber’in kıyamet günü şefaati olacağı söylenmiştir:

Rabb’üm yarlıgaya var günāhlarum
Ḳalmaya dil[üm]de nāle vü zārūm
Rûz-ı kıyāmetde ola ğam-ḥ’ārūm
Şefā’atçı Muḥammed [ü] Muşṭafā (130/XXV)

Gündüz kavramı genellikle gece ile birlikte kullanılmış olup mısralarda “*rûz u şeb, leyl ü nehâr*” terkipleri yer almaktadır:

Şevḳî’yā ṭā’at-i nāḳısla umarsan her bār
Ġarezüñ bu yitesen maṭlabuñā çār-nā-çār
İki dünyāda Ḥudā’dan diledüñ leyl [ü] nehār
Ḥāfız [u] ḥām ṭama’ şerm ezin kışşa bedār
Emalet çist ki müzdeş dü ciḥān mey-ḥ’āhı (54/V)

3.4.4.2. Sabah

Sabah, Divan'da “subh ve seher” kelimeleriyle kullanılmıştır. Sabah vakitleri genellikle sevgili bağı çıkıp salınışıyla anılmıştır:

Bu hüsn-ile göründüñ çeşmüme bir şubh cānānum
Degül hem-tā saña maḥbüb-ı ‘ālem şāh-ı ḥübānum
Şabā tepretti zülfüñ üzdi buse rişte-i cānum
Ne nāz ilen gezersen bağ ara serv-i ḥirāmānum (186/I)

Sevgilinin yanağının ışığı o kadar yakıcıdır ki âşık geceden bahaha kadar bu ışık etrafında yanar ve görenler onu pervane böceğinin mumun etrafında yanmasına benzetir:

Gice tā şubhdan şem‘-i ruḥuñ devrinde çoḥ yandum
Görenler rüyıñı âteş tenüm pervāne dutmışlar (27/2)

Sabah kavramı gece ile birlikte tezat sanatı içerisinde kullanılmıştır. Âşık sevgilinin ayrılığının hasretiyle sabah ve akşam yanmaktadır:

Çünkü fūrkatden giçürdüm şubh [u] şām eyyāmlar
Heerde yandum işüm bulmadı bir encāmlar
Şevḳī şabr eyle taparsun vaşl-ı gül endāmlar
Gitdi menden tāb u tākat kalmadı ārāmlar
Ḥüb-rûlar seni eyler zİnet-i destār zülf (63/VII)

3.4.4.3. Akşam

Akşam Divan'da “şeb, leyl, gice, şām” kelimeleriyle anılmaktadır. Gece saatleri duyguların yoğunlaştığı, dert ve kederin arttığı vakitlerdir. Âşık, ayrılığının gecesinde sevgiliden ayrı kalışını cehennem ateşine benzetmektedir.

Bugün dildārdan ayru yaḥar cānum şeb-i hicrān
Fırāḳı nār-ı düzaḥdur vücūdumda kılan yeksān
Temennā-yı vişāle yitmege devr eylerem her yan
Duşüp şahrālara çün Ḳays tek ben dİdesi giryān
Yitüp bir Leylī’veş pā-būsına kim pāyimālem men (48/III)

Sabah ve akşamın birlikte kullanıldığını belirtmiştir.(Bknz.Sabah) Şevkî, ne gece uykusunun ne gündüz huzurunun kalmadığını belirterek zamandan şikayet eder:

Ne h'abum var gice ne gündüz ārām
Giçürmesün benüm tek kimse eyyām (39/23)

3.4.5. Dört Unsur

Anâsır kelimesi sözlükte “asıl, kök, soy ve asalet” gibi manalara gelen unsur kelimesinin çoğuludur. Anâsır-ı erbaa “dört unsur” demek olup klasik felsede toprak, su, hava ve ateşten ibarettir. İslam kaynaklarında anâsır-ı erbaa yerine “ustukussât-ı erbaa, erkânı erbaa, tabâi-i erbaa, ümmehât-ı süfliyye, usûl, mebâdi ve kavâbis” gibi daha başka terimlerde kullanılmıştır. Bu terimler pek çok âlim ve düşünür tarafından eş anlamlı sayılmışsa da aralarında bazı küçük farklar bulunmaktadır(Karlığa, 1991: 149).

Divan’da Şevkî yaşname türünde yazdığı manzumede dört unsurdan meydana geldiğini söyler:

Çehār ‘anâşırdan vücûda geldüm
Fenâ-yı qaradan kim oldum peydâ
Hâkkuñ luṭfı mû‘în oldı zâtuma
Ḳadem basdum bu ‘âleme ibtidâ (130/I)

3.4.5.1. Su Unsurları

Anâsır-ı erbaanın en önemli unsurudur. Su hayat kaynağıdır. Divan’da “âb, zülâl” kelimeleri ve “âb-ı revân, âb-ı hayat, âb-ı hayvân, âb-ı kevser, çeşme-i kevser, çeşme-i hayvân, zülâl-i abdâr” terkipleriyle kullanılmıştır. Bu terkipler genellikle sevgili ile ilişkilendirilmiş olup sevgilinin ağzındaki su Hızr’ın içtiği, içeni ölümsüz kılan, suya benzetilmiştir:

Ağzı şekker tek dili bâl
Âb-ı hayvân töker mişşâl
Sözi gevher şehd-i zülâl
Leblerün la‘l-i nâb ister (132/III)

3.4.5.1.1. Su ile ilgili Benzetmeler

3.4.5.1.1.1. Gözyaşı

Gözyaşı Divan’da “*eşk ve sirişk*” kelimeleriyle anılmaktadır. Âşık, devamlı gözyaşı dökmektedir. Bu gözyaşlarıyla dağ ve ovalar su ile dolar:

Dem-â-dem yaş töküp seylâb idüpdür kûh u şahrânı
Pozulmuş peykeri hem dîdesi giryâna yitdüm men (33/10)

Şevkî, Divan’da vatandan ayrı kalışının üzüntüsünden yer yer bahseder. Bu ayrılıkla göğsünde yara oluştuğu ve gözlerinin ağlamaktan kanlandığını söyler:

Menem gurbet diyârında çeken yüz miḥnet-i hicrân
Çekilmiş dâğ-ı fûrkat göğsüme yandum ‘arâz biryân
Besâ çeşmüm yaşın gel bağla cânâ itmesüñ tuğyân
Açıla mevci seylâba virür bu ‘âlem-i yeksân
Dolupdur eşk-i pür-ḥûn dîde-i giryânuma bir bir (51/II)

3.4.5.1.1.2. Bulut

Bulut, Divan’da “*ebr*” kelimesiyle kullanılmıştır. Âşığın gönlü âteşler içinde yanmaktadır. Âşık gönülden âh ettiğinde bu âh ile birlikte dumanlarda döğe doğru yükselmektedir. Şevkî, âşığın ettiği âhların gökyüzünde birer buluta döndüğünü söyler:

Açılmadı bir sevâduñ ey baht-ı siyeh
Hiç olmadı göñlümde benüm zevk u ferah
Çıhdı felege dūd-ile âhum olup ebr
Çılmaz öze pinhân olup ḥürşid meh (179)

3.4.5.1.1.3. Çiğ

Çiğ, Divan’da “*jâle ve şebnem*” kelimeleriyle geçmektedir. Sabah saatlerinde bikilerin üzerinde bulunan su damlacığıdır. Divan şiirinde farklı hayallere konu olmuştur.

Şevkî Divanı’nda güller, sevgilinin yüzüne çiğ taneleri döküp inci ve cevher dizmektedir:

Şubḥdan bâğ-ı cihāna yitdi ammā bir ḥaber
Virdi eyyām-ı bahāruñ müjdesin bād-ı seḥer
Düzdi güller bergine şebnem tōküp dürr [ü] güher
Şu’le salmış gülşene ‘ālemde şems itmiş hüner
Zîb u zînet güllere ḥürşîd-i raḥşān eylemiş (64/II)

3.4.5.1.1.4. Akarsu

Akarsu, Divan’da “*cûybâr ve seyl*” kelimeleriyle geçmektedir. Âşığın gözünden akan gözyaşlarının çokluğunu anlatmak için gözyaşları sel suyuna benzetilmiştir:

Dü çeşmüm seylāb olmuş
Cihān andan ḥarāb olmuş
Felek üzre seḥāb olmuş
Çekilmiş dūd [u] āhumdur (143/IV)

3.4.5.1.1.5. Deniz

Deniz, Divan’da “*deryâ, bahr ve ummân*” kelimeleriyle geçmektedir. Büyüklük, çokluk ve genişlik özellikleriyle kullanılmıştır. Âşığın gözyaşlarının çokluğunu belirtmek için gözyaşı denize benzetilmiştir:

Gelüñ tek beklerem deryā
Ḥaste göñlüm sever deryā
Oldı çeşmüm yaşı deryā
Dem dem güle güle gelür (139/IV)

Deniz büyüklüğü dolayısıyla “*deryâ-yı kemâl*” terkibi içinde yer almaktadır:

Deryâ-yı kemālî eyledi cūş
Didi bu kelāma ‘aql vir hūş (35/28)

3.4.5.1.1.6. Dalga

Dalga, Divan'da mevc kelimesiyle geçmektedir. Divan'da gerçek anlamıyla kullanılmış olup coşması, hareketli olması özellikleriyle anılmaktadır:

Tuğyān idüp eşküm cihānı virdi fenāya
Mevc eyledi bahrum
Ey çeşm-i ḥabāb içre senüñ n'olur bu ḥālūñ*
Olduñ bī-Murğāb* (188/6)

3.4.5.2. Toprak Unsurları

3.4.5.2.1. Toprak

Toprak, Divan'da “*hāk ve turâb*” kelimeleriyle geçmektedir. Sevgilinin ayağının bastığı toprak âşık için çok değerlidir. Âşıklar sevgilinin kapısında hizmet etmekle şeref bulurlar. Sevgilinin ayağının bastığı toprak âşıklar için yüz sürülecek, göze sürme yapılacak ve ölünecek değerdedir:

Ḳurbānam ḳaş-ı yayuñā
Ḳalem çekmiş dü-tā yaña
Cān virüp ḥāk-ı pāyuñā
Şevḳī çeküpdür iştiyāğ (141/VII)

Sürme göze sürüldüğünde hem göze güzellik hem de görüş kuvveti sağlar. Âşık sevgilinin ayağının toprağından gözüne sürme çeker:

Yüz sürüp egilsem ‘ayb itmeñ baña bu derde kim
Sürme-i çeşmüm dürür ol ḥāk-i pādan ey felek (4/6)

Toprak kelimesinin” *hāksār*” biçiminde kullanıldığı görülmektedir. “*Hāksār*” toprak içinde kalmak; perişan, düşkün, hakir olmak anlamlarında anılır:

Bu vech-ile hiç olmazdı gümānum
Ḳalaydı ḥāksār hem cism [u] cānum (39/16)

Divan’da toprakla ifade edilen bir diğer kavram ölümdür. İnsan topraktan yaratılmış ve toprağın bir parçası olmuştur. Öldükten sonra beden tekrardan toprağa gömülür ve insan geldiği yere tekrar dönmüş olur. Bu dünyaya gelenlerden bir iz kalmayıp hepsinin toprağa döndüğünü söylenir.

Geldi bu dehr-i fenāya çoḡ velī ḥayr’ül-beşer
Bî-vefâlık resmini görgec hem itdiler sefer
Hani şāhān-ı selef ‘uḡbāya itmişler güzer
Kalmadı hergiz cihānda kim olardan bir eşer
Ḥāke dönmiş cümlesi gönlünde gitdi intizār (65/III)

3.4.5.2.2. Toz

Toz, Divan’da “*gubâr ve jeng*” kelimeleriyle geçmektedir. Aynalar tozlanınca göstermezler bu sebeple gönül aynasının da tozdan, kirden, pastan uzak tutulması gerekir. Şevkî de gönlünü dünyanın tozundan temizlediğini gönül ehli ve iffan sahibi olana yetiştğini söyler:

Muṣaffā eyledüm dil gözgüsin dünyā ḡubārından
İdüp kesb-i kemāl [u] ehl-i dil ‘irfāna yitdüm men (33/3)

3.4.5.2.3. Dağ

Dağ, Divan’da “*kûh, kûhsâr ve tağ*” kelimeleriyle geçmektedir. Bazen manzumelerde kûh-ken tekibi kullanılarak Ferhâd ile ilgisine bazen de Mecnun’un dağlara düşmesi olayına telmihte bulunulmuştur:

Degül şahrâ-neverd [ü] kûh-ken ben kimi ‘ışk içre
Düşer kim şehir ara olsa mizâc-ı istikâmetden (29/4)

3.4.5.2.4. Taş

Taş, Divan’da “seng” kelimesiyle geçmektedir. Şair etrafına melâmet taşından duvar yapılmasını ister, bu sayede derdiyle baş başa kalacaktır. Selâmet ehli de huzurunu bozan kişilerden uzaklaşmış olacaktır:

Ğıluñ seng-i melâmetden ħışâr eţrâfuma bir bir
Fenâ-yı ġarġa eşküm virmesüñ ehl-i selâmetden (29/5)

3.4.5.3. Hava

3.4.5.3.1. Rüzgâr

Rüzgâr “*bâd, bâd-ı hazan, bâd-ı subh, bâd-ı fenâ*” kelime ve terkipleriyle anılmaktadır. Rüzgâr yel anlamıyla divan şiirinde oldukça geniş bir kullanım bulmuştur. Bazen sevgilinin saçını çözer. Bazen bunu sevgiliye ve onun saçındaki kokuya karşı duyduğu aşktan dolayı yapar. Bazen rüzgârı bir postacı, bir ulak olarak görürüz. Bu durumda sevgiliden aşığa koku; âşıktan sevgiliye özleyiş, niyaz, âh u feryâd getirip götürür(Pala, 2013: 381).

Divan’da haber taşınması, sevgilinin tenine değmesi, güzel koku vermesi gibi çeşitli anlam ilişkileri içerisinde kullanılmıştır. Âşık sabah rüzgârından sevgiliye bir haber ulaştırmasını istemektedir:

Ey bâd-ı şubĥ yârüme benden yitür ħaber
‘Arz it bu ‘âşıkunı [ki] hicrân ġamın çeker
Ĥiç bir dimezsen âteş-i ‘ışķa yandı meġer*
Çeşm-i yaş-ile ki nâlem cihânı ġarķ ider*
Bu ebr âba ne sey(i)ldür didüm didi*
Ebsem ki **Şevķi** eşk-ile âheng durur senün* (80/V)

3.4.5.3.1.1. Rüzgâr Çeşitleri

Sabâ

Doğu cihetinden esen hafif ve latif rüzgârdır. Sabâ yelinin Divan şiirinde kullanımı, sevgilinin kokusunu taşınması, dağıtması ve yayması esası üzerine kurulmuştur(Pala, 2013:

383). Sevgilinin saçları her daim güzel kokar ve âşığı kendine çeker. Sabâ rüzgârı bu güzel ıtır çiçeği kokusunu sevgilinin saçlarından alıp dünyaya yaymıştır:

Zülfleründen bu cihāna ‘ıtır virmişdür şabā
Gözlerün gördükde hayrān kaldı nergisler besā
Lāle mey doldurdu şebnemden kadehler cān-fezā
Bezm kırmış sākī-yi gül-çehreler behcet-serā
‘Andelīb olmuş sürūd-ile nevā-h’anum menüm (64/II)

Âşık sevgilinin bir kez olsun kendisine dönüp bakması için devamlı acı çekmektedir. Âşık bād-ı sabâdan acı çekmekten düşkün duruma düşmüş hâlini sevgiliye bildirmesini ona haber götürmesini ister:

Muḥbir it ‘âşık-ı üftādesinüñ ḥālinden*
Yitür ey bād-ı şabā yār kulağına [bir] haber (11/7)

Nesim

Hafif rüzgâr. Havanın hafifçe dalgalanması ve esmesidir. Divan şiirinde sevgilinin kokusunu taşmaktadır. Sevgilinin mahallesine gider gelir ve saçları ile sıkı alakası vardır. Bu bakımdan haberci kabul edilir. Âşık, nesim ile sevgilisinden haber alır(Pala, 2013: 357). Divan’da haberci olması yönüyle kullanılır(32/3).

Bahar mevsiminin gelmesiyle birlikte nesim rüzgârı gül bahçesinde eser. Ağaçlar yeniden açar:

Doldı nesīm ile o gülzârlar
Açdı gene başını eşcā[r]lar (34/7)

Sarsar

Sarsar, soğuk ve gürültülü bir rüzgârdır(Devellioğlu, 2013: 1076). Sonbahar ve kış mevsiminde eser. Sonbaharda esen soğuk rüzgârların, ağaç ve çiçeklerin yapraklarını döktüklerinden bağı yağmaladıkları düşünülür. Şiddetli rüzgârlar özellikle baharın sembol çiçeği olan gülün yapraklarını döküp harap etmesi yönüyle şiirde ele alınır(Aka, 2015: 240).

Şevkî, sarsarı gül bahçesine girip fidanları dağıtan, bostanı yağmalamaya çalışan büyük bir orduya benzetir:

Şarşar ‘azîm-i leşker ile girdi gülşene
Yağmaya virdi nihâli pozdı büstân* (36/16)

3.4.5.4. Ateş

Ateş “*od, nâr ve suzân*” kelimeleriyle anılmaktadır. Divan edebiyatında ateş, âşığın içinde bulunduğu aşkın ızdırabını anlatır. Sevgiliye duyulan özlem ateş biçiminde yansıtılır.

Şevkî Divanı’nda genellikle âşığın gönlünde aşkının hasretiyle yanan yangın olarak kullanılmıştır:

Yandurdı gönlümü fûrkat odıyla derd elem*
Miñnet-zede tenhâ günüm giçer her ay her ay* (7/4)

Sevgilinin yanağı o kadar parlaktır ki âşık sevgilinin etrafında tıpkı pervane böceğinin mumum etrafında döndükçe yanması gibi geceden sabaha kadar yanmaktadır:

Gice tâ şubh’dan şem‘-i ruhuñ devrinde çoğ yandum
Görenler rûyîñî âteş tenüm pervâne dutmışlar (27/2)

Ateş, “*nâr-ı duzah*” olarak da kullanılmıştır. Şevkî bir beyitte Hz. Muhammed’in(Sav.) şefaatçi olduğunu söyleyerek cehennem ateşinden korkmadığını(33/33) bir yerde de sevgilinin ayrılığının cehennem ateşi olduğunu söyler:

Bugün dildârdan ayru yağar cānum şeb-i hicrân
Firâkı nâr-ı dûzahdur vücûdumda kılan yeksân
Temennâ-yı vişâle yitmege devr eylerem her yan
Duşüp şahrâlara çün Kays tek ben dîdesi giryân
Yitüp bir Leylî’veş pâ-bûsına kim pâyimâlem men (48/III)

3.4.6. Hayvanlar

3.4.6.1.Kuşlar

Divan’da kuş “murg ve tuyur” kelimeleriyle anılmaktadır. Kuş unsuru herhangi bir cinsi belirtmeden doğrudan ele alındığında, aşğın gönlü, canı, aşk, ecel, kılıç, aşğın veya şairin kendisi için benzetilen olmaktadır. En çok kullanılanı da “murg-ı dil” gönül kuşudur. O, can ile birlikte daima yârin semtine doğru uçar. Âşğın gönlü ve canı, kuş ile ilgili tasavvurlarda en önemli unsurdur(Kurnaz, 1996: 515).

Âşğın gönlünün kuş olarak hayal edilmesi Divan şiirinde yaygın bir kullanımdır. Şevkî Divanı’nda da “murg-ı gönül” terkihiyle kullanılmıştır:

Yek-dâne hâlüne cân virdi murg-ı gönül*
Bağladı bûyunı zülf-muṭarrâ ayağına* (6/3)

3.4.6.1.1. Kuş Çeşitleri

3.4.6.1.1.1. Bülbül

Kuşlar içinde en çok sözü edileni bülbüldür. Klasik edebiyatın değişmez iki motifi olan bülbül-gül ikilisi, klişe hâlinde âşık ve sevgiliyi sembolize etmektedir. Bülbül; ağlayan, inleyen, âh ü feryâd eden, gözyaşı döken bir âşık görünümündedir. Gül ise, nazlı, vefasız, zalim bir sevgilidir(Kurnaz, 1996: 514).

Şevkî Divanı’nda âşğın feryat etmesinden dolayı onu görenlerin kendisini inleyen bir bülbüle benzettiklerini söyler:

Tökende kanlu yaş gözden gül yüzlü yârdan ayru*
Çekende nâle [vü] efgân gören dir bülbül-i zâram (18/7)

Şevkî’nin hayatı hakkındaki bilgilere doğrudan ulaşamasak da şiirlerinden onun vatanından ayrı düştüğünü tahmin etmekteyiz. Şair, kendisini vatanından ayrı düşmüş inleyen bir bülbüle benzetir:

Benem ol ‘andelîb-i zâr kalmış
Cüdâ olmuş vaṭandan yâr kalmış (39/14)

Gül, naz; bülbül, niyaz için yaratılmış gibidir. Bülbül bütün niyazlarıyla bir destan yazmaktadır(Pala, 2013: 77). Destan güzel sesle okunan şarkı anlamına da gelmektedir. Kışın gidip baharın gelmesiyle birlikte güzellikler birer birer ortaya çıkar. Bülbül de güzel sesiyle güle destan söyler:

Dey gitdi gelüp nevrüz eyyām-ı bahār oldı
Bülbül dil açup söler destān-ı hezār oldı
Dutdı dile gül devrin nağmāt-ı hezār oldı
‘uşşāk-ı nevā-sencüñ gönli bî-ķarār oldı
Gülşende şenā-ķānluķ özine şî‘ār oldı (69/I)

3.4.6.1.1.2. Karga

Karga, “zâg” kelimesiyle anılmaktadır. Divan şiirinde, karga ile rakip arasında bir ilgi kurulmuştur. Bu durumunda sevgili bülbül âşık ise Hümâ olur. Karganın rengi siyah olduğu için geceye benzer. Ancak yine de kargaya karşı şairin tutumu olumsuzdur(Pala, 2013: 487).

Şevkî Divanı’nda diğer kuşlar kadar yer verilmemiştir. Konu olduğu mısralarda olumsuz bir tutumla kullanılmıştır. Kışın gelmesiyle ağaçlar ve güller kuruyup yaraklarını dökmeye, hava soğumaya, yağmur yağmaya ve bülbüller gül bahçesinden uzaklaşmaya başlar. Bülbülün gitmesiyle birlikte onun yerini karga alır:

Bārān-ile seylāba virdi naḥl u gül-büni*
Bülbül gidüp yerinde ķaldı zāg-ı bî-girān* (36/25)

3.4.6.1.1.3. Baykuş

Baykuş, “cuğd” şeklinde kullanılmıştır. Baykuşu uğursuz sayan halk inancı edebiyata da yansımıştır. Halk şiiri gibi Divan şiirinde de baykuşun viranelerde yaşadığı ve ölümü temsil ettiği anlatılır.

Şevkî Divanı’nda viranelerde yaşamasıyla konu olur. Felekten şikayet edilen manzumede şair kendi gönlünü hüznler kulübesine benzeterek baykuşların konduğunu söyler:

Felek ķılmış beni āvāre gūyā imtiḥān eyler

Dem-â-dem kūh [u] şahrâ gezdirüp hâlüm yaman eyler
Yıkılmış başum üzre t̄a'ir-i kıuds âşiyân eyler
O fikret gûne gûne yıhdi dil mülkin virân eyler
Konupdur cuğdiler kulûbe-i aḥzānuma bir bir (51/IV)

3.4.6.1.1.4. Papağan

Papağan, “tûtî” şeklinde kullanılmıştır. Bülbulden sonra Divan şiirinde en fazla sözü edilen kuştur. Papağan konuşma özelliğiyle ele alınır. Papağan hoş konuşan ve herhangi bir sözü söylemekten çekinmeyen bir kuş olarak görülür. Kafeste yaşar. Şekerle beslenir. Konuşmaya alıştırılırken ayna kullanılır. Değişik renklerde olursa da daha çok yeşil renkli olanı hakimdir. Bu yüzden, şiirlerde ayna, şeker ve bağ kavramlarıyla birlikte ele alınır. Hindistan’da yetişmesi vesilesiyle de şiirlerde adı anılır. Papağanın en önemli özelliği konuşmasıdır. Şekerle beslendiği için sözleri çok tatlıdır. Bu niteliklerinden dolayı sevgili papağana teşbih edilir(Ertap, 1996: 85).

Şevkî Divanı’nda papağan şeker ile birlikte anılmıştır. Şekerin tûtî ile birlikte anılmasının sebebi ise tûtînin şeker ile beslenmesi ve konuştuğu zaman da kendisine ödül olarak şeker verilmesidir. Tûtînin tatlı dilli oluşu da buna bağlanır(Pala, 2013: 461). Papağanın şeker neyse âşık için de şeker sevgilinin sözleridir:

Şeker-rîz ol ḥabîbüm tûtî-yi dil lehcesin açsun
Ruḥuñ bir zerresin göster özüñ âyînedâr eyle (18/7)

Papağan şeker yediği için sözleri tatlıdır. Fakat sevgilinin sözleri ondan daha tatlıdır. Sevgili konuşunca papağanın bile hayran kalacağı söylenir:

Saykal itmiş gene meşşâte-i takdîr özine
Kaşuna vesme çeküp kühl-i cevâhir gözine
Tûtî ḥayrân kalu söleşse bu şîrîn sözine
Lâle ḥasret çeker aḥmer görüben ‘arızına
Baş egüp ḥattına benefşe kadün eyledi ḥam (55/III)

Papağan sevgiliye benzetilir. Sevgilinin konuşması âşığın gönül aynası ynai gönlündeki birikmiş tüm tozu temizler:

Pāk eyler hem ğubārını mir'āt-ı göñlümün
Tā gelse ğuşıma ol tūtünün suhan sesi (8/2)

3.4.6.1.1.5. Kumru

Güvercinler takımından bir kuştur. Eşlerine sadakatleri ile meşhurdurlar. İnanişâ göre eşlerden herhangi birisi ölecek olsa, geride kalan kumru artık hayatı boyunca bir başka kumru ile eşleşemez. Ömrü hep feryat ile geçer(Ceylan, 2003: 241). Divan şiirinde kumru daha çok serviliklerde gezen ve serviye yuva yapan bir kuştur. Servi uzun boylu sevgiliyi, kumru da aşığın gönlünü niteler(Akalın, 1993: 108).

Şevkî Divanı'nda kumru bülbül ile birlikte kullanılmıştır. Kumru da bülbül gibi âh edip inler ve ikisi de sevgiliyi arzu etmektedir:

Sîrîn şîrîn ğüftâruña hasretde qalmış ben kimi
Qumru-ile bülbül çok ider tūtî-diller ârzû (10/3)

Bâġbân zînetle virmiş bâġa yüz reng-i zîyâ
Her nihâle naqş salmış kilik-i naqqâşî qazâ
Bu çemen gül-ruqları çün itdiler zevq u şafâ
Qumrular âvâz açup sölüşdi naġmât u nevâ
Tūtîler dilkeş dehânun şekkeristân eylemiş (64/III)

3.4.6.1.1.6. Şahin

Şahin, “şehbâz” şeklinde kullanılmıştır. Divan edebiyatında doğan ve şahin anlamlarında kullanılan bâz, sevgilinin gönül avlayan saçlarına kinayedir. Çok zaman şehbâz veya şahbâz şekliyle karşımıza çıkan doğan veya şahin, elden salınır(Pala, 2013: 60).

Şevkî Divanı'nda aşığın gönlü şehbâza benzetilmiştir. Sevgili saçlarıyla aşığın gönül kuşunu avlar:

Urarsan çetr tāvus tek açanda bâl ü pervâzı
Giriftâr itmisen ġisûlaruñ dāmına şeh-bâzı
Görüp reftâruñı reşk öldürüpdür kepki tannâzı

Ne nâz ilen gezersün bāğ ara serv-i ھıramānum (186/IV)

3.4.6.1.1.7. Kepk

Keklik, Divan'da b-p değişiminden dolayı "kepk" şeklinde geçmektedir. Keklik, bir av kuşu olarak şahin, şehbâz, doğan vs. kuşlarla birlikte anılır. Sesinin ve gövdesinin güzelliği ile söz konusu olur. Divan şiirinde sevgili, bir keklığe benzetilir(Pala, 2013: 264).

Urarsan çetr řāvus tek açanda bāl ü pervāzı
Giriftār itmisen gīsūlaruñ dāmına şeh-bāzı
Görüp reftāruñı reşk öldürüpdür kepk-i řannāzı
Ne nâz ilen gezersün bāğ ara serv-i ھıramānum (186/IV)

3.4.6.1.1.8. Suna

Türk halk şiirinde suna, yeşilbaşı, çok güzel bir erkek ördek olduğu halde cinsiyetine aldırış edilmeksizin sevgili benzetmesi olarak kullanılır(Akalın, 1993: 111-112).Divan'da da suna nazlı sevgiliye benzetilmiştir:

Gülzāra şunam basdı şadem nāz-ile
Hem-rāh oluban o kepki řannāz ile
Vaşluna yiter 'āşık o ma'sūķasınuñ
Salmaya araya fitne 'ğammāz ile (178)

3.4.6.1.1.9. Hüma

Hüma, efsanevi bir kuş olup devlet ve saadet kuşu olduğuna inanılır. Gölgesi kimin üzerine düşerse o kimse, padişah ya da çok zengin olur. Kimseyi incitmeyen ve dirisi ele geçmeyen bir kuştur. Talih, saltanat, iyilik ve cennetin sembolüdür. Zenginlik ve mutluluk getirdiğine inanılır(Ceylan, 2003: 246).

Divan'da tek manzumede kerkes ile birlikte anılmıştır(65/VII).(Bakınız: Kerkes)

3.4.6.1.1.10. Kerkes

Kerkes, akbabadır(Devellioğlu, 2013: 586). Akbaba, ölü hayvanları gagasıyla parçalayıp yediğinden ötürü bu adla anılır. İnsan ölüleri de yiyen bu hayvanın bin yıl yaşadığına inanılır (Hançerlioğlu, 1984: 426).

Şevkî Divanı'nda hüma ve akbaba tek manzumede birlikte anılmıştır. Hüma kemikle yetinen ona kanaat eden bir kuştur. Akbaba ise dünya leşini alıp övünür:

Çarḡ-ı bed-mihrûñ dolanmaz yaḥşılıḡda gerdişi
Gün-be-gün artar göñüllerde ġam-ile teşvîşi
Dām-ı tezvîrinde bend olmuş gezerken cān kuşu
Ol hümā kim üstülḡān-ile ḡanā'atdür işi
Cîfe-i dünyā alup kerkes ḡılupdur iftiḡār (65/VII)

3.4.6.1.1.11. Tavus

Tavus kuşu çok güzel bir kuş olmasına rağmen ayakları çirkinmiş. Yürürken gözleri ayakların atakılır üzülererek âh edermiş. Allah onun gururunu kırmak için ayağını ve sesini çirkin yaratmış(Pala, 2013: 443). Tavus kuşunun baş özelliği süslü ve güzel oluşudur. Tavus kuşunun görkemli güzelliği kanatlarını gerip kuyruğunu açtığında belli olur(Akalın, 1993: 126).

Tavus kuşu güzelliği, salınarak yürümesi, kendini beğenmesi ve alaycı oluşu yönüyle sevgiliye benzetilir:

Urarsan çetr ṡāvus tek açanda bāl ü pervāzı
Giriftār itmisen ġîsûlaruñ dāmına şeh-bāzı
Görüp reftāruñı reşḡ öldürüpdür kepki ṡannāzı
Ne nāz ilen gezersün bāġ ara serv-i ḡırāmānum (186/IV)

3.4.6.1.1.12. Hüdühüd

Hüdühüd, Süleyman Peygamber'e hizmet eden bir kuştur. Çok uzaklardaki suyu havadan görebilme ve keşfedebilme özelliğine sahiptir(Pala, 2013: 216). Divanı'nda Hüdühüd duada bulunmaktadır:

Hüdühüd eyler dilinde niyyāzı gör* (86/V)

3.4.6.2. Dört Ayaklı Hayvanlar

3.4.6.2.1. Ceylan

Güzel gözlü, güzel kokulu ve ürkek olduğu için sevgiliye benzetilen ahu, edebiyatımızda birçok teşbihe konu olmuştur(Pala, 2013: 14). Misk üretmesi, Çin ve Hoten gibi ülkelerde bulunması, çöl hayvanı olması, kızlarının güzelliği vesilesiyle anılmaktadır. Ceylan yahut ahu en çok gözlerinin, bakışlarının güzelliği ardından da misk kokusu itibarıyla anılır(Söylemez, 2018: 440).

Şevkî Divanı'nda sevgili Hoten bölgesinde yaşıyan ahulara benzetilmiştir. “âhû-yı Hoten” terkiibi içinde kullanılır:

O şehlä çeşminün zevkle gezerdüm küh [u] şahrânı
Bir evşâf-ı nigâhuñ buldum âhû-yı Hoten'den men (26/3)

3.4.6.2.2. Köpek

Köpek, Divan'da “seg” olarak kullanılmıştır. Rakip devamlı âşık ile sevgili arasındadır.Köpek Divan'da rakibin benzetileni olarak kullanılmıştır. Şair rakibi köpek sıfatlı olarak nitelendirerek sabâ rüzgârından sevgiliyi gördükçe rakipten gizlemesini ister.

Ben-i dil-ḥastenüñ ḥâlin şabâ dildâra izhâr it
Raḳīb-i seg-şıfatdan her zamân pinhânı gördükde (16/8)

3.4.6.2.3. Ejderha

Ejderha, edebiyatta sevgilinin saçları yerine kullanılır. Çünkü sevgilinin kıvrım kıvrım saçları bir ejderhayı andırır. Ayrıca tılsımlı hazinelerde de ejderha beklediğine inanılır(Pala, 2013: 136).

Şevkî Divanı'nda ejderha tek manzumede yıkıcı ve ezici gücü bakımından kullanılmıştır:

Ejdehâ şavletdür ol künc üste bir me'vâsı var (63/V)

3.4.6.2.4. Eşek

Eşek, Divan'da “*hımâr*” olarak tek manzumede anılmaktadır. Bir kişiyi eleştirmek amacıyla kullanılmıştır:

Çul[1] zer-baftdur kafasındaki zevk eyler hımâr (65/VI)

3.4.6.2.5. Fil

Fil, Divan'da satranç taşlarından biri olarak kullanılmıştır. Satrançta genel olarak şah taşı sevgilidir. Aşığın gönlü ise değersiz olması nedeniyle piyona benzetilir. Sevgilinin yanağı, kale taşıdır ki ikisinin de yazımı aynıdır. Şairlerin en çok zikrettiği ve arzu ettiği taş at iken düşmana benzetilen olumsuz teşbihlerle anılan taş ise fildir(Kayaokay, 2018: 248).

Şevkî Divanı'nda satranç oyunu taşlarıyla âşık gam dünyada mağlup olmamayı ister:

Farz'dur baña şah aç ruhımdur esb [u] fil
Mât itme gam evinde piyâde sen meni (9/6)

Fil, cüsse açısından en güçlü hayvanlardan birisidir. Divan'da gücüyle bir şeyleri çekme özelliği sevgilinin beni ile ilişkilendirilmiştir:

Düşmiş ruhına fil tek hem hâlleri yek-dâne (71/II)

3.4.6.3. Böcekler ve Sürüngenler

3.4.6.3.1. Karınca

Karınca, “*mûr*” kelimesiyle anılmaktadır. Hz. Süleymân ile ilgi kıssadan hareketle çeşitli tasavvurlara konu olur. Zayıflık, küçüklük ve güçsüzlük yönüyle âşıkın benzetileni durumundadır. Aşığın, sevgiliye ulaşmaya gücü yetmediği halde zor işlere kalkışması, âşık-sevgili ilişkisinin önemli bir yönünü ortaya koyar(Ertap, 1996: 180-181).

Şevkî Divanı'nda karınca Hz. Süleymân kıssasına telmihte bulunarak âlemin yaratıcısı olan Allah'ın isterse ufacık karıncayı dünyaya Süleymân kılacağını söyler.

Hükm eylese mûrî Süleymân kılar*
İns ü cini emrine fermân kılar (34/101)

Karıncaın Divan'da bir diğer konu oluşu da âşığın güçsüz ve zayıf durumunu anlatmak içindir. Âşık gam ve dert çekmekten güçsüz düştüğünden kendini karıncaya benzetir:

Vechi nedür ey çarh-ı pîşe-senc*
‘Âkıll kese gam derd-ile çoḡ virdüñ renc
Dānā-yı ḡalīm mūr gibi incildi
Ednā-yı aḡess mār-şıfat bekledi genc* (151)

3.4.6.3.2. Kelebek

Pervane, geceleyin ışıık çevresinde dönen küçük kelebektir. Divan şiirinde âşığın temsil eder. Pervane muma âşık olarak kabul edilir. Eskiden geceleyin mum ışığında iş görölürdü. Şairler de mum ışığında şiir yazarken hemen yakınlarında bulunan bu kelekler şiire konu edinmişlerdir. Pervane mumum etrafında döner döner ve öyle bir an gelir ki kendisini mumun alevine bırakmış. Vahdet yolundaki dervişin yok oluşu da buna benzetilir(Pala, 2013: 370).

Şevkî Divanı'nda âşık, pervane böceğine benzetilir. Pervane ışığın etrafında döne döne yanarak can verir. Âşık da sevgilinin yanağının ışığında pervane gibi ateşler içinde yanar:

Şem‘-i ruḡsārınũ her laḡza kenārında gezüp
Yaḡaram cismũni pervāne-şıfat odlara (13/7)

3.4.6.3.3. Yılan

Mār, yılan demektir(Devellioğlu, 2013: 670). Divan'da zehirli olması yönüyle kullanılmıştır. Şiirlerinde genellikle öğüte yer veren Şevkî bazı insanları zehirli yılan benzterek onlarla kötü olmanın iyi olduğunu söyler:

Bed olmak yegdür ammā hem-nişñnũ mār-ı zehr-alūd

3.4.7. Bitkiler

3.4.7.1. Ağaçlar

3.4.7.1.1. Tûbâ

Tûbâ, Sidre’de baş aşağı bulunduğu inanılan bir ağaçtır. “tûbâ gibi baş indirmek, ser-fürû eylemek” sözleriyle bu hususa işaret edilir. O, cennet ağacı olarak da ele alınır. Sevgili ve övülenin makamı çok yükseklerde kabul edildiğinden, tûbâ onların eşiğinde, semtinde tasavvur olunur. Sevgilinin veya övülenin boyları tûbâdan daha üstün gösterilir. Tûbânın o “kadd-i hırâmâna” erişemeyeceği belirtilir(Kurnaz, 1996: 536-537).

Divanı’nda sevgilinin boyu cennet bahçesinde tûbâ ağacına benzetilir. Cennet bahçesinde bulunması da sevgilinin kutsallığına işaret eder.

Benüm gülzâr içinde gerdden yek bir nihâlüm var
Sanasan bâğ-ı cennetde kad-i tûbâ mişâlüm var (49/I)

3.4.7.1.2. Şimşâd

Servi, ardıç gibi diğer ağaçlarla birlikte sevgilinin boyuna benzetilir. Çok yüksek olduğundan ses duymaz. Latif ve nazenin bir şekli vardır(Yücel, 2020: 40).

Şevkî Divanı’nda sevgilinin özelliklerinin sıralandığı manzumede sevgilinin boyu şimşâd ağacına benzetilmiştir:

Qāmeti şimşād kimi
Qaşları cellād kimi
Gamzesi üstād kimi
Gözleri şayyād kimi (107)

3.4.7.1.3. Serv

Servi, divan şiirinde adından en çok söz edilen ağaçtır. Sevgilinin boyu için hem benzeyen hem benzetilendir. Servinin su kenarında düşünülmesi hâlinde bir ırmak, çemen, bezm vs. unsurlar kendsini gösterir. O bir süs ağacıdır. Yaz kış yeşil kalır. Sonbahar rüzgârı dahi ona etki edemez. Hafif rüzgârla salınışı sevgilinin yürüyüşünü andırır. Servinin meyvesi olmaz(Pala, 2013:400).

Şevkî Divanı’nda servi adı en fazla geçen ağaç çeşididir. Geçtiği beyitlerde genellikle sevgilinin boyu ile kıyaslanır veya benzetilir. Genellikle “*serv-i hıraman, serv-i dil-ârâ, serv-i kamet, serv-i semen, serv-i revân, serv-i nihâl, serv-i hûr-likâ, serv-i sanavber, serv-i seher, serv-i semenber*” terkipleri içerisinde kullanılmıştır. Sevgilinin boyu tuba ağacına benzetilirken incelik ve salınmasını dolayısıyla da “*serv-reftâr*” terkipleri içerisinde kullanılmıştır:

Ey kâmeti tûbâ serv-reftâr lezîz
Ve’y ‘ârızî gül-reng laîf-vâr lezîz
Tengi dehenûn vaşfı durur nâ-mümkün
Gülzârda gonçadan ki her bâr lezîz (157)

Âşîğın gönlü bahçeye çıkıp salına salına yürüyen uzun boylu sevgiliyi görmek istemektedir:

Bâğ ara seyre çıhup serv-i revân görse gönül
Kâmetün egmez aña ‘âlem-i kan görse gönül
Karşu durmaz oğına kaşı kemân görse gönül
Nazar itmez yüz eger lâle-ruhân görse gönül
Özinûn ‘ârız-ı alması gerekdür kişinûn (77/IV)

3.4.7.1.4. Sanavber

Çam fıstığı ağacıdır. Servi ve şimşâd cinsinden bir ağaç olup sevgilinin boyu yerine kullanılır(Pala, 2013: 390).

Şevkî Divanı’nda sevgilinin boyu münasebetiyle anılmaktadır. Bazen servi ile birlikte kullanılmıştır. Sevgilinin boyu o kadar uzundur ki servi ve sanavber ağaçları sevgilinin boyunu görünce baş eğer:

Seyr üzre senüñ kıddüñi bāğ içre göreñde
Gösterdi tevāzu‘ baş egüp serv [u] şanavber (14/3)

3.4.7.1.4. Ar‘ar

Dağ servisi, yabancı servidir. Divan edebiyatında sevgilinin boyu tıpkı servi, şimşād ve sanavber gibi ar‘ara da benzetilir(Pala, 2013: 25).

Şevkî Divanı’nda tek yerde geçmektedir. Sevgilinin boyu, incelik ve uzunluk yönünden dağ servisine teşbih edilir:

Meskenüñ hūlda ber-ā-ber düşer iffetde senüñ
Dehenüñ bāde-i kevşer-i le‘āfetde senüñ
Sözlerüñ kıand-ı mükerrerdü melāhatde senüñ
Kāmetüñ bāğda ‘ar‘ardü nezākkatde senüñ
Kıaddüñe serv-i hırāmān didiler gerçek imiş (76/III)

3.4.7.2. Çiçekler

3.4.7.2.1. Gül

Gül; gülşen, gülzar, gülistan diye anılan gül bahçesinde bağ, bahçe, bostan, çemenzar gibi yerlerde bulunur. En çok anılan kırmızı güldür. Gül, bahar mevsiminde açıldığından ilkbahar gül mevsimi diye de anılır. Gül, şekli, kokusu ve rengi itibarıyla benzetilen olarak kullanılmaktadır. Gül, en çok teşbih edilen, sembolik anlatımda en çok kullanılan çiçektir. Klasik şiir geleneğimizde gül sevgilinin, bülbül aşığın timsali olup devamlı olarak birlikte anılırlar(Söylemez, 2018: 478).

Şevkî Divanı’nda çiçekler içinde en çok anılandır. Gül; bülbülle olan münasebeti, gerek koku gerek renk yönünden sevgiliye benzemesi, devamlı taze oluşu vb. yönlerden sevgiliyle birlikte anılır. Can alıcı sevgili sabah vakti gül bahçesi içinde âşığa görünür:

Şubhdan gülşen ara idende seyrān seyrān
Gözüme görindi bir gül yüzlü cānān cānān (5/1)

Bülbül, güle kavulmak için nağme söyler. Âşık da sevgilinin gül renkli yanağa kavuşmak için bülbül gibi nağme söyler:

Vaşl-ı gül çün ‘andelbāsā dilim söyler nevā
‘Ārızuñ hecrinde çekdüm ey şanem şadıma dāğ (3/4)

Sevgilinin boyu tuba ağacına, yüzü güle teşbih edilirken kendisi de gül bahçesinin meclisidir:

Oğur nağme nevā muṭrib hoş-āvāz-ile bülbül tek
Ḳadi ṭübā yüzi gül meclis-i gülşeni gördükde (16/2)

Nesrin; yaban gülü, ağustos gülü, Mısır gülü, Van gülü gibi isimlerle anılan bir çeşir güldür:

Gördüm olar rûyın açup gül kimi
‘Ārızi nesrindür ḥālî kıl kimi* (34/46)

3.4.7.2.2. Lale

Güliden sonra klasik Türk şiirinde en sık rastlanan çiçek laledir. Divan şairleri, laleyi genellikle gövdesi, dalları, çanak yaprakları ve taç yapraklarıyla bir bütün olarak işler. Lâlenin klasik Türk şiirindeki temel işlevi; sevgili, memdûh, güzel, gelin, sâkî, hizmetçi, asker gibi şahıslar; sevgilinin yanağı, dudağı; âşığın yüzü, vücudu, kanı, gözyaşı ve yaraları gibi uzuvlar; kadeh, şarap, tabak, taç gibi eşya; güneş, ay, yıldız gibi kozmik unsurlar ve cennet, gönül, ümit, dert, şiir gibi soyut kavramlar ile değişik vesilelerle ilişkilendirilmesine dayanır (Bayram, 2007: 212-213).

Şevkî Divanı’nda genellikle sevgili ile münasebeti dolayısıyla işlenmiştir. Lale sevgilinin yanağına hasret çeker çünkü sevgilinin yanağı laleden daha kırmızıdır.

Bahar mevsiminin gelmesiyle birlikte dağ ve ovalar lale bahçesine dönüşür. Bu sebepten bahar “lale devri” olarak da adlandırılır:

Mevsim-i gül geldi gösterdi cihān neşv [ü] nemā
Küh [u] şahrā lālezār olmuş gören dir merḥabā
Resmdür ‘ālem bu mevsimde gezer kim cā-be-cā

Ğalib olmış halka zevk-i seyr-i gülşen ğalibā
Çekmege halkı benefşe zülfinün kullābı var (74/V)

Lalenin ortasındaki karanlık, sevgiliye olan kıskancından bağrında meydana gelmiş bir yaradır. Âşık laleye bnezetildiğinde bu siyahlık âşığın gönlüdür. Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilişinin konu olduğu mersiyede de lale yara ilişkisi kurularak Hz. Hüseyin'in içimizde gizli bir yara olduğu söylenir:

Bülbül ki bāğa yitürdi özün fiķān çeküp
Âşüfte gördi gülşeni gūyā hazān çeküp
Zerd oldı şanki dey gül-i ergavān çeküp*
Kān içre lāle şadrūna dāğ-ı nihān çeküp
Görmüşdi hāk içinde kanlu kabā Hüseyn* (135/II)

Divan şairlerinin sözünü ettiği lale, çok zaman şakayık denilen gelincik lalesidir(Pala, 2013: 284). Divan'da lale “şakayık” adıyla da kullanılmıştır:

Geldi çün faşl-ı bahār itdüm temennā seyr-i bāğ
Ānda gördüm ‘ays-icün kırmış şakāyıklar otağ (3/1)

3.4.7.2.3. Gonca

Gonca açılmamış çiçek, tomurcuktur. Divan şiirinde gonca; sevgilinin ağzı yerine kullanılır, açılmamışlık özelliğiyle kendini gösterir. Goncanın gülmesi açılmasıdır. Tıpkı insanın güldüğü zaman ağzının açılması gibi. Gonca açılınca kokusu ortaya çıkar. Gonca içinde mücevher saklama özelliği de gösterir. Bazen kadehi andırır bazen de defter olur(Pala, 2013: 168).

Şevkî Divanı'nda sevgilinin dudağı ve ağzı münasebetiyle anılır. Gonca açılmadan önce dışı da yeşil çanaklarla kaplıdır:

Şanemā gonça-i güldür dehenün gel güli aç
Āhū gözlüm bu Hıṭā mülkin alup kabūli aç
Çın ü Maçin dedi zülfin girihi müşküli aç
Haṭṭ-ı rūyuñ dutup Hind ehlün kır kāküli aç*
Söle ‘uşşāk-ı nevā-senc-ile şırın dili aç (56/I)

Goncanın açılması, goncanın yakasını açması şeklinde tasavvur edilir:

Meger deşt-i cinân olmuş gene teklîfde ‘âlem
Açılmış papuçıl(?) şebbû semen nesrîn olup hurrem
Gül eṭrâfında durmuş lâle vü nergis ü sünbül hem
Açup gönça yaḥasın berg-i aḥḍ ardan çıḥup her dem
Görüp bülbül cemâlün şubḥdan efḳâna çıḥsun mı (45/II)

3.4.7.2.4. Sümbül

Gül ve laleden sonra klasik Türk şiirinde en sık kullanılan çiçek sümbüldür. Kasidelerde bahar tasvirinin yapıldığı bölümler başta olmak üzere gazel, mesnevi gibi diğer nazım şekilleri içerisinde de müstakil beyitler hâlinde sünbül çok çeşitli hayallere konu olmuştur. Türk şiirinde daha çok insan uzuvlarıyla ilişkilendirilmiştir. Sünbülün güzel kokulu olması; kıvrımlı, dalgalı ve karmaşık görünümü; genellikle siyaha yakın rengi ve açıldığı dönem itibarıyla baharın habercisi olmasıyla şairlerin ilgisini çekmiştir. Klasik Türk şiirindeki temel işlevi; sevgilinin saç, kâkülü vb. için doğal bir benzerlik ögesi olarak değerlendirilmesine dayanmaktadır(Karaman, 2012: 297-301).

Şevkî Divanı’nda sümbül sevgilinin saçlarının benzetileni olarak anılır. Sümbül saçlar, gül yanaklar üzerine dökülür bu sebepten genellikle gül ile birlikte kullanılır:

Bir dilber-i yek-dâne yaratmış anı kâmil
Bir ḥüsnde hem ḥüb u güzel vaşfun ider dil
Bir gözleri nergis ruḥı lâle yañağı mül
Bir zülfleri sünbül yüzi gül ḥâlleri fülful
Bir kâkülü müşkîn ḥaṭ-ı reyḥân gelecekdür (61/IV)

Sevgilinin sümbül gibi saçları kıvrır kıvrır, dağınık ve karmaşıktır. Bu yönden sevgilinin saçları âşıklar için bir tuzaktır:

Dür olmanam müşkülünden
Turrelenmiş sünbülünden
Baş kaçırmanam telünden

3.4.7.2.5. Şebboy

Klasik Türk şiirinde az rastlanan çiçeklerden olan şebboy, beyitlerde daha çok geceleri açması ve güzel kokması açısından dikkat çekmiş ve bu sebeple en çok sevgilinin saçlarıyla ilişkilendirilmiştir. Ayrıca hâl, göz, sûfi ve hırsız olarak algılanmasında da bu özelliğinin etkili olduğu anlaşılmaktadır(Bayram, 2007: 216).

Şevkî Divanı'nda güzel kokması yönüyle anılır. Tek başına kullanılmamış şakayık, sümbül, gülşen kelimeleriyle birlikte anılmıştır:

Nev-bahâr oldı 'anâdil gene gösterdi gülüv
Çııdı gülşenlere gül gizlemedi hâkda rû
Virdi çoı râ'ihalar şebbû şâķā'ik mentu(?)*
Neyler o sünbül-i terden ki dimāğa dege bû
Müşk-bû zülf-i mutarrâsı gerekdür kişinüñ (77/III)

3.4.7.2.6. Menekşe

Divan'da b-m değişiminden “benefşe” şeklinde kullanılmıştır. Divan şiirinde kokusu, koyu rengi, boyunun eğriliği ve şekliyle anılmıştır. Baharın en belirgin unsurlarından biridir. Renk ve koku yönünden miske benzer. Demet demet olup pazarda satılması hâliyle saçı andırır. Yere yakın oluşu ve boyunun kısalığıyla diğer çiçeklerden ayrılır(Pala, 2013: 305).

Şevkî Divanı'nda menekşe saçla benzetimesi, kısa ve başını eğmesiyle konu olmuştur. Menekşe, başının eğik oluşundan dolayı âşık ile ilişkilendirilmiştir:

Nesrîn [u] şakāyıklar hâk üzre durup hürrem
Zanbağ-ile papuçal hem şöıbet olup bir dem
Hasret güle benefşe kıddini kılupdur ham
Ol gül-i şabâ sünbül bî-veche degül hem-dem
Zülf-i ruıı maıhbûba hem-reng-i nigâr oldı (69/IV)

Menekşe şekil ve koku dolayısıyla sevgilinin benine benzetilir. Gül, sevgilinin menekşe benlerini ve yüzünü arzu eder:

Gül ârzü-yı rüyuñ ider benefşe hâllerüñ*
Gördükde ‘ârızuñ hayretde kaldılar hubân* (36/6)

3.4.7.2.7. Yasemin

Yasemin, klasik Türk şiirinde yumuşak dokulu, beyaz ve sarı çiçekli, güzel kokulu, tırmanıcı özellikleriyle dikkat çekmiştir. Bu bitkisel özellikleriyle bağlantılı olarak yaseminin klasik Türk şiirindeki temel işlevi sevgili ve sevgilinin saç, zülfü, yüzü, yanağı, sinesi, teni gibi uzuvlarıyla benzerlik ilişkisine dayanır (Bayram, 2007: 214).

Şevkî Divanı’nda “*yasemen, semen*” isimleriyle anılmıştır. Yasemin kokulu çiçekler açan bir şarmaşıktır. Hem şekil hem de koku yönünden sevgilinin saç, yasemine benzetilir. Âşık, sevgilinin yanağından, yasemin kokulu saçlarından uzak kalmak istemez:

Görüp gül çevresinde sünbüli hoş-rengi maḥzuzum
Dür olman ‘ârızuñ devrinde zülf-i yâsemenden men (26/2)

Yasemin; genellikle menekşe, sümbül, susen gibi çiçeklerle birlikte yer alır:

Benefşe yâsemen sünbül süsen fersûde hayretten
Çiginde her biri mecrûḥ ten-i nālâna yitdüm men (33/23)

3.4.7.2.8. Zambak

Bazı kaynaklarda susenle karıştırılan ve güzel kokulu bir çiçek olan zambak, klasik Türk şiirinde, genellikle şekli ve rengi açısından değerlendirilmiştir. Divan şairleri, çok az beyitte kullandıkları zambağı ince ve uzun, beyaz renkli, taç yapraklı bir çiçek olarak düşünmüşlerdir (Bayram, 2007: 216).

Şevkî Divanı’nda zambak tek başına kullanılmamış diğer çiçeklerle birlikte anılmıştır:

Nesrîn [u] şakāyikler ḥāk üzre durup ḥürrem

Zanbağ-ile papuçal hem şöhet olup bir dem
Hasret güle benefşe kıddini kılpudur ham
Ol gül-i şabā sünbül bî-veche degül hem-dem
Zülfî ruḥı maḥbūba hem-reng-i nigār oldu (69/IV)

3.4.7.2.9. Reyhan

Klasik Türk şiirinde çokça kullanılan çiçeklerden biridir. Daha çok kuvvetli ve güzel kokulu olması açısından değerlendirilmiştir. Bu özelliği, reyhanın sevgilinin başta saçı ve zülfü olmak üzere hattı, kâkülü ve perçemiyle ilişkilendirilmesine sebep olmuştur. Bunun dışında şekli, yazıyla ilişkilendirilmesinde etkili olmuştur(Bayram, 2007: 215).

Şevkî Divanı'nda reyhan diğer çiçeklerle birlikte sevgiliyle ilişkili kullanılmıştır:

Bir dilber-i yek-dâne yaratmış anı kâmil
Bir hüsnde hem hûb u güzel vaşfun ider dil
Bir gözleri nergis ruḥı lâle yañağı mül
Bir zülfleri sünbül yüzi gül ḥâlleri fülful
Bir kâkül-i müşkîn ḥaṭ-ı reyḥân gelecekdür (61/IV)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ŞEVKÎ DİVANİ'NİN ÇEVİRİ YAZILI METNİ

4.1. Nüshanin Tavsifi ve Değerlendirilmesi

Araştırmalar sonucunda Şevkî Divanı'nın yalnızca tek bir nüshasına ulaşılmıştır. Nüsha Ankara Milli Kütüphanede 06 Yz A 2618 numarasıyla yer almaktadır.

Dili: Türkçe

Eser Adı: Şevkî

Yazı Çeşidi: Nestali

Ölçüsü: 223x153-165x101 mm

Kağıt Özelliği: Mavi renkli, taç filigranlı

Varak :53

Satır Sayısı: 20

Yazı Türü: Arap

Özelliği: Kahverengi meşin sırt üzerine kırmızı bez kaplanmış biçimdedir.

Baş(1a): Derd [u] miḥnet ḥālūmi pejmürde kılmış her zamān

Görmedüm dünyāda bir gün hoş medārum gelmedi

Son(53b): Ey çeşm-i ḥabāb içre senüñ n'olur bu ḥālūñ*

Olduñ bī-murgāb*

Divan Milli Kütüphanenin yazmalar kataloğunda sondan eksik olarak gösterilmiştir. Eseri incelediğimizde Divan'ın sondan değil baştan eksik olduğu görülmektedir. “Türkçe Divanlar Kataloğu” adlı eserde Şevkî Divanı 15. yüzyıl eseri olarak gösterilmiştir. Şevkî Divanı içerisinde 16. yüzyıl şairi olan Fuzûlî'ye yazılan tahmisler olması sebebiyle bu durumun doğru olması mümkün değildir. Ayrıca İran'da Divan üzerinde çalışma yapan Alemdari çalışmasında eserin müellif hattı olduğu bilgisini vermekte fakat bu bilgiye herhangi bir kaynak göstermemektedir. Divan'ın içerisinde de böyle bir bilgi veya işaret bulunmamaktadır(Erdoğan, 2022:6).

Şevkî Divanî'nın baştan eksik oluşu sebebiyle tam bir nüsha olduğunu söylemek doğru değildir. Yazmada özellikle bazı kelimelerin yanlış yazılması, Arapça ve Farsça tamlama kurallarına uyulmaması, yer yer yazıların silik olması ve özellikle bazı sayfaların karışık biçimde yazılması Divan'ın incelenmesini zorlaştırmıştır. Divan'ın tek nüsha oluşu sebebiyle bu yanlışlıkların müellif hattından mı ya da müstensih kaynaklı mı olduğunu hakkında kesin bir şey söylememk mümkün değildir.

Divan kendi içerisinde de pek tutarlı değildir. Örneğin I. ve II.tekil iyelik ekleri ve şahıs ekleri kimi zaman “ye” harfi eklenerek düz biçimde okunmaya işaret edilmiştir kimi zaman “vav” harfi eklenerek yuvarlak okunacağı gösterilmiştir. Hatta öyle ki bir beytin mısralarında iki farklı kullanıma da rastlanır(2/1, 3/4, 4/1...).

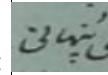
Şairin Fuzûlî'ye yazmış olduğu tahmisler incelendiğinde Fuzûlî'ye ait olan mısralarda da kimi zaman farklılıklar görülmektedir(41/II, 71/I).

Bu kullanımların sayısı arttırılabilir. Bu hususlar “Divan'ın Yazım Özellikleri” başlığında detaylı incelenmiştir.

4.2. Divan'ın Yazım Özellikleri

Divan'da bazı kelimelerin yazımında harekelendirme yapılmıştır. Fakat genellikle doğru olan bu harekelendirmelerin yer yer yanlış olduğu da görülmektedir.

“*Pinhân*” kelimesi “*pünhân*” okunacak biçimde harekendirilmiştir:

Ey gönül dilbere söle sözüni *pünhān*

Olmaya sırruña vâkıf gene ğammāz eyle (12/8)

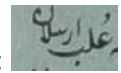
“*Merd*” kelimesi “*mürd*” okunacak biçimde harekendirilmiştir:

Cihāngîr *merd* idüp pāyimāl

Bu pîr [ü] siyeh-rūyî dünyā-yı Zāl (37/6)

“Alparslan” kelimesi “ulbarslan” okunacak biçimde harekelendirilmiştir:

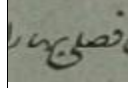

Yitmişdi sem'lerine raḥîl-i kûsdan şadā*

Sencer’le t̄a gidüp fenāya ‘*Alparslan** (36/33)

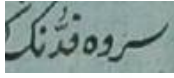
Farsça usulle oluşturulmuş tamlamalarda gösterilmemesi gereken ekler, “-ı,-i;-yi,-yi” bazı tamlamalarda gösterilmiştir.

“ی” harfiyle gösterilmiştir:

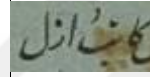
Geldi çün faşl-ı bahār itdüm temennā seyr-i bāğ
Ānda gördüm ‘ayş-içün kırmış şakāyıklar otağ (3/1)

“و” harfiyle gösterilmiştir:

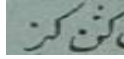
Serv-i kıddūn gene bu sūnbūle zūlfūn göster (56/IV)

“ ’ ” ötre ile gösterilmiştir:

Yazmış ki nāmum üzre haṭ ol *kātib-i ezel*
Ġam tūşesin baña hem rüzī muḳadder her ay her ay* (7/3)

Divan’da “ك” harfinin “g, ğ” olarak okunması için bazı mısralarda harfin üzerine üç nokta şeklinde işaret konulmuştur:

Bed olmak yegdür ammā hem-nişīnūn mār-ı zehr-alūd
Refīk-i bī-vefādan hem ‘azab’ün-nārdan *gen gez* (20/6)

Farsça kelimelerde “و” harfi “خ” ile “ا” veya “ی” arasında kalıp kendinden önceki harfi seslendiren uzun ünlü görevi görür. Bu kurala “vav-ı ma‘dūle” denir. Divan’da bu kuralla yazılan birtakım kelimeler “و” kullanılmadan yazılmıştır. Bu kelimeler anlam karışıklığına yol açmamak için çeviri yazıda kurala uygun okunmuştur:

Mey-gūn lebūn şehdūn şanem ister marīz-[i]çün devā
Bīmār ḥumār-ı bāde-*h’ār* eyler her iller ārzū (10/4)

Bilmeyem sorḳı sorılduḳda nedür anda cevāb
Gelmeyem ḥaşrda *h’āb* içre daḥı güftāra (13/2)

Divan'da bazı kelimelerin yazımında harf değişiklikleri görülmektedir. Harf değişikliği gösteren kelimelerden ağız özelliği olabileceği düşünülenler dil özelliklerinde belirtilmiş olup bu sözcüklerde değişiklik yapılmamıştır. Fakat aşağıda belirtilen kelimelerin yanlış yazılmış olması muhtemel olup kelimenin aslına göre okunmuştur.

Ünsüz harflerin kullanımıyla ilgili yapılan değişiklikler: “nāsiḥ” kelimesinde “خ” harfi yerine “ح” harfi(54/III), “ḥayl” kelimesinde “خ” harfi yerine “و” harfi(56/V), “maḥv” kelimesinde “ح” harfi yerine “و” harfi(8/6), “gūlbin” kelimesinde “ن” harfi yerine (nazal n) “نک” harfi(34/90), “baña” “نک” yerine “ن” harfi(29/1), “sahbā” kelimesinde “و” harfi yerine “ح” harfi(35/59), “Rahmān” kelimesinde “ن” harfi yerine “نک” harfi(35/115), “sebū” kelimesinde “س” harfi yerine “ص” harfi(38/2), “ḥākīm” kelimesinde “ح” harfi yerine “خ” harfi(38/13), “zillet” kelimesinde “ذ” harfi yerine “ظ” harfi(40/I), “ḥaṣlet” kelimesinde “ص” harfi yerine “ض” harfi(41/III), “abeṣ” kelimesinde “ث” harfi yerine “س” harfi(44/V), “emraḥ” kelimesinde “ض” harfi yerine “ز” harfi(47/IV), “serḥoṣ” kelimesinde “س” harfi yerine “س” harfi(18/3) kullanılmıştır. Ayrıca “ruḥuñla”(41/II) kelimesinde önce “ل” harfi sonra “ك” harfi yer değiştirilerek yazılmıştır. Bu kelimeler belirtildiği gibi çeviri yazıda aslına uygun olarak düzeltilmiştir:

Gördükde ḳaddūñi servüm ḥam oldı pīç pīç
[Ki] maḥv oldı bāğ-ı cihānda narven sesi (8/6)

Rahmān'a cānuñı fedā kııl*
Dergāhına yüz sürüp du‘ā kııl (35/115)

Ki bir ḥākīm indi cihān içre men
Kılup ḥıṣt-i vīrāne deyr-i kühen (38/13)

Saña ḫulm eyledi gerdün ‘abeṣ dünyāda gitsün mi (44/V)

Ünlü harflerin yazımıyla ilgili değişiklikler: “gerdiş”(39/19), “dā’im”(58/IV) ve “şūriş”(81/III) kelimelerindeki “-i” kısa olarak yazılır ancak “ى” eklenerek yazılmış olup aslına göre düzeltilmiştir:

Görün bu gerdiş-i çarḥ-ı sitemger
Cefāda gönlümi ḳoymış ser-ā-ser (39/19)

“ruḥsār”(50/I) ve “humār”(68/IV) kelimelerinin birinci hecelerindeki “-u” kısa olarak yazılır ancak “ـ” eklenerek yazılmış olup aslında göre düzeltilmiştir:

Çeküp *ruḥsāruña* ḥat müşk-ile fām eylerem kâgaz (50/I)

“tāk” kelimesi “l” kullanılmadan(46/III), “kec” kelimesi “ـ” eklenerek(46/III) yazılmış olup düzeltilmiştir:

Kec-naẓar eyleme ‘uṣṣāka perim kûyuñda

Rast-revdür aña az ğamze urup nāz eyle (12/5)

Yıḥar şabruñ evin bir gün hilāl-ebrûlaruñ *tākı* (46/III)

Divan’da bazı kelimelerin yazımında yanlışlıklar görülmektedir. Bu kelimeler anlam ve vezne uygun okunmuştur: “*eglensem*” kelimesi “*egilsem*”(4/6), “*bağlandı*” kelimesi “*bağladı*”(6/3), “*ğam-ḥān*” kelimesi “*ğam-ḥāne*”(187/I), “*ḥacel*” kelimesi “*ḥacıl*”(54/VI), “*vāde*” kelimesi “*vādī*”(18/5), “*mü’ekkil*” kelimesi “*müvekkil*”(35/105) olarak düzeltilmiştir:

Cünūnlık dāğı var gögsümde naḳḳāş-ı ezel çekmiş

Anuñ-çün *vādī*-yi ‘ışık içre Mecnūn’a hevādāram (18/5)

Gel virme bu şāhid-i meye dil

Ḳılma anı göñlüñe *müvekkil* (35/105)

Saña bu çarḥ cefā itse göñül olma *ḥacıl* (54/IV)

4.3. Metnin Kuruluşunda ve Yazımında Dikkat Edilen Bazı Hususlar

1. Şevkî Divanı'nın çeviri yazılı ve bilimsel metni oluşturulurken eserde bulunan manzumelerin yerlerinde herhangi bir değişiklik yapılmamış, yazmada bulunan sıra takip edilmiştir.

2. Çeviriyazıda yer alan manzumeler baştan sona kadar numarandırılmıştır.

3. Çeviri yazılı metinde tarafımızca şüpheli olduğu düşünülen yerler varsa sonuna yay ayrıç içerisinde soru işareti(?) konularak gösterilmiştir.

4. Divan'da bulunan Arapça ve Farsça ifadeler çeviri yazılı olarak gösterilmiş olup bunların anlamı dipnotta açıklanmıştır.

5. Manzumelerin vezinleri her şiirin üst kısmında köşeli parantez içerisinde verilmiştir.

6. Divan'da metnin bozuk olduğu mısralar çeviri yazı kurallarına uygun olarak düzeltilmeye çalışılmış, vezni düzeltilemeyen mısralar sonuna yıldız işareti (*) konularak gösterilmiştir.

7. Veznin bozuk olduğu mısralar tamir edilirken orijinalinde olmayıp tarafımızca eklenen ek veya kelimeler, kelimenin yazımında unutulmuş harfler köşeli parantez([]) içerisinde gösterilmiştir.

8. Tenkitli metnin hazırlanmasında mümkün olduğunca Prof. Dr. İsmail Ünver'in "Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalesinde belirttiği kurallara uyulmuştur.

9. Çeviri yazıda ses düşmesinin olduğu yerler kesme işareti (') ile gösterilmiştir.

10. Divan'ın yazımında sık sık tutarsızlıklara rastlanmaktadır. Örneğin tekil I. iyelik eki kimi zaman özellikle "-im" okunacak şekilde "ye" ile kimi zaman da "-üm" okunacak şekilde "vav"la yazılmıştır. Hatta aynı beyit içinde bile (mesela 3/4) bu tutarsızlığı görmek mümkündür. Bunların müstensihden kaynaklanan yazım özellikleri olduğunu tahmin ettiğimizden düz yazımlar(-im, -in) nazar-ı itibara alınmamış, bütün I. ve II. iyelik ve şahıs ekleri yuvarlak olarak(-üm, -ün)okunmuştur.

11.Tenkitli metnin yazımında transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.

4.4. Transkripsiyon Alfabesi

آ	Â, a	ش	Ş, ş
ب	B, b	ص	Ş, ş
پ	P, p	ض	Ž, ž
ت	T, t	ط	Ṭ, ṭ
ث	Ṣ, ṣ	ظ	Z, z
ج	C, c	ع	‘
چ	Ç, ç	غ	Ġ, ġ
ح	H, h	ف	F, f
خ	H, h	ق	K, k
د	D, d	ك	K, G Ñ
ذ	Z, z	م	M, m
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	ه	E, a, H
ژ	J, j	و	U, ū, ü, o, ö V
س	S, s	ئ	Y, ı, İ, i

4.5. Divan Metni

[1a]

1

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Derd [u] miḥnet ḥālūmi pejmürde kılmış her zamān
Görmedüm dünyāda bir gün hoş medārum gelmedi
- 2 Çekmişem fūrkat belāsın kāmētüm çün kıldı ḥam
Ġam yükin tenhā götürdüm ġam-güsārum gelmedi
- 3 Āteş-i hicrāna yandum **Şevkī** cānāndan cüdā
Yitmedüm vaşluna bir āḥir nigārum gelmedi

2

ĠAZEL-İ DİĞER

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Cān pey-endāz eylerem yārüm baña mihmān gelüp
Kıldı rüşen ḳalbümi ol server-i ḥubān gelüp
- 2 Gönlümün vīrānesin gūyā ki ābād eyledi
Dil evin ma'mūr iden bir 'ādilī sulṭān gelüp
- 3 Ya'ni bir Loḳmān-şıfatdur çāre-sāz [u] dil-nüvāz
Eyle kim dā'im tefāḥur derdüñe dermān gelüp
- 4 Almışam Ya'ḳūb'veş gül-pīrehenden būyunı
Ḥüsni bir maḥbūb-ı 'ālem Yūsuf-ı Ken'ān gelüp
- 5 Baş koyup aḳdāmuna kılsam tevāzu' yoḫ 'aceb

Meclisüm eyler münevver kim meh-i tábân gelüp

6 İçmişem mey-gün lebün tã mest [u] maḥmūr olmuşam
Sanasan bir çeşmi sāğar sākī-yi devrân gelüp*

7 İncimen ger eylese **Şevkî** cefâ yüz min sitem
Cānuma cevri füzün olduḡca bil iḥsân gelüp

3

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Geldi çün faşl-ı bahār itdüm temennā seyr-i bāğ
Ānda gördüm ‘ayş-içün ḡurmuş şakāyıklar otağ

2 Ehl-i zevḡ itsün temāşā gonçalar açdı niḡāb
Açılur her dem gönül ger baḡsa gülzāra bu çağ

3 Gülşene basduñ ḡadem servīm görüp gül-rūḡlar*
Her çiçek gelmiş nazargāhuñda yandurmuş çerāğ

4 Vaşl-ı gül çün ‘andelībāsā dilüm söyler nevā
‘Ārızuñ hecrinde çekdüm ey şanem şadruma dāğ

5 Reşk-i zülfüñden perīşān itdi sünbül ḡālını
Çeşm-i mestüñ nergise virdi ḡumār üzre ferāğ

6 Çekseler firdevse gitmen ravza-i kūyuñ ḡoyup
Pāy-bend ollam derüñde anı itmen iştiyāğ

7 Tecdīd olduñ **Şevkî**’yā gel bezm-i dünyānı unut
Ġayrı bezm it ārzū hem bādesinden çek ayağ
[1b]

4

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Göñlümi vîrân idüp yıḡduñ cefādan ey felek
Görmedüm senden bir iş mihr ü vefādan ey felek
- 2 Kahr [u] cevruñ her zamān itmiş beni maḥkūm yine
Cānumı dūr itmedüñ kayd-ı belādan ey felek
- 3 Zulum [u] bî-dāduñ perîşān eylemiş gül bergi tek
Şordum aḥvālüm didi bād-ı şabādan ey felek
- 4 Yār çün raḥtın kara geymiş dilüm bend eyledi
Tevsen-i fikrüm benüm çıkmaz karadan ey felek
- 5 Olmuşam ser-mest-i dehrüñ bilmezem keyfiyyetin
Bāde-i 'ışk içmişem cām-ı beḳādan ey felek
- 6 Yüz sürüp eglensem 'ayb itmeñ baña bu derde kim
Sürme-i çeşmüm dūrür ol ḥāk-i pādan ey felek
- 7 Eyledüm **Şevkî** tevekkül dutmuşam rāh-ı şefî'
Kılmışam her şey taleb bir kibriyādan ey felek

5

GAZEL-İ DİĞER

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]¹⁹

- 1 Şubḥdan gülşen ara idende seyrān seyrān
Gözüme görindi bir gül yüzlü cānān cānān

¹⁹ Bu gazelde pek çok hata olduğundan vezninden emin olunamamıştır. Mısraların önemli bir kısmı 14'lü hece veznine uymaktadır.

- 2 Kıldı ahvālūmi āşūfte-i derhem derhem
Müşk-bū zülflerini idende efşān efşān
- 3 Kān idüp bağrumı ol lebleri şîrîn şîrîn
İtdi Ferhād-şıfat dīdemi giryān giryān
- 4 Leylî-yi ‘ālemi sevdüm men-i mecnūn mecnūn
Gezerem kūh-ile şahrā olup ‘uryān ‘uryān
- 5 Gözyaşum Vāmıķ’a nisbet gelür dem dem*
Eşk-i seylābum alup çevremi heryan heryan
- 6 Koydı hecründe beni ‘arız-ı gül-gün gül-gün
‘Andelīb tek çekerem nāle vü efķān efķān
- 7 Yitmedüm şem‘-i ruķuñ vaşlına yandum yandum
Şevķi pervāne kimi qalmışam hayrān hayrān

6

GAZEL-İ DİĞER

[me‘ūlü fā‘ilātü mefā‘lü fā‘ilün]

- 1 Meyi kim sürer yüzini cām-ı muşaffā ayağına*
İster düşe bu sākīnūñ a‘lā ayağına
- 2 Ey eşķ hār-ı müjmeni yolından yu dilberūñ*
Ol gül qadem basanda batmaya ra‘nā ayağına*
- 3 Yek-dāne hāline cān virdi murğ-ı göñül*
Bağladı būyunı zūlf-i muţarrā ayağına*
- 4 Gülzāra āb-ı revānı burağdı bāğbān
Çeşmüm de su verdı serv-i dil-ārā ayağına*

[2a]

- 5 Her gün alur ki mäh mihr-i ruḥından ziyâların*
Düşmiş hemîşe pâk-ı nurāsâ ayağına
- 6 Kaşuna beñzerem ki dimiş lâf urup kemân
Bu vechden salındı resen-i yâ ayağına*
- 7 Al durasın(?) müdâm **Şevkî** şem‘-i rûyınun*
Pervâneveş baş urup tâ ayağına*

7

GAZEL-İ DİĞER

[mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘lü fâ‘ilün]

- 1 Ey sâķî nûş idek bize mey vir her ay her ay
Kılsun dimağumuz ol bâde ter her ay her ay*
- 2 Çeksün himmet-ile ğurbet evinde koymasun*
Olsun bu yerde mey baña rehber her ay her ay
- 3 Yazmış ki nāmum üzre ḥaṭ ol kâtib-i ezel
Ġam tüşesin baña hem rûzî muḳadder her ay her ay*
- 4 Yandurdu gönlümi fūrķat odıyla derd elem*
Miḥnet-zede tenhâ günüm giçer her ay her ay*
- 5 Zulmetde āb-ı ḥayâtı çü Hızr süvân kimi
Sordum leb-i zülālünü dilber her ay her ay
- 6 Bir mäh-ı nev tek oldu ḳadüm za‘fdan ğaraż
Olmış dü-tâ ki kaşuna beñzer her ay her ay

- 7 Yā Rab teraḥḥum eyle derūñde ḥaste **Şevkı**'ye*
Āh-ile çekdi nāle mükerrer her ay her ay

8

ĞAZEL-İ DİGER

[mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Yitmez bu buḳ'adan melā'ike ezen sesi
Mağşūş kıldı anuñ-çün meni derd ḥüzn sesi
- 2 Raḥtı iḳāmeti ey dil götür bu mülkden
Dā'im gelür ḳulağuma şūr u şīven sesi
- 3 Pāk eyler hem ğubārını mir'āt-ı göñlümün
Tā gelse ğuşuma ol tūtīnün suḥan sesi
- 4 Az eyle cevruñi ey çarḥ-ı felek sen baña
Ḳan itdi bağrumı tīğle batan sesi*
- 5 Ḳoymaz bizi asūde-dil kūyında dilberün
Ağyār-ı mūr mūrle itün üren sesi*
- 6 Gördükde ḳaddüñi servüm ḥam oldı pīç pīç
[Ki] maḥv oldı bāğ-ı cihānda narven sesi
- 7 Dut **Şevkı** ğuşuña Ḳur'ān āvāzesin*
Terk it bu defī çeng-ile neyden gelen sesi
[2b]

9

[mef'ülü fā'ilätü mefā'ilü fā'ilün]

- 1 Yā Rab yitür murāda bu dünyāda sen meni
Şād eyle dā'im ‘ālem-i ‘uqbāda sen meni²⁰
- 2 Vardur hemīşe qar-ı felekden şikāyetüm
Ednā elinde qoyma kıl āzāde sen meni
- 3 Gerdün idüpsen ‘abes(?) cānuma cevır [ü] cefā*
İncitdün ey zamāne ziyāde sen meni*
- 4 Maḥbūs-ı ḥabsden qutar meni Perverdigār*
Tā qoyma derd ile miḥnet-serāda sen meni*
- 5 A‘dāya gālib eyle [ki] kām alayım henüz
Meydān-ı rezm içinde getür yāda sen meni
- 6 Farzdur baña şah aç ruḥum varup fil*
Māt itme ğam evinde piyāde sen meni*
- 7 Şeştāre saldı **Şevki**’ni qarḥ-ı şu‘bede-bāz
Eyle İlāhi bu dārdan güşāde sen meni*

10

[müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün]

- 1 Eyler cemālün dilberā gülşende güller ārzū
Bir dem güneş bir dem kamer bir dem güzeller ārzū
- 2 Nergis u sünbül lāle hem ruḥsāruñ üzre gö[r]mege
Çeşm-ile zül(ü)f çeḥrüne dā'im çekeller ārzū
- 3 Şirīn şirīn güftāruña ḥasretde qalmış ben kimi
Qumru-ile bülbul çok ider tūḥī-diller ārzū

²⁰ Mısradaki “ālem-i ‘uqbā” yazmada “ālem ü ‘uqbā” olarak yazılmıştır.

- 4 Mey-gün lebûñ şehdün şanem ister marîz-[i]çün devā
Bīmār ħumār-ı bāde-ĥār eyler her iller ārzū
- 5 ‘İşkuñda gūyā kim dil-i ‘uşşāklar kılmış taleb
Ĥāl-i zenaĥdān [u] lebūñ ol sūz-i diller ārzū
- 6 Kaşunķa nisbet olmaķa ĥam eylemiş kāmetslerün
Kavs-i hilāl mişāl-i dāl olmış ideller ārzū
- 7 Pervāneves ol şem‘üne yanmaķ diler tā **Şevķi** tek
Cümle cihān olmış virān ey cān göñüller ārzū

11

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Sākī mey vir içelüm tā ki dimāğum ola ter
Göstereyüm mesnevīde şi‘r ġazel içre hüner
- 2 Vezni ser-rāst ola ma‘nāsı derin fehm idine
Gözine ĥoş gele şarrāfina bu la‘l ü güher
- 3 Çekmişem rişte-i nazmuma düzüp bir niçe dūr
Ġarazum bu ki pesend itse anı dilber eger
- 4 Baña çoĥ ni‘met olur müzd-i behāsına anuñ
Gül-ruĥun göstere besdür daĥı sarf itmeye zer
[3a]
- 5 Ĥātem’uñ defterini tay eylemişdür keremi
Yoĥdur ‘ālemde anuñ cūd [u] seĥāsından eşer
- 6 Şimdi med(i)ĥ eylerem ĥüsn içre güllükde anı
Kaşları kavs-i kuzaĥdur cebīni bedr-i kamer

- 7 Muḥbir it ‘āşık-ı üftâdesinüñ ḥālinden*
Yitür ey bād-ı şabā yār kulağına [bir] ḥaber
- 8 ‘İşk divānesidür düşmiş ‘aceb şahrāya*
Götürüp ğam yükin arḥasına hecrüñde gezer

- 9 Bu cihetden dilerem vaşluñı her demde senüñ
Şevkî maḳşûdına elbette ki vaşluñda yiter

12

[fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün fe‘ilün]

- 1 Şanemā gönüm ile gönlüñi dem-sāz eyle
Ben-i dil-ḥasteye gel cevır [ü] cefā az eyle
- 2 Sākî gezdür ḳadeḥüñ nüş idelüm yār ile biz
Mey [ü] maḥbûbı dutaḳ oldı bahār [u] yaz ile
- 3 Muṭribā destüñi tā çeng kulağına yitür
Bezmdede nağme nevā sôle ḥoş-āvāz ile
- 4 Duta gör şeddüni nevrüzuñ idek ‘ayş u ıtarab
Felek her şu‘bede gösterse de sen bāz eyle*
- 5 Kec-nażar eyleme ‘uşşāḳa perim ḳüyuñda
Rast-revdür aña az ğamze urup nāz eyle
- 6 Meni sevdirme gönül sār-şıfat aġyāra
Sen ki şeh-bāzsın hem-rāhuñı şeh-bāz eyle*
- 7 Murğ-ı dil zülf-i girih-ġırine düş cānānuñ
Yiter elbette havālardaki pervāz eyle

8 Ey gönül dilbere söle sözüni pünhānı
Olmaya sırıña vākıf gene ğammāz eyle

9 Çekmiş hierānuñı bir demde yitür mazlūba*
‘Ākıbet **Şevki**’ni vaşluñda ser-efrāz eyle

13

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Sāķī şun mey içelüm bezmde men huşyāra
Belki ser-mert oluban tā ki düşem ħummāra
- 2 Bilmeyem sorķı sorıldıķda nedür anda cevāb
Gelmeyem ħaşrdı ħ‘āb içre daķı ğüftāra
- 3 Ğam degül cān [u] tenüm virsem eger İbn-i Zer’e
Gene iĥyā ider ħayvān suyu tek her bāre*
- 4 Bādeni ğülşen ara nūş iderem var ğarāzum
Ki ğörüm ğül-ruĥumı ķoysa ķadem ğülrāra
[3b]
- 5 Ğül yañağuna baķup ğönlümüz ister ki dü-tā
‘Andelīb tek ala bu berg-i ğüli minķāra
- 6 Serv-i reftārı ğörüp kepki çeküp şadrına zāĝ
Ol sebebden ki salup ğulĝulesin kūhsāra
- 7 Şem‘-i ruĥsārınuñ her laķza kenārında ğezüp
Yaķaram cismüni pervāne-şıfat odlara
- 8 İç ħaķıkatde mey[i] sev dīn(i)nin tersānuñ
Şeyĥ Şan‘ān kimi meyl itme ğöñül zünnāra

- 9 Hüsni sultānı teraḥḥum kılar āḥir ki saña
Şevklî ḥāl-i dilüñ ‘arz eyle yitür dildāra

14

ĞAZEL-İ DİĞER

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

- 1 Olmaz saña hem-tā güzelüm ğayrı güzeller
Olmış o sebebdan ki gelüp derüñde çāker
- 2 Görgeç ruḥuñı oldı ḥacıl şāhid-i bāġuñ
Çeşmüni dutup ḥ‘āb-ı ‘adem yoḥladı ebter
- 3 Seyr üzre senüñ ḳaddüñi bāġ içre görende
Gösterdi tevāzu‘ baş egüp serv [u] şanavber
- 4 Kec-kerden olup cismüne çün dāġ eylemiş yir
İtdükde nigāḥ ‘arızıña lāle-i aḥmer
- 5 Nisbet kılup ol ṭurrelerün zülfüne sünbül
Kim andan olup rüy-ı siyeh göñli mükedder
- 6 Bīmār eylemiş nergis-i şehlānı dü çeşmüñ*
Yatmışdı zemīn üzre salup ḥākde bister
- 7 Cān virmegi kūyuñda diler göñlüm anuñ-çün
Cennetde saña ḥūrīler olmaz ki ber-ā-ber
- 8 Sensen bu güzelliğe ‘aceb Yūsuf-ı şānī
Yoḥdur saña mānend cihān içre diller*
- 9 Başın saña ḳurbān eylemiş Şevklî derüñde*
Kesdürmege ḳānī‘dür bu sevdāda ser-ā-ser*

ĞAZEL-İ DİĞER

[meʿʿülü mefāʿlū mefāʿlū feʿʿülün]

- 1 Ey yār bu ʿışkuñda senüñ çoĥ hevesüm var
Başumda bu sevdā olacaĥ tā nefesüm var
- 2 Cān virmişem ey şūĥ saña rūz-ı ezelden
Fıkr eyleme senden daĥı bir ġayrı kesüm var
- 3 Yād itdükce vaş(ı)luñı çün rüy-ı zemīnde*
Feryād eylerem çarĥ-ı muʿallāda sesüm var*
- 4 Mecnūn kimi hem-rāĥ eyledüm cümle tıyūrı*
Başumda yuva dutmaĥ-ıçün ĥār u ĥasum var
[4a]
- 5 Ğam leşkeri salmış beni ʿālemde ĥışāra
Ĥabs içre ʿanādil kimi ġūyā ĥafesüm var
- 6 Leylī didi Mecnūn'ı ĥaberdār iden aña
Hem nāĥa-i bāng-ile benüm tā ceresüm var
- 7 Sen bir dimesen hānda ĥalup ʿāşık-ı dil-sūz
Mindüm gezerem ʿışk diyārın feresüm var
- 8 Dil murgı siyeh zülfüñe bend oldı nigārum
Düşdüm bu selāsillere bil kim ʿasesüm var
- 9 ʿAcz eyle Muʿīn iste menüm ehl-i cihāndan
Bil **Şevkī** yiter dāduma feryād-resüm var

ĞAZEL-İ DİĞER

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Dutar destinde sāķī cām-ı mey cānānı gördükde
Ayagından öper ol hüsrev-i hūbānı gördükde
- 2 Oğur nağme nevā muṭrib hoş-āvāz-ile bülbul tek
Kadi ṭūbā yüzi gül meclis-i gülşeni gördükde
- 3 Cihān maḥbūbesi ḥāk-i derinde kec kıılır kerden
Tevāzu‘lar ider tahtunda ol sulṭānı gördükde
- 4 Ṭulū‘ itse uf(u)ḳda baş virüp ruḥsār-ı encüm tek*
Batar hūblar ğurūba hūrşīd-i raḥşānı gördükde
- 5 Cemālün görse bir ādem çeker nezzāresin ḥasret
Varup şol cennet içre hūrī [u] ğılmānı gördükde
- 6 Ziyād oldukça ḥüsn-i ‘ışkum artar rüyuna baḥsam
Buluṭ zūlfün içinde berg uran lem‘ānı gördükde
- 7 Zekāt-ı ḥüsnden şehler gerek ‘uṣṣāka bezl itsün
Gedālar kul olur şehlere çün iḥsānı gördükde
- 8 Ben-i dil-ḥastenün ḥālın şabā dildāra izhār it
Raķīb-i seg-şıfatdan her zamān pinhānı gördükde
- 9 Nedendür ya‘ni bilmen dilberün vaşlın diler gönüm
Yanar **Şevki** ne maḥv olmuş meh-i tābānı gördükde

GAZEL-İ DİĞER

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Dilā bu devrde bir şî‘r-i mevzûn âşîkâr eyle
Revâcun vir dūr-i nazmuñ meţā‘uñ hoş bazâr eyle
- 2 Rumûzun kıyma müphem nüktesin kıl la‘l tek rûşen
Göñül tâ dur yitür şarrâfuna kıabil ‘ayâr eyle
- 3 Coşupdur bu beyitler beyle rengîn yâkuta beñzer
Münakkaş kılduñ etrâfun görende iftihâr eyle
- 4 Temennâ eyleduñ ey dil cemâlin görmege yârûñ
Bulursan berg-i güller içre gülzâra güzâr eyle
[4b]
- 5 Açılmış çehresi gül tek salup gîsûsın her yane*
Bu etvâr ile görgec ol nigârı cân nişâr eyle
- 6 Teraḥḥum kıl görende ‘âşîk-ı dil-ḥasteyi ey şûḥ
Yitür bî-ḥadd-i zulm it ḥâlûñi şefkat-şî‘âr eyle
- 7 Şeker-rîz ol ḥabîbüm tûḥî-yi dil lehcesin açsun
Ruḥuñ bir zerresin göster özüñ âyinedâr eyle
- 8 Tena‘umda bilinmez merd-ile nâ-merdüñ aḥvâli
Gözüm merd [i]şen ol fakr içre hem-râh ihtiyâr eyle
- 9 Dilersen **Şevki**’yâ bu dehrde âsûde-ḥâl olmak
Besâ ḥamd [u] şenâ ol kirdigâra bî-şümâr eyle

[mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün]

- 1 Tabîbâ bir nazâr kı l hâlûme gör nice bîmâram
Devâsız derdlere 'âlemde men tenhâ giriftâram
- 2 Girîbânum kıtarmaz derd u ğamdan çâre yoĥ neylim
Çetindür dirliğüm dünyâ evinde bil ki nâ-çâram
- 3 İçüp ehl-i cihân ğaflet şarâbın cümle sarhoşdur
Daĥı pîr-i muġân bezminde kim söler ki huşyâram
- 4 İçirmiş 'ışk cāmından baña mey sâķî-yi kevşer
Ayılman haşre dek medhûş kıallam mest [u] ĥammâram
- 5 Cünûnlık dâġı var göğsümde naķķâş-ı ezel çekmiş
Anuñ-çün vâdî-yi 'ışk içre Mecnûn'a hevâdâram
- 6 Uranda tîşe tek dırnağımı daġlara her laĥza
Kıparram yirlü yirden kūh-kence men daĥı varam
- 7 Tökende kıanlı yaş gözden gül yüzlü yârdan ayru*
Çekende nâle [vü] efġân gören dir bûlbûl-i zâram
- 8 Gerek ĥûblara cân naķdın virem dehrûñ bazârında
Budur kıaşdum gönûlden ehl-i ĥüsne men ĥarîmdâram
- 9 Bugün bir dilberûñ la'l-i lebin medĥ eyledüm dilde
Yakın bil **Şevķî**'yâ şarrâf-ı tek la'l ü güherbâram

19

[mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün mefâ'ılün]

- 1 Ne hoşdur bu cihân bāġında gül-ruĥsâra cân virmek
Kaddi şâĥ-ı nezâket serv-i hoş-reftâra cân virmek

- 2 Mesîhâ-dem nigâruñ yoluna teslîm iden cānun
Sanasan yeñiden ihyâ olur şad bâra cān [virmek]
- 3 Tökülmüş çîn çîn olmuş zülfleri yârûñ buñağında
Ne yegdür her zamân ol turre-i tarrâra cān virmek
- 4 İçerse kıanımı ol mest çeşmüñ ğam degül dilber
Müdâm ‘ışk ehli ister gözleri hûn-h‘âra cān [virmek]
[5a]
- 5 Ne mâni‘ ‘arızuñ vaşlında ğamzeñ bağrumı delse
Budur göñlüm temennâsı gül üzre hâra cān virmek
- 6 Lebûñ hâşiyetin şordum didiler *keyfe yuhyi‘l-ard*²¹
Anuñ-çün ‘âdet itmiş ben kimi bî-çâre cān virmek
- 7 Şikeste **Şevki** şabr itsüñ eger hecrüñde cānānuñ
Yitersün vaşluna bir gün gerek dildâra cān virmek

20

[mefâ‘lün mefâ‘lün mefâ‘lün mefâ‘lün]

- 1 Göñül bu dehrde bî-rahm olan dildârdan gen gez
Delâlet çekme küyunda vefâsız yârdan gen gez
- 2 Görende mähveşler bî-nevâ ‘âşıklar aḥvālün
Teraḥḥum kılmayup zulm eylese hûn-h‘ârdan gen gez
- 3 Yakın bil aşlı olmaz bir gülüñ ḥaḍ ra deminden kim
Naḫîf olmaz mülevveşdür bütün gülzârdan gen gez

²¹ Fenzur ilâ âsâri rahmetillâhi keyfe yuhyil arda ba’de mevtiḥâ, inne zâlike le muhyîl mevtâ, ve huve alâ kulli şey’in kadîr(kadîrun). “Öyleyse Allah’ın rahmetinin eserlerine bak. Ölümünden sonra arzı (yeryüzünü) nasıl diriltiyor? Muhakkak ki (O), ölüleri işte böyle gerçekten diriltendir ve O, herşeye kaadirdir.” (Rûm Suresi, 30/50)

- 4 Eger düşse güzāruñ meclis içre hem qarın olma
Yitende ol raķīb-i seg-şıfat-ı bī-ārdan gen gez
- 5 Taparsun bahre üstādun mükemmel olsa ‘ilmünde
Ki ‘ilm bī-‘amel üstād bir kirdārdan gen gez*
- 6 Bed olmak yegdür ammā hem-nişīnūñ mār-ı zehr-alūd
Refīķ-i bī-vefādan hem ‘azab’ün-nārdan gen gez
- 7 Elā ey **Şevķī** dut hem-rāhuñı hoş-baht olan kesden
Cihānda her deni bed-baht olan idbārdan gen gez

21

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 İçer sulţān-ı Rūm-ı bezm ara kim dem-be-dem ķahve
Anuñ-çün bu cihān içre olupdur muhterem ķahve
- 2 Yitende bezmine devrinde cān mülkin ķılur ābād
Şarābın terk idüp nüş eyler ol Cemşīd [ü] Cem ķahve
- 3 Dimiş hāşıyyetin Loķmān hūķ(ü)münde nafi‘dür*
Ta‘āmdan mi‘deye koymaz yite hergiz elem ķahve
- 4 Gelende meclise ezyāfı istiķbāl ider her dem
Maķabbet gösterür mihmāna çoķ eyler kerem ķahve
- 5 Dutup fincān içinde dīde birle hem qarın itse
Virür merdümleñ çeşmine ihyā ‘isü-dem ķahve
- 6 İçende arturur zevķ u şafāsın ehl-i irfānuñ
Dimişler bādeden olmaz bilün elbette kem ķahve

- 7 Siyeh-reng eylemiş pirāhenün müşkîn kabā geymiş
Meger Hindū-beçe maḥbūbdur pāk-i şiyem qahve
- 8 Bu mazmūn-ile ḥaṭ ruḥsāra çekmiş kātib-i kudret
Leb-ā-leb olmağa dildārlan kılmış raqam qahve
[5b]
- 9 Yanar sevdā serinde **Şevkī** hem pervānedür ‘ışka
Düşüp āteşlere ben tek görür yüz min sitem qahve

22²²

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Temāşā kıl gönül bezm içre gūyā sākīdür qalyān
Gezer başdan ayağa meclūsūñ nevrāğıdur qalyān
- 2 Dem-ā-dem ehl-i ‘ışkı şād eyler zevk-i ziyāfetle*
Eger her yire olsa ḥūblar yığnağıdur kalyān²³
- 3 Şurāḥī gerdeni mīnā bīli çerkes gibi ince
Külāhın serde gülñarı kıyan kıytağıdur kalyān
- 4 Eṭibbā-yı selef ğam çekmege tezvīç görmişler
Gönülden fikr gūn-ā-gūni kıoymaz dāğıdur qalyān
- 5 Dehānundan alur hem būseler dest-bāzlık eyler
Görenler dir aña ma‘şūqalar ‘uşşāğıdur qalyān
- 6 Deger tā şubḥdan kim çekse top kimi yıḥar cismün
Sanasan cān alan cellād kātīl yağıdür qalyān

²² Gazelin bazı mısralarının kafiyesinde k-ğ değişimi görülmektedir. Kafiyei bozmamak için hepsi “ğ” olarak okunmuştur.

²³ “Yığnakıdur” kelimesinden sonra yazmada “” ibaresi yazılmıştır. Ancak bu ibare vezin ve anlam bakımından gereksizdir. Yazım yanlışlığı olması muhtemeldir.

- 7 Revādur dūd-ı āhun qahr-ile başdan çıḥarsunlar
Ki ney birle öpen maḥbūblar dudağıdur qalyān
- 8 Getürse meclise bir zişt-şüret bir qabīḥ-manzar
Ma‘āza’llāh yanar **Şevḳī** diyir bir ağıdur qalyān
- 9 Çekilse ker elinden dilber-i bir şem‘-i ruḥsārın²⁴
Qılur rüşen gönül mir‘ātınuñ çerāğıdur qalyān

23

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Gönül āri[f]lere esrāruñı bir bir beyān eyle
Yitür bu sırr-ı ‘ışḳuñ dā‘imā ilden nihān eyle
- 2 Dil-i maḥzūnuñı bir yāre virdüñ çün degül fānī
Murādı maṭlabuñ andan dile ḥālūñ ‘ayān eyle
- 3 Ḥayātuñ şarf kıl ‘uqbāya kim olduqca dehr içre
Taşavvur ile dünyānuñ ki varun yoḥ gümān eyle
- 4 Nedendür çarḥ-ı bī-pervā baña zulm eyledüñ her dem
Beni ‘ālemde yitmez mi za‘īf [ü] nā-tüvān eyle
- 5 Müdām za‘f-ı tenümde üstüh‘ānum mūya dönmüş kim
Daḥı besdür ki ey gerdün bu cevri bī-girān eyle
- 6 Ten-i ‘uryān-ile ‘ışḳuñ yolunda giçmişem serden
Felek sevseñ cefā-tiğın vurup[dur] imtiḥān eyle
- 7 Benüm bir dād-ḥ‘āhum var şikāyet eylerem senden
Dem-ā-dem vehm kıl andan baña az qaşd-ı cān eyle

²⁴ Mısra, yazmanın sağ der-kenarına yazılmış ve sonuna sah kaydı düşülmüştür.

- 8 Elünden dād kılsam ānda pādişāha neylersün²⁵
Ğazab eyler saña isterse feryād [u] amān eyle
- 9 Ğaraž **Şevki** haķıķatden ki içdüñ bāde-i vaħdet
Anuñ-çün mest-i ‘ışķ olduñ [ki] meşhūr-ı cihān eyle
[6a]

24

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Şafāsı zevķ-i dünyānuñ cefā-yı kārına degmez
Ki biş gün sāğ olup gezmek çeken āzārına degmez
- 2 Alup cām-ı muşaffā ‘ālem içre sākī destünden
Ezel mest-i şarāb olmak şöñra ħumārına degmez*
- 3 Girüp bāğ-ı cihānda şāh-ı gülden gonçasın dermek
Dil-i mecrūhı ħün-ālūde eyler ħārına degmez
- 4 Eger bir kimse ma‘mūr itse eyvān Tāk-ı Kısra tek
Gene vīrān olur dest-i sınıķ dīvārına degmez
- 5 Muħālif devr-i ser-gerdān gezer hem rāst-rev görse
Döner rāyınca kec-rev kimsenüñ pergārına degmez
- 6 Na‘īm-i ravzanı virdi atam buğdaya ‘ayb itmeñ
Zamāne ehlinüñ yanında cev miķdārına degmez
- 7 Dilā terk it fenā mülkin onı ‘ārif olan sevmez
Ömür şarf eyler ‘uķbāya girüp bāzārına degmez

²⁵ Mısradā “ānda” kelimesinin üzerine mu‘aħħhar anlamında “ح” harfi, “pādişāha” kelimesinin üzerine ise muķaddem anlamına gelen “م” harfi yazılmıştır; böylece bu iki kelimesinin yer deĝiştirilmesi işaret edilmiştir.

8 Riyāz-ı dehrüñ ammā havf iden gülüñ h'ārından*
Gül eyyāmında dermez güllerin gülzārına degmez

9 Gel ey **Şevkî** tama' kılma denî himmet olan kesden
Zelîl eyler seni virdükce zer izhārına degmez

25

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

1 Cihān mülki müşevveşdür gelür seyl-i serābından
Zemîne saçılır sular çıhar girye şehābından

2 Hevāya bir nazar kıldum hazānuñ faşlı gelmişdi
Beyle ma'lūm olur hālā ruṭubetli turābından

3 Cefādur kim egilmiş ḥabbeler berg içre pinhāndur
Kalupdur miḥnet ile başları çılmaz hicābından

4 Hazān-ı ğamda kalmış bülbül ü gül hem ḥumār içre
Sanasan mey içüp nergis meger ğaflet şarābından

5 Tutukda beslenür çün māh-ı nevler şāhide beñzer
Ziyāsın kim görüpdür āfitābuñ iztırābından

6 Dutup nā-ehl eger diḳḳāt dise şi'rüm nizāmunda
Çi bāk andan ki ehl-i hāle rüşendur cevābından

7 Felekdür bu muḥālif rüzgārı eyleyen her yan
Cemā'at ḥalkı ser-gerdān olur çarḥuñ şitābından

8 Gelüp üstād-ı mi'mārı idüpdür ḥāneler bünyād
Harāb-ābād olupdur hem sipihrüñ inḳılābından

- 9 Dağı **Şevki** edeb ta'limin alma fānī dünyādan
Yitersen feyze ta'lim al sen 'uqbānuñ kitābından
[6b]

26

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 Bahār eyyāmı gülşende oturdum bir çemenden men
Ruḥuñ tarḥın götürdüm dilberā gül nesterenden men
- 2 Görüp gül çevresinde sünbüli hoş-rengi maḥzuḥum
Dür olman 'ārızuñ devrinde zülf-i yāsemenden men
- 3 O şehlā çeşminün zevkle gezerdüm kūh [u] şahrānı
Bir evşāf-ı nigāhuñ buldum āhū-yı Hoten'den men
- 4 Gelüp ol lehcesi şîrîn benüm-ile maḳāl açmaḳ
Umardum söleşe bu tūṭî-yi şekker-şikenden men
- 5 Ufuḳdan baş çıḡar ḥüsnüñ münevver kılsuñ āfākı
Güneş tek rūyuñı göster yitim bir feyze senden men
- 6 Baña ḥuld-ı berînden yek yerüm kūyuñda cevır itseñ
Temennā itmenem firdevsi ayrulman vaṭandan men
- 7 Olup Ya'ḳūb'veş **Şevki** gönül dā'im çeker ḳayḡu
Alaydum būyuñı Yūsuf kimi gül-pîrehenden men

27

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

- 1 'Anādil gülşen içre bekleyüp ḥōş-ḥāne dutmışlar
Oḡur naḡmāt-ı şûrin meyl gül-i ḥandāna dutmışlar

- 2 Gice tā şubḥdan şem‘-i ruḥuñ devrinde çoḥ yandum
Görenler rūyıñı āteş tenüm pervāne dutmışlar
- 3 Kılupdur cuḡdiler çün āşiyān bu göñlümüñ şehrin
Kaçan ma‘mūr olur yā Rab görüp vīrāne dutmışlar
- 4 Gül-i ruḥsāruñ üzre ol siyeh zūlfüñ kılur teşbīḥ
‘Arifler gülşen içre leşkeri zaḳāna dutmışlar
- 5 K̄aradur rūzgārum çeşm ucından ey kemān-ebrū
Hedef tek sīnemi ol nāvek-i müjgāna dutmışlar
- 6 Lebūñ zevḳ-ile zāhidler sevūpdür bāde-i nābı
Alup mey-ḥāne küncin destüne peymāne dutmışlar
- 7 Müdām **Şevḳī** cihān içre tevekkül kıl şadāḳatle
Tevekkülñi cihānda derd içün dermāna dutmışlar

28

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Vilāyetünde var aḥbāb işitsün hoş-ḥaberdür bu
Dutar şarrāf olan gūşına bir l‘al-i güherdür bu
- 2 Süleymān’a melah-yābun idüp tuḥfe apardı mūr
K̄abūl itmiş anı görgeç ḥadīş-i mu‘teberdür bu
- 3 Yamanlık idene her kim dönüp bir yaḥşılık itse
Yiter maḳşūdına inşāfdan onda eşerdür bu
- 4 Şecā‘at hem sehāvet raḥm ṭā‘at-pīşe kıl ey dil
Bu mezkūrāt her kimde bulunsa çoḥ hünerdür bu
[7a]

- 5 Bu h  letler yak  n bil c  n-ı men bir kimsede olsa
Mu  ak  ak eyle kim     emde hem n  g  -siyerd  r bu
- 6 Bu e  v  r-ile bir y  ri gönül   asret   eker bulmak
Dolanam sa  y-ile düğüm tapaydum ba  r u berd  r bu
- 7 *Bi-  amdi'Ilahi ve'l-minne* yit  p ol dost va  lına²⁶
G  r  pd  r c  num hicr  n acısın     n-  ekerd  r bu*
- 8 Görende **  evk  ** edn   kesleri izh  r-ı   acz itme
Bu dehr-i Z  l'da az eyle kim h  n  n-cigerd  r bu

29

[mef    l  n mef    l  n mef    l  n mef    l  n]

- 1   am oldu   add  m  z göz görmedi ol serv-i     metden
Olur hicr  n güni m    k  l ba  na r  z-ı   ıy  metden
- 2   d  psen terk-i mey ey dil gelür eyy  m-ı gül h  l  
Bu i  de f    de olmaz ki bir ğayrı ned  metden
- 3 Didiler     h-ı Mecn  n sip  h-ı va     [u]   ayrdan*
Benüm tek     n musa    ar itmedi mülk-i mel  metden
- 4 Degül     r  -neverd [  ] k  h-ken ben kimi           re
D    r kim     r ara olsa miz  c-ı isti    metden
- 5   ılu   seng-i mel  metden   ı  ar e  r  fuma bir bir
Fen  -y     ar  a eşküm virmes     ehl-i sel  metden
- 6 Eger g  rs     mey       ft  desin     n itme ey z  hid
Y    r   o  ları bu p  r-i mu    n her dem ker  metden

²⁶ "Minnetler ve hamdların sahibi Allah'a     k  rl  r olsun."

7 Çihān içre müdām bir ferd qalmaz hıç miḥnetde
Tevekkül eylese bir gün çıḥar āḥir nedāmetden

8 Elā ey **Şevḳī**-yi bī-çāre çoḥ itme sefer su tek*
Deger daşdan daşa başuñ ger el çeksüñ iḳāmetden

30

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

1 Senüñ tek şūḥ-ı ra‘nā görmedüm bāğ-ı cihān içre
Ḥaceldür ‘arızuñ baḥtinde gül her gülsitān içre

2 Riyāz-ı ravza-i Rıd vān’da vardur ḥūrīler ammā*
Ne nisbet ḥüsnüña hem-tā olabilmez cinān içre

3 Muṭarrā zülflerüñ ey şūḥ alıpdur devr-i ruḥsāruñ
Sanasan lāle-i aḥmer qalup ‘anber-feşān içre

4 Görende nergis-i şehla kimi ḥayrettedür ‘ālem
Salıpdur fitneler çeşmüñ gözüm ehl-i zamān içre

5 Yañağüñ ḥasretünden kūhlan şahrālara düşmiş
Qılup mestür dāğın lāle ol berg-i nihān içre

6 Dişüñ mürvārīdden kükçük lebüñ yāḳūtdan yegdür*
Dehānuñdur şadef gūyā dutar gevherni kan içre

[7b]

7 Olum qurbān şadāqa qaşuña ol ğamzeñe her dem
Çeküpdür kilik-i qüdrat nevk-i müjgānuñ kemān içre

8 Göñül maḳşūduna vaşlunda bir dilber yiter āḥir
Dem-ā-dem **Şevḳī** eyler zıkr Allāh’ı zebān içre

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Ezel ‘uṣṣāk olan cānın virür cānāna k̄ānūndur
Giçer başdan yolunda k̄almaz ol noḳṣāna k̄ānūndur
- 2 Haçan pīr-i muḡān bezminde görse ‘āşıḳ-ı mesti
Şunar cām-ile mey çün sākī-yi devrāna k̄ānūndur
- 3 Ol ānda meclis-i rindāne dāḫil bil kim ‘ışḳ ehli
Hİç itmez meyl-i mescid bekler ol mey-hāne k̄ānūndur
- 4 Bu göñlüm ‘ārīzuñ ister ḳadūñ cānum ‘aceb olmaz
Sever bülbül güli ‘ālemde şem‘ pervāne k̄ānūndur
- 5 Dehānuñdan ḥaber sordum ki yoḫ cürmüm nedir ḳahruñ
Gedā ger cürm ḳılsa ‘afv ider sulṭāna k̄ānūndur
- 6 İder tā ol zamān aḥvālümü āşüfte-i derhem
Ser-i müyuñ tōkülse gerdene her yana k̄ānūndur
- 7 Degül bī-hūde kec baḥsañ içüpsen baḡrumuñ ḳanın
Yaḡar mey-h‘ārlar sarḥoş gözüüm mestāne k̄ānūndur
- 8 N’olursun Leylī’veş ḳaydında ḳalsam ya‘ni Mecnūn tek
Girer zencīr zülfe her zamān dīvāna k̄ānūndur
- 9 Çekende **Şevḳī**’yā her dem cefā fūrḳatde şabr eyle
Yiter vaşluna yārūñ şabr iden hicrāna k̄ānūndur

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

- 1 Ey şabā dildāra vir men mübtelādan bir haber
Resmdür sulṭāna yitmek bī-nevādan bir haber
- 2 Söle ey bī-gāneveş hecr odına yanmış tenüm
N'ola şorsañ raḥm idüp bu āşinādan bir haber
- 3 ‘Āşık-ı dil-ḥastedeñ ḥālün diyir şubḥ-ı nesīm
Güşuṇa degdükce la‘l-i cānfezādan bir haber
- 4 Bil perīşān oldı göñlüm ḥande leb zülfüñ kimi
Al anuñ keyfiyyetin bād-ı şabādan bir haber
- 5 Bülbül-i şūrīde[y]em gülşende efḫān eyleyen
Bilmedüm gül-çehre mihr-i dil-rübā[da]n bir haber
- 6 Vaşl-ı dīdāruñla teşḥīş itmesen derdüm ṭabīb
Bilmesen bīmāruñam şāhum gedādan bir haber
- 7 ‘İşkā düşdüñ **Şevḳī** gelmiş çünkü hātīfdan nidā
Yitmiş ammā sem‘üne gūyā binādan bir haber

[8a]

33

KAŞİDE

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Ḥaḳīḳat meclisinde sāḳī-yi devrāna yitdüm men
Elünden ‘ışḳ cāmın nūş idip meydāna yitdüm men
- 2 Girüp ḥum-ḥāneye tā ğarḳa-i girdāb-ı mey oldum
Sanasan ḳaṭreyem gūyā ki bir ‘ummāna yitdüm men

- 3 Muşaffā eyledüm dil gözgüsin dünyā ğubārından
İdüp kesb-i kemāl [u] ehl-i dil ‘irfāna yitdüm men
- 4 Diyüp eş‘ârlar mevzûn Fuzûlî Enverî Sa‘dî
Görüp kan içre la‘l ü gevher [ü] mercāna yitdüm men
- 5 Edeb destiyle düşdüm bir mu‘allim dāmenin ammā
Hurûf-ı hecceden dersüm alup Qur‘ân’a yitdüm men
- 6 Açup mektûbda bâb-ı felek burcın kevākible
Oñuyup şems [u] mâhuñ sırrını Keyvân’a yitdüm men
- 7 Gelüp serdâr-ı sevdâ ol zamân başumda cā dutdı
Süvâr oldum semend-i ‘ışķa bir meydāna yitdüm men
- 8 Gezerken deşt [ü] hāmūnı dūċâr oldukça Mecnûn’a
Şikeste-ĥâl gördüm ol ten-i ‘uryāna yitdüm men
- 9 Düşüpdür Leylî’den ayru yanup daĝ-ı firāk-ile
Olupdur hem-rehi vahşî dil-i sūzāna yitdüm men
- 10 Dem-ā-dem yaş töküp seylāb idüpdür küh u şahrānı
Pozulmuş peykeri hem dīdesi giryāna yitdüm men
- 11 Nazar saldum yine bu deyre bir çeşm-i te’essüfle
Ki gördüm beklemiş Ferhād bir ğam-ĥāna yitdüm men
- 12 Düzetmiş deşt-i tîşeyle dirîġā bî-sütün bî-cā
Yılılmış Tāk-ı Kısra tek sınıķ vîrāne yitdüm men
- 13 İdüp bir Hud‘a virmiş şüret-i naķşını Şîrîn’e
Kılup aġyār öz-iĉün küh-ken nādāna yitdüm men
- 14 Ğaraż bu Zāl-i dünyāda işitgec fevt-i Şîrîn’i

Helāk itmiş özin tîşeyle ol bî-cāna yitdüm men

15 Dolandum bu fenāda ḥāliyā oldum dil-i nā-şād
Müdām bir şād olan dil görmedüm her yana yitdüm men

16 Yitüpdi raḥmetün hem rûzigāra eylemiş izhār
Eser bād-ı ḥazān güm-rāh iden tuğyāna yitdüm men

17 Varup tā baḥt-ı nā-fercām elinden seyr-i bāğ itdüm
Nihālün görgec efsürde ötüp gülşene yitdüm men

18 Degüp şarşar bürehne şāḥ-i gülñi sebze ney itmiş
Kim ol dem gülşen içre Nüh gören tūfāna yitdüm men

19 Çemen gül-ruḥların pā-māl idüpdür zîr-i gülpünde
Döşenmiş ḥışt-ı zerrin eylebil külḥāna yitdüm men
[8b]

20 Alupdur lālenüñ börkin başından koydı ser-gerdān
Perîşān itmiş evrağın gül-i ḥandāna yitdüm men

21 Kefenlenmiş görüp dehrüñ fenāsın nergis-i şehlā
‘Adem ḥābıyla uymış gözleri mestāna yitdüm men

22 Şakāyık dāğ gögsinde açılmış yāre ten-nesrîn
Ḥazān odıyla dutmış her yiri biryāna yitdüm men

23 Benefşe yāsemen sünbül süsen fersüde ḥayretten
Çiginde her biri mecrūḥ ten-i nālāna yitdüm men

24 Sürüd itmez ḳalupdur ‘andelîb-i bî-nevā ebsem
Yanar gül fūrḳatinde āteş-i hicrāna yitdüm men

25 Besā göz gördi ḥarçeng ‘ālem-i eşyāya cevrun çoḫ
Urup tîğiyle sözler çün felek-gerdāna yitdüm men

26 Ne ‘âdetdür didüm ednâ-perestlik sende ey süflî
Sürer zevk [u] safâ devründe her dūnāna yitdüm men

27 Giriftār itmişsen yüz miḥnete dā’im ḥiredmendi*
Açılmaz gönli bir a’lā olan insāna yitdüm men

28 Nedür bu ṭab‘-ı keclik rüyunı açduñ baña mādām
Cihānda her işi iḳdām idüp noḳşāna yitdüm men

29 Kılupdur cismümi āmāc-ı teşnî‘ oḥına herkes
Tenümğa urdılar tîr-i sitem amāna yitdüm men

30 Teraḥḥum çağı geldi **Şevklî**’ye ey ḳādir-i yektā
Belā vü dert [u] miḥnet çekmek-ile cāna yitdüm men

31 Gönül bu derde ümîd-ile baş koy yüz sürüp ḥāke
Yaḳın bil şıdḳ-ı dilden cān virüp cānāna yitdüm men

32 Yitişdi bir nidā gūşumḳa hātifden ki ḡam çekme
Bi-ḥamdi’llāh ḡam u derdden çıḥup dermāna yitdüm men

33 Ne ḥavf ol nār-ı dūzaḥdan Muḥammed’dür şafā‘atçüm
Kerem kânî ‘adālet ma‘deni sulṭāna yitdüm men

34

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

1 Gitdi zemistān ki gelüp nev-bahār
Kūh-ile şaḥrālar olup lālezār

2 Saldı şabā sebze-i nevḥîze reng
Aldı hevā koymadı gül-bünde jeng

- 3 K uruld  b     re ki nevr  lar*
Açıldı süsen u g l zanba lar*
- 4  ı dı benefşe  adini  ıldı  am
Çünki düşüp ba ına g l  ı  ı hem
- 5 Nergis-i  ehl  bu  emenz rdan
A dı g zin duruşa(?)  amm rdan
[9a]
- 6  b-ı rev n ba ladı   razesin
Nehre t k ldi çeküp  v zesin
- 7 Dold  nes m ile o g lz rlar
A dı gene başını e   [r]lar
- 8 Göründi gülşende her yan  aceb*
 on a leb n eyledi  and n  aceb
- 9 Verd-i g l  n   r z  a mer kimi
Bergine  ebnem düzilüp ter kimi
- 10 Gördi  an dil an  fer unde-r 
Vardı ken rında g l  n dutdı   
- 11 Na me-i nevr z  çeküp bir nev 
Bekledi gülşende ki behcet-ser 
- 12  andel ble  umru hem- v z olup
Perde-i  hengde dem-s z olup
- 13 K uruld  bir bezm ki Cem  d-v r*
Sünbül mut rib çalar ol  eng-v r*
- 14 S   -şıfat ra t geyüp aladan

- Dutdı şaķāyık ķadehn jāleden
- 15 Lāle şūrāhī mey-i şebnem dutup
Servi görüp ķāmetüni ham dutup
- 16 Meclis-i ‘ayşuñ bu demi çağda
Bezm-i ғarab eylediler bāğda
- 17 Şāhid-i bāğuñ ki çeküp miñnetün
Dem-be-dem arturdı sabā zīnetün
- 18 Oldı o menzilde olar şād-kām
Ne tuñfe menzildür o dār’üs-selām*
- 19 Ben diledüm bu faş(ı)lda şād olum
Ğuşşa-ı ğamdan çıñup āzād olum
- 20 Beklemedüm künc-ile pünhānı men
Miñnet [u] derde burañup cānı men
- 21 Seyr-i bāğ itdüm ki teferrüc-künān
Tevsen-i iķbāle olam hem-‘inān
- 22 Var (i)di ğöñlümde benüm ārzū
Şāhid-i devletķa olum rū-be-rū
- 23 ‘Aķlum o devlet yüzüni ğörmedi
Naħl-ı murāduñ ğülünü dermedi
- 24 Oldı bu yirde benüm ğayranlıķum
Var (i)miş elbette ki nā-dānlıķum
- 25 Lık görüp dehrde nā-dānları
Devlet [ü] iķbāl firāvānları

[9b]

26 Yitdi temennāsına hem kāmına
Virmedi yüz tîrelik eyyāmına

27 Fehm eyledüm ‘uḳalāya cihānda*
Hoş mıdur aḥvāli ki her zamānda*

28 Gördüm o dānā-kesi muḥtācdur
Nān [u] nemek düşmez aña acdur*

29 Āh-ile çekdüm işine te’essüf*
Kimse gelüp itmez aña telaṭṭuf*

30 Fikr eyledüm bu işde ma’nā nedür*
Tā ki bilüm munda mu’ammā nedür

31 Ḳā’ide kılmış munı şāh u gedā
‘Aḳlı ideller her işe pīşvā

32 Bilmedüm hīç ‘aḳl-ile devlet baña
Nedendür ol yitmedi şevket baña*

33 ‘Aḳl [u] zekī devlete sulṭāndur*
Hırş [u] ṭam‘ [u] buğz aña düşmāndur*

34 Belki munı buğz [u] tam‘ men‘ ider
Devlet u ‘aḳlum daḥı benden gider

35 Oldı bu işde yüregüm tereddüd*
Çekdi bunuñ fikrini dil müzeyyed*

36 Ğavvāş olup ben aradum bahr [u] ber
Düşmedi destüme dürr-i nām-ver

- 37 Bir nazār itdüm ki deşt-i feżāya
Belki bu derdüm yitişe devāya
- 38 Geldi baña qarşu iki şahş ile
Şordum olardan ne gezersüz beyle*
- 39 Söledilar biz iki yoldāşlaruz
Bir birinüñ sırrına sırdāşlaruz
- 40 Açuñ didüm anlara güftāruñuz*
Çünki bilüm fehmi-ile kirdāruñuz
- 41 Olar baña söledi ey şahş-ı gül*
Nā-geh ola müşkülümüz munda ħal
- 42 Sulţān iseñ it bize hem-rāhlık
Kılma tekebbür dağı güm-rāhlık
- 43 Şāh eger olmasa derviş-nüvāz
Bil ki Ĥudā olmaz aña çāre-sāz
- 44 Olsa gerek bir evde ferzānelik*
Olmaya senden bize bī-gānelik
- 45 Gel bu yirde seyr eyleyek kiştār*
Rūyı ruĥuñ māt kılup dutma dār
- [10a]
- 46 Gördüm olar rūyın açup gül kimi
‘Ārızı nesrīndür ħālī kıl kimi*
- 47 Piyāde sürdüm ħademi bī-feres
Yitişdüm anlara olup hem-nefes*

48 Düzildi ol yirde bizüm ẖānumuz*
Andan aldı kām-ı dilin cānumuz

49 Götürdiler ẖānı o yirden cemi*
Yitişdi āgāz-ı kelāmuñ demi*

50 Didüm gerek söz şadefi açıla*
Dürc-i dehenden ki dürri saçıla

51 Şordum o gevher teki kıymetti söz
Söleşelüm bir niçe ülfetti söz

52 Ben ki bilüm nāmuñuz aḥvālūñüz
Giçerme hoş bu dünyāda ḥālūñüz*

53 Biri cevāb virdi didi eyle gūş
Bil indi adumdur menüm tīz-hūş*

54 Yoldāşumuñ ismidür ol sāde-dil*
Her işde menden anı āmāde bil*

55 Eger diseñ kim cihetin söyleyem*
Saña bu aḥvāli beyān eyleyem

56 Bir günü çıḥdum bazāra şabādan
Alum ki zer-baft-ı zer u zībādan*

57 Çārsū-yı bāzāra salup bir naẓar*
Gördüm o hem-rāhumı tenhā gezer

58 Didüm niçün baḥırsan ḥayrān sen*
Bu yirrisen yoḥsa ki mihmān sen

- 59 Söledi zayfem dahı dihķān menem
Yoħdu yirüm ŗimdi peŗīmān menem
- 60 Didüm gidek ben seni rāħat ķılum*
Gel bizim evlerde ferāġat ķılum
- 61 Geldi ķadem basdı bende-ķāneye
Nĭk [ü] bedün kim o yirüñ tanıya
- 62 Mā-ķazara ġitdüm o miħmānuma
Çünki benem lāyık olan ŗānuma
- 63 Getürdiler me'kūlāt esbābını*
Fetħ eyledük çün süħanuñ bābını*
- 64 Soruŗdum ol miħmānumuñ pĭŗesin*
Görgeç elinde bil ilin tĭŗesin
- 65 Didi baña dihķaniyyet pĭŗedür
Ālemde alet bu bil tĭŗedür*
[10b]
- 66 Didüm zirā'atde yirüñ var mı*
Devlete yĭtmek hūnerüñ var mı*
- 67 Didi baña kūn oldu ŗad merħale*
Dāmen-i devlet nice gelsüñ ele
- 68 Dehrde ġarcumdu çoħ efzūn menüm
Daħlum azdur baġrum olup ħūn menüm
- 69 Tĭl virüp uzatmayam sözümi*
Yoldāŗumdan ŗoñra diyem özümi
- 70 Men bu cihān iŗre ki tüccārdum

O vādide dīde-i pür-kārdum

71 Var idi çoḡ devlet-i mālum menüm
Giçerdi ‘ālemde hoş-ḡālüm menüm*

72 Her yana çün itse idüm İrāda
Yiterdi göñlüm ol zamān murāda*

73 Giçdi o vaḡtdan niçe meh oldı sāl
Ḳalmadı indi baña devlet ne māl

74 Bu hem-rehüm indi ticāretde var*
Bunda sīm [u] zerden ‘imāretde var

75 Bekleyüp miḡnet [ile] ḡam gūşesin
Terk kılup diḡḡaniyyet tīşesin

76 Artup anuñ şevket-ile şānları
Çāker idüp bir niçe diḡḡānları

77 Hem-rehüm olmış besī ‘ālī-tebār
İndi faḡr [u] diḡḡaniyyet bende var

78 Sorsun eger vechini izḡār idem
Ben bu işüñ maḡfisin āşkār idem

79 Hemīşe bu göñlüme ma‘lüm idi
Ḥāletüm iḡbālüm-ile şüm idi

80 Hırs u tam‘ bende akl u zekāvet
Ziyāde buḡzum daḡı bī-nihāyet

81 Hem-rehümde ‘aḡl u zeḡāvet de yoḡ
Ḥırş [u] ṡam‘ u buḡz ‘adāvet de yoḡ

82 Hırş [u] ʔamˈ [u] buğz kem olmakla bil
Hem-rehümün olmadı ʔaql-ı zelil

83 Mihrābiye(?) devleti itmiş kenār
Kalmadı gönünde ki bir intizār

84 Hırş [u] ʔamˈ [u] buğz beni hār idüp
Bu cihetden ʔaqlumı nā-çār idüp

85 Muhtaşar itdi sözini tiz-hüş
ʔAql hadengi baña tohundı tuş
[11a]

86 Gel gönül imdi kılalum meşveret
Olmaya tā işlerümüz bİ-şifat

87 Tiz-hüşün hālünü gördün mi yoḥ
Hırş [u] ʔamˈ [u] buğz hıred anda yoḥ

88 Baḥş-i semendin minü ben sürmedi
Cihānda iḳbāl oña öz vir[me]di*

89 Sāde-dilde buğz [u] ʔamˈ [u] ʔaql az
Bāğ-ı cihānda o idi ser-firāz

90 Anuñ ḳalbi rüşen idi sāde ter*
Gül-bün-i maḳşūd aña virmişdi ber

91 Götür dilā olardan ḡayretde sen*
Tā yitesen murāda elbette sen

92 Çoḥ derinde gezme ki deryā gönül
Düşmez ele gevher-i aʔlā gönül

- 93 Hırş [u] ʔam‘ u buğz-ile ser-keş degül
Bil o kesün ‘aqlı müşevveş degül
- 94 Çoğ hıred ehl-i ʔam‘ından belā*
Özi götürüp özine karşı tā
- 95 Buğzı yıhup niçe hānümānları
Müflis idüp cihānda sultānları*
- 96 Sen dağı bu hırş [u] ʔam‘ [u] buğzı kes
‘Aqla bu ‘ālemde çoğ itme heves
- 97 ‘Aql u şücā‘ u hüner şevketi
Kādir u yektā derün-ı şöhreti
- 98 Devr-i felek ‘ālem [u] ‘uqbā anuñ
Kudret[i] destindedür eşyā anuñ
- 99 ‘Ālem-i şüretdeki naqş-ı zekā
Kār-gehi sun‘ından almış cilā*
- 100 İzni ger olmaya meges bāl ü per
Niçe şeh-per üzre açup devr ider
- 101 Hüküm eylese mūrı Süleymān kılar*
İns ü cini emrine fermān kılar
- 102 Dehrde her pādīşeh-i kibriyā
Kılsa ğaḡab eyler anı hūn-feṣā
- 103 Her kimi isterse ider ‘āli-cāh
Sevmese hem rūzını eyler siyāh
- 104 ‘Aql u hüner bār-ı girān-māyedür

Dayanma anlara ki bî-vāyedür*

- 105 Söleme dil füsün [u] efsâne sen
Her işi teslîm eyle Sübhân'a sen*
[12b]
- 106 Eyle tevekkül dil aña gūşe dut
Şevki kanâ'atle rızâ-pîşe dut
- 107 Tevhîd-i Vehhâb'ı dilde zıkr kııl
Şavm u şalât hamd [u] şenâ şükr kııl
- 108 Merdüm-i 'âlemka gerek bahtiyâr
Gırre meşev²⁷ mende hüner 'aql var
- 35
- [mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün]²⁸
- 1 Bir gün ki bahâr oldu peydâ
Gülşende surûr için müheyyâ
- 2 Dürmişdi niķâb-ı çehreden gül
Çekmişdi nevâ sürûd bülbül
- 3 Şahñ-ı çemen içredür bu zînet
Virmişdi kazâyı dest-i kudret
- 4 Geymişdi kabâ ki gonça ahzâr
Gülzârı hem eylemiş münevver
- 5 Bahdı güle kaddün egdi heryan
Gördükde benefşe kaldı hayrân*

²⁷ "Aldanma!"

²⁸ Bu şiirin bazı mısralarında sekt-i melih yapılarak vezin şu biçimde kullanılmıştır: "mef'ülün fâ'ilün fe'ülün"

- 6 Şebnemle adeḫ pür itdi lâle
Güyâ ki başında var piyâle
- 7 San nergis idüp ki bâdeler nüş
Şehlâ gözi mest gönli medhüş
- 8 Gördüm ki düzilmiş ‘ayş-ile bezm
Ol bezme yitüp ben eyledüm ‘azm
- 9 Tâ virdi bu sâķl meslise cām
Her bir adeḫi şarāb-ı gül-fām
- 10 Bu sâķlnün ḫüsnidür nezāhet*
Gül ‘arızı ya‘ni pür-leṭāfet
- 11 Hem var idi meclisinde bir ḫüb
Bilmişdi araż her işde üslüb
- 12 Bir şahş-ı ḫarış gördüm ānda
Uymışdı cihāna dilden ammā
- 13 Bu meşğaleden ki olcaķ agāh
Oldum bu gürūha men de hem-rāh
- 14 Bünyādımız olmuş āb [u] āteş
Bād ile çü ḫāk olup mūnaķķaş
- 15 Tâ yitdi vuşüle çün ‘anāşır
Biz hem çehār olduk hem-dem bir*
- 16 Bezm-i ṭarab oldu ‘işret-ābād
Bu yirde biz olduk ol zamān şād
[12a]
- 17 Nāḫīd-şıfat muğanniler çeng*

Almış ele anlar açup âheng

18 Gîsûların itdi sünbûle-vâr
‘Âşıklar idüp aña giriftâr

19 Bir kâr u ‘amel çalanda hâlâ
Nağmât-ile söleşürdi gūyâ

20 Tâ râst düz oldu bezmüñ aşlı
Nevrûz-idi hem bahâr faşlı

21 Sâķî baña mey virüp didi al
Sen gel bu cevâba olmagıl lâl

22 Ğam yüklerin itme arhana bâr
Eyler seni hem za‘if u bîmâr

23 Dutdum saña cām bir heves kııl
Dilden ğam u mihnetüñi kes kııl

24 Ben hem bu söze kıulağ dutdum*
Oldum mütereddîd unuttum*

25 Bir lahẓada ben hayâl kııldum*
Ol dem ne cevâbdur ki bildim

26 Hem-râhlara kıılup müşâvir
Didüm baña bir diyüñ ki tedbîr

27 Ol merd-i refîķ-i nazm-perver
Şîrîn sözidür mişâl-i gevher

28 Deryâ-yı kemâli eyledi cûş
Didi bu kelâma ‘aql vir hûş

- 29 Bu deyrde kim menem cihān-gerd
Çoḡ yitdi baña ki ḡuşşa vü derd
- 30 Bildüm ki bu dehr bī-vefādur
Dā'im işi cev̄r-ile cefādur
- 31 Hergiz siteminden olmadum dūr
Bī-fā'ide giçdi 'ömr-i mehcūr
- 32 Dünyānuñ işi baña yaḡındur
Bildüm ki fenāsı hem qarındur
- 33 Bir kimse ki olsa çün ḡired-mend
Dünyāya özin kim eylemez bend
- 34 'Uḡbāya gözin tiker dem-ā-dem
Şıdḡ-ile diyer Ḥudā-yı ā'zām
- 35 Sen ḡıl baña ol maḡām-ı menzıl
Kim ānda tefāḡur eylesün dil
- 36 Elbette ol yir ki cāvidāndur*
Dā'im işi emn-ile emāndur
[12b]
- 37 Sen daḡı ki var iseñ ḡired-mend
Al kim saña āḡılān vire pend
- 38 Çoḡ virse firīb şāhid-i mey
Aldanma olara bezmin it ḡayy
- 39 Gülzārı döner hemīn ḡazāna
Uyma ki fesānedür fesāne

- 40 Eṭvār-ı cihānı dutma hergiz
ĀyIn-i beḳā unutma hergiz
- 41 Bİ-hūde bil ol ḳamu cihānı
Nūṣ itme ṣarāb-ı erḡavānı
- 42 Bu sözleri gūṣ ḳıldum andan
Çekdüm elümi mey-i cihāndan
- 43 Ne cāmı dutup ṣarābı aldum
Ne mihr-i maḥabbet aña saldum
- 44 Ol ṣaḥs-ı ḥarīṣ çün ḡazab-nāk
Didi baña ‘aḳluñ ile bir pak
- 45 Āḥir saña bir sūḥan diyem men
Bir anı tefekkür eyle hem sen
- 46 Mey ‘aḳla cilā virür dem-ā-dem
Nūṣ eyle ki ḥāṭıruñ ḳılup Cem
- 47 Dimiş ḥükemā munı şifādur
Meyl eyle ṣarāba çoḫ devādur*
- 48 Hem sāḳIni ānda muḥterem ḳıl*
Dut cāmını şıdḳ-ile kerem ḳıl*
- 49 Ben hem bu kelāmı çün işıtdüm
Göñlümde munı muḳarrer itdüm
- 50 Meylüm daḫı ol ṣarāba virdüm
Gūṣum ney-ile rübāba virdüm
- 51 Sāḳİ baña bir ayaḡ uzatdı

- Baş urdum ayağa zevküm arttı
- 52 İçdüm mey[i] şöhet-ile bir dem
Kalmadı dilümde miḥnet [ü] ğam
- 53 Nezzāruma geldi serv-i kâmet
Muṭrīb zarīf ol zarāfet*
- 54 Destünde bu samṭūr-ı sıṭāyī
Hem şî'r [u] ğazel oḥur Nevāyī
- 55 Maḥbûb özi nağmesiyle dem-sāz
Murğ-i dilüm oldu şayd-ı şeh-bāz
- 56 Raḫs urdı deminde bāzī-gerler
Tā meclise gösterüp hûnerler
[13a]
- 57 Bu bezme felek idüp temāşā
Zīnetlû görende ḥûb-ı a'lā
- 58 Kāmil didi kim olaydı mürşīd
İtmezdi pesend bezm-i Cemşīd
- 59 Sahbāsı memātı hem kıllur ḥayy
Sürmezdi bu zevkī Hüsrev-i key
- 60 Bu mecma'a ben kim 'āşık-ı zār
Cān-ile gönüldenem giriftār
- 61 'İşretde müdām giçürdüm eyyām
Kim bilmez işin nolur ser-encām
- 62 İçdüm meyi elde cām dutdum
Ḥammāra düşüp özüm unuttum

- 63 Ğaflet yuĥusuyla ya‘ni bī-hūş
Yatdum gene mest beyle medhūş
- 64 Gitdi nice bilmedüm bahārı
Dünyāda ki leyl ü nehārı
- 65 Giçdi niçe müddet ol zamāndan
Gütdüm başumı bu ĥākdāndan
- 66 Çün başuma geldi ‘aql nā-geh
Oldum bu ĥabīḥ ‘amelden āgeh
- 67 Ḥālā nigerān baḥdum ḥayrān*
Ol cem‘den ötrü gezdüm her yan*
- 68 Yārānları bulmadum ḥaber yoḥ
Ol meclis-i ḥubşdan eşer yoḥ
- 69 Qaldum bu fezāda ġamlu tenhā
Olmış baña sanki dār dünyā*
- 70 Tenhālīk odı yitişdi cāna
Yandurdı meni ġaraz zamāna
- 71 Hem-rāhları aradum her sü*
Tapdum oları idip tek [ü] pū
- 72 Ol sākī-yi ḥüb-rūya bir dem*
Qıldıḡ da nazar çok eyledüm ġam
- 73 ‘Ālemde imiş şerīr [u] bī-bāk
İtmişdi cihānı cümle ġam-nāḡ

- 74 Göstermiş özün ‘arūsa nisbet
Her kim aña eylesün ki raġbet
- 75 Diġkatle özine bir baġup men
Tā bildüm işini mekrdür fenn
- 76 Gördüm anı zişt-i pīre Zāl’a
Olmışdı bu ħalka bes ħavāle
[13b]
- 77 Hem rüyı siyāh ebrūsı aġ
Püstānı büzürg sīnesi dāġ
- 78 Bu āyin-i terzi ānda gördüm
Nefret idüben kenāra durdum
- 79 Bildüm budur ol cefācı dünyā
Her kimse anı süverse bīcā
- 80 Her dem işidür ki bī-vefālīk
Cevr-ile müdām ider cefālīk
- 81 Bundan götürüp çeşm-i dil ü ten
Ol şahş-ı ħarīşe uğradum men
- 82 Şordum anı kimsin ey sitemger
Zulmı baña eyledün ser-ā-ser
- 83 Didi benem ol nefs-i le’īmün
Hem bā’işüm saña caġīmün*
- 84 Bildüm ki bu nefsdür cefācu
Gönlümka salur müdām ġayġu
- 85 Andan ki ben eyledüm teneffür

Gördüm beni eylemiş muḳaṣṣar

- 86 Baḥup yine didüm ol ḥarīfe
Bu merd ü ḥiredmend-i zarīfe
- 87 Kimsen baña eyle bir teraḥḥum
Bilsem seni daḥı çek menem bīm
- 88 Geh başuma sāyeler salursun
Geh raḥm kılup göñlüm alursun
- 89 Sensen baña yār çünki ğam-ḥ̣ār
İsmüñ bize bildir ey vefādār
- 90 Didi menem ‘aql-ı reh-nümünüñ
Def̣ eylemege senüñ cününüñ
- 91 Her işde benem señ-ile hem-rāh
Hem miḥnetüñe durup hevā-ḥāh
- 92 Söle benüm ile aç zebānuñ
Söleşmege var ise lisānuñ
- 93 Bildür baña nice kim işiñdür
Göñlümde ne tavr-ı teşvīşindür
- 94 Didüm aña ‘aql senden ayru
Hicrāña yanmışam ḥālüm bu*
- 95 Uḥrāda ne tarz olur bu ḥālüm*
Nefsüm baña zulm kıldı zālīm
- 96 Bu dehr-i fenā yolını dutdum
Gıtdüm o beḳānı hem unutdum

[14a]

- 97 Dünyāda ki içdüm ol mey-i cām
Maḥbūbla giçdi ‘ömr-i eyyām
- 98 İmrüz ki itmedük ser-encām
Ferdā çün rûḥımız ala kām*
- 99 Yaḥşı ‘amel itmedüm ezelden
Ol vaqt-i şebāb çıldı elden
- 100 Pirlükde yaman giçer şeb u rüz
Tā‘at idebilmirem ciger-süz
- 101 Vācib baña kudretüm olunca
Gitmekdür ‘ibādetüñ yolınca
- 102 Hālā ki ben olmuşam peşimān
Taḫşīrimi ‘afv ider mi Sübhān
- 103 ‘Aqlum didi sen hiç olma nevmīd
Ġaffār’a çoḡ eyle zıkr-i tevḥīd
- 104 Ol dem seni eyledüm ḥaberdār
Dünyādan özge āḫiret var
- 105 Gel virme bu şāhid-i meye dil
Kılma anı gönölüne müvekkil
- 106 Aldanma fesāne-i füsündür
Yoh evveli āhiri nigündür
- 107 Hālā ‘aceb olma sen ki bī-dār

Humār-ile meyden imdi huşyār

108 Maḥbūb meyi sevüp uşanduñ
Ġaflet yuḥusından hem uyanduñ

109 Bāķī kalan ‘ömri kılma zāyi‘
Olmasuñ özüñka nefis māni‘

110 Kıl tevbe saña ki rāh-berdur
Aḥsen ‘amel eyle bir hünerdür

111 ‘Aqlum bu sözi baña yitürdi
Dilden ḳamu derdümi itürdi

112 Gıtdüm bu ṭarīḳa ben cihānda
Şıdḳ-ile dutup gönülde cānda

113 İhlāş-ile eyledüm tevekkül
Rabbüm baña ḥall ider ki müşköl

114 Bu şi‘ri ne ḥoş dimiş sūḥanver
Tevḥīd eyle **Şevḳī** dilde ezber*

115 Raḥmān’a cānuñı fedā ḳıl*
Dergāhına yüz sürüp du‘ā ḳıl

116 Nevміd eylemez seni o dergāh*
Baḥtuñ bir açar güzel şehenşāh

[14b]

36

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]

- 1 Bir faşl-ı nev-bahārda seyr eyledüm cihān
Bir bāğa düşdi ki yolum anda nā-gehān*
- 2 Gördüm ki taraf-ı çemende gülşen içre bezm*
Kılmış müretteb ile anı çarh-ı gülistān*
- 3 Her sebze kıldı Hālīk'e zikr u 'ibādeti
Hāmd [u] şenā ile keş(i)f itdiler lisān*
- 4 Kūmru 'anādīl [u] tūfī oğur nevālarun
Tevhīd dillerinde zik(i)r kıldılar 'ayān
- 5 Dutmışdı lāle jāleden 'aceb kadehle mey
Nergis içüp humāra düşüp mest olup hemāñ
- 6 Gül ārzū-yı ruyuñ ider benefşe hāllerūñ*
Gördükde 'ārīzuñ hayretde kaldılar hubān*
- 7 Ger gōnça bağırı qalun olursa 'aceb degül
Güftār yār ile bah(i)ş itdi hurde-dān*
- 8 Sūsen bu hāli görüp şük(ü)r kıldı yoh*
Ta'n-ile yāra didi duraydın nihān*
- 9 Bāğ içre şecerler getürdi gül ile şemer*
Urdı bu mecma'ya bir çeşm zahmını zamān*
- 10 Tuğyān ider hāsed besī qalbün dutar anuñ
Her yirde görse bir neşat [u] 'ayş-ı kāmūrān
- 11 Devrān ne gāfilen gezer bilün ey ehl-i dil*
Bir cem'i dāğıdur görende müttefik çünān*
- 12 Resm eylemişdi felek kār-ı bī-vefālīkı*

İzhār ider-idi cefānı dutmayup nihān

13 Ğaddārdur ki kılr pışe mekr ilen ħıyel*

Ger yitse meclis-i ‘irfāna salur tūfān*

14 El-kışşı ol bahāra yitişdi ħıřmlan ğaraş*

Yandurdı bāğ-ile gūlzārın āteř-i ħazān*

15 Pāy-māl idüp řükūfelerūn eylemiř ħarāb

Virmiř fenāya berglerūn tā ki bī-gūmān

16 řarřar ‘azīm-i leřker ile girdi gūlřene

Yağmaya virdi nihāli pozdı būstān*

17 Kılmıř hevāyı muĥtelif řabā gūlin miĥen*

Nīlūfer ānda suya ğamun eyledi beyān

18 Bād-ı ħazān yitürdi gūllere zaĥmet velī*

Fersūde-ĥāl kıaldı řaķāyıkla nesterān

19 Āřūfte kıldı sūnbūl-i ĥoř-būy sebzeni

Ĥāk-ile yeksān idüp kıoydı bī-niřān*

[15a]

20 Dūnyā tecemmūlini sevme řāĥ-ı gūl ğörüp*

Geh faķr geh ğanīdür ol ey ‘arīf-i yegān*

21 Derhem kılup ķemen eyāletini bād-ı fenā

Ĥaķķā ki mu‘teber degūl esbāb-ı ĥākdān

22 Salmıřdı gūlřene dey berg-i ĥıřt zer gibi*

Olmıř ĥazāndan ki zerd gūl-i ergavān*

23 Pejmurde [vū] būrehne kıoydı lāleni ĥazīn*

Ĝögsünde dāğ-ı berd miĥnet-ile nā-tūvān*

- 24 Almış siyāh raht-ı kisvetin benefşenüñ*
Salmış başun aşğa qadün eylemiş kemān
- 25 Bārān-ile seylāba virdi naḥl u gül-büni*
Bülbül gidüp yerinde qaldı zāğ-ı bī-girān*
- 26 Bāzār-ı bahāruñ bisātın aldı felek*
Bildüm anuñ yaḡın-ile sevdāsıdur ziyān
- 27 ‘İbret göziyle nazar kıl ānda çarḥ-ı süflīye*
Āvāze geldi gūşuma hātifden ey cūvān
- 28 Gerdün işini meger ki bildün mi sen
Bir vāye çatmadı dev(i)rinde mürselān*
- 29 Baş koy derinde gönül çağır şāh-ı enbiyā*
Şıdḳ-ile bekle o pāk türbetinde mekān*
- 30 Dünyāda zevḳ sürmedi kāmınca her biri
‘Uḳbāya gitdi bu vec(i)h-ile şaḥabeyān
- 31 Yatmış bu ḥāk içinde ḥasret-ile şāhlar*
Tācına zīnet iden çıkar zer kıovan(?)*
- 32 Jengār gerd-ile ālūde-ter durur henüz
Mir’atı ki İskender’üñ cihāna nūr salan*
- 33 Yitmişdi sem‘lerine raḥīl-i kūsdan şadā*
Sencer’le tā gidüp fenāya ‘Alparslan*²⁹
- 34 Kıyūmerz’le Güştāsb uyup ḥāb-ı ḡaflete*

²⁹ Yazmada “Alparslan” kelimesi “Ulbarslan” şeklinde yazılıp harekelendirilmiştir.

Göçmiş bu fâniden ‘ademe şāhlar keyān*

35 Dünyâyı Zāl’uñ elinde olup zebûn [u] ẖ‘ār*

Efrāsiyāb [u] Rüstem-ile Sām pehlivān

36 Herkes mezāhibinde dutup āhîret yolın

Giçmiş ki süfledeki şāhān-ı Pişdādyān*

37 Olmışdı bezm-i cihānda ‘adl-ile nāmdār*

Nūş itdi cām-ı ecelini Nūşirevān*

38 Gösterdi ‘āleme seyf-i şecā‘atin her ān*

Bir nādireydi nice oldı nādir gītī-sitān*

39 ‘Ākıl gerekdür eyleye bu dehri tecrübe

Men bilmişem ki degül munda kimse cāvidān*

[15b]

40 Gördüm bu çarḡ-ı cefā-pīşe-i sitemgeri

Çekdüm bu demde bir āh teprendi āsumān*

41 Devrāna zebān-ı ta‘arruzı açdum didüm*

Key çarḡ-ı bī-mürüvvet bi-‘ahd-i cefā-künān*

42 Salduñ hemīşe zillate merdāneler işin

Bir kāmūn almadı devründe ehl-i dānişān*

43 Kec-rūları seversin ‘aceb ḡāldür ki sende bu*

Elbette kec-mizācın besī ṭab‘lūñdür yaman*

44 Atduñ bu ḡākdāna tācın idüp ser-nigün*

Sultāniyān-ı Rūm Hind ü Sind ü Īrān*

- 45 Yıḡduñ felek bu yerde niçe hānümānları
Abād olanlaruñ niçesin eyledüñ vīrān
- 46 Şehr-ile kūyı kend olup ḡarābe ribāt
Olmaz ‘aceb oları cuḡd kılsa āşiyān*
- 47 Seng-i cefādan özge sende gevher bulmadum*
Çekdüm vefā miḡekkine ben itdüm imtiḡān
- 48 Devrān cevāb virdi cevābumda hem didi
Eş‘ār-ı kizb ṭab‘īña dolmuş didüñ yalan
- 49 Dünyā vü āḡiret ki yed-i ḡudretindedür anuñ*
Ol pādişāh ‘adil özidür eyleyen dīvān
- 50 Ḥükmi anuñ bir ḡükmdür ki aña küllī şey muṭī‘*
Birdür anuñ yanında gedā pādişāh [u] ḡān
- 51 Ḥayr ile şerri o ḡādir-i yektādur eyleyen*
Devrānuñ ḡaḡ cevābuna oldum ki ḡāmuşān*
- 52 Bir laḡzadan soñra açdum zebān süḡan ki söledüm*
Ḡuş eyleyen bilür nedür āḡāz-ı dāsītān
- 53 Ya‘ni ḡaraḡ budur ki dehrde yoḡdur İ‘tibār*
Teslīm ider Ḥudā’ya müdām işin ‘āḡılān
- 54 Yā Rab yitür necātı bula **Şevḡı** dir dilüm
Dünyā vü āḡiret[de] beni eyle şād-mān
- 55 Sen dāduma yitiş menüm ey dād-ger bugün
Bir mūya döndi za‘fdan tenüm üzül-di cān*
- 56 Setr eyle ḡaṭālarum İläḡi ḡaṭā-pūşsun*

Tā haşrda hesāb çeküp Qur'ānda mīzān*

37

[fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül]

1 İştüdüm ki bir gün Minūçeher-i şāh
Ki kırmışdı bir meclis-i bezm-gāh

2 Neşāt [u] feraḥ bezm ara kāmurān
Şunup sākī mey cām-ı Nüşîre[v]ān

[16a]

3 Naşîḥat yazup münşîler cāme-ḥaṭṭ
Şarîḥdür ser-ā-ser ki yoḥ bir ḡalaṭ

4 Dimiş dehrde kimseye çatmaz kemāl
Yitürse kemāle bulur tîz zevāl

5 Şebāt-i cihāna ki yoḥ i'tibār
Ki bir kes degül munda hem pāyidār

6 Cihāngîr merdi idüp pāyimāl
Bu pîr [ü] siyeh-rūyı dünyā-yı Zāl

7 Yaqîn bil ki bu dehrdür bî-medār
Anuñ-çün degül ṭab'a bu sâzkār

8 Getür sākī ol bāde-i iḥmirār
Ki bir dem ruḥ-ı zerdüm it lâlezār

9 İdüp zevḳ bezm içre Cemşîd [ü] Cem
Koyup gitdi çün nām-ı nîḡū[nı] hem

- 10 Cihān-dīde kim feylesofān-ı hay
Hem ‘uḡbāya gitmişdi Kāvūs-ı key
- 11 Olar bir dūr almadı bu baḥrden
Bir ad ḡaldı anlara bu dehrden
- 12 Ġaraḡ ad imiş dehre yoḡ i‘timād
Gözet ‘āḡıbet **Şevḡı** sen eyle ad

38

[fe’ülün fe’ülün fe’ülün fe’ül]

- 1 İştüdüm ki Keyḡüsrev-i pādışāh
Ḳurup bezm-i āyın-i a‘lā cāh
- 2 Aḡup perdesin şāhid-i mey ki rū
Ayaḡ üzre durmuş şürāḡı sebū
- 3 Dutup sākı mey devr ider ihtiyār
Alup bir ḡadeḡ şāh idüp iftiḡār
- 4 İḡüp bādesin oldu ḡummār [u] mest
Virüp cām Cemşīd’e ḡaylī şikest
- 5 Götürdi ele muḡrib ol ḡengini
Ḥoş-āvāzlan açdı āhengi[ni]
- 6 Didi kim bu dünyā-yı nā-pāyidār
Ki pūnhān degül ḡulm idüp āşikār
- 7 Niḡe şehriyāri dutup mekr [u] fenn
Musallaḡ cūvāna olup pīrezen
- 8 Sürüp bir zamān devr Cemşīd-i şāh

Ṭarīḳ-i ‘adem bekleyüp dutdı rāh

- 9 Dağı hem Ferīdūn-ı ‘ālī-maḳām
Olup bu cihānda zevī’l-iḥtirām

[16b]

- 10 Çü gördüm zemīne düşüp kūze-pāk
İşitdüm ki Cemşīd dir kim bu ḥāk

- 11 Şabāhı ki āvāz bir ḥāneden
Gelürken didi ḥışt-ı virāneden

- 12 Menem ol Ferīdūn-ı ferḥunde-baḥt
Baña şāh Kāvūs idi zīr-i taḥt

- 13 Ki bir ḥākim indi cihān içre men
Kılup ḥışt-i virāne deyr-i kühen

- 14 Şebāt-ı cihānı ‘adem bil yaḳın
Yine **Şevḳī** ‘uḳbānı dut kim hemīn

39

[mefā’ılūn mefā’ılūn fe’ülūn]

- 1 İşitdüm bir zamān feryād-ı bülbül
Diyir dünyāya uymaḳ kār-ı müşkül

- 2 Virüp ārāyış itdüm aşiyāna
Ümīd oldum devām eyler cihāna

- 3 İdüp gülşende zevḳ-ile şafālar
Sürūd üzre açup şavt u nevālar

- 4 Oğurdum rāst nağmāt-ı hoş-elhān
Alup gül çevresin ‘uşşākveş san
- 5 ‘Arağ berg-i gül[i] düzmiş yañağa
Dutup minķāra çıldum bir minķāra*
- 6 İderdüm ‘ayş [u] ‘işret vaşl-ı gülde
Bahār eyyāmı gelmiş bu faş(ı)lda
- 7 Hem olmuş dehrde āsūde-ḫālüm
Didüm yoḥdur daḫı derd ü melālüm
- 8 Tefāḫurla giçürdüm ‘ömr [ü] eyyām
Diyürdüm ğam baña yitmez ki mādām
- 9 Yitişdi bu zamānda vaqt çün dey
Görüp oldu ḫazānı ḫüsn-i gül tay
- 10 Ki nā-geh bir gice ol berğ-i lāmi‘
Ki durdı āşiyānum kıldı zāyi‘
- 11 Besā ol ḫār [u] ḫas hem dutdı āteş
Felek bu ḫālümi kıldı müşevveş
- 12 Çeküp bir nāle vü feryād-ı dil-süz
Didüm ‘ālemde yoḥ men tek ciger-süz
- 13 Kim eylerdi baña beyle gümānı
Göreydüm ğāret olmuş ḫānümānı
- 14 Benem ol ‘andelīb-i zār qalmış
Cüdā olmuş vaṭandan yār qalmış

[17a]

- 15 Ğam-ı hicrāna düşdüm gülden ayru
Çeküp miḥnet hemİşe dilde ğayķu
- 16 Bu vech-ile hiç olmazdı gümānum
Kālaydı ḥāksār hem cism [u] cānum
- 17 Dirġā mülk-ile me'vādan oldum
Cihān bāğında gül-ra'nādan oldum
- 18 Bu eṭvār ile giçse rūzigārum
Yiter hem āsumāna āh [u] zārum
- 19 Görüñ bu gerdiş-i çarḥ-ı sitemger
Cefāda göñlümi koymış ser-ā-ser
- 20 İdüp rüsvā beni çāk-ı girġbān
Belā dāğın çeküp sīnemde her yan
- 21 Ne re'yüm meksedür ki tā duram men
Firār itsem degül qalbüm ki rūşen
- 22 Ne pāyum var gezem kim bu cihānı
Düzersem kudretüm yoḥ āşiyānı
- 23 Ne ḥ'abum var gice ne gündüz ārām
Giçürmesün benüm tek kimse eyyām
- 24 Cefā vü cevre düşdüm hākdāndan
Cüdā oldum ki yār u ḥānümāndan
- 25 Felek kılmış üzrine zulm mu'tād*
Giriftār eylemiş yoḥ kimse āzād

26 Bu hoşdur **Şevkî** göster nîk-nâmı

Vefâsızdur işi çarhuñ tamâmı

40³⁰

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

I

- 1 Benüm sevdâ-yı 'ışk içre dem-â-dem şöhretüm artar
- 2 Reh-i 'uşşâk ara Mecnûn'dan efzûn gayretüm artar
- 3 Çeküp bir Leylî'veş maḥbûb cevrin zilletüm artar
- 4 *Ham açıldıḡca zülfüñden belâ vü miḥnetüm artar*
- 5 *Bi-ḡamdi'llāh ki 'ömrüm uzanur cem'iyetüm artar*

II

- 1 Giçer ḡurbetde evḡātum yaman bilmen ne dirlükdür
- 2 Olupdur meskenüm hem gûre da'ım işi kürlükdür
- 3 Hücüm-ı leşker-i ḡam üstüme dolmış ne tütükdür
- 4 *Dutagör göz yolın ey eşk kim temkînüm eksükdür*
- 5 *Bu şûret-ḡānenüñ gördükce naḡşın ḡayretüm artar*

III

- 1 Cihānda kimseden kem olmayupdur 'adl [u] dādum kim
- 2 Sefîd olmaz nedendür bilmezem baḡt-ı sevādum kim
- [17b]
- 3 Dutup mir'āt-ı göñlüm āh birle gird-bādum kim
- 4 *Marîẓ-i derd-i 'ışḡam terk-i 'ālemdür murādum kim*
- 5 *Bu nā-ḡoş mülkde eglendüḡümce zaḡmetum artar*

IV

- 1 Benem hicrān ḡüni giryān dem-â-dem dīdesi nemde
- 2 Soran aḡvālümü yoḡ ḡalmışam çoḡ derd ile ḡamda
- 3 Çekildi hecr dāḡı her ḡaraf bu odlu sīnemde
- 4 *Büküldü ḡāmetüm ḡasret yükinden veh ki 'ālemde*
- 5 *Ümİdüm eksilüp her laḡza yüz min ḡasretüm artar*

V

³⁰ Detalı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 195.

- 1 Cefâ kılmış baña **Şevkî** felek efsürde-aḥvālüm
- 2 Anuñ-çün bu cihetden ḥālüme giryān olur ‘ālem
- 3 Çeküp fūrkat belāsın ḥaste cismüm çünki pā-mālüm
- 4 *Çoḥ olduḡca ḡam [u] derdüm reh-i ‘ışḡ içre ḥoş-ḥālem*
- 5 *Fuzûlî şād olup şükr itmeyem mi ni‘metüm artar*

41³¹

[mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün]

I

- 1 Muşavver levḥ-i ḥüsnünde kaşuñ ser-meşḡ-i nün itdi
- 2 Qalem kim ‘arızuñ üzre ḥālüñ çün nıl-gün itdi
- 3 Deḥānuñ āb-ı ḥayvāna beni hem reh-nümün itdi
- 4 *Lebūñ ‘aks-i gözüm yaşını mey tek lāle-gün itdi*
- 5 *Zeneḡdānuñ murādum dest-gāḥın ser-nigün itdi*

II

- 1 Cemālūñ pertev-i āyinenūñ maḥv itdi şāffında
- 2 Qadūñ yanında çeşmüm gördi servūñ inḥirāfında
- 3 Gül-i ra’nā ruḡuñla bahş ider bilmez ḥilāfında
- 4 *Saña ‘aksin muḡābil durduḡı-çün ḥüsn-i lāfında*³²
- 5 *Anı cām içre ḡayret ḡargā-i ḡirdāb-ı ḥūn itdi*

III

- 1 Selāsıl eylemez her dem gelüp ol turreñe tã‘at
- 2 Bu ḥaşletden düşüpdür pıç [ü] tāba ḡat‘ idüp tãḡat
- 3 Perişān fikret itdi silsile cünbānlıḡa ‘adet
- 4 *Özin nisbet kılurdı zülfüñe zencîr her sã‘at*
- 5 *Bu sevdālar anı ser-ḡalkā-i ehl-i cünün itdi*

IV

- 1 Serv-i ḡāmetūñ görgec dü-tāsın arturur şem‘ūñ
- 2 Yanar reşḡ odına her dem cefāsın arturur şem‘ūñ
- 3 Görüp gül-çehre ruḡsāruñ cefāsın arturur şem‘ūñ

³¹ Detalı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 407.

³² Bu kelime Fuzûlî Divânı’nda “ḥilāfiyla” biçimindedir. Ancak Şevkî Divanı’nda bu mısranın sonu “ḥilāfında” olarak yazılmıştır.

4 Anuñ tek kim perİşānlık ziyāsın arturur şem‘uñ

5 Baña cevruñ ziyād olmaķ saña meylüm füzün itdi

[18a]

V

1 Kemend-i zülfüñe ser-bend olup ‘uşşāk fehm itmez

2 Olup qurbān şadāķa tır-i ğamzeñ tışe raħm itmez

3 Kaşuñ yayın çeker āġūşa aşlā hıç sehm itmez

4 Müjeñ hañçerlerin göñlüm basar baġrına vehm itmez

5 Aña cādū gözūñ ġūyā ki ta‘līm-i füsün itdi

VI

1 Yaħup şubħ-ı ezel ‘ışķ āteşi Mecnün-ı bīmārı

2 İdüpdür ĥaste hem rencür Leylā-yı dıl-[e]fgārı

3 Kılur Ferhād her dem tāk-ı püstān kūh-ken-ı zārı

4 Beķā-yı şūret-i Şīrīn için tevflık-i mi‘mārı

5 Binā-yı ‘ışķ-ı Ferhād’ın esāsın bİ-sütün itdi

VII

1 Dİgergünem firāķuñdan beni çün ser-firāz itse

2 Müşevveş göñlümi vaşluñ demiyle sār-bāz itse

3 Taħammül eyle **Şevķİ** sen Hudā’nı çāre-sāz itse

4 Fuzūlī’den şebāt [ü] şabr [u] cevır [u] ķahr az itse

5 Kim ol bİ-çāreyi derd [ü] ġamuñ bİ-ķad zebün itdi

42³³

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

I

1 Olup mesdūd bāb-ı mey-gede zühd ü riyālardan

2 Bulup derd [ü] küdüret rūħ-ı zevķÜm bİ-şafālardan

3 Göñül ķan oldı düz olķac şarāb-ı cān-fezālardan

4 Kerem kıl sākİ kesme iltifātuñ bİ-nevālardan

5 Elünden geldüġi ĥayrı dirİġ itme gedālardan

II

³³ Detalı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 339.

- 1 Ki biz tūṭīlerüz āyīne-i gīṭī-nümāmuz yoḥ
- 2 Düſen gülſenden ayru bülbulüz ‘ayş-ı nevāmuz yoḥ
- 3 Belā maḥbūsiyuz bir çāre-sāz [u] reh-nümāmuz yoḥ
- 4 *Esīr-i ğurbetüz biz sizden özge āşināmuz yoḥ*
- 5 *Ayāğuß kesme başuß-çün bizim miḥnet-serālardan*

III

- 1 Giçürdüm rüzgārum tīre-ġurbetde meh ü sālī
- 2 Ğam [u] derd-ile zārum oldı cism-i hecr pā-mālī
- 3 Ki maḥrem senden özge bulmadum sormağa aḥvālī
- 4 *Şabā kūyında dildāruñ nedür üftādeler ḥālī*
- 5 *Bizüm yirden gelürsen bir ḥaber vir āşinālardan*

IV

- 1 Dilüm derd-i ‘ilāc ister kesilmiş şabr [u] temkīni
- 2 Mu‘ālic telḥ ğüftār-ile alduñ cān-ı Şīrīn’i
- 3 Sirişküm seyli zāi‘ kıldı bu çeşm-i cihān-bīni
- 4 *Ṭabībā ḥāk-ı kūy-ı yārdandur eşk-i teskīni*

[18b]

- 5 *Bize arturma zaḥmet göz yaşarur tūtiyālardan*

V

- 1 Dilā gördüm cihān içre fenādan ğayrı yoḥ menzil
- 2 Bu ṭab‘a nā-muvāfiqdan giçüp ‘uqbāya virdüm dil
- 3 Baña kim çarḥ-ı kec-reftārdan ḥall olmadı müşkül
- 4 *Felekdür mihr zā’il yār ğāfil ‘ömr müsta‘ci³⁴*
- 5 *Nedür tedbīr bilmen cāna yitdüm bī-vefālardan*

VI

- 1 Göñül mülkinde sendün mā-sivā bir pādīşāh itmen
- 2 Ruḥuñda görmişem gül ğayrı gülzāra nigāh itmen
- 3 Rübāb tek sızlazam kūyuñdan özge bezm-ġāh itmen
- 4 *Vücūdum ney gibi sūrāḥ sūrāḥ olsa āh itmen*
- 5 *Maḥabbetden dem urduḥ incimen olmaz cefālardan³⁵*

VII

³⁴ Mısradaki bulunan “Felekdür” kelimesi Fuzûlî Divânı’nda “Felekde” biçimindedir.

³⁵ Yazmada, bu mısranın yerine önce başka bir dize yazılmış sonra o dizenin üzeri çizilmiş ve der-kenāra bu mısra yazılmıştır.

- 1 Ham oldu kâmetüm servüm bu istignâyı az eyle
- 2 Hayâlünle hayâlüm râhını hem-sâz [u] bâz eyle
- 3 Yitişseñ **Şevkî**'yâ mehveşlere ifşâ-yı râz eyle
- 4 *Fuzûlî nâzenînler görseñ izhâr-ı niyâz eyle*
- 5 *Terahhum umsa 'ayb olmaz gedâlar pâdişâhlardan*

43³⁶

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

I

- 1 Benüm 'ışkum yakındur 'âleme bir Kibriyâ'dandur
- 2 Tarîk-i vaşlını bulsam mu'înem reh-nümâdandur
- 3 Derinde secde kıllam her nihân kıddüm dü-tâdandur
- 4 *Hoşem kim dem-be-dem giryân gözüm ol hâk-i pâdandur*
- 5 *Ziyânı olmaz ol gözyaşınıñ kim tûtiyâdandur*

II

- 1 Bu bağrum kan olupdur ayru qalmış reng-i alından
- 2 Velî düşvâr imiş ey meh cüdâ düşmek vişâlinden
- 3 Urarsun şadruma oğlar kemân-ebrû hilâlinden
- 4 *Dem-â-dem merdüm-i çeşmüm iher kan zülf [ü] hâlinden*
- 5 *Belî ekşer ma'âşî ehl-i deryânuñ karadandur*

III

- 1 Züleyhâ gerdenine saldı Yûsuf zülf-i müşkîni
- 2 Düşüp eşk iher garga Vâmık itmiş niçe temkîni
- 3 Belâ-yı habsde Leylâ koyup Mecnûn-ı miskîni
- 4 *Dime Ferhâd kanın dökmiş ancak ışk-ı Şîrîn'i*
- 5 *Benüm gör kanlu yaşum kim bu hem ol mâ-cerâdandur*

[19a]

IV

- 1 Saña hem-tâ degül eflâkda mâh-ı melek-sîmâ
- 2 Bağup ruhsârûña her dem sararmış âfitâb ammâ
- 3 Çeküpdür hâme-i kudret 'acâyib kaşuña tuğrâ

³⁶ Detalı bilgi için bk.:Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 12.

4 *Mu'anber sünbülinden almadun bû olmadun rüsvā*

5 *Bu rüsvālîk baña senden degül bād-ı şabādandur*

V

1 Götürmez derdümüñ bir zerresin cem' olsa min 'ālem

2 Öter eflākdan her dem çekende şıdķ-ile nālem

3 Şirişküm ğarga virmiş 'ālem-i 'ummāna timşālem

4 *Habāb-ı eşk içinde mûy-ı jûlidemle hoş-ḥālem*

5 *Başumda bu hümāyûn sāye ol 'ālî-binādandur*

VI

1 Bulunmaz dehr ara sen tek güzel bir şûḥ-ı müsteşnā

2 Fikān itmez menüm göñlüm müdām zulm eyleseñ aşlā

3 Üzilmez dāmenüñden destimüz ey şûḥ-ı bî-pervā

4 *Vefā resmin unutmış diyüp incimezem zîrā*

5 *Bu kim menden cefā kem eylemezsen hem vefādandur*

VII

1 Çeküp zahmet ḥazāndan berg şolmaḳdur ta'arruḏdan

2 Aña nisbet vücûdun dūr kıılmaḳdur ta'arruḏdan

3 Dil-i mir'āt-ı gerd[i] pāk bulmaḳdur ta'arruḏdan

4 *Kemāl-i ḥüsn-i meşreb 'ārı olmaḳdur ta'arruḏdan*

5 *Riyā ehline hem çok i'tirāz itmek riyādandur*

VIII

1 Dilā ḥamd [u] şenā ile seni ḥalk eylemiş bir şeh

2 Sipās [u] şükr kıl dilden aña dut kim tevekkül reh

3 İdüp **Şevķi** taḥammul çeşm giryān itme ol āgeh

4 *Fuzûlî tökme çoḫ yaş ihtiyāṭ it gitmesüñ nā-geh*

5 *Gözünüñden sürme kim gerd-i reh-i ehl-i şafādandur*

44

[mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün]

I

1 Diyār-ı hecr-i ğurbetde günüm āvāre giçsün mi

2 Ḥam olmuş ğam yükiyle kâmetüm hem-vāre giçsün mi

3 Degüp mihnet ḥadengi şadruma şad bāra giçsün mi

- 4 Hemîşe rûzgârum zaḥmet-ile kıara gıçsün mî
- 5 Baña bu derd-ile yâ Rab n'ola bir çâre gıçsün mî

II

- 1 alup dildârdan ayru cānum hierāna yansun mî*
 - 2 Çeküp 'ıřķında fûrķat ğamların sūzāna yansun mî
 - 3 Sipendāsā dūřup āteřlere merdāna yansun mî
 - 4 Mūdām pervāne tek řem'-i ruḥ-ı cānāna yansun mî
- [19b]

- 5 Yanup ḥākister içre hem dōnup odlara gıçsün mî
- ## III

- 1 Tenüm cellād çeřmüñ kıatl idüp meydāna kıalsun mî
 - 2 Bu cismüm üzre tığüñ sancılup her yanda kıalsun mî
 - 3 Kıařuñ müjġānı peyveste atılmış cānda kıalsun mî
 - 4 Yıkılmış sīneme nāveklerüñ pinhānda kıalsun mî
 - 5 Delüp řuḥ ġamzeñ elması ötüp āřķāra gıçsün mî
- ## IV

- 1 Felek bir cām elüñden içmişem āġuya dōnsün mî
- 2 Siriřķüm kıanı çeşmümde bulanmış suya dōnsün mî
- 3 Vücūdum za'fdan incildi nāzik mūya dōnsün mî
- 4 Benüm ġōñlümdeki ḥasret kıamu ġayġuya dōnsün mî
- 5 Dōnup iķbālümüz āyā daḥı idbāra gıçsün mî

V

- 1 Elā ey **řevķı**-yi bī-çāre sa'yüñ bāde gitsün mî
- 2 Cefā çekmiş cānun devrān elinden dād[a] gitsün mî
- 3 Açılsuñ sırr-ı 'ıřķuñ her zamān ol yāda gitsün mî
- 4 Saña źulm eyledi gerdün 'abeř dūnyāda gitsün mî
- 5 Bu źulm-i bī-nihāyet yoḥsa bir āġyāra gıçsün mî

45

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

I

- 1 Bahār eyyām-ı ġül geldi perīm seyrāna çıḥsun mî
- 2 Uf(u)ķdan ġün kimi yüz ġōsterüp ġülřene çıḥsun mî

- 3 Dutup destünde sāğar mey içüp mestāne çıhsun mı
- 4 Menüm bu çeşm-i cellādum bahup her yana çıhsun mı
- 5 Olur kıttāl-i cānum mehveşüm cevāna çıhsun mı

II

- 1 Meger deşt-i cinān olmuş gene teklîfde ‘ālem
- 2 Açılmış papuçıl(?) şebbū semen nesrîn olup hurrem
- 3 Gül etrâfında durmuş lāle vü nergis ü sünbül hem
- 4 Açup gonça yağasın berg-i aḥḍ ardan çıhup her dem
- 5 Görüp bülbül cemālün şubḥdan efkâna çıhsun mı

III

- 1 Felek bu devrde bir ‘ayş u ‘işret aşikār eyler
- 2 Çıhupdur āfitāb ammā cihānı murğzār eyler
- 3 Gice mehtāb nūr-ilen kevākib iştiḥār eyler
- 4 Nesīm-i şubḥ-ı şādık yüz dūr-i şebnem nişār eyler
- 5 ‘Araḳ-çîn çîn düzip berg-i güli ḥandāna çıhsun mı

IV

- 1 Zamāne san virüp olmuş hevāda mu‘tedil peydā
 - 2 Yitürmiş zînetin gülzāra kim ol çarḥ-ı bî-hem-tā
- [20a]
- 3 Dıraḥt-ı istiḳāmet üzre gördi rûzigār ammā
 - 4 Müretteb eyledi bir bezm-i gülşen kim bihiştāsā
 - 5 Olup ḥūrî-şifat sāḳî şunup peymāne çıhsun mı

V

- 1 Anuñ-çün nāme-i a‘mālūme neşv [ü] nemā yitmiş
- 2 Şük(ü)r bu gönölūme şıdk-ı tarîḳatdan hidā yitmiş
- 3 Tabîb kılmış devā derdūme hem zıkr-i şifā yitmiş
- 4 Bi-ḥamdî’llah baña ḥātif tarafından bir nidā yitmiş
- 5 Gerek zahmet çeküp bu **Şevkî** bir āsāna çıhsun mı

46³⁷

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bk.:Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 168.

I

- 1 Dilā dünyāda kāmınca ne ‘ayş [u] ‘ışret itdüñ dut
- 2 Süleymān-ı zamāndan bi’l-mişil saṭvetde ötdüñ dut
- 3 İdüp teşhîr cümle ‘ālemi maḫşûda yitdüñ dut
- 4 *Ṭıl(ı)sm-ı genc için ben ism-i a‘zam yād dutduñ dut*
- 5 *Ṭıl(ı)sm-ı sındırup genci töküp ismi unutduñ dut*

II

- 1 Göñül bezm-i ıarab şūrîde ğavgāsun çıḫar başdan
- 2 Müselsel kākül-i zülfüñ muṭarrāsun çıḫar başdan
- 3 Semen-ber sākîler zevk-ile sevdāsun çıḫar başdan
- 4 *Töküp mey cāmını dutmaḫ temennāsun çıḫar başdan*
- 5 *Yüküş kanlar töküp ‘ālemde çoḫ ḥün-āba yutduñ dut*

III

1. Yıḫar şabruñ evin bir gün hilāl-ebrūlaruñ tākı
2. Perîşānlık tapar gül bergi tek ol ḥüsnüñ evrākı
3. Çekersün zaḫmet-i bî-cā virürsün bādeler sākî
4. *Şarāb-ı nāb zevkından ne ḥāşıl kim degül bākî*
5. *Riyāz-ı ‘ömre bin kez su virüp āḫir ḫurutduñ dut*

IV

- 1 Ḥaber şor Zāl dünyādan n’olur Keyḫüsrev’i Rüstem
- 2 Ferîdün gitdi ḫaşmetlen hân-ı Güştāsb-ı a‘zam*
- 3 Kudüretten olup āyîne-i İskenderî derhem
- 4 *Çü ney Cemşîd bulmışdur beḳā keyfiyyetin ney*
- 5 *Cem-i Cemşîd ilen bezmünde mey cāmın yürütdüñ dut*

V

- 1 Ḳalup şeş-dārda **Şevḳî** teng-dil olmuş melālünden
- 2 Felek bāzîsinün yoḫ bir güşādı i‘tidālünden
- 3 Olur āġāḫ şaḫib Ka‘beteyn ol naḫş-ı ḫālünden
- 4 *Fuzûlî ḫıl ḫıyās-ı ḫālüñ ehl-i dehr ḫālünden*
- 5 *Ḳumār u mekr ü tezvîri ḫıyel ehlüñden utduñ dut*

[21b]

[mefâ‘lün mefâ‘lün mefâ‘lün mefâ‘lün]

I

- 1 Felek her demde ğayrı hükümet[i] âşikâr eyler
- 2 Bu da şahdur zamân-ı munķalib tâ Kirdigâr eyler
- 3 [Ki] geh[î] rûz eyler ğâh leylü geh nehâr eyler
- 4 Velî birkaç dil-i mecrûhı renc-ile ki h‘âr eyler
- 5 Taħammül kılsalar ğavrun yine Perverdigâr eyler

II

- 1 Eger bir kes tarîķ-i müstaķîm üzre îrâd itse
- 2 Müdâm şâm [u] seher yegdür ħabîbün dilde yâd itse
- 3 Ğubâr u jengden âyîne-i ħalbün sevâd(?) itse
- 4 Ķazâ her ferde kim cem‘iyyet-i ħâtır murâd itse
- 5 Anuñ mi‘mâr-ı bahtın dâ‘imâ ħüsn-i ħisâr eyler

III

- 1 Cihân mülkin fenâ bilseñ eger bir kimsedür ‘âķıl
- 2 Göñül ‘uķbâya bağlar şıdķ-ile ‘ârif olan kâmil
- 3 Umûrun külliyyen ma‘bûdına teslîm ider ħâşıl
- 4 Ķılur nâ-kâm olan her kimseni maķşûda bir vâşıl
- 5 Velâkin bir niçe müddet ğaraż dermânde zâr eyler

IV

- 1 Varup ihlâş-ile kim çekse ger Ğaffâr’dan minnet
- 2 Olur emrâzdan ħâlî yitişmez zâtuna ‘illet
- 3 Ne çekmez çarķdan zaħmet ne görmez derd u ğam miħnet
- 4 Dutarsa pāk ħalbün kim yiter ol Ħaķ-ile raħmet
- 5 Münevver gösterür dil gözgüsin refî‘ ğubar eyler

V

- 1 Dilâ gel mest ķılma özüñi ğaflet şarâbından
- 2 Götürme destüñe nuķl u meze [u] sîķ kebâbından
- 3 Beķâ bezmine gir çıķ bezm-i dehrüñ bu ħarâbından
- 4 Olur âĝâh ‘ârif kimse çarķuñ inķilâbından
- 5 Müdâm **Şevķî** rızâ ħüsn-i tevekkül ihtiyâr eyler

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

I

- 1 Fezā-yı ‘ışkda dīvāne-i Mecnūn mişālem men
- 2 Yitüp bir Leylī’ veş pā-būsına kim pāyimālem men
- 3 Yanar şem‘-i rūyuñ devrinde cismüm infi‘ālem men
- 4 Anuñ-çün bezm ara endüh-ile şūrīde-ḥālem men
- 5 Qadeḥ vir sākī-yi devrān ḥumār içre melālem men

II

- 1 Zihī Ferhād-ı nā-dān ‘ışkdan cām içmemiş ašlā
 - 2 Çeküp naqşın vurup ma‘şūkına kılmış raķīb peydā
 - 3 Qarīb-i naqş-ile Şirīn hem qah(ı)r eylemiş sevdā*
 - 4 Baña olmaz cünūnlık bābda şad kūh-ken hem-tā
- [21a]

- 5 Fezā-yı ‘ışkda dīvāne-i [Mecnūn] mişālem men

III

- 1 Bugün dildārdan ayru yaḥar cānum şeb-i hicrān
- 2 Firāķı nār-ı düzaḥdur vücūdumda kılan yeksān
- 3 Temennā-yı vişāle yitmege devr eylerem her yan
- 4 Duşüp şahrālara çün Qays tek ben dīdesi giryān
- 5 Yitüp bir Leylī’ veş pā-būsına kim pāyimālem men

IV

- 1 Sirişkümler mükedder ḥatırumdan def olunmaz ğam
- 2 Yaķınümdür ki nem āyīneden jengārı kılmaz kem
- 3 Dilüm sevdā-yı ‘ışkında şebāt-ile durup muḥkem
- 4 Ğaraż dūr olmadum pervāne tek yandukca kim her dem
- 5 Yanar şem‘-i ruyı devrinde cismüm infi‘ālem men

V

- 1 Çal imdi muṭribā samṭurunı şavt-ı nevā itsün
- 2 Büzürgi küçüge te‘şir idüp fezā itsün*
- 3 Virüp ārāyış şoḥbet evin behcet-serā itsün
- 4 Bezet bir meclis-i rengīn gönül zevķ [u] şafā itsün
- 5 Anuñ-çün bezm ara endüh-ile şūrīde-ḥālem men

VI

- 1 Muğanniler hoş-āvāz-ile söler elde dutmuş çeng
- 2 Kuş-ı bāng-ile yitüp āhumuñ dil-sūzına āheng
- 3 Lebūñ tarhun görüp mey-ḥānede bādeyle itdüm ceng
- 4 Nigāruñ la'l-i nābın **Şevki**'ye şun mey kimi gül-reng
- 5 Kadeḥ vir sākī-yi devrān ḥumār içre melālem men

49

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

I

- 1 Benüm gülzār içinde gerdden yek bir nihālüm var
- 2 Sanasan bāğ-ı cennetde kad-i tūbā mişālüm var
- 3 'Aceb ḥūrī-liḳādur leblerinde kand [u] bālüm var
- 4 Dehānı şehd [ü] şekkerdür ki dürcinde zülālüm var
- 5 Tefāḥḥur kıl gönül bir tūṭī-yi şırın-maḳālüm var

II

- 1 Alupdur 'arızuñ devresin bu turre-i gīsū*
- 2 Salupdur fitneler hem 'āleme ol gözleri cādū
- 3 Lebi yāḳūtdur gūyā ser-ā-ser dişleri incü
- 4 Cem olsa 'ālemüñ maḥbūbesi olmaz beyle rū*
- 5 Ziyālanmış ruḥ-ı gül-gün müzeyyen reng-i alum var

III

- 1 Mu'anber zülfleri Çin mülkine gösterdi yüz miḥnet*
 - 2 Koyup Kāvūs-ı Hind ehli ideller ḥāline ülfet
- [21b]
- 3 Haṭā itmez haṭun çekse ol āhū gözlüden minnet
 - 4 Hadeng-i ḡamzesi vehmünden hem 'ālem çeker zaḥmet*
 - 5 Cihānı kec kılupdur kaşları çün kadd-i dālüm var

IV

- 1 Gönül dünyānı ḡaddāruñ budur resmi diyem men hem
- 2 Ezel şād eyler ol bir kimse[ye] soñra virür yüz ḡam
- 3 Bu çarḥ-ı kec-revüñ hergiz bināsın görmedüm muḥkem
- 4 Bir iş yitse kemāle tā felek tekrār ider her dem
- 5 Diyir dānā yisün(?) bil kim benüm āḥir zevālüm var

V

- 1 Dil-i ihlāş **Şevkî** kâdir [u] yektāya virdüm men
- 2 Der-i maşşüddan ol Hālîk'üm bir kez açā revzen*
- 3 Murādum bağçesinden gül direm qalbüm ola rüşen
- 4 Göñül Ya'qüb'veş şabr it yitersün Yūsuf'a kim sen
- 5 Çeker çāh-ı mezelletden menüm bir Zü'l-celāl'üm var

50

[mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün]

I

- 1 Bu göñlüm rāz-ı 'ışqun sende aqlām eylerem kâgaz
- 2 Seni dil mülkine hem-ser-i mādām eylerem kâgaz
- 3 Çeküp ruhsāruña hat müşk-ile fām eylerem kâgaz
- 4 Yazup inşā-yı ahvālüm seher şām eylerem kâgaz
- 5 Yitür dildāra sen elbette peyqām eylerem kâgaz

II

- 1 Yitişdüñ dest-būs it hem nigārun hānümān içre
- 2 Açup ham qaddüñi rāst eyle oğ kimi kemān içre
- 3 Faşāhat birle söleştirür 'uşşāqı zebān içre
- 4 Dilüm ihfā-yı esrāruna maḥremsün cihān içre
- 5 Seni göñlüm pesend itmiş dil-ārām eylerem kâgaz

III

- 1 Bir āgāh it hecründe temkīn-i veqārum yoḥ*
- 2 Bu ğurbetde cüdā düşdüm vişālünden firārum yoḥ
- 3 Ḥayātum çünki dünyā hānesinde bir medārum yoḥ
- 4 Zamāne içre senden ğayrıya hiç i'tibārum yoḥ
- 5 Anuñ-çün mihribānlıq naqşuña nām eylerem kâgaz

IV

- 1 Yitüp ol hüsrev-i hūbāna 'arzum cümle ızhār it
- 2 Beyān-ı müdde'āmı her zamān kūyunda tekrār it
- 3 Üzilmez dāmenünden destümüz şıdḡ-ile ikrār it
- 4 Dönüp menzilgehüñ yād eyle cānānum ḥaberdār it
- 5 Dimiş dilber mühimmātun ki i'lām eylerem kâgaz

[22a]

V

- 1 İdüp evşâf-ı medhûn dilde **Şevkî** olmuşam āgāh
- 2 Ne hikmetdür Semerkand [u] Buḥara'ya olupsen şāh
- 3 Çeküp kilik-i kazā evrākuña sırr-ı kelāmu'llāh
- 4 Bu vech-ilen sen olduñ göñlüme her kārde hem-rāh
- 5 'Amel destūruña ā'im ser-encām eylerem kağaz

51

[mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün mefā'ilün]

I

- 1 Şabā her dem yitür rāz-ı dilüm cānānuma bir bir
- 2 N'ichün kim vāqıf-ı esrārsun pinhānuma bir bir
- 3 Yitende 'arz kıl ahvālūme sultānuma bir bir
- 4 Belā nāvekleri sancılmış ammā cānuma bir bir
- 5 Haber vir gamlarum tā cümlesin yārānuma bir bir

II

- 1 Menem gurbet diyārında çeken yüz miḥnet-i hicrān
- 2 Çekilmiş dāğ-ı fūrkat gögsüme yandum 'araz biryān
- 3 Besā çeşmüm yaşın gel bağla cānā itmesün tuğyān
- 4 Açıla mevci seylāba virür bu 'ālem-i yeksān
- 5 Dolupdur eşk-i pür-hūn dīde-i giryānuma bir bir

III

- 1 Şikeste-ḥāṭırum kim miḥnetüm gün günden efzūndur
- 2 Anuñ-çün bu ciger pergālesi kāf u elif nūndur
- 3 Olupdur hem-rehüm vahşı mekānum deşt [ü] hāmūndur
- 4 Uşşāklar düşmiş ardımcan diyeller koyma mecnūndur*
- 5 Atallar tahta vü daşın ten-i uryānuma bir bir

IV

- 1 Felek kılmış beni āvāre gūyā imtiḥān eyler
- 2 Dem-ā-dem kūh [u] şahrā gezdirüp ḥālüm yaman eyler
- 3 Yıkılmış başum üzre tã'ir-i quds āşiyān eyler
- 4 O fikret gūne gūne yıhdı dil mülkin virān eyler*

- 5 K onupdur cuğdiler kul be-i a z n ma bir bir
V
1 Dil  bir kimsene d 'im cih nda  ad-k m olmaz
2 S leym n mülkini h  kim dutup   'im-ma  m olmaz
3 G   l bu ' lem-i s fl de bil hergiz dev m olmaz
4 Temenn  eyle 'u b  zev -i d ny  m sted m olmaz
5 Mu a  rsan du'  k l ** ev **'y  S bh n'uma bir bir

52

[mef ' l n mef ' l n mef ' l n mef ' l n]

I

- 1 Gel ey mihr-i cih n- r  sen   tek meh-ceb n olmaz
2 Cem l  nden ki pertev almayan r y-  zem n olmaz
3 Ru   devrinde f l l h ller   tek 'anber n olmaz
4 Bu hüsn-ile sağa hem-t   eh  Hüsrev   r n olmaz
[22b]
5 Mu a    dur ba a ' lemd  sen tek n zen n olmaz

II

- 1 Sa   devrinde s nb ld r ya agu  bir g list ndur
2 Yaraşur r yu a  a    'ac ' b berg-i rey  ndur
3  a   bir  ible-i ' lem yüzü h r  d-i ra   ndur
4 Deh nu  h   a-i merc n leb   la' -i bed    ndur
5 Felek dürcinde g      kimi dürr-i  em n olmaz

III

- 1 Dutup g l ' r z   hecrinde dil  y nesi jengi
2 F   ndan inim itmiş bülbül-i   r de dil-tengi
3  eker   m [u]   her  ad n le-i dil-s z  hengi
4 Der  nde ser-f r z it ben kimi 'u    yek-rengi
5 A a hem-t  cih nda bir gülüm-  kemter n olmaz

IV

- 1  alup hicr n evinde g  ( )l m derdm nd olmi *
2 Yanar va lu  diler '    odına g y  pes nd olmi 
3 Salup sen boynuma ey       n  urre  kem nd olmi 

4 Düşüp gîsûlaruñ dāmuna dil murğına bend olmış

5 Müselsel zülfüñe beñzer dağı ħablü’l-metîn olmaz

V

1 İdersen Şevķi-yi bî-çāre çoğ zul(ü)m uşanmazsun

2 Dem-ā-dem şerĥ-i ġam kıllam aña bir laĥza kıanmazsun

3 Salup nezzāre-i āşüfte baña ħālümķa yanmazsun

4 Perîşān-ĥāl ser-girānluķum görsem inanmazsun

5 Su’āl it kākülünden kim anuñ tek şāne-bîn olmaz

53

[mefā’lün mefā’lün mefā’lün mefā’lün]

I

1 Ne hoşdur gülşen içre yārlan gezmek şabālarda

2 Dönüp andan yitişmek vaşluna behçet-serālarda

3 Leb-ā-leb sîne hem ber-sîne kıol gerden mînālarda³⁸

4 Çeküp āġūşa bir dem zevķler itmek şafālarda

5 ‘Acebdür ĥ’āba varmaķ ol zamān zerrîn kıabālarda

II

1 Dutup avmaķ gerek h’āb-ı nezāketde ayağından

2 Yuĥudan göz açan dem yegdü baĥmaķ şol sağından*

3 Görende çîn çîn olmış zülfleri düşmiş bu ĥāttından

4 Öpüp sîb-i zenaĥ leb būseler almaķ yañağından

5 Rüsüm-ı resm-i ‘ādetdür kıadümi āşinālarda

III

1 Sever ‘uşşāk olan ma’sūķasın meh-rü nigār eyler

2 Maĥabbet dem-be-dem olmaķ arada āşikār ister

[23a]

3 Diler eşmār-ı cennet şadrınuñ bāğın arar ister

4 Göñül göğsünde görmüş ĥaste-ĥāl olmış enār ister

5 Tapallar ĥasteler derde devā dārü’s-şifālarda

³⁸ Eserde bu mısranın yerine ikinci mısranın aynısı yazılmıştır. Mısranın altına ve üstüne hafif çizgiler çizilmiş, üç nokta ile işaret gösterilerek sayfanın sağ der-kenârına bu mısra eklenmiştir.

IV

- 1 Ziyāsından görünmez vechinüñ mihr-i cihān-ārā
- 2 Olur pinhān meh-i tābān cebinin görse kim hālā
- 3 Çeküp kilik-i kazā kavş-i kuzah ebrūlarun tuğrā
- 4 Ger olsam kaşınun yayına kurbān kim diyir bī-cā
- 5 Degül bī-hūde cān virmek gönül bu müdde‘ālar[d]a

V

- 1 Koyupdur **Şevki**’ni bu haste çeşmün dil arasında
- 2 Müjeñ bağrun deler gamzeñ dutar çengāl arasında
- 3 Gözüm rüyunda gördün bir siyeh-reng dil arasında
- 4 Benefşe haddni kes koyma zül(ü)f hāl arasında
- 5 Kesilür başı tamāmun eger gezse aralarda

54³⁹

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- 1 Bekledüm mescid-i minberde bir a‘lā-cāhı
- 2 Oldı gönülüm o zamān zühd [ü] riyā hem-rāhı
- 3 Dil taşavvufda iken müjde yitüp nā-gāhı
- 4 *Seherem hātif-i mey-hāne be-devlet-h‘āhı*
- 5 *Goft bāzāy ki dirīne-i İn dergāhı*

II

- 1 Sen dahı ehl-i vera‘ meclisinün zevkin unut
- 2 Sālik-i rāh oluban pīr-i muğān deyrini dut
- 3 Bu tarīkatda ki huşyār olagör itme sükūt
- 4 *Hem-çü cem cür‘a-i mā keş ki zi-seyr-i meleķūt*
- 5 *Cām-ı cihān-bīn dehedet āgāhı*

III

- 1 Ey gözüm itme kabül her niçe nāşih vire pend
- 2 İde gör la‘l ü güher tek bu sözi gūşīña bend

³⁹ Detaylı bilgi için bk.: Sudû-i Bosnevî(2020), Şerh-i Divân-ı Hâfız(Haz. İbrahim Kaya), İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

- 3 Dut ki hem-dem özüne rindleri eyle pesend
- 4 *Bir dūr-i mey-gede rindān [u] alender bāşend*
- 5 *Ki sitānend [u] dehend efser-i şāhen-şāhı*

IV

- 1 Saña bu ar cefā itse gönöl olma acıl
- 2 ekme bu şugle te‘essüf menem elbette kefil
- 3 Gezme devrinde besī amlu bu faqr ire zellī
- 4 *Ekret salanat faqr bebehşend ey dil*
- 5 *Kemterin mülk-i tū ez-māh boved tā māhı*

[23b]

V

- 1 **Şevkl**’yā tāt-i nāısla umarsan her bār
- 2 Ğarezüñ bu yitesen maqlabuña ār-nā-ār
- 3 İki dünyāda udā’dan diledüñ leyl [ü] nehār
- 4 *āfiz [u] ām ama‘ şerm ezin kışşā bedār*
- 5 *Emalet ıst ki müzdeş dü ciān mey-‘āhı*

55

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- 1 Geldi gülzāra bugün dilber-i pākİze-şiyem
- 2 Bāğ şāhidlerinüñ menziline basdı adem
- 3 Dehenün görgec ağız açdı didi ona ne‘am
- 4 ‘Andelīb eyledi minārını vaşfunda alam
- 5 Med-i ruhsārun idüp gül varaın itdi raam

II

- 1 Şub nezzāre salup gülşene üb itdi nigāh
- 2 Badı gül-rūyına ayretde alup ekdi hem āh
- 3 Geldi ākerler olup pā-būsına sebze giyāh
- 4 Nergisi mest [ü] arāb eyledi bu eşm-i siyāh
- 5 Zülf-i sünbülleri āşüfte kıilup oymadı cem

III

- 1 Şayal itmiş gene meşşāte-i tadīr özine

2 Kaşuna vesme çeküp kühl-i cevāhir gözine

3 Tūfī hayrān kalu söleşse bu şîrîn sözine

4 Lāle hasret çeker aḥmer görüben ‘arızına

5 Baş egüp ḥaṭṭına benefşe ḳadin eyledi ḥam

IV

1 Sāḳī şuñ bādeni fevt eyleme fırsat bilürem

2 Bugünün ‘ayşını elbette ḡanīmet bilürem

3 Yime ferdā ḡamını çekmege zaḥmet bilürem

4 Devr-i sâbıkda giçen demleri miḥnet bilürem

5 Dem budur zevḳ idelüm urma giçen demden dem

V

1 **Şevḳī** medḥūñde senüñ söyledi ezber kimi söz

2 Yite şarrāfna el-ḳışşa bu gevher kimi söz

3 Leblerüñden tökülür ḳand-ı mükerrer kimi söz

4 Var zebānuñda ‘aceb bāde-i kevşer kimi söz

5 Ka‘be ḳuyuñ didiler kim dehenüñdür zemzem

56

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

1 Şanemā ḡonça-ı güldür dehenüñ gel güli aç

2 Āhū gözlüm bu Ḥıṭā mülkin alup ḳabūli aç

3 Çın ü Maçın didi zülfüñ girihi müşkūli aç

4 Ḥaṭṭ-ı rüyuñ dutup Hind ehlüñi ḳır kākūli aç*

[24a]

5 Söle ‘uşşāḳ-ı nevā-senc-ile şîrîn dili aç

II

1 Nev-bahār oldı bezendi gene şaḥrālar ‘aceb

2 Gül perīm pāḡda seyr eyle temāşalar ‘aceb

3 Görünür serv-i semen ḳāmet-i ra‘nālar ‘aceb

4 Aldı çeḥrūñ çevirüp zülf-i kec-nemālar ‘aceb*

5 Şāne çek tellerüne rüy-ı siyeh-sünbūli aç

III

- 1 Dur naẓar eyle bu gülzārda bir dem emene
- 2 Gör ne rengīn bezenüp lāle girüp pīrehene
- 3 Deger ol bād-ı şabā gona-ı şīrīn-dehene
- 4 Ki virür böyle zinet gül-i hüsrev-bedene*
- 5 Anı hār eyle yüzün göster o bāb-ı mülī aç

IV

- 1 Bāğ şahidlerine hilm-ile hışmuñ göster
- 2 Serv-i addün gene bu sünbüle zülfün göster
- 3 Nergisü mest [ü] hārāb eyle ki çeşmün göster
- 4 Bu gönül murgına bir gül kimi hüsnuñ göster
- 5 Seni medh eylemege lehcesi hoş aç*

V

- 1 Eyle nezzāre gözüm māh-ı münevver yüzüne
- 2 Şebnem encüm kimi ammā düzilüp ter yüzüne
- 3 Bağdı hūrşīde ziyā saldı müdevver yüzüne
- 4 Pāy-ı mürīe-i hağ geldi ki dilber yüzüne
- 5 Al o mīkrāzı gönül kes başını haylī aç

VI

- 1 Ey kemān-ebrū kılup sīnemi ol ğamzeñ hedef*
- 2 Düzilüp şadruma leşker kimi müjgānları şaf
- 3 Basdı bağına ki peykāñ-ı dili dutdı şeref
- 4 Baña göster yüzünü ey dişi dürr ağzı şadef
- 5 **Şevki** dir ‘āşīkuñam gönlümi el-hāşılı aç

57

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- 1 Şanemā mihr-i ruḥuñ şa‘şa‘a saldı asıra
- 2 Hüsnuñ āvāzı Haleb’den dağı gitdi Mısır’a
- 3 Zülf-i zencīrüne girdüm hālüm oḥşar yesire
- 4 Bugün ey şūḥ-ı cefā-pīşe gelüpsen esīre
- 5 Gönلüm almak diledün bad’el hārāb’ül Başra

II

- 1 ‘Ārızuñ aḥmer-i gül zülfüñ olup ‘anber-fām
- 2 Cān virür gön(ü)li ‘uşşāk idecek olsa maḳām
[24b]
- 3 Müjde vir şubḥ-ı nesīm ehl-i nazargāha peyām
- 4 Ufḳa göz tiküp ‘alem intizār içre müdām
- 5 Şanemā mihr-i ruḥuñ şa‘şa‘a saldı ḳaşıra⁴⁰

III

- 1 Vec(i)h-i rūyuñ ‘azizüm [ki] cihānı surakı
- 2 Yed-i ḳudretle yazılmış velī ḥüsnüñ varaḳı
- 3 Vaşluña muntazır ‘uşşāk çeküpdür firākı
- 4 Dutduñ ey Yūsuf-ı şānī ki Hicāz ‘Arāk’ı
- 5 Hüsnuñ āvāzı Haleb’den daḥı gitdi Mısır’a

IV

- 1 Ser-i ḳūyuñda hezārum yitişüp and oldum
- 2 Yüz sürüp pā-būsuña ‘aşıḳ-ı pā-bend oldum
- 3 Zenaḥuñ devrin alup turr[e]ñe peyvend oldum
- 4 Düşüben çāh-ı tılısm-ı genciñe bend oldum*
- 5 Zülf-i zencīrüne girdüm ḥālüm oḥşar yesire

V

- 1 Çekmedüñ ḡaflet elin neşv ü nemādan hergiz
- 2 Yoḥdu āyīne-i ḳa[l]büñde şafādan hergiz
- 3 Almaduñ pend ile ta‘līm ‘ulemādan hergiz
- 4 Oḥumaduñ bir ḥarf Mihr u Vefā’dan hergiz*
- 5 Bugün ey şūḥ-ı cefā-pīşe gelüpsen esīre*

VI

- 1 Yoḥdur ḥūblarda vefā min imtiḥān eylemişem*
- 2 Ğonça tek ‘abes yere bağrumı ḳan eylemişem*
- 3 Didüñ evvel baña tā ki ḳaşd-ı cān eylemişem*
- 4 Şoñra ‘özü-ile didüñ **Şevḳī** yaman eylemişem
- 5 Göñlüm almaḳ diledüñ bad’el ḥarāb’ül Başra*

⁴⁰ Bu mısradaki “saldı” kelimesi yerine Divan’da “kaldı” yazılmıştır. I. bentte yer alan aynı mısradaki kelime “saldı” biçimindedir. Anlam bakımından “saldı” uygun olduğundan yanlış yazılmış olması muhtemel olup “saldı” olarak okunmuştur.

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- 1 Bahtı ma‘mūr olanuñ her tarafı şinnik olur
- 2 Cem‘ olur başuna aḥbābı ‘aceb tennik olur
- 3 Haşmınuñ rişte-i ‘ömründe çoḥ özginnik olur
- 4 Şād olur gönli müdām anda ğam-gİnnik olur*
- 5 Hoş olur sāl [ü] mehi sâ‘ati min günnik olur

II

- 1 ‘Aql ğavvāş gerekdür arıya baḥr-ile berr
- 2 Yitişe sa‘y-ile kim destüne tā dürr ü güher
- 3 La‘l tek ğuşına bend eylese bu pendüm eger
- 4 Merdüm-i dehr gerek niçe nihān çeke sefer
- 5 Çekmeyende seferi ḥām qalır hem çekinnik olur*

[25a]

III

- 1 ‘Ārif oldur ḥabİşe kılmaya görse i‘tibār
- 2 Hİred ehline kıla mihr ü maḥabbet ne ki var
- 3 Vire bir yāre gerek cān-ile dilden ihtiyār*
- 4 Bu mu‘ayyendü ki yoḥ hercā’ide qavl [u] qarār
- 5 Bil anuñ rişte-i ‘ahdı hem çürük kesinnik olur*

IV

- 1 Her kimüñ zātı mülevveş ola bu degül ‘aceb
- 2 Meyl-i mey-ḥāne idüp nüş kıılır āb-ı ‘ineb
- 3 Gezer ‘ālemde ḥumār içüreçek renc [ü] ta‘ab
- 4 Sāde-rūlarla beçe-bāzlık ider lehv [ü] lu‘b
- 5 Olsa her yirde işi dā’im anuñ gürlüknük olur*

V

- 1 Şabr kııl **Şevki** bu ‘ālemde olursun ki ğanī
- 2 Her yiten mün‘im [ü] nā-keslere açma deheni
- 3 Degül himmetde ‘ulüvv eylese ṭuruḳ-ı denī
- 4 Daş eger degse ki sındırsa kıızıl dengeneni
- 5 Ne daşuñ kıymeti artar ne kıızıl eksiknik olur*

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

- 1 Hümķı bİ-ḥadd olanuñ kūyında qalmalı degül
- 2 İltifātı kim ider hem qarın olmalı degül
- 3 Ni'meti [u] minneti gerdene salmalı degül
- 4 Bu cihetden bilürem qabılḥden ol ḥālī degül
- 5 *Ekrimü 'd-dayf* ḥadışın yād eylemek ḥālī degül⁴¹

II

- 1 Düşse bir kes evine bir gice miḥmān eylese
- 2 'Aceb itmeñ ki aña nāle [vü] efḳān eylese
- 3 Yine dil şād olur ger şahşı peşīmān eylese*
- 4 Munı bilmez çoḥ ider serzeniş iḥsān eylese
- 5 Yaḥşılıḳı kişinüñ başına çalmalı degül

III

- 1 Merd i'lānı diyem 'ālem ara olur şeref
- 2 Sözleri dürr ü güherdür deheni sanki şadef
- 3 Ḥāk ile birdür anuñ yanında çün la'l [ü] ḥazef
- 4 Zer ü dīnārını elbette kıılır ḥaylī telef
- 5 Seḥāsındandur anuñ ḡaflet [ü] ihmāli degül

IV

- 1 [Ki] gerek 'uşşāḳ müdām med(i)ḥ kııla dildārun
- 2 Cān-nişār eyleye ḥüsnine bilüp aḫyārun
- 3 Māḥ eger görse cemālün unudur devvārun
- 4 Ḥāk-i rāhına ki her şubḥ [ki] sürer ruḥsārun⁴²
- 5 Kim diyir ḥürşīd anuñ zerre pā-māli degül

[25b]

V

- 1 **Şevķī** dir pā-būsuña şabrum alup gitdi göñül
- 2 Bezm-i 'ayşuñ bu tarab-nākına hem yitdi göñül

⁴¹ Hadis, "Misafire yediriniz, içiriniz, hörmət ediniz."

⁴² Mısra yazmanın sol der-kenarına yazılmıştır.

- 3 Sākī cāmında görüp gör güzelüm n'etdi gönül
- 4 Lebūña beñzedügi-çün meye meyl itdi gönül
- 5 Yoḥsa bu ḳan ḳanaḳın hīç ele almalı degül

60

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

I

- 1 'Acebā itdi meni şayd bu şeh-bāz bugün
- 2 Dili çengāle dutup eyledi pervāz bugün
- 3 Aldı yüz 'işve ile cānumı ṭannāz bugün
- 4 Ğamze tīrin idüben sīneme dem-sāz bugün
- 5 Virdi dil mülkini yağmaya dil-efrāz bugün

II

- 1 Gördüm ol şūḫ 'aceb gitdi serüm sevdānı
- 2 Medḫ kılmak yek olur ḥüsnde bī-hem-tānı
- 3 Ḳaşları sīne-i 'uṣṣāḳa vurup müjgānı
- 4 Çeşm-i şeh-r-āşūbı gönülümḳa salup ğavḡānı
- 5 Ḳatlı idüp 'āşıkını fitne-i ğammāz bugün

III

- 1 Seyr-i bāğ itdi perīm geldi bu gülzāra bahār
- 2 Bāğ olup mişl-i behişt açıldı güller ne ki var
- 3 Bezm-i gülşende çalar çengini bu sūnbül-i tār
- 4 Aldı gül devrini kim eyledi destān-ı hezār
- 5 'Andelīb oldu sürūd-ile nevā-sāz bugün

IV

- 1 Şanemā gördi cemālūñ gene şems oldu nihān
- 2 Ḳaşuña secde kılar cümle melek ins ile cān
- 3 Māh-ı nev devre gelüp ḳavs-i ḳuzah ḳurdu kemān
- 4 Zühre Mirrīh-ile çāker kimi tīr atdı sinān
- 5 Söledi rezmde gerdün seni şeh-bāz bugün

V

- 1 Cāmı zevḳ-ile virür sākī-yi gül-fām 'aceb
- 2 'Aks-i rüyūñ ki düşüp tapdı şafā cām 'aceb

- 3 Lebûne nisbet olup bâde-i harâm ‘aceb
4 Şevkî’ya meclisüne geldi dil-ārām ‘aceb
5 Gerek elbette ola serûn peyendâz bugün*

61

[mef‘ülü mefā‘lül mefā‘lül fe‘ülün]

I

- 1 Ey dil bu şabā hürşîd-i raḥşân gelecekdür
2 Bir lem‘a salup ‘āleme yeksân gelecekdür
3 Ruḥsâr-ı münevver meh-i tâbân gelecekdür
4 Ol kaşı kemân nâvek-i müjgân gelecekdür

[26a]

- 5 Ollam şadaḳa men aña ḳurbân gelecekdür

II

- 1 Bu çeşm-i siyāhuñ ḳaşıdur ḳible-i ‘ālem
2 Taḡına secde ḳılup elif ḳaddüm olup ḥam*
3 Āmāc-ı ḥadengine sīnem ḳarşu dem-ā-dem
4 Āşüfte ḳılup ḥālūmi bu turre-i derhem
5 Mestāne baḥup zülf-i perîşân gelecekdür

III

- 1 Şîrîn dilidür sīb-i zenaḥ ‘ārızı aḥmer
2 Ḳılımış niçe ḥüsrevleri ḥidmetde o çāker
3 Olmaz beyle maḥbûb cihân içre müyesser
4 Bir aḡzı şadefdür dīşi incu lebi gevher
5 Şarrāfa yitüp la‘l-i Bedaḥşân gelecekdür

IV

- 1 Bir dilber-i yek-dāne yaratmış anı kāmîl
2 Bir ḥüsnde hem ḥûb u güzel vaşfun ider dil
3 Bir gözleri nergis ruḥı lāle yañaḡı mül
4 Bir zülfleri sünbül yüzi gül ḥālleri fülful
5 Bir kāküli müşkîn ḥaṭ-ı reyḥān gelecekdür

V

- 1 Gezdürdi felek şems baña sañki şehābun

- 2 Gün gördi cemālün yüzine çekdi hicābun
- 3 Encümle sipihrüñ hacel itdi meh-i tābun
- 4 Ğavgā düşer ‘ālemķa ger açdursa niķābun
- 5 Ol ğamze-zenān āfet-i devrān gelecekdür

VI

- 1 Kıl bezm-i ıarab muırib oğı nağme-i āheng
- 2 Ver bādeni sen meclis ara sākı-yi gül-reng
- 3 Bu ‘aşrda gül u ğonça-şıfat olmayalum teng
- 4 Tā bağlamasun göñlümüzüñ āyİnesi jeng
- 5 Bir tūtı-zebān şavt-ı hoş-elĖān gelecekdür

VII

- 1 Arturdı felek gün-be-gün āşüb-ı zamānı
- 2 Bu devrde müslım ki çeker derd-i nihānı
- 3 Ye’cüc u Me’cüc gelüp dutdı cihānı
- 4 Ey **Şevķı** çeküp tığ aña ur eyle du‘ānı
- 5 Def’ine anuñ Mehdı nümāyān gelecekdür

62

[mef’ülü mefā’lü mefā’lü fe’ülün]

I

- 1 Ol mäh-liķā şubĖ serādan gidecekdür
- 2 Encüm ıarab-ı neşv ü nemādan gidecekdür

[26b]

- 3 Mir’atı hem ‘arşuñ ki cilādan gidecekdür
- 4 Ėürşİd-i cihān nūr-ı ziyādan gidecekdür
- 5 Ėaķķā ki sa‘ādet bu aradan gidecekdür

II

- 1 Şeh-bāz-şıfat dām ile şayyād yanınca
- 2 Bir yağşı ki Ėün-Ė’ār ki cellād yanınca*
- 3 Yüz ‘işve kılup göñlümi berbād yanınca
- 4 Bu ķaşı kemān ğamzesi üstād yanınca
- 5 Cān ķurban elif ķaddüm oyadan gidecekdür

III

- 1 Ey dil çığa gör bir yaña gel beyt-i hazenden
- 2 Şād olmadı gönüm dağı bu deyr-i kühenden
- 3 Medh eyle cemālün şanemüñ koyma dehenden
- 4 Sür manzar-ı çeşmin anuñ āhū-yı Hoṭen'den
- 5 Bu zülfler-i çın bil ki Hıṭā'dan gidecekdür

IV

- 1 Tā geldi hazān aldı bāguñ zevk [u] şafāsın
- 2 Tepretti şabā şarşaruñ ol bād-ı 'anāsın
- 3 Gülşende ki gül-çehrelerüñ pozdı bināsın
- 4 Bu gice gerek bülbül ide şūr [u] nevāsın
- 5 Ferdā gül-i 'ālem bu fezādan gidecekdür

V

- 1 Ey şūh degül hūrī melek hüsnuñe mensūb
- 2 Yoḥdur saña mānend cihān içre ki maḥbūb
- 3 Bu 'āşık-ı dil-ḥasteye vaşluñ yiter ey hūb
- 4 Qalmaz bu cemālünde güzellik beyle mergūb
- 5 Dünyādaki her rüy-ı zibādan gidecekdür

VI

- 1 Dā'im o ḥiredmend dutar rāh-ı tevekkül
- 2 Teslīm-i rızā-pīşe kıtur açıla müşkül
- 3 Taḥkīk eylemişler munı təcüz ile hem gül*
- 4 Qalmaz güle her kim bu fenā içre yaḫın bil
- 5 'Uḫbāya ki taḫdīr-i ḫazādan gidecekdür

VII

- 1 'Ārif gerek 'uḫbānı beyle menzil-i āḫir*
- 2 Ol yirde müsāvātladur mün'im [ü] fakir
- 3 Ḥaḫ'dan baña her ne gelür ollam aña şākir
- 4 Ey **Şevki** cihān içre mühib olma ki ḥāsir
- 5 Bil nīk u bedün şāh [u] gedādan gidecekdür

[27a]

I

- 1 Dutdı meh-rūyuñ şanem efsūn idüp mekkār zūlf
- 2 Saldı dil mir'atınuñ pākına bir jengār zūlf
- 3 Raķş itdi ārızuñ devrinde mūsīķār zūlf
- 4 Deşt-i Rūm ile 'Arāk'a saçdı mu'aţţār zūlf
- 5 Müşk u 'anber-fām kıldı çün behişt āşār zūlf

II

- 1 Bir selāsildür 'amel ķārıyla nağmātın çalup
- 2 Fitne-i şehr-āşūbı çapdı göñül şehrın kılup
- 3 Her vilāyetde 'acā'ib kıldı(?) nīrengin salup
- 4 Māverāünnehr'i yağma itdi Çın mülkin alup
- 5 Hem büzürgü küçüğe oldı zihl serdār zūlf

III

- 1 Ey şabā ol turreni tepretme bir āheng-ile
- 2 Göñlümüz eyler perīşān mūy-ı tār-ı çeng-ile
- 3 Bağlıdur cān riştesi bir zūlf-i şūh [u] şeng-ile
- 4 Naķş çekmiş hūsn-i levhine sevād-ı reng-ile
- 5 Ğālibā kim dest-i kudretten alup pergār zūlf

IV

- 1 Geh ķarın-i şāh olur ferzün hoş-mazhar kimi*
- 2 Geh piyāde esbden düşmiş yire ebter kimi
- 3 Geh kılar Rūm'ı cihānı māt şūr [ü] şer kimi
- 4 Geh keser fīller yolun ruķ çehresin leşker kimi
- 5 Geh kıcar kerdin buķaķı geh öper ruhsār zūlf

V

- 1 Ejdehā şavletdür ol künc üste bir me'vāsı var
- 2 Kim ider pūr pīç [u] tābı göñlümün ğavġāsı var
- 3 Başda ser-gerdān gezer bir mehveşün sevdāsı var
- 4 Rāz-ı 'ışķun dilde müstaķkem kıllur ihfāsı var
- 5 Şāneler tapa öze keşf eylemez esrār zūlf

VI

- 1 Tūl 'ilminden şeb-i yeldā kimi var kūşesi
- 2 Çün gezer gözde göñülde cānda eyler teşvīşi
- 3 Çarķ-ı devrān tek anuñ ser-geştelükdür hem işi

- 4 Bu cihetden bİ-vefâdur yoĥ bir özde gerdişi
5 ‘Ömrden olmaz cihānda hİç berĥûrdār zülf

VII

- 1 Çünkü fürkatden giçürdüm şubĥ [u] şām eyyāmlar
2 Hecrde yandum işüm bulmadı bir encāmlar
3 **Şevĥİ** şabr eyle taparsun vaşl-ı gül endāmlar
4 Gitdi menden tāb u tākāt ħalmadı ārāmlar⁴³
5 Ĥûb-rûlar seni eyler zİnet-i destār zülf

[27b]

64

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

I

- 1 Tā şabā-yı teraĥ gülşeni zer-efşān eylemiş*
2 Nüzhet-efzāyı çemende bāĝ-ı Rıd vān eylemiş
3 Sebze bergine ‘araĥ düzmiş dūr-efşān eylemiş
4 Gül-ruĥa şebnem saçılmış rengin elvān eylemiş
5 Bülbül-i şūrİde ĝavĝāsun nümāyān eylemiş

II

- 1 Şubĥdan bāĝ-ı cihāna yitdi ammā bir ĥaber
2 Virdi eyyām-ı bahāruñ müjdesin bād-ı seĥer
3 Düzdü güller bergine şebnem tōküp dürr [ü] güher
4 Şu‘le salmış gülşene ‘ālemde şems itmiş hüner
5 Zİb u zİnet güllere ĥürşİd-i raĥşān eylemiş

III

- 1 Bāĝbān zİnetle virmiş bāĝa yüz reng-i ziyā
2 Her nihāle naĥş salmış kilik-i naĥĥāşı ĥazā
3 Bu çemen gül-ruĥları çün itdiler zevĥ u şafā
4 Ĥumrular āvāz açup söleşdi naĝmāt u nevā
5 Tūĥİler dilkeş dehānun şekkeristān eylemiş

IV

⁴³ Mısra sayfanın sol der-kenârına yazılmıştır.

- 1 Gülşene şubh-ı nesīm itmiş ‘acā’ib tūmtūrāk
- 2 Şaḥn-ı gülşende bezetmiş kim şaḡāyıklar oṭaḡ
- 3 Mey içen tek nergisüñ çeşmi olup mest-i uyaḡ
- 4 Al yañaḡuñ ḡasretinden lālenüñ göğsinde daḡ
- 5 Nāḡun-ı ḡam sīnesin cāk-ı girībān eylemiş

V

- 1 Seyr-i gülzāra yitişdüm tā ḡadem basduḡda men
- 2 Gördüm eyyām-ı şabā gül-gün idüp şaḡn-ı cemen
- 3 Her çiçek ḡaddine geymiş bir ḡabā vü pīrehen
- 4 Gül benefşeyle dem urmuş ‘āşık [u] ma‘şūḡadan
- 5 Vādī-yi ‘ışḡ içre bitmiş çün gülistān eylemiş

VI

- 1 Ḥāme-i ḡudret ki çekmiş münşī ḡikmet-i nigār
- 2 Kūh u şaḡrā şafḡasın ḡılmış raḡam çün lālezār
- 3 Setr-i zer evraḡ-ı gül bergine çekmiş müşk-bār
- 4 Mevsim-i gül geldi kim dillerde ḡalmaz intizār
- 5 Ehl-i dil bu faşlda zevḡ-ile seyrān eylemiş

VII

- 1 **Şevḡī**’yā vird ile dā’im zikr idüp ḡamd [u] şenā
- 2 Raḡm idüp İzed seni elbette ḡoymaz bī-nevā
- 3 Būsītānı ḡālūñe bir gün virür neşv [ü] nevā
- 4 Bu mezāmunda oḡur murḡ-i bahāristān şabā
- [28a]
- 5 Ḥayr u şerri ‘āleme taḡdīr-i yezdān eylemiş

65

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

I

- 1 Ey felek her devrde bir mekr ḡılduñ āşikār
- 2 Fitnecūluḡ şan‘atın peyveste eylersün şī‘ār
- 3 Olmasın bu fende dünyā içün āmūzgār*
- 4 Ḥīle naḡşın bend-i ḡalḡa muḡkem itdūñ üstüvār
- 5 Ey felek sen bir olursan bu ḡaṭādan şerm-sār

II

- 1 Bu sebebden kimsenüñ pergāruña yoḥ i'timād
- 2 Nerde bir meh-rū görüp çekdüñ aña ḥaṭṭ-ı sevād
- 3 Nālesi bī-ḥadd olur her kim seni itdükce yād
- 4 Dā'imā olmaz göñüller bil ki eyyāmunda şād
- 5 Zülmi bī-dād itmesen kim 'āleme leyl ü nehār

III

- 1 Geldi bu dehr-i fenāya çoḥ velī ḥayr'ül-beşer
- 2 Bī-vefālīk resmini görgec hem itdiler sefer
- 3 Hani şāhān-ı selef 'uḳbāya itmişler güzer
- 4 Qalmadı hergiz cihānda kim olardan bir eşer
- 5 Hāke dönmiş cümlesi göñlünde gitdi intizār

IV

- 1 Sen ki kılduñ pīşe-i ḡaddārluk 'ālemde cū
- 2 Ehl-i dāniş kimse olmaz çünki devründe nigū
- 3 Bilmedüm ey çarḥ men sende ne 'ādetdür ki bu
- 4 Her deni himmet murāda yitdi oldı kām-cū
- 5 Qaldı dār-ı zillet içre 'ālī-himmet nāmdār

V

- 1 Eyledüñ muḥtāc her ferdi gözinde pāk-zāt
- 2 Olmadı bir dem rehā kim dām-ı miḥnetden necāt
- 3 Merd ü 'āqıl görmedi dünyāda senden iltifāt
- 4 Rāst-revler sürmedi 'ömrinde zevḳ-ile ḥayāt
- 5 Habs kec-rū kimseler hem hoş geçürdi rūzigār

VI

- 1 Bu sipihr-i nā-muvāfiḳ zūr idüp her yan gezer
- 2 Görse bir āzādeni cevır eyleyüp noḳşān gezer
- 3 Baḥup ednā keslere hem tābi'-i fermān gezer
- 4 Eseb hoş-hūlar demi bī-raḥt olup 'uryān gezer*
- 5 Çul[ı] zer-baftdur kafasındaki zevḳ eyler hımār

VII

- 1 Çarḥ-ı bed-mihrüñ dolanmaz yaḥşılıḳda gerdişi
- 2 Gün-be-gün artar göñüllerde ḡam-ile teşvīşi

[28b]

- 3 Dām-ı tezvîrinde bend olmuş gezerken cān kûşu
- 4 Ol hümā kim üstüḥʿān-ile ḵanāʿatdūr işi
- 5 Cife-i dünyā alup kerkes kılupdur iftiḥār

VIII

- 1 Müstemiʿ gūş-ile bu ḥarçeng diyem bir ḥālünü
- 2 Olsa kim bir kes şecīʿ idbār ider iḵbālünü
- 3 Yüz meşakḵatle geçürmiş hem meh-ile sālünü
- 4 Ḳoymadı çoḥ keslerüñ mülk içre ḥoş aḥvālünü
- 5 Bu cihetden eylemişler mülk-i ḡurbet ihtiyār

VIV

- 1 Dün baña saldı naẓar kim virdi bir müjde şabā
- 2 Ki cefā-keş ehl-i derd isen beşāretdür saña
- 3 Didi ḥāşıldur murāduñ ʿazm kılsañ her yaña
- 4 **Şevḳī** yüz ḥimmetde sen vird eyle gel ḥamd [u] şenā
- 5 Bir yiter āhir saña aşār-ı feyz-i kirdigār

66

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

I

- 1 Ey felek bir kıl temāşā beyle devrān işlemez
- 2 Bu cefā göster niçün mekrūhı pinhān işlemez
- 3 Bunuñ aʿmāl-i ḵabīḥün gör ki nādān işlemez
- 4 Kār-ı nā-hemvārunı gezdirse heryan işlemez
- 5 Bu sebebdendür kūyunda ehl-i ʿirfān işlemez

II

- 1 Meclisün elvān iden ol bāde-i gül-rengidür
- 2 ʿAḳlunı başdan alan muṭriblerüñ āhengidür
- 3 Hem-rehi sāde müzekker sāḳī birle çengidür
- 4 Çoḥ ser-āsīme gezer gūyā sanasan bengīdür
- 5 Öz işinde munı fikr eyler ki noḵşān işlemez

III

- 1 Mest ü maḥmūr-iledür ḥālī tekebbürle ḡurūr

- 2 Şermsiz bî-bâkdur her-dem ider fışk u fücûr⁴⁴
3 Şubh [u] şâm ‘ışrettedür ‘ayşunda bir kıoymaz kıuşûr
4 birbirine dâ’im ünâş-ile zükûr
5 Beyle nâ-meşrû‘ işi hergiz müselmân işlemez

IV

- 1 Etegidür bîmâruñ ol mādām zerd u ābanos*
2 Eglden cismüne leşker imtilā eyler cülûs
3 Derdüne dermân tapılmaz min tabîb ola hûşûs
4 Gelse Eflâtûn-ı feylesof Aristo Cālinûs
5 Bu ‘alîl üstine hem Bukrât [u] Loqmân işlemez
[29a]

V

- 1 Çünkü seylāba gidipdür āsiyābuñ ānberi
2 Eylemez ma‘mûr anı cem‘ olsa ger yüz min çeri
3 **Şevkl**’yâ bilmez nāzumı yoñ degirmanuñ peri
4 Çün nazûmı yük düşürdi ey degirmançı yiri
5 Bir degirman fikri gör ki bu degirman işlemez

67

[fā‘ilātûn fā‘ilātûn fā‘ilātûn fā‘ilûn]

I

- 1 Şubhdan çılmış gelür gülzāra cānānum benüm
2 Bāğ ara seyrān ider ol şāh-ı hûbānum benüm
3 Gönça tek açmış dehānun la‘l-i handānum menüm
4 Sāye salmış başuma serv-i hırāmānum menüm
5 Kıl tefāhur ey gönül gör şevket-i şānum menüm

II

- 1 Zülfleründen bu cihāna ‘ıtr virmişdür şabā
2 Gözlerün gördükde hayrān kaldı nergisler besā
3 Lāle mey doldurdi şebnemden kadehler cān-fezā

⁴⁴ Mısra yazmada “Şermsiz bî-bâkdur her-dem ider fışk ü fücûrdur” olarak yazılmıştır. Ancak böyle okunduğu zaman hem kafiye bozulmakta hem de vezin bozulmaktadır.

4 Bezm kırmış sâķī-yi gül-çehreler behcet-serā

5 ‘Andelīb olmuş sürūd-ile nevā-h‘anum menüm

III

1 Bu cüvānı medħ kıl ey dil ‘aceb meh-rū kimi

2 Gerdeni mişl-i mīnā tek bŭy çekende ķu kimi

3 ‘Aķlumu serden alur nezzāresi āhū kimi

4 Hem dehānıdur şadef tek dıřleri incū kimi

5 Sözleri gevher lebi la‘l-i Bedaķşān‘um menüm

IV

1 Yoķdur ‘uşşāķa meger ħüsnüñden iķsānuñ senüñ

2 Bir teraķķum kıl baña oldum ki ħayrānuñ senüñ

3 Ey kemān-ebrū tenüm peyveste ķurbānuñ senüñ

4 Yitse ger dil mŭlkine elbette fermānuñ senüñ

5 Alsa başum dönmenem yoluñdadur cānum menüm

V

1 Görmesem ruķsāruñı dirdüm ħaddün füzün*

2 Dīde-giryānum besī eşķüm dem-ā-dem lāle-gŭn

3 ‘Işķ ser-gerdānıyam yoķdur baña bir reh-nŭmŭn

4 Dilberā hecrüñde ben dīvāne tek oldum cŭnŭn

5 Kıldı ħasret nāķını çāk-ı girībānum menüm

VI

1 Ĥŭbluķuñ āfāķa salmışdur mŭdām āvāzunı

2 Āteşŭn rŭyı ruķuñ hem yaķdı yandurdı meni

3 Lehcede gŭyā zebānuñdur cevāhir ma‘deni

4 Sanki hicrān gicesinde görmesem ey meh seni

[29b]

5 Bulmasam vaşluñ yiter eflāke efķānum menüm

VII

1 Ey gönŭl kec baķma sen bir zerrece ŭstāduña

2 Ders-i ta‘līmŭn getŭr dā‘im unutma yāduña

3 Yitişŭr nā-geh feraķlar ħāķır-ı nā-şāduña

4 **Şevķi**‘yā āķır yiter birgŭn senüñ feryāduña

5 Mŭntaķım oldur ki bil ‘ālemde sulķānum menüm

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

- 1 Müjde olsun kim saña ey dil bugün yāruñ gelür
- 2 Kılmış āfākı münevver şems-i ruhsāruñ gelür
- 3 Kaşları kavş-i kuzah tek çeşm-i 'ayyāruñ gelür
- 4 Kāmeti şimşāddan yek serv-i reftāruñ gelür
- 5 'Arızı gül zülfi sünbül hüsni-i gülzāruñ gelür

II

- 1 Meh nüzül itgeç seherden çekdi maḥmil sārban
- 2 Basdı bu mülke qadem mülk oldı gülzār-ı cinān
- 3 Kıldılar görgeç tevāzu' cem' maḥbūb-ı cihān
- 4 Görmedüm beyle güzel dünyāda gezdüm her zamān
- 5 Hüsni mülkin teşhīr itmiş kim cihān-dārum gelür

III

- 1 Zülfi çin çin gerdene düşmiş siyāh 'anber kimi
- 2 Ağzıdur kand-ı mükerrerden şīrīn kevşer kimi
- 3 Hem buḥākı perku tek ağ sīnesi mermer kimi
- 4 Var niçe hūrī-şifāt yanında çākerler kimi
- 5 Oldı hūblar ḥaylīne 'ālemde serdāruñ gelür

IV

- 1 Dā'imā ḥasret çeküpsen munı eylerdün taleb
- 2 Dilberün gel gör cemālün eyle kim zevk [ü] tarab
- 3 Geldi bir şīrīn-zenah pür-iltifāt hem nüş-ı leb
- 4 Cān-nişār itsün ḥumār baḥmasına olmaz 'aceb
- 5 H'āb-ı gāfletden uyanmış baḥt-ı bī-dāruñ gelür

V

- 1 Ğayrılar ümmīd-i vaşlundan daḥı yād ol gönül
- 2 Olma vīrān gül-rūḥuñ kūyında abād ol gönül
- 3 Hecr [ü] miḥnet çekmesen ğamdan bir āzād ol gönül
- 4 Vaşluna ol şūḥ-ı ṭannāzuñ yitüp şād ol gönül
- 5 Şükr kıl dilden feraḥ göster ki dildāruñ gelür

VI

- 1 Şabrda müstahkem ol düşdüñ nigāruñdan cüdā
- 2 Sen gözüm tahkīk bil kim mundadur haqq-ı rızā
- [30a]
- 3 Seyr-i gülzār eyle her dem bekleme miḥnet-serā
- 4 Tehniyet-nāme getürdi kim saña bād-ı şabā
- 5 Ğam yime artur neşāt elbette ğam-ı aruñ gelür
- VII

- 1 Yitsün ol birbirine tā mihr-ile māhuñ şanem
- 2 Ser-nigün olsuñ görüm ‘ālemde bed-ı ahuñ şanem
- 3 Olmaz ol Cemşīd-i Cem’den kem bu destgāhuñ şanem
- 4 Şevki-yi şīrīn-zebān tā oldu meddāhuñ şanem
- 5 Dilde medḥ eyler seni destinde tūmāruñ gelür

69

I

[mef’ülü mefā’lün mef’ülü mefā’lün]

- 1 Dey gitdi gelüp nevrüz eyyām-ı bahār oldu
- 2 Bülbül dil açup söler destān-ı hezār oldu
- 3 Dutdı dile gül devrin nağmāt-ı hezār oldu
- 4 ‘Uşşāk-ı nevā-sencüñ gönli bī-ķarār oldu
- 5 Gülşende şenā-ķānluķ özine şī‘ār oldu

II

- 1 Tepretdi nesīm her dem ol sebze-i nevhīzi
- 2 Ḥāk üzre bisāt oldu la’l ü dūr-i fūrūzı
- 3 Ḥand-ile küşād itdi hem ğonça-i gül-rīzi
- 4 Açıldı zirā‘atden bu ‘ālem içün rūzı
- 5 Virdükde seḥāb her su deşte cūybār oldu*

III

- 1 Dihķān-ı haķīķatden arayış idüp bāğı
- 2 Tā virdi şabā zīnet çün mevsim-i gül çağı
- 3 Sūsen ķanefīl şebbū arturdi bu nevrağı
- 4 Nergis daḥı mest oldu bezm içre gerek sākī
- 5 Şebnem ķadeḥün dutķan çün lā’l-i ‘izār oldu

IV

- 1 Nesrîn [u] şaḡâyıklar ḥāk üzre durup ḥürrem
- 2 Zanaḡ-ile papuçal hem şoḡbet olup bir dem
- 3 Ḥasret güle benefşe ḡaddüni ḡılupdur ḡam
- 4 Ol gül-i şabā sünbül bî-veche degül hem-dem
- 5 Zülfî ruḡı maḡbûba hem-reng-i nigâr oldı

V

- 1 Ey **Şevkl** sen āḡāḡ ol gördükde ki cānānı
- 2 Ammā bu sebebdendür çoḡ görmisen hicrānı*
- 3 Tenden çıḡarup nā-geh tapşur meye sen cānı
- 4 Tā vaşlunı bulduñ kim sür zevḡ-ile devrānı
- 5 ‘Ahdına vefā ḡıldı yārūñ saña yār oldı

[30b]

70⁴⁵

[mef’ülü fā’ilātün mef’ülü fā’ilātün]⁴⁶

I

- 1 Göñlüm oldı hecrüñde miḡnet u ḡam çanaḡı
- 2 Yitmek içün vaşluña cān ider iştıyāḡı
- 3 ‘İşḡuñ odı göḡsümde koy beklesüñ yutaḡı
- 4 *Merhem ḡoyup oñarma sīnemde ḡanlu daḡı*
- 5 *Söndürme öz elüñle yandurduḡuñ çerāḡı*

II

- 1 Şa’sa’sı ḡüsniñüñ ‘āleme saldı pertev
- 2 Zülf ü [çāḡ-ı] zenaḡdāñda cān ḡuşı bir av
- 3 Secde itmez ḡaḡuña durup zahid-i kec-rev
- 4 *Uymış cünūna göñlüm ebrūña dir meh-i nev*
- 5 *Ne i’tibār aña kim seçmez ḡaradan aḡı*

III

- 1 Ġamzelerüñ peyveste ‘aşıḡ incitmek ister

⁴⁵ Detaylı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 385.

⁴⁶ Şiirde Fuzuliye ait mısraların vezni “mef’ülü fā’ilātün mef’ülü fā’ilātün”dür. Ancak Şevkl’ye ait olan kısımların vezni bu vezne ve diğcr vezinlere uyum sağlamamaktadır.

- 2 Reşk-i lebûnde bād-ı fenāya gitmek ister
- 3 Dil dehanuñ sırunuñ vechine yitmek ister
- 4 *Dürr tek dişüñ sözini her dem işitmek ister*
- 5 *Baħruñ müdām anuñ-çün sâhildedür kulaķı*

IV

- 1 Bir şüh-ı bî-hem-tāsun dehrde yoħ nazıruñ
- 2 Olmış derüñde ĥaste men tek niçe ĥaķırüñ
- 3 Ĥüriler cemālüñi görmege muntazıruñ
- 4 *Zülfı siyeh şanemler olmış senüñ esırüñ*
- 5 *‘İşkunda her birinüñ öz zülfı boynı baķı*

V

- 1 Gülşene gitdükte gül pejmürde kıldı ĥālün
- 2 Nergis çeşmün görindi yaķın bildi zevālün
- 3 Lāle-ruħuñ devrinde terk itdi reng-i alün
- 4 *Ķaddüñ ģamında servüñ řormaĝa za‘f-ı ĥālün*
- 5 *Gülzārdan kesilmez ırmaĝlaruñ ayaķı*

VI

- 1 Ĥoř bezenür fařl-ı gül mey-gedeler oťaĝı
- 2 ‘Ayş ider onda biz gönül sür bu çaĝı
- 3 Rindler ister müdām mey-i řāf ayaĝı
- 4 *Ger müřk virse ‘ařıķ ol būy-ı zülfe sāĝı*
- 5 *Tünd olma bir ĥadeħ vir ter eylesüñ dimaķı*

VII

- 1 **Şevķı** mey neřesinüñ başumdadur
- 2 Pır-i muĝānı mürıd oldı gönüm ĥabūli
- 3 Vā‘ız bize va‘z idüp tafşıle virme tūli
- 4 *Devrān ĥavādiřinden yoħ bākümüz Fuzūlı*
- [31a]
- 5 *Dār’ül-emānumuzdur mey-ĥāneler bucaķı*

⁴⁷Detaylı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 389.

[meʿʿülü mefāʿilün meʿʿülü mefāʿilün]

I

- 1 Bir hürî-şîfat gördüm olmaz beyle insânı
- 2 Bu maʿden-i hüsni içre oldur güherüñ kanı
- 3 Terk itdi leb-i laʿli ol laʿli-i bedaḥşânı
- 4 *Āyîne sever cāndan ruḥşāre-i cānānı*
- 5 *Bir gāyete yitmiş kim ayrılrsa çıḥar cānı*

II

- 1 Farz oldu ḳarîn olmaḳ beyle şeh-i hūbāna
- 2 Düşmiş ruḥuna fîl tek hem ḥālleri yek-dāne
- 3 Cān riştesini yüzdi zülfine degüp şāne
- 4 *Dirdüm vireyüm göñlüm ol çāh-ı zenaḥdāna⁴⁸*
- 5 *Göñlümde görür oldum ol çāh-ı zenaḥdānı*

III

- 1 Cennetde olan hürî hüsniñe degül nisbet
- 2 Gül ʿarîzuña lāle dāğ-ile çeker ḥasret
- 3 Cān almaḳa ol ṭurre virmez daḥı bir mühlet
- 4 *Āzādelerüñ göñlin cemʿ itmiş iken gāflet*
- 5 *Tepretme şabā billāh ol zülf-i perişānı*

IV

- 1 Zāʿf oldu tenüm mû tek gündend güne inceldüm
- 2 Çoḥ girye vü zār itdüm çeşmüm yaşını sildüm
- 3 Ḳaldum yine fūrḳatde dildārdan ayrıldum
- 4 *Hicrān gicesin görgeç dūzaḥ elemîn bildüm*
- 5 *Kim rûz-ı kıyāmetdür yārüñ şeb-i hicrānı*

V⁴⁹

- 1 Mānend saña her hūb olmaz şanemā aşlā
- 2 Sen Leyli-yi ʿālemsün Mecnūn menem şeydā
- 3 Tā vaşluña yitdükde cān tāzelenür gūyā
- 4 *Pejmürde tenüm kıldı enfāsuñ ʿaceb iḥyā*

⁴⁸ Bu mısra Fuzûlî'nin gazelinde "Ol çāh-ı zenaḥdāna dirdüm vireyüm göñlüm" biçimindedir. Şevkî Divânı'nda kafiye uyumu için sözcüklerinin yerinin değiştirilmiş olması muhtemeldir.

⁴⁹ Tahmis olan bu şiirde V.bendin 4 ve 5. mısraları Fuzûlî Divânı'nda bulunmamaktadır.

5 *Gösterdi lebûñ her dem i'câz-ı Mesîhâ'nı*

VI

- 1 Zâhid meye meylüñ çoğ maqsuduña hîç yitme
- 2 Gösterme riyâ halka mescidlere hem gitme
- 3 Pend-ile naşîhhatde gel çoğ bizi incitme
- 4 *Şâhib-i fetvâ mekrûh tenbâkunı çoğ itme**
- 5 *Yek sendeki gıybetden çekmek bize kalyânı*

VII

- 1 Ey **Şevkî** bu 'ışk içre kim senüñ hüner kalmaz*
- 2 Derd [u] gam u miñnetde hem hûn-i ciger kalmaz
[31b]
- 3 Yâr hâl-i dilüñ bilse bir rahm meger kalmaz
- 4 *Yâ Rab ne sebebdendür kim hîç eşer kalmaz*
- 5 *Dildâra Fuzûlî'nüñ feryâd ile efkânı*

72⁵⁰

[fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

I

- 1 Sevdî gönîlüm gene bir şûh-ı sitemkâr benüm
- 2 Kaşd idüp cânuma ol gamzesi hûn-h'âr benüm
- 3 Vâkıf olmuş dağ her sırruma ağyâr benüm
- 4 *Fâş kılduñ gamı ey dîde-i hûn-bâr benüm*
- 5 *Eyledüñ merdüme nem olduñın izhâr benüm*

II

- 1 Degül hayretde müdâm abeş dil-efkârlukum
- 2 Bu sebebdendür menüm la'l ü güher-bârlukum
- 3 Beslemiş dürc-i şadefde dür-i şehvârlukum
- 4 *Dehenün isterem ey 'ışk yoğ it varlukum*
- 5 *Ki yoğ olmağda bugün bir garazum var benüm*

III

- 1 Basdı gülzâra qâdem gitmege ol merdüm-i çeşm

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 331.

- 2 Kıoymadı vaşluna ben yitmege ol merdüm-i çeşm
- 3 İstemiş ‘aşıkun incitmege ol merdüm-i çeşm
- 4 Çıhmış ağıyār ile seyr etmege ol merdüm-i çeşm
- 5 Bu ‘aceb merdümi çıhmış gözüm ağılar benüm⁵¹

IV

- 1 ‘Aşk tuğıyānı gelüp dutdı girībānumdan
- 2 Yağıdı yandurdı beni āteř-i hicrānumdan
- 3 Ağıban seyl-i revān dīde-i giryānumdan
- 4 Mevc ile göñlümi ey eşk kıpar yanumdan
- 5 Nāle ilen başum ağırdı bu bīmār benüm

V

- 1 İsterem ki yitem sır-ı ‘ömrde der-ğalvet olam
- 2 Hecr-i ‘ışkında anuñ bār-ı ğam u miğnet olam
- 3 O değıl mağılabumuz yāri ile ğasret olam
- 4 Bu temennāda ki ol şem‘-ile hem-şoğbet olam
- 5 Dūd-ı āh itdi dünim tek ğünümi tār benüm

VI

- 1 Bağıladı mekr [u] füsün-ile zebānın gözümün
- 2 Tökdi ruřsāruma tā eşk-i revānın gözümün
- 3 ‘Āleme keşf eyledi sır-ı nihānın gözümün*
- 4 Çıhmış ol řūğ bugün tōke ki kıanın gözümün
- 5 Girme ey göz kerem it kıanuma zinhār benüm

[32a]

VII

- 1 řevkī’yā kıatib uşandı sitemüm yazmağıdan
- 2 Ğarf-i dāl üzre bağıup kıadd-i ğamum yazmağıdan
- 3 Ğāmeler oldu şikeste elemüm yazmağıdan
- 4 Ey Fuzūlī der ü dīvāra ğamum yazmağıdan
- 5 řāhid-i ğālüm olupdur der ü divār benüm

73⁵²

⁵¹ Fuzūlī’ye ait olan bu mısra eserde “Bu acebdür mey ki çıhmış gözüm ağıyāra benüm” biçimde yazılmıştır. Bu biçimde yazıldığında vezin bozulduğundan Fuzūlī Divanı esas alınarak düzeltilmiştir.

⁵² Ayrıntılı bilgi için bk.: Fuzūlī (Akyüz vd.), 1958: 285.

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

- 1 Aradum bu ‘ışk-ı derd için evin dünyānuñ*
- 2 Dest-i ümmīd-ile dutdum etegin Loḳmān’uñ
- 3 Cehd ile kūyına yitdüm niçe etibbānuñ
- 4 *Dehenin derdüme dermān didiler cānānuñ*
- 5 *Bildiler derdüme yoḡdur vereler dermānuñ*

II

- 1 Zāhidā ṭa‘n urup āhuma itme ‘acebi
- 2 O cihetden çekerem dā’imā renc ü ta‘abı
- 3 Dil-i ‘uṣṣāḳ temennāsıdur ḥūblar ṭalebi*
- 4 *Olsa maḥbūblaruñ ‘aşḳı cehennem sebebi*
- 5 *Ḥūr u ḡilmānı ḳalır kendüsine rıd vānuñ⁵³*

III

- 1 Muṭrib ‘ayş-ı ṭarabuñ zevḳini elbette bulup
- 2 Sāḳī şuñ bāde-i gül-gūñı ḡam çekme n’olup*
- 3 Lebleruñ nisbet-i şahbā ile peymāne dolup
- 4 *Ḡiçdi mey-hāneden il mest-i mey-i ‘ışḳuñ olup*
- 5 *Ne meleksün ki ḥarāb itdün evin şeyṭānuñ*

IV

- 1 Ḥışm ider kim naḳar itsem meh-i ruḥsāresine
- 2 Cānumuñ ḳatilidür ben ḳılam çāre sana*
- 3 Ḳaşd idüp ḡamzeleri hem cigerüm pāresine
- 4 *Urmazam şıḥḥat için merhem oḡuñ yāresine*
- 5 *İsterem çıḳmaya zevḳ-i elem-i peyḳānuñ*

V

- 1 Olmaz ol çarḥ-ı mu‘allāda saña māh ḳarın
- 2 Şems-i ruḥsāruñı gördükce oḡur bin taḥsın
- 3 Velī evşāf-ı Ḥamīd’uñ ḳılarım men vaşfın
- 4 *Ne bilür oḡumayan muşḥaf-ı hüsnüñ şerhin*
- 5 *Yire gökden ne için indüğini Kur’ān’uñ*

⁵³ Mısradaki “hūr” kelimesi eserde “hūrī” biçiminde yazılmıştır. Fakat Fuzûlî Divânı’nda “hūr” olarak geçmektedir. Vezni bozmamak için Fuzûlî Divân’ına göre düzeltilmiştir.

VI

- 1 Saldı 'ışkum gene bu 'āleme gavgā keleki
- 2 Hem cihān ehli olup nāle [vü] zārum heleki
- 3 Dūd-ı āhum eṣeri āteşe yaḥdı feleki
- 4 *Yirden ey dil göge kavmışdı sirişküm meleki*
- [32b]
- 5 *Anda hem koymayacakdur oları efkānuñ*

VII

- 1 **Şevkl'**yā dönmedi rāyınca felek süfle-i dūn
- 2 Baḥt-ı ber-geşte kimi tāli'müz oldı zebūn
- 3 'Işk ser-geştesiyem yoḥdu baña reh-nümūn
- 4 *Ey Fuzūl' olubam garga-i girdāb-ı cünūn*
- 5 *Gör ne kahrın çekerem döne döne devrānuñ*

74⁵⁴

[fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn]

I

- 1 Ey gözüm eṣyā-yı dehrūn 'işve vü nāz tācı var
- 2 'Āşıq u ma'şukanuñ her birinūn bir bābı var
- 3 Bāğ içinde 'andelībūn gül kimi aḥbābı var
- 4 *Seyr kıl gör kim gülistānuñ ne āb u tābı var*
- 5 *Her taraf bin serv-i ser-sebz ü gül-i sīrābı var*

II

- 1 Gülşen içre bezm çün tikmiş şakāyıklar ḥāneler*
- 2 Lāle doldurmuş kadeḥ şebnem dutup peymāneler
- 3 Beñzemiş çeşmine yārūn nergis-i mestāneler
- 4 *Pence-i berg-i çenār itmiş müheyyā şāneler*
- 5 *Añlamış gūyā ki sūnbül kākūlinūn tābı var*

III

- 1 Virdi hem bād-ı şabā būy-ı mu'aṭṭar gülşene
- 2 Müşk-i Çīn'den tā Ḥoten'den tōkdi 'anber gülşene

⁵⁴ Detaylı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 198.

- 3 Dest-i kudretdür viren zînet ser-â-ser gülşene
- 4 *Râhat-içün ferş salmış sebze-i ter gülşene*
- 5 *Nergisüñ görmüş gözin maḥmûr sanmış ḥ'âbı var*

IV

- 1 Kıştâr itmiş çemende bâğbân-ı kazâ*
- 2 Şubḥdan gülzârda bülbül sürûd eyler nevâ
- 3 Gül ḥişâr içün kılpudur âşiyân behcet-serâ
- 4 *Bulunur her derde istersen gülistânda devâ*
- 5 *Hoḳḳasında gonçanuñ sankim şifâ cüllâbı vār*

V

- 1 Mevsim-i gül geldi gösterdi cihân neşv [ü] nemâ
- 2 Kûh [u] şahrâ lâlezâr olmuş gören dir merḥabâ
- 3 Resmdür 'âlem bu mevsimde gezer kim cā-be-cā
- 4 *Ġalib olmuş ḥalka zevḳ-i seyr-i gülşen ġalibâ*
- 5 *Çekmege ḥalkı benefşe zülfinüñ kullâbı var*

VI

- 1 Mâh-ı tal'at şu'le salmış seyre çılmış hâleden
- 2 Cem' idüp 'uşşâḳ gönlin hem kıtarmış nâleden
- [33a]
- 3 Sâḳı şuñ meyle 'arâḳı rengin almış lâleden
- 4 *Geldi gül açıldı nergis lâle doldı jâleden*
- 5 *Ey hoş ol kim 'işret [u] 'ayş itmegüñ esbâbı var*

VII

- 1 Āh [u] feryādum kimi dād eylese bülbül n'ola
- 2 Olsa aḥvâlüm görüp âşüfte-ter sünbül n'ola
- 3 **Şevḳ** çeşmüm tökse kan yaş lâle tek her il n'ola
- 4 *Ger Fuzûlî meyl-i gülzâr itse faşl-ı gül n'ola*
- 5 *'Ayş içün ḥûn-âbe-i dilden şarâb-ı nâbı var*

75⁵⁵

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

⁵⁵ Detaylı bilgi için bk.: Fuzûlî(Akyüz vd.), 1958: 85.

I

- 1 Dilberā kıaddüñ kimi bir serv-i hoş-reftār yoĥ
- 2 Ravza-i Rıd vān'da sen tek şüh-ı gül-ruhsār yoĥ
- 3 Ğonçadan sordum dehānuñ söyledi tekrār yoĥ
- 4 *Leblerüñ tek la'l ü lafzuñ tek dūr-i şeh-vār yoĥ*
- 5 *La'l ü gevher çoĥ lebüñ tek la'l ü gevher-bār yoĥ*

II

- 1 Dāmenüñ dutdum habībüm şıdķlan çekmen anı
- 2 Yaslanup ĥāk-i derüñde sevmişem sen güzeli
- 3 Ĥāh öldür ĥāh koy ķük(ü)mse 'ilm-i ezeli
- 4 *Senden itmen dād cevruñ var luť(u)fuñ yoĥ diyüp*
- 5 *Mest-i zevķ-ı şevķuñam birdür yanumda var yoĥ*

III

- 1 Ta'n ider ĥüblukda ĥüsnüñ ĥürşid-i raķşāna da
- 2 Düşdi ebrü-yı hilālünden ki meh noķşāna da
- 3 Yoĥ saña hem-tā perim kılsañ naźar her yānede
- 4 *Şüreti zībā şanemler yoĥ dimen büt-ĥānede*
- 5 *Var çoĥ ammā saña beñzer büt-i ĥün-ĥār yoĥ*

IV

- 1 Sāķī mey olmuş ĝaraź ĥalk-ı cihānuñ hem-demi
- 2 Uydılar dehr-i fenāda çekmeyüp 'uķbā ĝamı
- 3 İćdiler bāde añup her laĥza Cemşid-i Cem'i
- 4 *Devr ser-mest-i şarāb-ı ĝaflet itmiş 'ālemi*
- 5 *Munca ser-mestüñ temāşāsına bir huşyār yoĥ*

V

- 1 İ'tikādı çün zamāne ehlinüñ tapmış ĥalel
- 2 Merdüm-i 'ālem müdām bir birilen eyler cedel
- 3 Yevm-i maķşer var hıç kim bilmemiş rüz-ı ezel*
- 4 *Ĥalkı medhüş eylemiş ĥāb-ı şeb-i tül-i emel*
- 5 *Şubĥ taĥķik-i 'alāmātına bir bīdār yoĥ*

[33b]

VI

- 1 Bir gel ey mehveş ĝör hicrānunda āh-ı serdümi*
- 2 Ağlamaķdan olmuş a'mā her dü çeşm-i merdümi

- 3 Eşk-i h n-b rum deg p al itdi r y-ı zerd mi
- 4 *Kime  zh r eyleyem bilmen bu pinh n derdümi*
- 5 *Var yüz min derd-i pinh n kuvvet-i  zh r yoh*⁵⁶

VII

- 1 Dime ** evk ** k met m hecrinde y r n  am degül
- 2 Kim diyir a v l mi    fte-i derhem degül
- 3 Bu cihetden   n menüm gönlüm dağı  urrem degül
- 4 *Ey Fuz l  her  amu   am-   r  olsa  am degül*
- 5 * am budur kim bende bin  am v r bir  am-   r yoh*

76

[fe il t n fe il t n fe il t n fe il n]

I

- 1 Sa a ey       r [u]  ilm n didiler gerçek imiş
- 2 K yu a rav a-i Rıd v n didiler gerçek imiş
- 3 Vech  ne z b-i g list n didiler gerçek imiş
- 4 R yu a bir g l-i  and n didiler gerçek imiş
- 5  a   a sünbül   rey  n didiler gerçek imiş

II

- 1 Virmiş ol k dir u yekt  sağa  o    sn-i cem l
- 2 Çağların  avs-i  uzah dur   r  n l le-i al
- 3 Görse ru s r n    r  de yiter besk-i zev l
- 4  n el r m y kimi bir günlük olan m ha mi  l
- 5 Tapar elbette ki no   n didiler gerçek imiş

III

- 1 Mesken n  ulda ber- -ber düşer iffetde senün
- 2 Dehen n b de-i kevşer-i le  fetde senün
- 3 S zler n  and-ı mükerrerdü mel hatde senün
- 4   met n b  da  ar ard  nez kkatde senün
- 5  add ne serv-i  ir m n didiler gerçek imiş

IV

⁵⁶ Fuz l 'ye ait olan bu mısra Fuz l  Div n 'nda  u şekildedir: “*Var yüz min derd-i pinh n kuvvet-i tekr r yoh*”

1 Nā-gehān karşı gelüp bir yüzüñi görsem eger
2 ‘Aql başumdan uçup bil ki ser-āsīme gezer
3 Fehmüñe çāh-ı zenaḥdānuña gör saldı nazar
4 Gördi güftāruñı dürcinde senüñ la‘l ü güher
5 Dişüñe tā dūr-i ğaltān didiler gerçek imiş
V

1 Mu‘cizi nuṭṭuñı görgec ki Mesīḥā’da gerek
2 Kıla nazṣāre müdām çarḥ-ı mu‘allāda gerek
3 Bir dem ilen ide yüz mürdeni iḥyāda gerek
4 Hızr anuñ şehdiyle geh eyler ki temennāda gerek*
[34a]

5 Lebüñe çeşme-i ḥayvān didiler gerçek imiş
VI

1 Sevmişem gülşen arasinde gül-i ra‘nāyı
2 İderem şūriş [u] efḵān-ile min ğavġāyı
3 Kim diyir görse baña ‘andelīb-i şeydāyı
4 Eyledüñ sen meni dilber ne ‘aceb sevdāyı
5 Olmış ‘ālemde nümāyān didiler gerçek imiş
VII

1 **Şevḳī** āġyār ile dā’ım iderem ceng ü cedel
2 Yoḥdu ğam dutsa girībānum eger dest-i ecel
3 Degülem ‘ışḵ-ı cünūnlukda ki Ferḥād’a bedel
4 Yārūmi Leylī-şıfat ḥūb yazup ḵātib-i ezel
5 Meni Mecnūn-ı beyābān didiler gerçek imiş

77

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

I

1 Bezm ara bāde-i şaḥbāsı gerekdür kişinüñ
2 Sīm-ten sāḵī-yi zībāsı gerekdür kişinüñ
3 Lebleri şehd-i muşaffāsı gerekdür kişinüñ
4 Māh-ı t̤ā‘at ruḥ-ı i‘lāsı gerekdür kişinüñ
5 Çoḥ anuñ serrinde sevdāsı gerekdür kişinüñ*

II

- 1 Çala muṭrib götüre destüñe hem çeng-ile tar
- 2 Oḡuya gūşe-i meclis dutuben mūsīkār
- 3 Durup ‘uṣṣāka buse nāz ide ol demde ki var
- 4 Ḥande leb sīb-i zenaḡ piste dehān ḡoş güftār
- 5 Tūṭīveş hūb-ı dil-ārāsı gerekdür kişinüñ

III

- 1 Nev-bahār oldı ‘anādil gene gösterdi ḡuluv
- 2 Çıḡdı ḡülşenlere ḡül gizlemedi ḡākda rū
- 3 Virdi çoḡ rā’ihalar şebbū şākā’iḡ mentu(?)*
- 4 Neyler o sünbül-i terden ki dimāḡa dege bū
- 5 Mūşk-bū zūlf-i mutarrāsı gerekdür kişinüñ

IV

- 1 Bāḡ ara seyre çıḡup serv-i revān görse ḡöñül
- 2 Ḳāmetün egmez aña ‘ālem-i kan görse ḡöñül
- 3 Ḳarşu durmaz oḡına ḡaşı kemān görse ḡöñül
- 4 Naḡar itmez yüz eger lāle-ruḡān görse ḡöñül
- 5 Özinüñ ‘ārız-ı alması gerekdür kişinüñ

V

- 1 Her kesüñ tāze nihāli ḡülzārunda gerek
- 2 Zerre çoḡ miyvelerin hem ḡoşa nārunda gerek
- [34b]
- 3 Besleye ḡüllerini berg-ile bārunda gerek
- 4 Duta öz yārini el-ḡışşa kenārunda gerek
- 5 Özgeden olmaya pervāsı gerekdür kişinüñ

VI

- 1 Añlamaz oḡumayan şi‘r [ü] ḡazel lezzetini
- 2 ‘Aceb itmezler aña dutmasa ger ḡürmetini
- 3 Yine şarrāf bilür beyle dürüñ ḡıymetini
- 4 Arturur ‘ārif eline düşe tā şöhretini
- 5 Sözi pür-luṭf ola ma‘nāsı gerekdür kişinüñ

VII

- 1 Ey ḡözüm dehrde her yāri görüp itme heves
- 2 Baḡla bir yāre ḡöñül ḡayr-ile peyvendüñi kes

- 3 Muhtaşar çünki temâşâ-yı cihândur bize bes
4 Şevkl dünyâya gönül virme ‘abesdür bu ‘abes
5 Hasenât eyle ki ‘uqbâsı gerekdür kişinüñ

78

[mef‘ülü mefâ‘lül mefâ‘lül fe‘ülün]

I

- 1 Giçdüñ gene bu rāh-güzerden kara çarkıt(?)
2 Gördüm yüzüñi şubh-ı şehirden kara çarkıt
3 Pür-nürdur ol şems [ü] kamerden kara çarkıt
4 Gösterdi ziyā baır-ile berden kara çarkıt
5 Dağıtdı benüm ‘aqlumı serden kara çarkıt

II

- 1 Geldüñ bāğa pā-būsuñ ider cemende güller*
2 Ruhsāruña baş egdi görüp lāle-i ahmer
3 Gül-gonçası çekdi yüzine perde-i ahzar
4 Şehd-i dehenüñdür soralum çeşme-i kevşer
5 Şîrindür lebüñ kand [u] şekerden kara çarkıt

III

- 1 Açıldı nigār hüsñünden ol tāze bahārı
2 Bülbül kimi görgeç çekerem nāle [vü] zārı
3 Eşcār-ı kadüñ gösterüp hem berg-ile bārı*
4 Ey serv-i nihālüñ getirüpdür koşa nārı
5 Dermek dilerem yeñi şemerden kara çarkıt

IV

- 1 Al vāle geyüp kāmētüñe seyr eyle gülzār*
2 Hüb yaraşur endāmuña pīrāhen-i gülnār
3 Buhaķuna düz bir niçe mürvārī[d]lerüñ dar
4 Güftāra gel ey ağızı şadef dişleri şehvār
5 Yegdür sözüñ ol la‘l ü güherden kara çarkıt

[35a]

V

- 1 Bir hūrī-liķāsun şanemā yoķ saña hem-tā

- 2 Keşf itme niķābuñ ki düşer ‘āleme ğavġā
- 3 Kim görse cemālūñ senūñ ey hūsnde Leylā
- 4 Mecnūn’a döner sanki bu ‘ālem ser-ü-tā-pā⁵⁷
- 5 Şahrāya düşer cümle şeh(i)rden қара çarķıt

VI

- 1 Hāyrān oluram sen kimi maħbūb-ı cūvāna
- 2 Serrinde leçek çekende destāruñı yāna*
- 3 Naẓāruña yoğ kimsede bir tāb [u] tūvāna
- 4 Hūbluķuñı ızhār eyledūñ sen ki cihāna*
- 5 Pinhān olu hūblar bu haberden қара çarķıt

VII

- 1 Ey Zühre-cebīn sīb-i zenaḥ ḥālleri fūlfūl
- 2 Sensen gözi nergis ruḥı gül zūlfleri sūnbūl
- 3 Oldum perī bu şīve-i reftāruña mā’il
- 4 Tā vaşla yitüp **Şevķī’ni** maṭlūbın it ḥāşıl
- 5 Üftādeñi gel salma nazardan қара çarķıt

79

[fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilātūn fe‘ilūn]

I

- 1 Söleyem ‘ārif iseñ gūş eyle destānum hezār*
- 2 Rūzigārum ğam [u] derd ile giçer leyl [ü] nehār
- 3 Sebebden daḥı mir’āt-ı dilūm dutdı ğubār*
- 4 Baḥmaz ol toġrı baña egri felek-i nā-hemvār*
- 5 Yitnedüm menzil-i maķşūduma baht olmadı yār
- 6 Tāli‘ūmden yitenūñ mīḥūm üste zenbīli var*

II

- 1 Қafes-i ḥabsde būlbūl kimi nālān iderem
- 2 Eşķ-i hūn-bār tōkūp dīdemi giryān iderem
- 3 Özüm öz ḥālūmi her laḥza perişān iderem
- 4 Gāh ğam defī‘ içün ‘ālemi cevālān iderem

⁵⁷ Mısradaki “ser-ü-tā-pā” kullanımının asıl şekli “ser-tā-pā” biçimindedir. Vezin gereği “se-ü-tā-pā” biçiminde kullanılmış olması muhtemeldir.

5 Bulmadum derdüme dermān gezerem çār-nā-çār

6 Tālī'ümden yitenüñ mīḥüm üste zenbīli var*

III

1 Deyr-i bezmün dutaram gūşe-i meyḥāne ğaraż

2 İçerem ḥün-i ciger bāde-i peymāne ğaraż

3 Mest-i Mecnün-şifat ollam gene dīvāne ğaraż

4 Āh u nālem götürür 'ālemi hem-cāna ğaraż

5 Baḥt-ı ber-geştelügümden çekerem nāle [vü] zār

6 Tālī'ümden yitenüñ mīḥüm üste zenbīli var*

[35b]

IV

1 Tikdi ğurbet tikenī içre felek meskenümi

2 Degüben bād-ı ḥazān külḥan idüp gülşenümi

3 Nāḥun-ı 'özü-ile çāk eyledi pīrehenümi

4 Seg-raḳībi reviş ḥālā ki dutar dāmenümi*

5 Hırsa nisbetdür çeker çevreme seng-ile ḥişār*

6 Tālī'ümden yitenüñ mīḥüm üste zenbīli var*

V

1 Degül iḳbālümüz elbette nuḥusetde göñül

2 Çekme dünyāda müdām derd-ile miḥnetde göñül

3 Süregör zevḳ [u] şafā 'ayşla 'işretde göñül

4 **Şevḳ**ı artur feraḥuñ bağladı şüretde göñül

5 Hem ḳarīn oldı saña 'arız-ı gül lāle-'izār

6 Tālī'ümden yitenüñ mīḥüm üste zenbīli var*

80

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]

I

1 Düñ seyre geldi gülşene maḥbüb-ı māh-tāb

2 Gülzāra saldı pür-āşüb u ıztırāb*

3 Nazzāresine ḳalmadı ṭāḳatle gülde tāb

4 Ol gonçaveş ki yüzünden götürdi niḳāb*

5 Görgeç cemālünü peh peh ne güldür didüm didi*

6 Sehv itme mihr-i fetḥ-i şabāḥuñ durur senüñ

II

- 1 Cennet diyir bir âdem anuñ gitse kūyına
- 2 Ḥasret çeker melâ'ik 'aceb ḥulḳ u ḥūyına
- 3 Lâl oldı tūṭliler dininde güft [ü] gūyına*
- 4 Dağıtdı dest şâne degüp zülf ü rūyına
- 5 Ebyazla esvedı baña bildür didüm didi
- 6 Ol bir şehāb içindeki māhuñ durur senüñ

III

- 1 Aldur yañaḳı lāle kimi ḥaṭ-ı müşk-bār
- 2 Bİ-ğāze renk çehresinde buldum iḥmirār*
- 3 Zemzem laṭīf dehānun idüp şun' Kirdigār *
- 4 Şehd-i lebūñde ki gördüm zülāl-ı ābdār*
- 5 Şordum femün şanem nice müldür didüm didi
- 6 Reh-berdür āb-ı ḥayāt penāhuñ durur senüñ*

[36a]

IV

- 1 Bu ḥüsn içinde beşer saña hıç kim dimez şehā*
- 2 Sensen na'ım-i ravzada bir serv-i ḥūr-liḳā
- 3 Tepretti 'arızuñda bu turreñ nesīm-i şabā
- 4 Ruḥsāruñ üzere düşende saçuñ 'anberā*
- 5 Vechūñde benefşe bu sünbüldür didüm didi*
- 6 Sal boynuña bir dām-ı siyāhuñ durur senüñ*

V

- 1 Ey bād-ı şubḥ yārüme benden yitür ḥaber
- 2 'Arz it bu 'āşıḳuñı [ki] hicrān ḡamın çeker
- 3 Hıç bir dimezsen āteş-i 'ışḳa yandı meger*
- 4 Çeşm-i yaş-ile ki nālem cihānı ḡarḳ ider*
- 5 Bu ebr āba ne sey(i)ldür didüm didi*
- 6 Ebsem ki **Şevḳī** eşk-ile āheng durur senüñ

I

- 1 Sâķī gezdür ķadeķūñ faşl-ı bahār oldı ‘aceb
- 2 Al geyüp sebze ķemen ne lālezār oldı ‘aceb
- 3 Fi’l-meşel ravża-ı Rıd vān kūhsār oldı ‘aceb*
- 4 Bāğ-ı cennet kimi her kūşe kenār oldı ‘aceb
- 5 Ānda hem-dem bize bir ķarfe nigār oldı ‘aceb
- 6 Baña gülzārda her laķza dūķār oldı ‘aceb
- 7 Eyle sandum perīşān mest [u] ķumār oldı ‘aceb
- 8 Yoluna cānumuzuñ naķdi nişār oldı ‘aceb
- 9 Peşkeşi pey-endāzı yanumda var oldı ‘aceb*
- 10 Yine Loķmān-şıfat ol derdüme ķār oldı ‘aceb
- 11 Tālī‘ öz virdi baña baķt özi yār oldı ‘aceb

II

- 1 Teñri gönderdi bize ‘ayn-i şefaķatdür bu
- 2 Virdi nisyān-ile çoķ ‘āleme ni‘metdür bu
- 3 Serv gösterdi ķadün yazdun ‘alāmetdür bu
- 4 Açdı gül rüyımı ķūbluķdan ‘ibādetdür bu
- 5 Jāleden bergine dūr dutdı leķāfetdür bu
- 6 Fetķ-i gülzār idi bülbüle nuşretdür bu*
- 7 Oldı nevrüz ‘Arāb [u] ‘Acemde ‘ādetdür bu*
- 8 İķilür bāde bu mevsimde ki lezzetdür bu
- 9 Mey ü maķbüb ile dut destüñe furşatdur bu
- 10 Furşat el virdige fevt itme ğanīmetdür bu
- 11 Sâķī gezdür ķadeķūñ faşl-ı bahār oldı ‘aceb

[36b]

III

- 1 Mā’ilem bāğ-ı nezāketde dil-ārālarına
- 2 Görünür tūbāya nisbet ķad-i ra’nālarına
- 3 Yanaram gün kimi ruķsār-ı mücellālarına
- 4 Cenbi māh-ı mükemmel ķaş-ı tuğrālarına*
- 5 Ağ buķaķ üzre siyeh zūlf-i muķarrālarına
- 6 Gül kimi rengin açan ‘arız-ı ķamrālarına
- 7 Düşdi göñlüm gene bülbul kimi sevdālarına
- 8 Yıgıdı gül-ķehreleri şuriş ü ğavğālarına

- 9 Ey gönül düşmüşük 'ışk içre temennâlarına
10 Çıhalum bu faş(1)lda gülün temâşâlarına*
11 Al geyüp sebze çemen ne lâlezâr oldu 'aceb

IV

- 1 Ey şanem çünkü bu eyyâm-ı bahâr oldu 'ayân
2 İdelüm gel indi bir seyr-i temâşâ-yı cihân*
3 Kılalum 'ayşla 'işret nice hoşdur bu nihân
4 Açılup süsen [u] sünbül güli mançu nesterân*
5 Şâhid-i şâh-ı gülün sanki olup tâze cüvân
6 'Andelîb kumru tûfî kepk ile gösterdi lisân
7 Gezelüm kühla şahrâ dutalum ânda mekân
8 Cûybâr açdı hoş-âvâz-ile söleşdi nihân
9 Dâğlar çeşmesini dutmadı göğsünde nihân
10 Selsebil kimi sular her tarafa ahdı revân
11 Fi'l-meşel ravza-i Rıd vân kühsâr oldu 'aceb*

V

- 1 Gezüp ol şüh bugün nâz-ile bâğları tamâm*
2 Kıldı bu serv [u] şanavber dili gülzâra hırâm
3 Bir 'aceb şahın-ı çemenzârda nisbet itdi hıyâm*
4 Sâķl bezm ehlini mest itdi virüp bâde-i câm
5 Kıldı hem gerden-i 'uşşâķa siyeh zûlfini dâm
6 Aldı hûblar ğaraż ol bezm-i tarab-nâkda kâm
7 Virdi muṭrib daķı nağmât-ı semendine licâm
8 Ey gönül durma hâzîn gûşe-i izletde müdâm
9 Gel bu menzilde idek zevķ [u] şafâ şubhla şâm
10 Dut bu dem hûrî ilen evc-i sa'adetde maķâm
11 Bâğ-ı cennet kimi her gûşe kenâr oldu 'aceb

VI

- 1 Eyle nazzâre gözüm hüsine maḥbûblaruñ
2 Gör cemâlün beyle küķük-ile mensûblaruñ*
3 Olmuşam şıdkısı bu şûret-i merĝûblaruñ
4 Çek gönül bâr-ı ğamun mehveş-i merbûblaruñ
[37a]
5 Çoḥdur 'ışk içre senün şîve-i üslûblaruñ

- 6 Yanduñ âteş kimi bezminde bu mertûblaruñ
- 7 Duta gör âğûşuña ger olsa mak'rûblaruñ(?)*
- 8 Biri fânûs-şıfat şem'ini maḥbûblaruñ
- 9 'Arza vir yârûñe yitgec oḥı mektûblaruñ
- 10 Basduñ ey dil ḳademi meclisüne ḥûblaruñ
- 11 Ānda hem-dem bize bir ṭurfe nigār oldu 'aceb

VII

- 1 Virüp ol zĭneti bâğbân-ı felek bûstāna
- 2 Ğonça vü sebze geyüp raḥtların ḥaḍrāna
- 3 Gül açup reng-i şafaḳ şu'le salup her yana
- 4 Ḥûb-rûlar didiler o ḥüsrev-i ḥûbāna*
- 5 Gel teferrüc idelüm bize varalım seyrāna*
- 6 Ḳoydı maḥbûblaruñ şāhı ḳadem gülşene
- 7 Rindler her birisi bekledi bir mey-ḥāne
- 8 Geldi gerdîşe bu bezm içre sākĭ devrāna
- 9 Virdi mey meclise destinde dutup peymāne
- 10 Aldı ḥûşum gözi nergis baḥışı mestāne
- 11 Baña gülzārda bir laḥza dūḳār oldu 'aceb

VIII

- 1 Dur gel ey bād-ı şabā ile gülistāna gezer
- 2 Bāğ gül-ruḥlarına sen yitür elbette ḥaber
- 3 Söle teşrĭf getürüz bâğa bugün serv-i seher
- 4 Görse ruḥsārunı bülbül güle meyl itmez eger
- 5 Buraḥur gülşene ğavġā-yı nevā şūr ile şer
- 6 Çünki ḥüsn içre mülükdür degil 'ālemde beşer
- 7 Gökde pā-bûsın ider şābit-i seyyāre ḳamer
- 8 Sāye tek şems-i ruḥın pāyına her günde sürer
- 9 Yandurup 'āşıḳ-ı dil-sûzini gösterdi hüner
- 10 İçdi ḳanum mey içün tek ne serāsĭme gezer
- 11 Eyle sandum perĭşān mest ḥumār oldu 'aceb*

VIV

- 1 Dilberā eyle sitem ḳüyunda aġyārumuza*
- 2 Hem ḳarın olma gülüm gülsen içre ḥārumuza*
- 3 Raḥm ḳıl çekende bülbül tek āh u zārumuza*

- 4 Bir ol Zühre-cebîn müşterî bâzârumuza*
 - 5 Cân metâ‘ın satarduk ehl-i harîdârumuza*
 - 6 Al özüñ merhem eylesün ten-i efkânumuza
 - 7 Luţf kılsun ne olur bu hâl-i düşvârumuza
 - 8 Vir devâ şehd-i lebûñden dil-i bîmârumuza
- [37b]

- 9 Kıl müşerref ‘azîzüm gel der-i dîvârumuza
 - 10 Geldi mihmân bize şarf itdûñ o dildârumuza
 - 11 Yoluna cânumuzun naķdi nisâr oldu ‘aceb
- X

- 1 Yârümüz yâduna saldı ki gelüpdür beylece*
- 2 Menüm efsürdelügüm ma‘lûm olupdur helece
- 3 Dostlarum şâd oluben düşmen dönüpdür gilece*
- 4 Seg-raķîb ağlamakdan nisbet olupdur köreçe*
- 5 Dâ‘imâ maķabbeti ma‘lûm idüpdür ilece*
- 6 ‘Arızun aķmer gibi teşbih kılpdur gülece*
- 7 Kimisi büyük olur kimisi olur balaca
- 8 Kimisi hoş-şifatdur kimisi olur ķaraca
- 9 Kimisi zer-baft geyer kimisi geyer alaca*
- 10 Cân metâ‘ın sataram ki öz elümle yârece
- 11 Peşkeşi pây-endâzı yanumda var oldu ‘aceb*

XI

- 1 Senden ey dost siyeh baķtum idüpdür beni*
- 2 Yandurup fûrķat odı kıldı bî-ķuzûr beni
- 3 Dutdı eķrâfumu ğam gizledi mestûr beni
- 4 Bâde-i hecr kılp mest eyle maķmûr beni*
- 5 ‘Ayb kılmaz daķı sevdâlî gören şûr beni
- 6 Dutar ‘ışk ehli bu ķâletde ki ma‘zûr beni
- 7 Görse bu derd ü belâ eviñde rencûr beni*
- 8 Hükemâ cümlesi mühlik didi cumhûr beni
- 9 Gördi dilber özi ķûb eyledi mesrûr beni
- 10 Vaşl dermânun idüp ķoymadı mehcûr beni
- 11 Yine Loķmân-şifat ol derdüme ķâr oldu ‘aceb

XII

- 1 Ey felek qoyma bizi bu dār-ı ğurbetde ğarīb
 - 2 Ğam yükün çekmege yoĝ bizde daĝı şabr [u] şekīb
 - 3 Gezdürüp dehrde āvāre bize virme firīb
 - 4 Gelmesüñ tā saña bu devrde noĝşān u ma‘īb
 - 5 N’olur aĥvālūñ eger raĥm ide Vehhāb-ı vehīb
 - 6 Yine öz meskenümüz luţf idüben kılsa naşīb
 - 7 Çoĝ olur onda bize mu‘in [u] hem-rāh [u] ĥabīb
 - 8 Salsa kudret nażarın ĥālūme da‘vāt-ı mücīb
 - 9 Şun‘ Raĥmān’a elbette baĥup itme ‘acīb*
 - 10 **Şevkī** bitdi sınıķuñ geldi bize qarşu taīb
 - 11 Tāli‘ öz virdi baña baĥt özi yār oldu ‘aceb
- [38a]

82

[meʿūlü mefāʿlū mefāʿlū feʿūlūn]

I

- 1 Ey dil ki bahār oldu nevā söledi bülbül
- 2 ‘Alemni çerāĝdān eyledi açılup her gül*
- 3 Topraĝı yarup süsen ile çıĥdı bu sünbül
- 4 Yel degdi eşer benefşenüñ başında kākül*
- 5 Gösterdi şabā āb-ı revān üzre selāsıl
- 6 Açıldı gül-efşānla şebbū leb-i қaranfıl*
- 7 Çıĥdı yüze papuçıl o mantuya muķābil*
- 8 Bu faşlda seyrāna çıĥup dilberem ey dil
- 9 Seyr üzre göñül olmışsan elbette aña mā’il*
- 10 Ĥaķ eyledi her maţlabuñı bu yirde ĥaşıl
- 11 Şükr eyle dilā bu demde kim açıldı müşkül*
- 12 Pāyına pey-endāz eyle ser itme tegāfül*
- 13 Fevt eyleme tā destüñe düşmez beyle fırşat*
- 14 Baĥtuñ saña yār oldu ‘aceb bil ki ĝanīmet

II

- 1 Nāz-ile gezer gülşen ara serv-i semenber
- 2 Güftarı lezīz tūṭī kimi lehcesi şekker

- 3 Arturdu feşāḥat deheni ḳand-ı mükerrer
- 4 Mürvārīde nisbet dīṣi dūr lebleri gevher
- 5 Bu ḥātt-ı zenaḥdānı melāḥatdü ser-ā-ser
- 6 Şadrına iki düğmesi şeffāf dūr-i ter
- 7 Bir ḥūrī-liḳādur degül insāna ber-ā-ber*
- 8 Başuna dolanmaḳ baña ger olsa müyesser
- 9 Pervāne-şıfat cismümi āteşlere sallam
- 10 Şem‘-i ruḥuñ devresin hā’il kimi allam*

III

- 1 Bāğ içre gözüm gördi ‘aceb bir gül-i ra’nā
- 2 Dil murgı sürüd-ile sürūr eyledi peydā
- 3 Gösterdi nevālar daḥı dīvāne-i şeydā
- 4 Bend oldu selāsillere dutmuş reh-i sevdā
- 5 Hem ṭurre-i müşkin idüp boy(u)numa tuḡrā*
- 6 Maḥbūs ḳafes içre ḳalup ‘andelibāsā
- 7 Sevdā-yı ser-i zülfine bend olmuşam am mā
- 8 Dār üzre çeke ondan elüm üzmenem aşlā
- 9 Başum kesile gitmenem ol ḥāk-i derinden
- 10 Üftādesiyem çün meni salmaz nazarından

[35b]

IV

- 1 Ol māhı pesend ide yaratmış beyle şāni‘*
- 2 Ebrūsı kemāndur daḥı müjgānları ḳātı‘
- 3 Peykānı sīm-i dilde gön(ü)lüm degü māni‘
- 4 Baḡruma basup ğamzesin ollam aña kāni‘
- 5 Toḡmaz aña beñzer gün ‘arūs çarḥ-ı tāsı‘*
- 6 Āfāḳı münevver ḳılur ol zerresi lāmi‘
- 7 Ḳaddüm ḥam idüp eylerem her laḥza tevāzu‘*
- 8 Artar fırsatım çoḡ baña yüz virdi bu ṭālī‘*
- 9 Dil mülkini zabṭ itmege ḥāḳān gelecekdür
- 10 Öldürse de ollam aña ḳurbān gelecekdür

V

- 1 Tā kil-k-i ḳazā yazmış ezel ismüni Aḥmed
- 2 Göz gördi cemālüne baḥup oldu muḳayyed

- 3 Ol defter-i hüsnine çekilmiş haṭ-ı ebced
- 4 Saçıldı leṭāfetler o gül ruḥına ḳad ḳad
- 5 Bu şīve-i ḥūbluḳdu ki yoḥ sen kimi bir ferd
- 6 Ey şeh seni maḥbūb dimiş ḳādir-i İzed
- 7 Bu zikri müdām ezber ider dilünde şad şad*
- 8 Tā **Şevḳī** diyir *şalli ‘alā-āli Muḥammed*
- 9 Maḳşūdı bu kim eyle şefā‘at aña her sü
- 10 Dünyā ile uḳbāda ğaraḫ çekmeye ğayḳu

83⁵⁸

[meḥ‘ülü meḥā‘ilün fe‘ülün]

I

- 1 Ey şūḥ-ı cihān [u] şāh-ı ḥūbān
- 2 Vey rūy-ı felekde māh-ı tābān
- 3 Hüsünüde ki yoḥdur zerre noḳşān
- 4 Ḥūbluḳuña yitmez senüñ insān
- 5 Çākerdi saña behişte ḥūrān
- 6 Güyend[e] baña na‘īm-i Rıḳ vān
- 7 Dūr eylemisen kim beni andan
- 8 Yandurdi tenüm bu dāğ-ı hicrān
- 9 Ya vaşluñı ḳıl bu derde dermān
- 10 Ya cānumı al bu demde ey cān
- 11 Öldür beni sen dur indi çesbān
- 12 Al destüñe tığ doĝra her yan

II

- 1 Ey dilber-i ḥūb-rū gül-endām
- 2 Gülzāra ki sen basanda aḳdām
- [39a]
- 3 Ol bād-ı şabā ḥuceste-fercām
- 4 Çün müjde baña getürdi peyḳām
- 5 Dergāhuña geldüm ey nigūnam

- 6 Pāy-būsıñ idende hāşıla ‘ām
- 7 Öldüm baña luţf kıl dil-ārām
- 8 Miḥnet çekerem apunda mādām
- 9 Maşūdumı hāşıl it alam kām
- 10 Çodur baña eyleseñ bu in‘ām
- 11 Öldür beni sen dur indi çesbān
- 12 Al destüñe tıg doğra her yan

III

- 1 Ey tāze nihāl-i serv-reftār
- 2 Vechüñden alup şı‘ār bu gūlzār
- 3 Gül sende görende reng-i ruḥsār
- 4 Kükçüklüğün eylemez bir izhār
- 5 Hāk içre alupdur ebter [u] ḥ‘ār
- 6 Ey ‘arız-ı lāle rüy-ı gūlnār
- 7 Kūyuñda raıbi görsem her bār*
- 8 Cāndan oluram o demde bızār
- 9 Dünyāda dirilmek [i]dü ço ‘ār
- 10 Kes başumı önde oyma zinhār
- 11 Öldür beni sen dur indi çesbān
- 12 Al destüñe tıg doğra her yan

IV

- 1 Ey yār-i Meslḥā-dem-i a‘lā
- 2 İ‘cāzuñ ider mürdeni iḥyā*
- 3 Meflūküñem itme sen müdāvā
- 4 Ya‘kūb-şıfat eyleme i‘mā*
- 5 Yūsuf kimi vaşluñ yiter ammā
- 6 Müştāuñ olup niçe Züleyḥā
- 7 İtmişler özin ‘āleme rüsvā
- 8 Her biri gezer kūh-ile şahrā
- 9 Men sūḥte-dil derinde tenhā*
- 10 Cān virmege olmuşam müheyyā
- 11 Öldür beni [sen] dur itdi çesbān
- 12 Al destüñe tıg doğra her yan

[39b]

V

- 1 Ey şūḥ yitende sen nigāra
- 2 Raḥm it men-i ḥaste dil-fiḡāra
- 3 ‘İşkuñ beni şaldı çoḥ azāra
- 4 Mey-ḥānede beñzerem ḥumāra
- 5 Mey-gūn lebūñ içmişem ne çāre
- 6 Bārī baña eyle bir nezāre
- 7 Bend eyle bu zūlf-i müşk-bāre
- 8 Maḥzūzam eger aparsa dāra
- 9 Kaşşāb-şifat çeküp kınnāre*
- 10 Çah ḥançeri baḡrum eyle pāre
- 11 Öldür beni sen dur itdi çesbān
- 12 Al destūñe tıḡ doḡra her yan

VI

- 1 Fikr it şanemā bir eyle tedbīr
- 2 Koyma meni derd evinde destḡīr
- 3 Āhum saña eylemez mi te’şīr
- 4 Ey ḥüsn Ḥudā-dād-ile tezkīr
- 5 Gūn yazdı ruḥuñ katīb-i taḡdīr
- 6 Şal şu‘leñi māha mihr-i tenvīr
- 7 Sevdüm gene sen cūvānı men pīr
- 8 Re’yincen eger bu olsa taḡşīr
- 9 Bu ḥayr işi gel sen itme te’ḥīr
- 10 Kıttāl kaşındur tīz şemşīr
- 11 Öldür beni sen dur itdi çesbān
- 12 Al destūñe tıḡ doḡra her yan

VII

- 1 Ey tūbā-nijād ḡadd-i şimşād
- 2 Yoḥ bāḡ-ı İremde sen tek āzād
- 3 Taşvīrūñi eyleyende būnyād
- 4 Ḳudret ḡalemiyle çekmiş üstād
- 5 Ruḡsāruña ḡatṭı yazmış isvād
- 6 Sen bir kerem eyle kıl beni yād
- 7 O ḡaşdına çıḡduḡuñda dil-şād

- 8 Vur tır-i hadengi çeşm-i cellād
 - 9 Cān mülkini ġāret eyle berbād
 - 10 Şevkī'ni şikār idende şayyād
 - 11 Öldür beni sen dur itdi çeşbān
 - 12 Al destüñe tıġ doġra her yan
- [40a]

84

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ülün]

I

- 1 Bir küşe dutuñ diyem güzāriş 'uķalālar*
- 2 Her şehirde hānlar koyuben yeñi binālar
- 3 Kāsiblere artırdı müdām cevır ü cefālar
- 4 Āhır bu sebebdeñ ki re'is oldu gedālar
- 5 Dīnünde қа'im durmadı hergiz 'ulemālar
- 6 Çıhđı gene her güşda meger deh şadālar*
- 7 Şām oldu қaranқu dağı bu şubh-ı şabālar
- 8 Tā'ün ile baş virdi yaman özge belālar
- 9 Yağmur 'ivazına yere қan tökdi semālar
- 10 Tapulmadı hıç nev'-ile bu derde devālar
- 11 Pişmān olup hıç kimse yamanlıқuñ usanmaz*
- 12 Faqr ehlinüñ aћvāline hāқuñ cānı yanmaz

II

- 1 Tā oldu payız gördi gözüm huld-ı berini
- 2 Gösterdi cihān bāġınuñ her miyvelerini*
- 3 Baldan da pesend ide görüp şehdlerini
- 4 Her kim yidi saġ eyledi cānıyla serini
- 5 Şarşar yili çekdi gene meydāna çerini
- 6 Sehm-ile getürdi bize kışuñ haberini
- 7 Kışlaķı dutup her kişı berk itdi yerini
- 8 Dey āleme görgezdi niçe kez hūnerini
- 9 Çār-pāya қuruldu çoğ adam yaқdı derini
- 10 Yā Rab kereminden dūr itme ben hāķirini

11 Qoydı derini kaçdı eve qutardı cānın*

12 Yād itmedi bir kerrede ol ki mekânın*

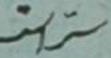
III

- 1 Qar-ile külek birbirine eyledi cengi
- 2 Hazrı(?) yeli esdi atuben top tûfengi
- 3 Saldı kim o saz-ile neyûn başına hengi
- 4 Qavdı mîşede qoymadı hem şîr [ü] pelengi
- 5 Qar çekdi bu yandan quşını atdı hadengi
- 6 Tâ kesdi kılıc tek yeri göstermedi nengi
- 7 Deryānuñ odudan üze çıkmadı nehengi
- 8 Sındırdı mesî kırdı çoĥ evlerde sehengi
- 9 Ağsu Qarasu devdi dolanmadı degirman
- 10 Qavurqa yimekten ki bize qalmadı dendān

[40b]

IV

- 1 Ey dil gene yaz oldı aña yoĥdu nişāne
- 2 Gösterdi felek ‘āleme bir ġayrı zamāne
- 3 Dillerde gelüpdür bu qısuñ vaż‘ı beyāne
- 4 Sermādan ‘aceb sebze çemen döndi semana
- 5 Terk eyledi bülbül daĥı āvāz [u] terāne
- 6 Bāķī qalan ĥayvānları yaz yitürdi cāna*
- 7 Döndürdi bu ĥavf insānuñ hem baġrını qana*
- 8 Qorĥar gene bu cismi düşüp odla zebāna

9 idüben dutup anı kemāna

- 10 İhsān eylemez yüz min ider ‘özü-i bahāne*
- 11 Yoĥdur bu cihān içre ġaraż cūd [u] saĥāvet
- 12 Hîç kimse kerem ehli degül artdı ĥasāret

V

- 1 Nān-ile nemekde bu zamān yoĥdur kerāmet*
- 2 Te’şîr-i devā itmedi bîmāra şefā‘at
- 3 Tapılmadı bu merdüm-i ‘ālemde nezāfet
- 4 Andan bilürem ehl-i zamān itmez ‘ibādet
- 5 Her kişı ki bir kimseye tapşurdı emānet

- 6 Gösterdi o kes āḥir aña küllī ḥıyānet
- 7 Mezheb sebep-ile araya düşdi ‘adāvet
- 8 Çoḡlar bu cihetden daḡı olmadı ferāḡat
- 9 Olmış o sebebden maña pür eyle kināyet
- 10 Olmadı bu ḡalk içre ki bir zerre diyānet
- 11 Dīn sevmedi dünyāda ḡaraḡ şıkk-ı güm-rāh*
- 12 Bu esrde dünyānı sevüp *ne‘uzu bi’llāh*⁵⁹

VI

- 1 Günden güne ḡalkuñ yüregi baḡladı pāsı
- 2 Terk eylediler şavm [u] şalvet olup ‘āşī
- 3 Bu devrde var fışk [u] fücūruñ temāşāsı
- 4 Çekene atar her kim olur ḡara belāsı
- 5 Tā geymedi bir kimsene evvelügi libāsı
- 6 Güyā ki düşüp başlarına şürb havāsı
- 7 Ma’dūm olup aḡsām-ı zükürun da vefāsı
- 8 Götürüldi ünās ehlinüñ el-ḡışsa ḡayāsı*
- 9 Hem-ser dutup öz yaşına baḡmadı erine
- 10 Ḥaḡḡ’a beyle ma’lūm eyledük döndi ḡarīne*

[41a]

VII

- 1 Gel **Şevḡī** daḡı dutma bu dünyānı kirāmı
- 2 Azmış ki yolundan bu cihān ḡalkı tamāmı
- 3 Kizb-ile o fāsıḡluḡa baş koşdılar hāmı*
- 4 Bulmazsan eger doḡrı gezersen bir adamı
- 5 O baş şıfat cümle içre bāde-i cāmı*
- 6 Zālīm daḡı mazlūmı talar oldu ḡarāmı
- 7 Olmadı birbirine bu deh(i)rde hāmı*
- 8 Āḡır gelecek Mehdī vire munda nızāmı
- 9 Mü’mīn olana raḡm ider ol ḡādir-i İzed
- 10 Ḥalk olsa eger rūza namāzına muḡayyed

⁵⁹ “Allah’a sığınırız”

[mef'ülü mefâilü mefâ'ilü fe'ülün]

I

- 1 Bir bâğ-ı nezâketde ki şahın-ı çemenüm var
- 2 Ol şahın-ı çemende gül [ü] nesrîn bedenüm var
- 3 Kim kıadd-i şanavber leb-i gönça dehenüm var
- 4 Gör kıaddüne geymiş niçe gül-pîrehenüm var
- 5 Çîn zülfleri kıallâb yüzi gül yâsemenüm var
- 6 Gülzâr-ı leîâfetde ki sîmîn zeğānum var
- 7 Gördüm güli çün gülşen ara nişîmenüm var
- 8 Bülbül kimi efkân eylesem 'özü benüm var*
- 9 Nezzâresi hûb âhû-yı çeşm-i Hoten'üm var
- 10 Güftârı lezîz tûî-yi şekker-şikenüm var
- 11 Evşâfını medh itmege şîrîn-sühānum var

II

- 1 Gülzâra hevâ zînet idüp açdı şafâkı*
- 2 Hem vurdı şabâ sebze-i nevhîze mezâkı
- 3 Âb oldu revân gülşene kim yitdi ayağı
- 4 Nağmât-ile bülbül oğur 'uşşâk-ı 'Arâk'ı
- 5 Kumru yitürüp kükçük büzüрге surâkı*
- 6 Reşkûñde ruhuñ lâle çeküp bağına dağı
- 7 Sûsende dırâz itdi zebân oldu kabağı
- 8 'İşretde 'aceb tekdi şakâyıklar otağı
- 9 Bağıdı güle benefşe kadın egdi budağı
- 10 Çün oldu bahâr 'ayş idelüm yitişdi çağı*
- 11 Bir bâğ-ı nezâkette ki şahın-ı çemenüm var

III

- 1 Geldi bu fenâ mülkine Yûsuf'la Züleyhâ
 - 2 Ferhâd sevüp Şîrîn'i olmuş beyle şeydâ*
 - 3 Hiç almadı kâmin gene Mecnûn dağı Leylâ
 - 4 Bir devrde 'ışk-ile gezüp Varğa vü Gülsâ
- [41b]

- 5 Vâmık suya batdı velî âh itmedi aşlâ
- 6 Pervâne de cismün oda yandurdu ser-â-pâ

- 7 Hem-rāh olup ol sünbüle zülf-‘anber-i sārā
- 8 Çeşm-i haţına ‘āşık olup nergis-i şehlā
- 9 ‘Uşşāk-ı cihān her birisi bekledi bercā
- 10 Bu şaḥn-ı çemende gezerem ‘andelībāsā
- 11 Ol şaḥn-ı çemende gül-i nesrīn bedenüm var

IV

- 1 Bu ‘aşrde ārāmum alup dilber-i bed-ḥū
- 2 Çoḥ fitne saldı beni ol gözleri cādū*
- 3 Ḥam kaşı kadeḥ urdı baña ğamze-i ebrū
- 4 Dil murġini bend eyledi hem zülf-i semen-bū
- 5 Ger baḥsa düşer çeşmüne şaḥrālara āhū
- 6 Ruḥsāruna dā’im nazar itsem daḥı nġū
- 7 Gezsem gene dūnyānı tapılmaz beyle meh-rū
- 8 Gönlüm çeker ‘ālemde yite vaşluna ğayķu
- 9 Qaldum tek bu ḥasret-ile devirde her sü*
- 10 Qaddüm ḥam idüp qāmeti dil-cū dişi incū
- 11 Kim qadd-i şanavber leb-i ğonça dehenüm var

V

- 1 Bir vaşl taleb eylerem ol ḥūrī-liqādan
- 2 Kükçük lebi ḥūrşīd-i ḥacīl itdi binādan
- 3 Ol pertev-i ḥüsni ğiçürüp şem‘-i ziyādan
- 4 Çeşm-i siyehüñ fitnessi çılmaz bu aradan
- 5 Nezzāresi bāc aldı hem āhū-yı Hıttā’dan
- 6 Al çekmedi ‘ömründe ‘aceb mihr ü vefādan
- 7 Güneyde olan görmedi bir cevır [ü] cefādan
- 8 Pā-būsı içün andı yire mihr [ü] semādan
- 9 Bir Yūsuf-ı şānī yaradup anı yaradan
- 10 Ya’ķüb-şıfat būyun alım ya’ni şabādan
- 11 Gör qaddine geymiş nice gül-pīrehenüm var

VI

- 1 Dīvāne kılupdur meni bu server-i ḥübān
- 2 Ḥüsline tevāzu‘ ider ol ḥūrşīd-i raḥşān
- 3 Noķşāna düşüp reşk-i ruḥuñdan meh-i tābān
- 4 İḥlāş-ile kūyında durup ḥūd [u] seretān

- 5 Ebrûlaruna secde kılar kıavs-i kıadehsan
- 6 Âşüfte idüp sünbüleni zülf-i perişân
- 7 ‘İşkuñda yanar Müşteri Zühre oda yeksân
- 8 Seyyâre-i şâbit yolına virdi ser ü cân
- [42a]
- 9 Keyvân Şüreyyân’ı görüp âfet-i devrân*
- 10 Cevr-ile ‘akreb beni salup kemende her yan*
- 11 Çın züfleri kıallâb yüzi gül yâsemenüm var

VII

- 1 Aldı yine bu şabrumı bir yâr-ı dilârâm
- 2 Şayyâd-şifat zülfin idüp gerdenüme dâm
- 3 Âşüfte kılup göñlümi bu turre-i siyeh-fâm*
- 4 Sâķl bir ayağ-ile elüm dut yitürüp cām
- 5 Vir bâde leb-â-leb içelüm serv-i gül-endām
- 6 Ol mey ki vire hatır-ı ‘akluma ser-encām
- 7 Kıalmışdı humâr üzre bu çeşm-i dahı mādām
- 8 Al muṭrib ele çeng [u] defi subh-ile tâ şām
- 9 Gerdün felekden kim alım devrde bir kām*
- 10 Dey gitdi bahâr oldu gelüp dolandı eyyâm*
- 11 Gülzâr-ı leṭafetde ki sîmîn-zeķanum var

VIII

- 1 Bir kıavs-i kıuzah kıaşlu şanem kıaddüm idüp ham
- 2 Hem turre-i müşkîni kılup hālümü derhem
- 3 Meşşâta virüp munı zer-efşâna pür nem
- 4 Hâlları siyeh leşker idüp rüy üzere cem
- 5 Çün tāk-ı cebînidür anuñ kııble-i ‘âlem
- 6 Bir nahl-i tûbâdan degül ol serv-i kıadi kem
- 7 Dâ’im ki Mesîhâ kimi her rûḥa virür dem
- 8 Emvât-ile yitse olur iḥyâ ona âdem
- 9 Gül-çehreler ister dolana başuna her dem
- 10 Seyr ile yitişdüm bu gülistâna ki men hem
- 11 Gördüm güli çün gülşen ara nişîmenüm var

VIV

- 1 Bir şühdur inşâfdan anda eşer olmaz

- 2 Kūyunda gözüm yaşını dā'im töker olmaz
- 3 Ebrūsı kemān kıaddūmi her dem bükör olmaz
- 4 Müjgānı kıanın tökmemiş ammā ciger olmaz
- 5 Zīb-ile nihālinde biten kim şemer olmaz
- 6 Maḥbūb-ı cihānda beyle nīgū-siyer olmaz*
- 7 Tapılmaz aña tay arasañ baḥr u ber olmaz
- 8 Ol la'l-i leb-i şehdi kimi ney-şeker olmaz
- 9 Her kıatreden 'ālemde diyeller güher olmaz
- 10 Bu ḥüsnde bir 'arız-ı gül tek beşer olmaz

[42b]

- 11 Bülbul kimi efķān eylesem 'özü benüm var*

X

- 1 Geldi şanemā pāyuña dünyāda güzeller
- 2 'Uķbāda gerek ḥūrī melek derūñde ķāker*
- 3 Kıoyma kıala 'uşşāķı müdām 'ışķunda ebter*
- 4 Kıoy vaşla yitim ḥāķırımı itme mükedder
- 5 Senden bu yiter göñlüme ey zülf-i mu'anber
- 6 Ğabğabe zenaḥdānuñ 'aceb 'arızuñ aḥmer
- 7 Ğıybetde dehānuñ velī nā-süfte-i gevher
- 8 Endāmuñ idüp kıādir-i yektā yine ḥoş-ter
- 9 Bu şehirde şāhid degül ḥüsnünķa ber-ā-ber*
- 10 Olmaz beyle maḥbūb cihān olsa ser-ā-ser*
- 11 Nezzāresi ḥüb āḥū-yı ķeşm-i Ḥoten'üm var

XI

- 1 Mecrūḥ dilüm kıaldı müdām bār-ı ğamında
- 2 Fāriķ olabilmez daḥı devrān siteminde
- 3 Ebrūsı virüp cismüme bir tīg keminde
- 4 Didüm yine 'ālemni seyle virdi neminde*
- 5 Bu ḥaste cānum üzüldi ķeşm eleminde*
- 6 Ḥūbluķda bedel yoḥ aña ḥūblar ķemende*
- 7 Her dilber özin görse kıalur reşķ 'ademinde
- 8 Yoḥ beyle pesend ide güzel rüy-ı zeminde
- 9 Tağındadu secdem yiri ebrū-yı ḥamında
- 10 Mir'ātuñı pāk eyle göñül zevķ deminde

- 11 Güftârı lezîz tûfî-yi şekker-şikenüm var
XII
- 1 Vehm itme gönül cürmde Ğaffâr işigünde
2 Raḥmı bize var Qādir u Settār işigünde
3 Bed-ḥāh düşer zillate Qahhār işigünde
4 Dil ḥamd ü şenā eyle ki tekrār işigünde
5 Maṭlûba yitim Aḥmed-i Muḥtār işigünde
6 Sevdüm ol Ebū Bekr'i ki her bār işigünde*
7 Hıṭāb-ı 'Ömer çoḡ düzedür kār işigünde
8 Cān buldı ziyā 'Oşman'ıñ envār işigünde
9 'İzzet taparam Haydar-ı Kerrār işigünde
10 İhlāş-ile dur Şevki müdām yār işigünde
11 Evşāfunı medḥ itmege şîrîn-şüḥanum var

86

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

- 1 Bir nazar aç 'ālem-i a'lāya baḥ
2 Faşl-ı bahār oldı temāşāya baḥ
[43a]
3 Şems [ü] kamer çarḥ-ı mu'allāya baḥ
4 Qavs-i kuzah nisbet olup pāye baḥ
5 Berḫ-i lem'a gösterüp şü'āya baḥ
6 Açdı zemīn zīnet u zībāya baḥ
7 Bād-ı şabā yitişdi her cāye baḥ*
8 Sebze-i eşcāra olup dāye baḥ
9 Perveriş eyler gül-i ra'nāya baḥ
10 Qadd çeküp serv-i semen sāye baḥ
11 Hüküm kılop qādir [u] dānāya baḥ
12 Bir nazar aç 'ālem-i a'lāya baḥ

II

- 1 Bāguna zīnet ki virüp bāḡbān

- 2 Bağladı şîrāze çeküp sūrvān(?)⁶⁰
- 3 Sebze-i nevḥîze yiten tek hemān
- 4 Hilye-i aḥzār geyinüp şādmān
- 5 Sūnbül-i hoş-bū ḵanefil hem-rehān
- 6 Şebbū şaḵāyıklā gül-i nesterān
- 7 Oldı gül ol merḥalede ‘ālî-şān
- 8 Çetr çeküp başuna hem zer-nişān
- 9 Sūsen olup münşî āña hoş-zebān
- 10 Benefşe baş egdi güle her zamān*
- 11 Geldi çemen gül-ruḥ-ı hem-rāḥa baḥ
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya baḥ

III⁶¹

- 1 Bu fāşılā rengîn olup bāḡlar
- 2 Geldi ‘anādîl ki gidüp zāḡlar
- 3 Oldı nevā-sāz ile ‘uşşāḡlar
- 4 Bezendi elvān geyinüp daḡlar*
- 5 Yandı çiçek başında çeraḡlar*
- 6 Güller için kuruldı nevraḡlar*
- 7 Lāle vü nesteren olup saḡlar*
- 8 ‘Ayş kı lup bezmde bu çaḡlar*
- 9 Şebnem ile pür itdi yapraḡlar*
- 10 İçinde nergis onı mıçaḡlar*
- 11 Serhoş olupdur gözi şehlāya baḥ
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya baḥ

IV

- 1 Bād-ı şabā gülşene basdı ḵadem
 - 2 Açıldı gül oldı cihān muḥterem*
 - 3 Ḵalmadı dehr içre belā derd u ḡam
 - 4 Töküldi gülün bergine şeb dürr-i nem*
- [43b]
- 5 Yazdı gülistān içine bir raḡam

⁶⁰ Mısradaki “sūrvān” kelimesi, “sārḃān” kelimesinin bozulmuş şekli olması muhtemeldir.

⁶¹ Bentteki bazı mısraların kafiyelerinde gayin harfi yerine kaf harfi kullanılmıştır. Kafiye uyumunu bozmamak için kaf harfi ile yazılanlar da (3,5,6) gayin harfi ile okunmuştur.

- 6 Nağş-ı nigār ile bezendi çeşm*
- 7 Şukūfeler üzre açıpdur kerem
- 8 Nuğre tola başuna düzmiş direm
- 9 Kıldı seḥā server-i pāk-i şiyem
- 10 Çekme gönül bu demde hergiz elem*
- 11 Bāğ-ı cihān içre dilārāya baḥ
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya baḥ

V

- 1 Çemende bûy çeküp serv-i nāzı gör*
- 2 Eglenüp üstünde o şeh-bāzı gör
- 3 Cümle tıyûra çoḥ ider nāzı gör
- 4 Yanında tayfuñ kimi hem-rāzı gör*
- 5 Tarlan ider tezervin bāzı gör*
- 6 Kepki hırāmān gezer endāzı gör
- 7 Cilvelenür tāvus-ı tannāzı gör
- 8 Hüdhdüd eyler dilinde niyyāzı gör*
- 9 Kūmru ‘anadil açup āvāzı gör
- 10 Oḥudılar dügāh-ı şāh-nāzı gör
- 11 Eylediler zevk-ile şafāya baḥ
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya baḥ

VI

- 1 Sākī getür bāde-i gül-rengi sen
- 2 Vir mey içek berş ile hem bengi sen
- 3 Muṭrib-i hoş-h‘ān ele al çengi sen
- 4 Ğonça-sıfat yoḥ olma dīl-tengi sen*
- 5 Bezm çal nağme-i āhengi sen *
- 6 Olmısan ‘uşşāk-ı şūḥ [u] şeng sen
- 7 Rāst eyledüñ şadrına ḥadengi sen*
- 8 Ehl-i ‘ışkı itdüñ oda yengi sen
- 9 Eylemisen fitne-i nīrengi sen
- 10 ‘Āleme şaldüñ ki ğaraż cengi sen
- 11 Düşüpdür aşūb-ile ğavġāya baḥ*
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya baḥ

VII

- 1 Ey gönül it cihân temâşâlarun*
 - 2 Ta'rif idüm dilber-i şunalarun
 - 3 Serün diyem künbed-i hağ râlarun *
 - 4 Dâm eylemiş zülf-i mü'tarrâlarun*
 - 5 Dutdı ruĥınıñ meh ü sîmâlarun
 - 6 Ol tûbâ nisbet kad-i ra'nâlarun
 - 7 Gördi gözüm cebîn-i a'lâlarun
 - 8 Medh kılım kaşınıñ bînâlarun
- [44a]

- 9 Kudret eli çekdürüp tuğrâlarun
 - 10 Sevdı gönül çehre-i zîbâlarun
 - 11 Sîb-i zenaĥ 'arız-ı almaya baĥ
 - 12 Bir nazar aç 'âlem-i a'lâya baĥ
- VIII

- 1 Yâr ruĥuñ tek gül-i nesrîn degül
- 2 Sünbül o zülfüñ teki müşkîn degül
- 3 Qand-i femüñ tek beyle şîrîn degül*
- 4 La'l-i lebüñ yanında rengîn degül
- 5 Benefşe saçuñ kimi pür-çîn degül*
- 6 Âyîne gönlüñ teki dür-bîn degül
- 7 Resm-i vefâsındaki âyîn degül
- 8 Eyle cefâ dil aña ğam-gîn degül
- 9 Hecrüñi çekmek daĥı mümkün degül
- 10 Vaşluña yitmek baña ta'yîn degül
- 11 Var bu gönlümde temennâya baĥ
- 12 Bir nazar aç 'âlem-i a'lâya baĥ

VIV

- 1 Aldı gönül mülkini bir şehriyâr
- 2 Eyledi gâret ki kılup iftiĥâr
- 3 'İşka salupdur beni leyl ü nehâr
- 4 Qaldı bu sevdâda serüm üstüvâr
- 5 Derd ü belâ miĥneti itdüm şî'âr
- 6 Virdüm anuñ destine ben ihtiyâr
- 7 Tîğ-şifat müjgânı baĥrum yarar

- 8 Çekdi sînem hadengine intizâr*
- 9 Atıldı sînemde olup ber-çarâr*
- 10 Oldı tenüm gamzesine sâzkâr
- 11 Çekmedi gönüm dağı pervāya bağ
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya bağ

X

- 1 Çünkü felek tırāz idüp mīzānı
- 2 Saçdı zemīne lü’lü-i me‘ānı
- 3 ‘Utārit’de çoğdur ‘aql-ı nihānı
- 4 Dutdı şevābit bu dürr-i yegānı
- 5 Cevzā muraşşa‘ kemer al miyānı
- 6 Şems-i mülemma‘ beden-i nūrānı
- 7 Māha müdām mülhāk ider cilānı
- 8 Hişar idüp hūt devr-i zamānı
- 9 Kavs kurup Mīrrih aldı kemānı
- 10 Gör nice devr ider çarh-ı cihānı*
- 11 Gezer bu pergārda eşyāya bağ
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya bağ

[44b]

XI

- 1 Oldı bu meclis yine dār’üs-selām
- 2 Zevk [u] şafā sürdi gönül aldı kām
- 3 Sākī bu bezm içre dağı şundı cām
- 4 Cemşīd’e nisbet mey içdük müdām*
- 5 Mey-gede olmuş bize kâ’ım-mağām
- 6 Beyle kılup emr *hayyü lā-yenām*⁶²
- 7 Bād-ı şabā müjde getürdi peyām
- 8 Ya’nı bu ‘ayşuñ düz ola müstedām
- 9 Tapdı bizüm rûhumuz ihyā tamām
- 10 **Şevkī** sen hamdün ohı hāşıl kelām
- 11 Eyle şenā kudret-i Mevlāya bağ
- 12 Bir nazar aç ‘ālem-i a‘lāya bağ

⁶² “Daima diri ve uyanık olan”

87

[fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün]

- 1 Aldı bir şūḥ benüm qoymadı gönümde qarār
- 2 Gene dil mülkini yağmaya virüp her ne ki var
- 3 Baña ser-geştelik öğretti cihān içre şî‘ār
- 4 Ruḥ-ı gül-i bülbül nisbet çekerem nāle [vü] zār*
- 5 ‘Āşîq-ı ḥastesiyem ‘arızuñ leyl [ü] nehār*

88

[7’li hece ülçücü]

- 1 ‘Arz idim ḥāl-i dilüm tā gele sulṭān bugün
- 2 Ḥākim-i Loḳmān bugün
- 3 Derdüne dermān bugün
- 4 Ol ser-i ḥubān bugün

89

[8’li hece ülçücü]

- 1 Baña bir göstere mesken
- 2 Kūyunı çoḥ severem men
- 3 Olur ol maḳām-ı rūşen
- 4 Açup ol bağ-ile gülşen

90

[8’li hece ülçücü]

- 1 Oḥunur sürūd-ı bülbül
- 2 Sanasan göründi bir gül
- 3 Nice gül zülfleri sünbül
- 4 Beyle ḥūbı isterem bil

91

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Cebîn-i mäh-ı münevver
- 2 Virüp üstād añā zİver
- 3 Saçı kıadd-ile ber-ā-ber
- 4 İdüp āfākı mu‘atıtar

92

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Eyle bil leşker-i Kıayşer
- 2 Dutup Hind ehlİni yek-ser
- 3 Çİn’e uğraşdı ser-ā-ser
- 4 Hāl-i esvād-ı müdevver

93

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Yuvaķı bir gül-i aķmer
- 2 Yāsemen zülf-i mu‘anber
- 3 Ruķı bir lāle-i ‘izār
- 4 Aldı bir şüh koymadı elümde karār

94

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Cān alan bu nāzenİndür
- 2 Hūrİveş Zühre-cebİndür
- 3 Yiri firdevs-i berİndür
- 4 Baña haķķā ki yaķİndür

95

[7'li hece ölçüsü]

- 1 Bile ma b b h   olmaz
- 2  zi tek h  b h   olmaz
- 3 A  a mens  b h    olmaz

96

[8'li hece  l  c ]

- 1 Meni h  b eyledi h  ste
- 2  amzesin getürdi deste
- 3 Ceng ider bu cismüm üste
- 4 Vuruban itdi  ikeste

97

[8'li hece ölçüsü]

- 1  a ı bir kem  na nisbet
- 2 G zid r fitne-i  fet
- 3 Eylemez      a mürüvvet
- 4  ekerem k yunda mi net

98

[8'li hece  l  s ]

- 1 Ne  az bdur bu ne  ef at
- 2 Neden itmez ba  a  lfet
- 3 Dağı göster indi  izzet
- 4  d p ol çattı-ı ma abbet

99

[8'li hece ölçüsü]

- 1   h eger fevt ola f r  at

- 2 Tā ider rûz-ı kıyâmet
- 3 Kâla gönlüm intizâr
- 4 Gene dil mülkini yagmaya virüp her ne ki var*

100

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Menem ol dilbere ma'il
- 2 Oluram deründe sâ'il
- 3 Gösterüp şekil u şemâ'il
- 4 Eyledi 'aklumu zâ'il

101

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Hâlûmi itdûn diger-gûn
- 2 Kılıp âşûfte-i maḥzûn
- 3 Nice kim Leylâ vü Mecnûn
- 4 Oldılar cihânda maḡbûn

102

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Felegûn cevri yamandur
- 2 Sanasan âfet-i cândur
- 3 Çekerem dâd u emândur
- 4 İçmirem bâdesi kıandur

103

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Sâkî şun cām-ı muşaffâ
- 2 İçelüm bâde-i şaḥbâ
- 3 Olalum mest ile şeydâ

4 Dotalum ʔarık-ı sevdā

104

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Gezelüm kūh ile şahrā
- 2 Görelüm dilber-i zībā
- 3 ʔaddi bir serv-i semen-sā
- 4 Yañagı ter gül-i ra'nā

105

[7'li hece ölçüsü]

- 1 Zenahı sībden a'lā
- 2 Sīnesi cennet me'vā
- 3 Semer itmiş ʔoşa nār
- 4 Bulmadı beyle nigār

106

[7'li hece ölçüsü]

- 1 Men didüm her bār gönül
- 2 Olma dil-efkār gönül
- 3 Derde giriftār gönül
- 4 Sevdün 'aceb yār gönül

107

[7'li hece ölçüsü]

- 1 ʔāmeti şimşād kimi
- 2 ʔaşları cellād kimi
- 3 Gamzesi üstād kimi
- 4 Gözleri şayyād kimi

108

[7'li hece ölçüsü]

- 1 Servîdür âzâd kimi
- 2 Hüsrev u Ferhâd kimi
- 3 Göñlüm ider şâd kimi
- 4 Koymadı berbâd kimi

109

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Ol şûh-i mihr kemân-ebrû
- 2 Kaddi dil-cû dişi incu
- 3 Ruḥı nîgû ḥâli bed-ḫû
- 4 Ḥâli Hindû gözi cādû

110

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Bu cefākâr-ı cefâcu
- 2 Virdi baña ğam [u] kaygu
- 3 Gene gösterdi vefâ bu
- 4 Bir tevîr dilberi gugu
- 5 Aradıysa göñül her sü
- 6 Aldı bir şûh benüm koymadı göñlümde karâr*

111

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Açılup tâze nihâlüm
- 2 Söle ey tûtî maḳâlüm
- 3 Daḥı yokdur ki melâlüm
- 4 Yine hoş giçdi bu ḥâlüm
- 5 Korḥaram zûlm ide zālîm

6 Kaşı cellād [u] hilālüm

112

[7'li hece ölçüsü]

- 1 Yayunı çekmez Rüstem
- 2 Niçe bāzūya virür ham
- 3 Ola Güştāsb-i i'zam
- 4 Pākđur rūḥ-ı mücessem

113

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Sevirem serv-i ırāmān
- 2 İderem çāk-i girībān
- 3 Çekerem nāle [vü] efkān
- 4 Kalmışam zār-ile giryān
- 5 Suna mey şākī-yi devrān

114

[8'li hece ölçüsü]

- 1 İçüben mest olasan
- 2 'İşkına peyvest olasan
- 3 'Āşıkı pā-best olasan
- 4 Hemīşe ser-mest olasan

115

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Düz bez(i)m-i tamāmı
- 2 Mutrib aheng ide hāmı
- 3 Duta bu rāst-ı maḳāmı
- 4 Gene 'uṣṣāk ala kāmı

116

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Tapa bu meclis nizāmı
- 2 Ne bilek şubh-ile şāmı
- 3 Virek hem 'ışka zimāmı
- 4 Yite pejmürde peyāmı

117

[7'li hece ölçüsü]

- 1 Geldi hem bezimde yār
 - 2 Aldı bir şūh benüm koymadı gönlümde karar*
 - 3 Yine dil mülkini yağmaya virüp her ne var*
- [45b]

118

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Dilberā şāh-ı ħubānsan
- 2 Dağı māh-ı tābānsan
- 3 Meni odlara salansan
- 4 Bī-vefāluğdan uşansan

119

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Kerem et kılma cefānı
- 2 Duta gör rāh-ı vefānı
- 3 Baña gösterme yamanı
- 4 'Arz idim bil ki ziyānı

120

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Şanemā dehr-i fenādur
- 2 Dār-ı mihnet bu serādur
- 3 Sitemi çün ser-ā-pādur
- 4 Aña aldanma bīcādur

121

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Degül ol kimseye lāyık
- 2 Olmaz hiç kıl ide şādık
- 3 Hāk idüpdür niçe 'āşık
- 4 Ğarķ olup baħruna Vāmık

122

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Varķa Gölşā'ya vurup best
- 2 Gördü Mecnūn mezzellet
- 3 Gitdi Ferhād ki ol vaķt
- 4 Yitişüpdür saña nevbet

123

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Çek gönül yār ğamında
- 2 Cāna dut derd eleminde
- 3 Kalaħuz 'ışķuñ 'ilminde
- 4 Eyle şaħt bu deminde

124

[8'li hece ölçüsü]

- 1 Bil ki dehrũn ‘ademinde
- 2 Gör Hudā’nuñ kereminde
- 3 **Şevkī** her kıār ceminde
- 4 Durma şıdķdan kenār

125

MERSİYE-İ İMÂM HÜSEYN

[mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün]⁶³

I

- 1 Oldı bu māh-ı muħarrem ğamla baña Hüseyn*
- 2 ‘Ālem gerek senün çün ide āh vā Hüseyn
- 3 Kasıla kıaldı ħalk yirde cā-be-cā Hüseyn*
- 4 Hem dutdı gökde melā’ik kamu ‘azā Hüseyn*
- 5 Dönmişdi ħaşre vak‘a-ı Kerbelā Hüseyn*

II

- 1 Bülbul ki bāġa yitürdi özün fıķān çeküp
- 2 Āşüfte gördi gülşeni gūyā ħazān çeküp
- 3 Zerd oldı şanki dey gül-i ergavān çeküp*
- 4 Kıan içre lāle şadrına dāġ-ı nihān çeküp
- 5 Görmüşdi ħāk içinde kıanlı kıabā Hüseyn*

III

- 1 Kıaldı besā çemen eyāleti fersüde ten*
- 2 Nergis göz açmadı ‘ademde yatup ħüzün*
- 3 Kec kerdn oldı benefşezār kebūd kefen*
- 4 Sünbül seyrindeki müyun idüp şiken şiken*
- 5 Gök geydi süsen ‘azāda çekdi cefā Hüseyn

IV

- 1 Lāl oldı tūtī āyinesin gördi tār*
- 2 Dil-ġırlükde kıumru itdi kışşasın hezār*
- 3 Ħümāme ħün-ı Hüseyn’e batup girye kııldı zār*

⁶³ Bu manzumenin vezninden emin olunamamıştır. Bazı mısralar 15’li hece ölçüsüne uyum sağlamaktadır.

- 4 Eglendi kamu fāhte aşırında āşikār*
- 5 Kuku virdi nāle çeküp her şabā Hüseyn*

V

- 1 Hürşide za‘fdan megerki yitişdi zevāl*
- 2 Çekmiş bu derdi şābit [ü] seyyāre rüz u sāl
- 3 Gerdūna bu şivende yitişdi infī‘āl*
- 4 Olmış tamām māh o müşibetde bir hilāl
- 5 Çarhuñ adın am eyledi bu mā‘cerā Hüseyn

[46a]

VI

- 1 Miñnet-serāda aldı kenāra çekilmedi
- 2 Hüzni-ile ıldı girye Hicāz ehli gelmedi
- 3 Mağlūb ‘Arā’da olmuş ‘adūya egilmedi
- 4 Hergiz muālif ile işi rāst gelmedi
- 5 Ğam gūşesinde aldı gene bī-nevā Hüseyn

VII

- 1 Derde nihāyet olmadı encām-ı ğam henūz
- 2 Oldı Hüseyn’e cevır [ü] cefā ço sitem henūz
- 3 Rencūr alk-ı vilāyet çeküp elem henūz*
- 4 ıl Şev şūr-ı neva daı sen bu dem henūz
- 5 Bir dem yiter her ayıña evlād-ı Muştafā‘ Hüseyn*

126

[me‘ūlü fā‘ilātü mefā‘lü fā‘ilün]⁶⁴

I

- 1 Ey dil bahāra düşdi bu māh-ı muarrem*
- 2 ıldı felek bu ‘āleme cevır ü cefā sitem
- 3 Her deşt [u] kūh [u] vilāyet içre doldı ğam
- 4 alk itdi girye vü zārı çeküp elem*
- 5 Düşdi cihāna ğulgule [vü] feryād dem-be-dem*

II

⁶⁴ Bu manzumenin vezninden emin olunamamıştır. Şiirin bazı mısraları 15’li hece ölüüsüne uyum sağlamaktadır.

- 1 Tā girdi bāğa muharremde nesīm-i şabā*
- 2 Mātemle sebze-i eşcāra buraḥdı şadā*
- 3 Yās-ile gonça bağıri kana döndi besā*
- 4 Nergis gözine göründi ki yirde kanlu şabā*
- 5 Bildi bu Hüseyn'üñdür o girye kıldı hem*

III

- 1 Āşüfte-ḥāl sünbül oldı rüz-ı tebāh*
- 2 Sūsen libāsın abnūsı geydi çekdi āh*
- 3 Hem lāle bağırını dāğ itdi cāygāh*
- 4 Çıḥdı benefşe ḥākdan 'azāya reng-i siyāh*
- 5 Egdi dü-tā bu yas kāmety kıldı ḥam*

IV

- 1 Oldı gül şabā ki dem-i şubḥdan 'ayān*
- 2 Pejmürde-ḥāl durdı muşibetle nāgehān
- 3 Çün yasa batdı yāsemen libāsı gök hemān *
- 4 Kanyla şafḥalarun gülün itdi ergavān*
- 5 Kilk-i każā Hüseyn içün 'azā yazup raḥam*

V

- 1 Vā ümmetā Hüseyn'üñ görün bu müşibetin*
 - 2 'Arş üzre şems dutuldu görüp zilletin*
 - 3 Giryān olup seḥāb çekdi miḥnetin*
 - 4 Ol dem semāda pozdı melik cümle zīnetin
- [46b]

- 5 Hem şiven ile ger Kerbelā'ya basdı kadem*

VI

- 1 'Ālem bu vāqa'dan ḥavf-nākdur zelīl*
- 2 Deşt-i 'Arāk'da her yan Hüseyn olur ḥacīl*
- 3 Derde büzürge küçük giryāndur muttaşıl*
- 4 Nevrūza düşdi māh-ı muharrem ki bu faş(ı)l
- 5 Feryād [u] nevḥa kıldı Ḥicāz [u] 'Arab 'Acem

VII

- 1 Ey **Şevkī** çek fiḳānuñı ağla Hüseyn içün
- 2 'Afv eyleye günāhunla Hudā Hüseyn içün*
- 3 Peygamberüñ saña şefī' ola Hüseyn içün

- 4 Çeşm ile hūn-feşān ki dā'imā Hüseyn için
5 Her dem sirişki hāk-ı maḳdemünden itme kem*

127

[mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün]⁶⁵

I

- 1 Ey dil hemİşe girye kıl efkân Hüseyn için
2 Ey dīde tōk sirişk-i hūn-feşān Hüseyn için*
3 Ey destüm eyle çāk-ı girībān Hüseyn için
4 Ey cism oda pervāne kimi yan Hüseyn için*
5 Ey cān it 'anādil kimi nālān Hüseyn için*

II

- 1 Gör n'etdi Kerbelā'da bu çarḥ-ı vājgūn*
2 Ğavḡā-yı ḥaşr tek ḥalā'ıḳ olup zebūn*
3 Tūfān kılup seḥāb-ı sirişk eylemişdi hūn
4 Olmadı Hüseyn(i)n'e kim ol yirde reh-nümūn
5 Açılmadı siyah-baḥt-ı nümāyān Hüseyn için*

III

- 1 Ol Şām Hüseyn için ḡam-ile oldı şabā*
2 Deşt-i 'Arāk'da bī-çāre ḳaldı bī-nevā*
3 Cevr itdi ḳavm-i muḥālif ehl-i Hicāz'a tā*
4 Maḡlūb ḳaldı yoḡdur aña ḥaşımdan rehā*
5 Miḥnet ḥiṣārı oldı ki her yan Hüseyn için

IV

- 1 İncildi bu 'azāda ḳamer mūya kıl ḳıyās
2 Zerd oldı āfitāb yüzün oldı yas*
3 Çekdi hezār ḳışsa kevākib ḳurup esās*
4 'Arş üzre nevḥa ḳıldı çünki felek düşdi yas*
5 Ḳan ağla bu yirde ki yārān Hüseyn için*

V

- 1 Vā ḥasretā ḥazāna yitişdi munda bāḡlar*

⁶⁵ Bu manzumenin vezninden emin olunamamıştır. Şiirin bazı mısraları 15'li hece ölçüsüne uyum sağlamaktadır.

2 Bülbül gidüp bu g list n  dutdı z ĝlar*

[47a]

3 Nergis gözine  ebnem ile düşdi aĝlar*

4  adr na çekdi m tem i  n l le d ĝlar

5 H n itdi s r  r y n  elv n Hüseyn*

VI

1  ar ar h c m  ıldı ki g lz ra derd-n k

2 G l g ncas  ya as n  yas-ile  ıldı   k

3  an eyledi zem n e k t kdi çeşm-i t k*

4 N l  kefen benef   dağı beklemi  di h k

5  ılm   m d m   met n kem n Hüseyn i  n*

VII

1  tmedi bu Hüseyn'e felek z lm-i      r

2 K m nca dönmedi hergiz bu  ar -ı kec-med r*

3  an a lama  gerek bu mu  betde z r*

4 Pey amber n ya  n ki min bek  h d   i var*

5 Ey ** ev  ** sen bu d desi giry n Hüseyn i  n

128

MERS YE-  İM M HÜSEYN

[f  il t n f  il t n f  il n]⁶⁶

I

1  h g   l  ek  am u ef  n  sen

2 Tapşur Hüseyn'  n yolına c n  sen*

3 B -ser   p r-h n kim  n  urb n  sen

4  h g   l  ek  am u ef  n  sen

5 Tapşur Hüseyn'  n yolına c n  sen*

II

1 Oldı h z n hem g l-i b  -ı res l

2 Z net idüp zülfünü     te t l

⁶⁶ Bu mazn nenin vezninden emin olunamamıştır. Şiirin bazı mısraları 12'li hece     s ne uyum sağlamaktadır.

- 3 Fâtma maḥşerde diyir vāy oğul
- 4 Āh göñül çek ğam ü efkânı sen
- 5 Tapşur Hüseyn'üñ yolına cānı sen*

III

- 1 Āh neden çekdi Hüseyn'üm cefā
- 2 Qāsım içün kuruldı mātem-serā*
- 3 Yasa dönüp qaldı toyı ḥaşre tā
- 4 Qan ağla seylāb ile dünyānı sen*
- 5 Tapşur Hüseyn'üñ yolına cānı sen*

IV

- 1 Ehl-i cefā virdi Hüseyn'e farīb
- 2 Qalmadı bī-nāhīde şabr u şekīb
- 3 'Ābidīn āvāre düşüpdür ğarīb
- 4 Dut ki siyeh-şām-ı ğarībānı sen
- 5 Tapşur Hüseyn'üñ yolına cānı sen*

V

- 1 Şubḥ saçup ḥūn-ile hem nālūni
- 2 Görgeç Hüseyn'i dil-i pergāleni*
- 3 Şhribān'ı āh-ile çek nāleni
- 4 Dut ki 'azā mātem-i pinhān sen*
- 5 Tapşur Hüseyn'üñ yolına cānı sen*

VI

- 1 Ceddine teşbīḥ it 'Alī Ekber'i*
- 2 Hākla yeksāne vü güzel peykeri
- 3 Süden ötri oḥladılar Aşğar'ı
- 4 Ağla gözüm sür şubḥ-ı giryānı sen*
- 5 Tapşur Hüseyn'üñ yolına cānı sen*

VII

- 1 Mağlūb olup qaldı Hüseyn arada
- 2 Şūr [u] şīven itdi felek 'azāda
- 3 Māh-ı melek nāle kıldı semāda
- 4 Yasda bil ḥūrşīd-i raḥşānı sen*
- 5 Tapşur Hüseyn'üñ yolına cānı sen*

VIII

- 1 Oldı hâcel Ḵerbelâ'da şâh Hüseyn
 - 2 Teşne kaldı deyrde nâ-gâh Hüseyn
 - 3 Girye kıl ey **Şevkî** çeküp âh Hüseyn
 - 4 Eyle müdâm çāk-ı girîbânı sen
 - 5 Tapşur Hüseyn'ün yolına cānı sen*
- [47b]

129

TEVBE-NÂME

[fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

I

- 1 Yâ İlâhî dâ'imâ gönlüm ider senden vehîm
- 2 Bir şabâh açdum oğurdum ya'ni Ḵur'ân-ı 'azîm
- 3 Âyalar gördüm içinde düşdi bu cānuma bîm
- 4 Havfum andandur vucûdum kılsa hâkister caḥîm
- 5 Çünkü 'işyāndan peşimānam naşlb eyle na'îm
- 6 Eylerem senden taleb 'ālemde istiğfâr 'amîm
- 7 Şıdk-ilen virdüm budur her dem çaḫarram yâ Kerîm
- 8 Dür kıl benden *ma'āza'llah zi-şeytānū'r-racîm*⁶⁷
- 9 Şıdk-ı dilden tevbe kıldum *ente't-tevvābü'r-raḥîm*⁶⁸

II

- 1 Ol zamân kim cehl-i ğafletden giçen devrân idi
- 2 Bu cihetden 'aql [u] nefse tâbi'-i fermân idi
- 3 'İşretüm bezm-i münevver meclisüm elvân idi
- 4 Rindler mey-hānem içre cā-be-cā yeksân idi
- 5 Bāde-i maḥbûbe gönlüm bağlanup ḫayrân idi
- 6 Şimdi taḫḫîḫ itmişem bu işlerüm 'isyân idi
- 7 Bu cefâları baña bildüm iden şeytân idi

⁶⁷ "Kovulmuş şeytandan Allah'a sığınırım."

⁶⁸ Rabbenâ vec'alnâ muslimeyni leke ve min zurriyyetinâ ummeten muslimeten leke ve erinâ menâsikenâ ve tub aleynâ, inneke entet tevvâbur rahîm(rahîmu). "Rabbimiz, bizi sana teslîm olmuş kullardan et, soyumuzdan da Müslüman bir ümmet izhar eyle. İbadet yerlerini, ibadetimizin yolunu yordamını göster bize. Tövbe ettikçe tövbemizi kabul et. Şüphesiz sen, tövbeleri kabul eden rahîmsin."(Bakara, 2/128)

- 8 [Dür kı1 benden *ma‘āza’llah zi-şeytānū’r-racīm*]
9 [Şıdk-1 dilden tevbe kıldum *ente’t-tevvābū’r-raḥīm*]

III

- 1 Ben ki bu ednā olan dünyāya çün basdum ḳadem
2 Tepredüp fışḳ ü fücürüñ leşkerün çekdüm ‘alem
3 Bilmedüm bu dūn dehrüñ olduḡın mülk-i ‘adem
4 Çoḡ belā mazlūma kıldum eyledüm zulm [ü] sitem
5 Bu sebebdendür ziyāde olmış ammā dilde ġam
6 Gün-be-gün artar bu ‘ālemde baña derd ü elem
7 Olmuşam āgeh benüm zıkrüm budur çün dem-be-dem
8 [Dür kı1 benden *ma‘āzallāh zi-şeytānū’r-racīm*]
9 [Şıdk-1 dilden tevbe kıldum *ente’t-tevvābū’r-raḥīm*]

IV

- 1 Nāle bünyād eyledüm geldüm saña sulṭān-ı dīn
2 Bilmişem çün sensen ol şāhenşeh-i rüy-ı zemīn
3 Müjde virdi ümmetüñ ḡaḳḳında Cibrīl-i Emīn
4 Mazḡar-ı İslām’san şāyeste burhān-ı yaḳīn*
5 Çün Ḥabībū’llāh’san olsuñ saña şad āferīn
6 Eyle iḡsānuñ baña kim ḳalmışam zār ü ḡazīn
7 Bu Muḡammed ḡaṭırıyçün bī-kesem raḡm it hemīn
8 Dür kı1 benden *ma‘āza’llah zi-şeytānū’r-racīm*
9 Şıdk-1 dilden tevbe kıldum *ente’t-tevvābū’r-raḥīm*

V

- 1 Görmedüm bu ‘ālem-i süflīde müstaḡkem esās
2 Bī-vefālıḳ resmini kıldum ki ḡālünden ḳıyās
3 Virmiş āyīn-i denī-himmetlere fāḡir libās
4 ‘Āli-himmet keslere ḳalmışdı hem faḡr [u] palās
[48a]
5 Ben anuñ-çün göñlüme ‘uḳbādan aldum iḡtibās
6 **Şevḳī**’yā İmān-ile yā Rab diyüp şükr u sipās,
7 Cürme itdüm tevbeten li’llāh(?) senden iltimās
8 Dür kı1 benden *ma‘āza’llah zi-şeytānū’r-racīm*
9 Şıdk-1 dilden tevbe kıldum *ente’t-tevvābū’r-raḥīm*

[11'li hece ölçüsü]

I

- 1 Çehār ‘anāşırdan vücūda geldüm
- 2 Fenā-yı fezādan kim oldum peydā
- 3 Hākkuñ luţfı mū‘īn oldu zātuma
- 4 Kādem basdum bu ‘āleme ibtidā

II

- 1 Tedrīc-ile çekdi hāme-i taqdīr
- 2 Peykeri naşsumı rah(i)mde taşvīr
- 3 Yitişdi serūme ‘aql-ı müdebbir
- 4 Tepretdi cān virdi Kādir-i dānā

III

- 1 Virdi rūh-ı zāt-ı Hudā baña pāy
- 2 Tamām oldu her şıfatum cā-be-cā[y]
- 3 Doḡkuz sā‘at doḡkuz daḡıka doḡkuz āy
- 4 Giçdi gelmek-içün oldum müheyyā

IV

- 1 Gelgeç bu gözüme göründi cihān
- 2 Dāyenüñ destinde eyledüm fiḡān
- 3 Bildüm gelen gider munda her zamān
- 4 Düşdi bu gönlüme çünki intihā

V

- 1 Naşb itdiler menüm içün gehvāre
- 2 Eylediler anı taḡrīk her bāre
- 3 Kırḡum tamām oldu çıḡdum asgāra
- 4 Tebessüm eyledüm görende eşyā

VI

- 1 Gün-be-günden oldu cemālüm mergüb
- 2 Sanasan ki oldum maḡbūb’ul-kulūb
- 3 Göründi ‘āleme ḡusn-i rüyum ḡūb
- 4 Oldı nāşiyemde rüşd-i hüveydā

VII

- 1 Yürüdüm bir yaşda gösterdüm hüner
- 2 Açdum iki yaşda zebān-ı gevher
- 3 Üç yaşda pederüm verdi genc [ü] zer
- 4 Sehā demi rūhum eyledi ihyā

VIII

- 1 Dört yaşda görindüm göze külbeden
- 2 Seyr itdüm biş yaşda gülzār [u] çemen
- 3 Altı yaşda dutdum destüme çevgān
- 4 Çıhartdum meydāndan tūpı müberrā

VIV

- 1 Yeddi yaşda yeddi yaşarum tökdüm
- 2 Sekkiz yaşda serv-i kāmētüm çekdüm
[48b]
- 3 Bāğ-ı cihān içre nihālüm dikdüm
- 4 Gösterdüm ‘āleme bir neşv [ü] nemā

X

- 1 Tokkuz yaşında tarīk-i sünnet
- 2 İtmāma yitişdi ‘ulūma nevbet
- 3 Yitende mu‘allim eyledi ‘ādet
- 4 Ders viridi oğudum ħurūf-ı icā

XI

- 1 Kıldum on yaşumda şalāt-ı Raḥman
- 2 Dilde zikr eyledüm tesbīḥ-i Sübhān
- 3 Açdum on bir yaşda okıdum Qur’ān
- 4 Tā gönlüm mir’atı gösterdi ziyān

XII

- 1 On iki yaşumda oldum nev-cevān
- 2 On üç yaşda şavtum oldu hoş-elḥān
- 3 On dört yaşda oldum mükellef ‘ayān
- 4 En-nikāḥ sünnet dimiş enbiyā

XIII

- 1 Ol ḥadīşe dilden eyledüm ‘amel
- 2 Sevdüm cihānda bir şūḥ-ı bī-bedel
- 3 Yitdi gönlüm meh vaşlına mükemmel

4 On biş yaşda oldum ya'ni ked-ḥudā

XIV

1 İgirmide geldi maña mehābet

2 Açdum ol zamānda rūy-ı şecā'at

3 Aḥbāba gösterdüm cūd u seḥāvet

4 Ḥaş(ı)m kemendümden olmadı rehā

XV

1 İgirmi bişümde geldi baña zūr

2 Oldum otuzumda her 'ay(ı)bdan dūr

3 Bī-bāk idüm otuz bişümde maḡrūr

4 Kırḥda geldi 'aqlum başumuzḡa

XVI

1 Kırḥ bişümde sevdüm māl [u] evlādı

2 Elli yaşda oldum her iş üstādı

3 Altmışda eyledüm zik(i)r 'ibādı

4 Şıdḡ-ile çağırdum 'Alīm-i a'lā

XVII

1 Altmış yitmiş arasında cānuma

2 Ḥavf [u] ḥaṭar geldi üstüh'ānuma

3 Yitmişümde yitişdi dendānuma

4 Töküldi şadefden dürr-i bī-behā

XVIII

1 Seksenümde mūy ağardı ser-ā-ser

2 Geldi peyk-i ecel getürdi ḥaber

3 Görmez oldu gözüm gūşumda eşer

4 Vaḡt-i rıḥlet munı eyler iḡtizā

XIX

1 Doḡsanumda nazar saldum dünyāya

2 Bir kimesne munda çatmadı vāye

[49b]

3 Egmiş elif ḡaddüm döndürdi yaya

4 Çarḥ-ı felek baña eyler temāşā

XX

1 Zā'ıḡa-ı dilde tapılmadı 'illet

- 2 Şarāb-ı eklümden görmedüm lezzet
- 3 Ža‘f-ı pīrlıkden çekdüm mezellet
- 4 Ol vaqt-ı şebābı itdüm temennā

XXI

- 1 Yüz yaşımda tahkīk itdüm ölümü
- 2 Gördüm bu fenāda şolmış gülümü
- 3 Güلزār-ı dehrden çekdüm elümi
- 4 Göñlüm taleb itdi riyāz-ı ‘uqbā

XXII

- 1 Dünyāda sevmedüm olam ser-efrāz
- 2 Bāgunı fenādan itdüm imtiyāz
- 3 Murğ-i rūhum ister eyleye pervāz
- 4 Düşdi hātıruma cennetü’l-me‘vā

XXIII

- 1 Dilde müdām şükr eyledüm Settār’a
- 2 Şıdķ-ı gönül virdüm Perverdigār’a
- 3 Cān teslīm eyledüm emr-i Ğaffār’a
- 4 ‘Afv ider günāhum ger kılsa ‘atā

XXIV

- 1 Pāk [u] münezzehdür billem muḥaḳḳaḳ
- 2 Tamām-ı ‘āleme vekīl-i muṭlaḳ
- 3 Her kimi severse eyler ehl-i Ḥaḳ’a
- 4 Bu Raḥīm [u] Raḥman Ḥālīķ-ı yektā

XXV

- 1 Rabb’üm yarlıgaya var günāhlarum
- 2 Qalmaya dil[üm]de nāle vü zārum
- 3 Rūz-ı kıyāmetde ola ğam-ḥ‘ārum
- 4 Şefā‘atçı Muḥammed [ü] Muştafa

XXVI

- 1 Anuñ kūyı menüm dārü’l-emānum
- 2 Fedādur yolında baş-ile cānum
- 3 Ğam çekmenem olsa yüz min ‘işyānum
- 4 Mażharumdur ol serv[er]-i enbiyā

XXVII

- 1 Nūrdan yaratmış vücūd-ı zātı
- 2 Anuñ demi ihyā kılar emvātı
- 3 Yas ü tāhādur hūsn-i şifātı
- 4 Lebleründe var i‘cāz-ı Mesīhā

XXVIII

- 1 ‘Arz-ı hālüm diyem beyle şehlere
- 2 Ebū Bekir ‘Ömer ‘Osmān Hāyder’e
- 3 Açarlar kabrümnden tuhfe pencere
- 4 Ravza-i Rıd vān’ı görem ser-ā-pā

XXIV

- 1 Menüm gönlüm anda ola kām-yāb
- 2 Nār-ı cehennemden görmeyem ‘azāb
[49b]
- 3 Ol āb-ı kevşerden içem mey-i nāb
- 4 *Şerāben tahūrā* cām-ı muşaffā⁶⁹

XXX

- 1 Görmeyesen Mūnker Nekīr zaḥmetin
- 2 Şirāṭ-ı caḥīmün sūz-ı miḥnetin
- 3 **Şevkī** müdām çek Tañrı’nuñ minnetin
- 4 Dile cennet dutup tarīḳ-i rızā

131

GERĀY

[8’li hece ölçücü]

I

- 1 Menüm pīrāne ser gönlüm
- 2 Pīr olduğça cüvān ister
- 3 Çeşmi fitne kirpigi oḥ

⁶⁹ Âliyehum siyābu sundusin hudrun ve istebrakun ve hullû esāvira min fiddah(fiddatin), ve sekāhum rabbuhum şarāben tahūrā(tahūren). “O kimselerin üzerinde yeşil ipekten ve atlastan elbiseler olacak, onlar gümüş bileziklerle süslenecekler ve Rableri onlara en temiz içeceklerden ikram edecektir.” (İnsan Suresi,76/21)

4 Ebrūlarun kemān ister

II

1 Zūlf-i dāl gerdenden ötmış

2 Per goncasına yitmiş

3 Zenaḥdan çevresin dutmış

4 Ḥāllerün zerefşān ister

III

1 Gözüm ḥüsnnin görende ḥūb

2 Zīb [ü] zīnet-ile mergūb

3 Nesli Yūsuf kimi maḥbūb

4 Sūr [u] ‘ulyā mekān ister

IV

1 Gele bir dilberi meh-rū

2 Ola nezzāresi āhū

3 Ḥulḳ-ı ḥūyı daḥı nīgū

4 Ol şūḥ-ı mihribān ister

V

1 Gülşende bir ‘arızı gül

2 ‘Āşıḳun eylemiş bülbül

3 Görse özün cān virür bil

4 ~~Şevk~~ beyle cānān ister

132

GERĀY-I DİĞER

[8’li hece ölçücü]

I

1 Göñül bir şūḥ-ı müşteşnā

2 O gülmiş intihāb ister

3 Ḥūb-rū Yūsuf-ı sālī

4 Sūr-ı ‘ulyā cenāb ister

II

1 Ḥumār çeşmi gerek siyeh

- 2 Ebrûları kıavs-i kıuzah
- 3 Zülfî bulut cebâsı meh
- 4 Cemâlün âfîtab ister

III

- 1 Ağzı şekker tek dili bâl
- 2 Âb-ı hayvân töker mişşâl
- 3 Sözi gevher şehd-i zülâl
- 4 Leblerün la'î-i nâb ister

IV

- 1 'Âşık 'ışkuñ hevesinden
- 2 Haţî ider ma'sûkasından
- 3 Bûse diler çehresinden
- 4 Alur özden niķâb ister

V

- 1 Tahta çıha sulţân kimi
- 2 Hüsni şâh-ı hûbân kimi
- 3 Hüküm ide Süleymân kimi
- 4 Şevkl şevket me'âb ister

133

GERÂY-I DİĞER

[8'li hece ölçücü]

I

- 1 Olmış diyârından cüdâ
- 2 Yanmasuñ neylesuñ gönül
- 3 Kebâb bağı düşmüş oda
- 4 Yanmasuñ neylesuñ gönül

II

- 1 Yarâları hiç sağıalmaz
- 2 Tabîb gaykısına kıalmaz
- 3 Derdine dermân tapılmaz
- 4 Yanmasuñ neylesuñ gönül

III

- 1 Yār sevdāsı başdan gitmez
- 2 Ne şab(ı)r ne karar itmez
- 3 Pervāne tek vaşla yitmez
- 4 Yanmasuñ neylesuñ gönül

IV

- 1 Ağlamağdan bu dünyāda
- 2 Gözyaşum bağlamış ada
- 3 Yitişmedi bir murāda
- 4 Yanmasuñ neylesuñ gönül

V

- 1 **Şevk**i dir yā Rab nedür bu
- 2 Sitem oldu baña her sü
- 3 Kaldı gönümde çok ārzū
- 4 Yanmasuñ neylesuñ gönül

134

GERĀY-I DİĞER

[8’li hece ölçüsü]

I

- 1 Kadir Allāh yiter dāda
- 2 Gönül şabr eyle şabr eyle
- 3 Çoğda ğam yime dünyāda
- 4 Gönül şabr eyle şabr eyle

II

- 1 Gösterüpdür saña miḥnet
- 2 Derd [u] belā yüz muşlbet
- 3 Aḫir eyler bir gün ülfet
- 4 Gönül şabr eyle şabr eyle

III

- 1 Vaṭanumdur Bāğ-ı İrem
- 2 Naşlb ola birgün görem

3 Bize Rabb'üm eyle kerem

4 Göñül şabr eyle şabr eyle

IV

1 Hıdmet eyle Muşafâ'ya

2 Bil serrüñe salur sāye

3 Yitersen her temennāya

4 Göñül şabr eyle şabr eyle

V

1 **Şevkl**ı munı Hudā dimiş

2 Her derde bir devā dimiş

3 Ba' de 'usri yusrā dimiş⁷⁰

4 Göñül şabr eyle şabr eyle

[50a]

135

GERĀY-I DİĞER

[8'li hece ölçüsü]

I

1 Felek hicrānuñ çekmeden

2 Egdi miḥnet [u] ğam meni

3 Elif ḳaddümi bükmeden

4 Yay tek eyledi ḥam meni

II

1 Kerem olmaz miḥnetde

2 Çekmenem andan minnetde

3 Yüz il diyār-ı ğurbetde

4 Ḳoysa zulm [u] sitem meni

III

1 Düşer olsam dürlü derde

2 Boyun egmenem nā-merde

⁷⁰ Fe-inne me'al'usri yusrâ. “Şüphesiz her zorlukla beraber, bir kolaylık vardır” (İnşirah, 94/5)

3 Cān teslīm eylesem merde

4 Pesend eyler ‘ālem meni

IV

1 Coşupdur çarḥ-ı cefācu

2 Virdüñ baña ğam [u] ğayġu

3 Qoyduñ vaṭanumdan ayru

4 Aldı derd [ü] verem meni

V

1 Ferhād [u] Mecnūn [u] Vāmıķ

2 Olardur qavlinde şādıķ

3 **Şevķi** ‘ıřķ içre her ‘āřıķ

4 Bilmez olardan kem meni

136

GERĀY-I DİĞER

[8’li hece ölçüsü]

I

1 Felek ḥūb yitürdüñ cāna

2 Salduñ belāya sen meni

3 Teřnī‘ oḥına niřāne

4 Eyledi her yiten meni

II

1 Aḥvālūmden bī-ḥabersen

2 Salduñ meni derbedersen

3 Āḥir ki ğamġın idersen

4 Şād görende haçan meni

III

1 Sākī vir içelüm bāde

2 Her deni yitdi murāda

3 Maḥrūm sen oldum dünyāda

4 Bu derddür öldüren meni

IV

- 1 ‘Ārif sözüñ kaçdın tapar
- 2 Görcegün ma‘nāsın qapar
- 3 Yağın bilseñ ka‘be yapar
- 4 Maqlaba yitürüñ meni

V

- 1 **Şevkl** sıl gider gözümden
- 2 Haberüm yohdur özümden
- 3 Görse begenür sözümden
- 4 Sübhān hoş-sühān meni

137

GERĀY-I DİGER

[8’li hece ölçüsü]

I

- 1 Sevdüm bir ela gözdi yār
- 2 Cān kaçdın āşikār eyler
- 3 Atar müjgān hadengini
- 4 Şadruma üstüvār eyler

II

- 1 Qurbānam kemān kaçına
- 2 Çekilmiş binā gūşına
- 3 Ğamzesi bağrum başına
- 4 Tohunur sāzigār eyler

III

- 1 Gördüm bu şūḫ-ı şeh-bāzı
- 2 Havāda çarḫ-ı hemrāzı
- 3 Açar çengāl ider bāzı
- 4 Göñül murğın şikār eyler

IV

- 1 Ruḥsārı dürr-i şemīndür
- 2 Hāli tek tek ‘anberīndür
- 3 Zülfleri ḫablü’l-metīndür

- 4 Cürmüni dūçār eyler
V
1 Kaldum ğurbetde āvāre
2 İşüm yitdi āh u zāra
3 Şevkī bil derdüñe çāre
4 Āhır bir Kirdigār eyler

138

GERĀY-I DİĞER

[8’li hece ölçüsü]

I

- 1 Mey [ü] şahbā içen dil-keş
2 Bezmünde dil-rübālardur
3 Çeken derd [ü] belā miḥnet
4 Serāda bī-nevālardur

II

- 1 Kemāñ-ebrūnı seyr itmiş
2 Sīnem āmāca kaşd itmiş
3 Urup bağrum şikest itmiş
4 Ḥadengi ḥūn nemālardur

III

- 1 Dehānı qand-ı mükerrer
2 Lebleri cennetde kevşer
3 Beni bu ‘ālemde müzṭar
4 Koyan ḥūrī-liqālardur

IV

- 1 Baña ḥūblar kerem kılmaz
2 Göñül mülkin ārām kılmaz
3 Cefā vü cevri kem kılmaz
4 N’içün kim bī-vefālardur

V

- 1 Şevkī çok eyleme efḳān

- 2 Düşmen kıyı baht yaman
 - 3 Seni gurbetde ser-gerdān
 - 4 İden bu mā-cerālardur
- [50b]

139

GERĀY-I DİĞER

[8'li hece ölçüsü]

I

- 1 Şeher gülzār seyrinden
- 2 Perīm güle güle gelir
- 3 Gül-i ruḥsārına düzmiş
- 4 Deger güle güle gelür

II

- 1 Şūḫ didüm yazık gözine
- 2 Yandum kebāb gözine
- 3 Töker raḫībūñ gözine
- 4 Dostum güle güle gelür

III

- 1 Bülbüller töküpdür edā
- 2 Gülşende ideller edā
- 3 Şūnālar görmiş edā
- 4 Gör ne güle güle gelür

IV

- 1 Gelüñ tek beklerem deryā
- 2 Haste göñlüm sever deryā
- 3 Oldı çeşmüm yaşı deryā
- 4 Dem dem güle güle gelür

V

- 1 Olupdur Şevki budala
- 2 Kāmeti dönmiş bu dāla
- 3 Ğam yükin almış budala

4 Baḡ ne güle güle gelür

140

GERĀY-I DİGER

[8’li hece ölçüsü]

I

- 1 Leylî-şıfat yâri seven
- 2 Menem Mecnûn-ı budala
- 3 Bâr-ı miḡnet götürmekden
- 4 Q̄āmetüm beñzer bu dāla

II

- 1 Ağla gözüm var şanemüñ
- 2 Derdüme yiter şanemüñ
- 3 Ğāze reng almış şanemüñ
- 4 Lāle ruḡından bu dāla

III

- 1 Leblerüñ besler ‘ālemi
- 2 Virüp cānumı ‘ālemi
- 3 Kec baḡsa yıḡar ‘ālemi
- 4 Ḥumār gözlerüñ budala

IV

- 1 Muşavver çekmiş Ḥıṭā’dan
- 2 Şūretüñ üzre Ḥıṭā’dan
- 3 Müşk-i Çîn [u] Ḥıṭā’dan
- 4 Gerek zülfüñden bu dāla

V

- 1 **Şevkl**ı çoḡ gezme gülzārı
- 2 Gözde nāmūs-ı gülzārı
- 3 ‘Andelīb ister gülzārı
- 4 Anuñ çün qonar bu dala

141

GERĀY-I DĪGER

[8'li hece ölçüsü]

I

- 1 Oldı bahār açıldı bāğ
- 2 Şukūfe gösterdi budağ
- 3 Sākī şun kıadehūñ bu çağ
- 4 Destūme gül yitür ayağ

II

- 1 Ey şanem-i nāzik-beden
- 2 Seyr eyle gülzār [u] çemen
- 3 Lāle-ruhuñ 'ışķ-ilen
- 4 Şadrūna çekmiş kara dāğ

III

- 1 Ma'ilem reng-i aluñā
- 2 Lebūñde şehd-i bāluñā
- 3 Kıoy yitişem vişālūñe
- 4 Sen bañā gösterme ferāğ

IV

- 1 Yağma oda hırmenümi
- 2 Yandurma cism-i tenümi
- 3 Ver derūñde meskenümi
- 4 Eyleme kūyuñdan ırağ

V

- 1 İñcünme hergiz hūyuñdan
- 2 Göz götürmenem rūyuñdan
- 3 Mu'anber zūlfūñ būyuñdan
- 4 Kim mu'aţtar oldu dimāğ

VI

- 1 Dūr olmanam müşkülünden
- 2 Turrelenmiş sünbülünden
- 3 Baş kaçırmanam telünden
- 4 Saçuñdur boynumda duzağ

VII

- 1 Kırbānam kaş-ı yayuña
- 2 Kālem çekmiş dü-tā yaña
- 3 Cān virüp hāk-ı pāyuña
- 4 Şevki çeküpdür iştiyāğ

142

GERĀY-I DİGER

[8'li hece ölçüsü]

I

- 1 Gülşene girdün meh-i tāb
- 2 Ğonçaya salduñ inkılab
- 3 Çehresine çekdi habāb
- 4 Bağrı yanup oldu kebāb

II

- 1 Al yanaguñ pozdı güli
- 2 Saldı hem 'ışka bülbüli
- 3 Derhem eyledi sünbüli
- 4 Açanda zülfüñ pİç [u] tāb

III

- 1 Tūfler sever sözüñi
- 2 Görende gül 'ārızuñi
- 3 Nergis ovuptur gözüñi
- 4 Andan olup mest-i harāb

[51a]

IV

- 1 Hūblukuñ cihāna düşdi
- 2 Gözüm sen cüvāna düsdi
- 3 Ğisūlarun yana düşdi
- 4 Güneşden ayrıldı şehāb

V

- 1 Artdı cemālūñ şafaķı

- 2 Aḥmerdür rengi ramaķı
- 3 Rūyuñda dürr-i ‘örfi
- 4 Gören dir gül üzre gül-āb

VI

- 1 Sākī tek durdun kıyāma
- 2 Al urdun mey-i gül-fāma
- 3 ‘Aks-i ruḥuñ düşdi cāma
- 4 İçinde maḥv oldu şarāb

VII

- 1 **Şevkī** dir yüz olsa maḥbūb
- 2 Olmaz biri sen kimi ḥūb
- 3 ‘Ālemi kılduñ pūr-āşūb
- 4 Ruḥuñdan çekende niķāb

143

GERĀY-I DĠGER

[8’li hece ölçüsü]

I

- 1 Göñül bir dilberi sevdüm
- 2 Münevver rûyı māhumdur
- 3 Hilāl-ebrūsına uydum
- 4 Ka‘be tek kıblegāhumdur

II

- 1 Bu ‘ālemi unuttum men
- 2 Ki bağrum ḳanın utdum men
- 3 Ṭariķ-i ‘ışķı dutdum men
- 4 Menüm ol ṭoğrı rāhumdur

III

- 1 Baña cevır eylese cānān
- 2 Ben aşlā çekmenem efķān
- 3 Dimeñ kim zulm ider yārān
- 4 ‘Adālet pādişāhumdur

IV

- 1 Dü çeşmüm seylāb olmuş
- 2 Cihān andan ḥarāb olmuş
- 3 Felek üzre seḥāb olmuş
- 4 Çekilmiş dūd [u] āhumdur

V

- 1 ~~Şevki~~ ne mün‘imem ne ac
- 2 Virmenem hiç kimseye bāc
- 3 Meni her nā-merde muḥtāc
- 4 İden baḥt-ı siyāhumdur

144

GERĀY-I DİĞER

[8’li hece ölçüsü]

I

- 1 Bād eser zülflerün bükür
- 2 Pür ko buḡaḡına yārũñ
- 3 Ebr kimi hāle çeker
- 4 Ol ay ḳabaḡına yārũñ

II

- 1 Mā’ilem nāzik ṭelüne
- 2 Yaraşur inçe bilüne
- 3 Bend olup selāsilüne
- 4 Düşdüm duzaḡına yārũñ

III

- 1 Arturupdur şān [u] şevket
- 2 Ḥüsn-i melek ḥūrī nisbet
- 3 Diyir ādem görse cennet
- 4 Kūyına bāḡına yārũñ

IV

- 1 Meclisi rengin elvāndur
- 2 Bādesi [vü] rāḥtı cāndur

3 Meve meylüm çoĥ andandur

4 Beñzer dudağına yārũñ

V

1 Şevķī seyr ider gülistān

2 Görende gonça-ı ĥandān

3 ‘Andelīb tek olmış hayrān

4 Bu gül yañağına yārũñ

RUBĀ‘İYĀT

145

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]⁷¹

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ül]⁷²

1 El-ĥamd u sipās-ı bī-ķıyās ile şenā

2 Vācib saña her ferd ki eylerse du‘ā

3 Şāyeste olur vücūduña çünki beķā

4 Mümkin bu degül ķabül zātıñğa fenā

146

RUBĀ‘Ī

[mef‘ülü mefā‘ilün mef‘ülün fā]⁷³

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ül]⁷⁴

1 İtdũñ bu cihān ĥalkı ķünden peydā⁷⁵

2 Şems-ile ķamer ‘arş zemīn kūh fezā

3 Virdũñ bu cihān ehline ümmīd-ile bīm

⁷¹ 1, 3 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁷² 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁷³ 1, 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁷⁴ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁷⁵ İnnemā emruhu iza erāde şey'en en yekûle lehû kûn fe yekûn. "O, bir şey yaratmak istediğinde, ona: "Ol." der. O da hemen oluverir." (Yasın Suresi, 36/82)

Ayrıca şu şurelerdede "kûn feyekûn" ifadesini içermektedir: Bakara suresi 87/117, Enām Suresi 55/73, Nahl Suresi 16/40.

4 ‘Adl-ile nizām tapdı kim cā-be-cā

147

RUBĀ‘Ī

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ül]⁷⁶

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fā]⁷⁷

- 1 Her cevr [ü] cefā çarḥ-ı nigün itdi baña
- 2 Derd [ü] ğamı hem baḥt-ı zebün itdi baña
- 3 Raḥm ile kıl ā‘dāya meni bir ğālib
- 4 Yā Rab sitemün ‘adu füzün itdi baña

148

RUBĀ‘Ī

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilü fe‘ül]⁷⁸

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilün fā]⁷⁹

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ül]⁸⁰

- 1 Aḥsent Ḥudā dimiş saña çünki ḥabīb
- 2 Senden yitişüpdür ümmete şabr [u] şekīb
- 3 Bir eyle şefā‘at baña bu müşkölde
- 4 Şıdķla çağırırım señi ben zār [u] ğarīb

149

RUBĀ‘Ī

⁷⁶ 1, 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁷⁷ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁷⁸ 1 ve 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁷⁹ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁸⁰ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]⁸¹

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fā]⁸²

- 1 Sākī kerem eyle vir baña cām-ı necāt
- 2 Feyzüñ yitüre bu mürde cānumķa ħayāt
- 3 Doldur ķadeķi ki ol mey-i şahbādan
- 4 Bir nūş idelüm bu devrde yoķdu şebāt

150

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fā]⁸³

[mef'ülün mef'ülün mef'ülü feül]⁸⁴

- 1 Ferhād ile Mecnün olan dem ħādīş
- 2 Her fitne güzellerden olupdur bā'ış
- 3 Eyyām-ı selefde gitdiler 'ışķ-ile
- 4 Bu eşerde oldum olara vāriş

151

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fā]⁸⁵

- 1 Vechi nedür ey çarķ-ı pīşe-senc*
- 2 'Āķıl kese ħam derd-ile çoķ virdüñ renc
- 3 Dānā-yı ħalīm mūr gibi incildi
- 4 Ednā-yı aķes mār-şıfat bekledi genc*

152

⁸¹ 1, 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁸² 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁸³ 1, 2 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁸⁴ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁸⁵ 1, 2, 3, ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ül]⁸⁶

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]⁸⁷

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fā]⁸⁸

- 1 Bāzār-ı cünün içre olup 'ışk revāc
- 2 Her şūhlar itdi naqd-ı 'ömrüni turac
- 3 Bİ-hüde geçirdüm 'ömri bu 'ālemde
- 4 Yā Rab baña 'uqbāda gerek senden 'ilāc

153

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]

- 1 Sākī baña luṭf kıl yitür bāde şubūh
- 2 Ḥammār ide hem feraḥ tapa cism-ile rūh
- 3 Men tevbeni meyden eyledüm geldi baḥār
- 4 Bi'llāh iderem o tevbeden tevbe naşūh

154

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ül]

- 1 Ey çarḥ-ı sitemkārdan oldı şarīh
- 2 Göstermedüñ ammā baña bir ḳār-ı faşīh
- 3 Urdun baña öldürdüñ 'acebdür bu şanem
- 4 İhyā kılur 'ālemi ol enfās-ı Mesīh

[51b]

⁸⁶ 1 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁸⁷ 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁸⁸ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

155

RUBĀ'Ī

[meʃ'ülü mefā'ılün mefā'ılü fe'ül]⁸⁹

[meʃ'ülü mefā'ılün mefā'ılün fā]⁹⁰

- 1 Ey çarh şağın sirişk-i gül-gūnuma bağ
- 2 Gül çehre-i zerdümdeki pür-hūnuma bağ
- 3 Hem Nūh gören tūfānı eyler çeşmüm
- 4 Bir mevci saña yiter ki Ceyhūn'uma bağ

156

RUBĀ'Ī

[meʃ'ülü mefā'ılün mefā'ılün fā]

- 1 Bu çarh-ı felek hemİşedür kevn fesād
- 2 Kec-revligi pīşe eylemiş kim mu'tād
- 3 'Āriflere devrinde cefā çekdirdi
- 4 Nādānları her zamānda çoğ eyledi yād

157

RUBĀ'Ī

[meʃ'ülü mefā'ılün mefā'ılü fe'ül]⁹¹

[meʃ'ülü mefā'ılü nefā'ılün fā]⁹²

- 1 Ey kāmeti tūbā serv-reftār lezīz
- 2 Ve'y 'ārızı gül-reng laṭīf-vār lezīz
- 3 Tengi dehenūñ vaşfi durur nā-mümkün

⁸⁹ 1, 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹⁰ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹¹ 1, 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹² 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

4 Gülzārda gonçadan ki her bār lezīz

158

RUBĀ'Ī

[fe'īlātün fe'īlātün fe'īlātün fe'īlün]⁹³

[mef'ülü mefā'īlün mefā'īlün fā]⁹⁴

[mef'ülü mefā'īlū mefā'īlün fā]⁹⁵

- 1 Fısqıla eyyāma giçüpdür baña dünyāda medār
- 2 Ümmīd oluram luṭfuña ben yā Ğaffār
- 3 Faẓluñ ola ger ḥisāb ara şebt olmaz
- 4 Tā rūz-ı kıyāmetde baña iştihār

159

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'īlū mefā'īlün fā]⁹⁶

[mef'ülün mef'ülün mef'ülün fā]⁹⁷

[mef'ülü mefā'īlün mefā'īlün fā]⁹⁸

- 1 Her sifle denī kesde leṭāfet olmaz
- 2 Yüz ḥūbluḡda bir şerāfet olmaz
- 3 Seg kimi yudurdukca mülevveşdür ol
- 4 Su degse necis olur nezāfet olmaz

160

RUBĀ'Ī

⁹³ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹⁴ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹⁵ 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹⁶ 1 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹⁷ 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

⁹⁸ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

[mef'ülü mefâ'ülü mefâ'ülü fe'ül]⁹⁹

[mef'ülü mefâ'ilün mef'ülün fâ]¹⁰⁰

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ]¹⁰¹

- 1 Ey dil saña cevır eylese bu çarh-ı sitîz
- 2 Her kârda a'mâlüñi kıl pāk u temîz
- 3 Gāh olsa muhālîf refîkūñ geh rāst
- 4 Şabr iledür ol şahş-ile kec-dār-ı merîz

161

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül]¹⁰²

[mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilün fâ]¹⁰³

[mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ül]¹⁰⁴

- 1 Bu dehrde himmetle bir a'lā ola kes
- 2 Būlbūl kimi dünyādur aña dar kafes
- 3 Ger kılsa kafesde nālesi gül vaşlı
- 4 Ukbāya ider o kes bu dünyāda heves

162

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül]¹⁰⁵

[mef'ülü mefâ'ilün mef'ülün fâ]¹⁰⁶

- 1 Bir kimse kıla dehrde himmetlü ma'āş

⁹⁹ 1 ve 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰⁰ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰¹ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰² 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰³ 2 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰⁴ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰⁵ 1 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰⁶ 2 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

- 2 Bir cevher-i şâf la'ldür sanki tirâş
- 3 Ger düşse ğubāra vardur kıymetde
- 4 Şarrâf pesend ide kılur her çi ki daş

163

RUBĀ'Ī

[meʿûlû mefā'îlû mefā'îlû fe'ûl]¹⁰⁷

[meʿûlû mefā'îlû mefā'îlûn fā]¹⁰⁸

[meʿûlû mefā'îlûn mefā'îlûn fā]¹⁰⁹

- 1 İzed kılup ihsānuñı bir ma'den-i hâş
- 2 Ol baħr teraħħumda benem çün ğavvâş
- 3 Sen bir kerem it baña şefā'atdendür
- 4 Dutdum saña yā ħabîb dilden iħlâş

164

RUBĀ'Ī

[meʿûlû mefā'îlû mefā'îlû fe'ûl]¹¹⁰

[meʿûlû mefā'îlûn mefā'îlûn fā]¹¹¹

- 1 Mit'ât-ı göñül dutma ki jengār ğalať
- 2 Āh-ile ki çekme nāle [vü] zār ğalať
- 3 Ol 'ayb tutuqdan her ne var iħfādur
- 4 Kııl hüsñ-i rızā eyleme efkār ğalať

165

RUBĀ'Ī

¹⁰⁷ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰⁸ 2 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁰⁹ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹¹⁰ 1 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹¹¹ 2 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

[meʕʔülü meʕāʔlū meʕāʔlū feʕʔl]¹¹²

[meʕʔülü meʕāʔlün meʕāʔlū feʕʔl]¹¹³

[meʕʔülü meʕāʔlün meʕʔülün fā]¹¹⁴

- 1 Ey dil saña hem-rāh ki dünyāda bu lafz
- 2 Hem bil saña hayrdur ki her-cāda bu lafz
- 3 Zıkr eyle Hudā'ya tevḥīd ile çoḡ
- 4 Enfa'dur 'aceb 'ālem-i 'uḡbāda bu lafz

166

RUBĀ'Ī

[meʕʔülü meʕāʔlū meʕāʔlün fā]¹¹⁵

[meʕʔülü meʕāʔlün meʕʔülün fā]¹¹⁶

- 1 Ey şūḡ eger olsa baña yüz māni'
- 2 İtmez daḡı 'ıṣḡum revīşin zāyi'
- 3 Hecrüñde cefā ü sistemi çoḡ gördüm
- 4 Vaşluñda ḡayāle olmazam ḡāni'

167

RUBĀ'Ī

[meʕʔülü meʕāʔlū meʕāʔlū feʕʔl]¹¹⁷

[meʕʔülü meʕāʔlū meʕāʔlün fā]¹¹⁸

- 1 Ey maḡrem-i esrār sen it şāhuma 'arz
- 2 Cānumdaki bu derdümi āḡāhuma 'arz
- 3 A'dā ki şemātet baña bī-ḡad itmiş

¹¹² 1 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹¹³ 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹¹⁴ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹¹⁵ 1 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹¹⁶ 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹¹⁷ 1, 2 ve 4. mısralar bu vezinle yazılmıştır.

¹¹⁸ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

- 4 Bu hālūme raḥm it ki di Allāh'uma 'arz
[52a]

168

RUBĀ'Ī

[mef'ülün mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]¹¹⁹

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ül]¹²⁰

- 1 Eyyām-ı bahār 'aceb ziyālandı ki bāğ
- 2 Yandurdu çiçe[k]ler ki dönüp elde çerāğ
- 3 Bu mevsim-i gülde 'andelīb çekdi nevā
- 4 Görmüşdi cefā ile zemistānda ferāğ

169

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilün mef'ülün fā]¹²¹

[mef'ülün mefā'ilün mefā'ilün fā]¹²²

[mef'ülü mefā'ilü fe'ülün]¹²³

- 1 'Älemde çün āgāhdur 'ārif
- 2 Hem 'ilm-i dağāyıkda olup kāşif
- 3 Bilmişdi cihānı bī-vefādur ammā
- 4 'Uqbānı dilerdi her zamān ḥā'if

170

RUBĀ'Ī

¹¹⁹ 1 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²⁰ 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²¹ 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²² 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²³ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

[mef'ülü mefā'ilün mef'ülü fe'ül]¹²⁴

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]¹²⁵

- 1 Ey dil saña mihmān gelip duta(?) refīk
- 2 Eṭvārīñı kıl güşāde kim dutma muzīk
- 3 Şarf eyle anuñ yolında çoḡ mā-ḥazara
- 4 Dut göñlüñi ol maḥalde deryā-yı 'amīk

171

RUBĀ'Ī

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Şanemā muşḥaf-ı ruḥsāruña virmiş revnaḡ
- 2 Yed-i ḡudret düzedüp 'arızuña zīb varak(?)
- 3 Beni 'uşşāḡ yazup ḥüsnüñe münşī-yi ḡazā
- 4 Ehl-i 'ışḡam ki müdām ḥüsne muḡayyed muṭlaḡ

172

RUBĀ'Ī

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Sāḡī şun bādeni ḡam çekme çe(?) bak*
- 2 Dutmanam züh-d-ile ḥū olsam helāk*
- 3 Mest ü medhūş-ile virsem meye cān
- 4 Ḳubbe eyvān dutar üstümdeki tāk

173

RUBĀ'Ī

¹²⁴ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²⁵ 2, 3 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül]¹²⁶

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ]¹²⁷

- 1 'Azm itdi ki bir tâze temennâya göñül
- 2 Yâ Rab meni bu merhalede itme hacel
- 3 Basdum kademi rāh-ı tevekkül üzre
- 4 Ümmîd-ile vardum açıla bu müşkül

174

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ül]¹²⁸

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül]¹²⁹

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ]¹³⁰

- 1 Var sende teraḥḥum ey Hudāvend-i benām
- 2 Vācib baña dergāhuña bî-ḥadd kıyām
- 3 Taşşîr ile varam ki iṭâ'atde beni
- 4 Cürmüm idesen 'afv baña çok in'ām

175

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fâ]¹³¹

[mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilü fâ]¹³²

[mef'ülün mefâ'ilü mefâ'ilün fâ]¹³³

- 1 Ey sâķī kerem eyle baña şaḥbādan
- 2 Vir mey içelüm ğam yimelim dünyādan

¹²⁶ 1 ve 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²⁷ 3 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²⁸ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹²⁹ 2 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹³⁰ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹³¹ 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹³² 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹³³ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

- 3 Ser-mest yatım ki olmayam bir āgāh
4 Tā rūz-ı kıyāmetde olan ğavķādan

176

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilün fā]¹³⁴

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fā]¹³⁵

- 1 Cānāna didüm ki 'ārızuñ güldür bu
2 Didi baña keşf itme ħaṭā dildür bu
3 Merdüm göre destünde dutar kim anı
4 Görmek ruḥumı çeşme ki müşküldür bu

177

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fa']

- 1 Ey çarḫ ki besdür beni giryān itme
2 Pinhān ğam-ı 'ālemde nümāyān itme
3 Mevc eylese bir demde yıḫar bünyāduñ
4 Seylāb-ile eşkümnü firāvān itme

178

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ül]¹³⁶

¹³⁴ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹³⁵ 2, 3 ve 4. mısralar bu vezinle yazılmıştır.

¹³⁶ 1 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

[mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ül]¹³⁷

- 1 Güلزāra şunam basdı kıadem nāz-ile
- 2 Hem-rāh oluban o kepki şannāz ile
- 3 Vaşluna yiter 'āşık o ma'sūkasınıñ
- 4 Salmaya araya fitne 'ğammāz ile

179

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilü fe'ül]¹³⁸

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül]¹³⁹

[mef'ülü mefâ'ilün mef'ülün fā]¹⁴⁰

- 1 Açılmadı bir sevāduñ ey baht-ı siyeh
- 2 Hiç olmadı göñlümdə benüm zevk u feraḥ
- 3 Çıhdı felege dūd-ile āhum olup ebr
- 4 Çıhmaz öze pinhān olup hūrşid meh

180

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefâ'ilün mefâ'ilün fā]¹⁴¹

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ül]¹⁴²

[mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilün fa]¹⁴³

- 1 Salduñ meni ey göñül bu zāra yine
- 2 Şatduñ bir 'aceb yār-ı ḥarīdāra yine
- 3 Zülfine anuñ rişte-i cānum sarduñ
- 4 Virdüñ daḥı künc üsteki şeh-māta yine

¹³⁷ 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹³⁸ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹³⁹ 2 ve 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴⁰ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴¹ 1. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴² 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴³ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

[52b]

181

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]¹⁴⁴

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilü fe'ül]¹⁴⁵

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fā]¹⁴⁶

- 1 Virdüñ maña ey felek yaman derd ü belā
- 2 'Arz eylerem ol Hudā'ya hālūñ ki n'ola
- 3 Dād-ile şikāyet kılarım senden aña
- 4 Feryāduma bil yitür 'Alīm-i a'lā

182

RUBĀ'Ī

[fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Hecr miḥnet elemi tā cigerüm ḥün itdi
- 2 Qarışup gözyaşuma rengüni gül-gün itdi
- 3 Meni bir Leylī'yi 'ālem burahup saḥrāya
- 4 Saldı sevdāya 'ğaraž ādumı mecnün itdi

183

RUBĀ'Ī

[mef'ülü mefā'ilün mefā'ilü fe'ül]¹⁴⁷

[mef'ülü mefā'ilü mefā'ilün fa']¹⁴⁸

¹⁴⁴ 1 ve 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴⁵ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴⁶ 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴⁷ 1, 2 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁴⁸ 3. mısra bu vezinle yazılmıştır.

- 1 Yā Rab bu cihānda eyleme hār beni
- 2 Öldürdi cefā-yı ta‘n-ı aġyār beni
- 3 Ey pādişāhum geldi teraḥḥum çaġı
- 4 Maḫşūda yitürseñ n’ola her bār beni

184

RUBĀ‘Ī

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilün fā]¹⁴⁹

[mef‘ülü mefā‘ilün mefā‘ilün fā]¹⁵⁰

- 1 ‘Ārifdür o kes sevmiye tā dünyānı
- 2 Eyler ki fenā cümlemüzi bu fānı
- 3 Teslīm idesen ki **Şevki**’ye sen yā Rab
- 4 ‘Uḫbāda hemān o ravza-i Rıd vānı

MURABBA‘LAR

185

MURABBA‘

[fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün]

I

- 1 Āh kim baḥtum benümlen hergiz olmaz sāzkār
- 2 Dönmedi re’yümce bir āḫir ki çarḥ-ı kec-medār
- 3 Olmuşam dil-ḥaste dā’im luṭfuña ümmīdvār
- 4 Bende-i rüy-ı siyāham raḥm kıl Perverdigār

II

- 1 Rūzigārum dehrde ḫayḫuya döndi āh āh
- 2 Ża‘fdan nāzik tenüm bir mūya döndi āh āh

¹⁴⁹ 1 ve 2. mısra bu vezinle yazılmıştır.

¹⁵⁰ 3 ve 4. mısra bu vezinle yazılmıştır.

- 3 Üzgin olmuş kanlu bağrum suya döndi āh āh
- 4 Bende-i rüy-ı siyāham rahm kıl Perverdigār

III

- 1 Gün-be-günden çün perİşān oldu aḥvālüm benüm
- 2 Naşş özin göstermedi tā şūret-i ḥālüm benüm
- 3 Oldı idbāra mübeddil ya‘ni iḳbālüm benüm
- 4 Bende-i rüyı siyāham rahm kıl Perverdigār

IV

- 1 Ben kimi ‘ālemde yoḥ dā’im çeken derd [ü] ‘azāb
- 2 Leşker-i ḡam göñlümün mülkin alup itmiş ḥarāb
- 3 Hecr [ü] miḥnet çekmege yoḥ mende bir zerrece tāb
- 4 Bende-i rüy-ı siyāham rahm kıl Perverdigār

V

- 1 Zehr-i cāmın içdürüp ol sākī devrān baña
- 2 Devr-i cevrenden yiter her laḥza bin noḳşān baña
- 3 Pādişāhum sen teraḥḥum göster it iḥsān baña
- 4 Bende-i rüy-ı siyāham rahm kıl Perverdigār

VI

- 1 Çāresiz qaldum cihānda her yaña itdüm nigāh
- 2 Dād kıldum olmadı bir kes baña muṭlaḳ penāh
- 3 Çāresizler çāresi senden olur ey dād-ḥ‘āh
- 4 Bende-i rüy-ı siyāham rahm kıl Perverdigār

VII

- 1 **Şevḳī** dostuñ yolına cān-ile baş eyler fedā
- 2 Vāde-i ḡurbetde qalmış hem diyārından cüdā
- 3 Yoḥ aña imdād ey Ḥālīḳ ki senden mā‘adā
- 4 Bende-i rüy-ı siyāham rahm kıl Perverdigār

[53a]

186

MURABBA‘

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

I

- 1 Bu hüs-n-ile göründüñ çeşmüme bir şubh cānānum
- 2 Degül hem-tā saña maḥbüb-ı ‘ālem şāh-ı ḥübānum
- 3 Şabā tepretti zülfüñ üzdi buse rişte-i cānum
- 4 Ne nāz ilen gezersün bāğ ara serv-i ḥirāmānum

II

- 1 Cemālūñ gördi güller ol zamān kim artdı nevnağı
- 2 Yañağūñ ḥasretinden lālenūñ göğsünde var dāğı
- 3 Ḳudūmuña müşerref eyledüñ firdevs tek bāğı
- 4 Ne nāz ilen gezersün bāğ ara serv-i ḥirāmānum

III

- 1 İtürdi güft [ü] gūsun tūṭliler fehm itdi güftāruñ
- 2 Saraldı gülşen içre gördi nergis çeşm-i ḥummāruñ
- 3 ‘Anādil el çeküp sevdā-yı gülden oldı bīmāruñ
- 4 Ne nāz ilen gezersün bāğ ara serv-i ḥirāmānum

IV

- 1 Urarsın çetr tāvus tek açanda bāl ü pervāzı
- 2 Giriftār itmiş gīsūlaruñ dāmına şeh-bāzı
- 3 Görüp reftāruñı reşk öldürüpdür kepk-i tannāzı
- 4 Ne nāz ilen gezersün bāğ ara serv-i ḥirāmānum

V

- 1 Gehī dil mülkini gāret kılan ser-dāra beñzersün
- 2 Gehī cellād [u] kātıl gözleri ḥūn-ḥāra beñzersün
- 3 Gehī işveyle yüz nīreng iden ‘ayyāra beñzersün
- 4 Ne nāz ilen gezersün bāğ ara serv-i ḥirāmānum

VI

- 1 Çeküpsen nevk-i müjgānuñ hilāl-ebr[ū]ñ kemān itdūñ
- 2 Sinem āmāc idüp gamzeñ ḥadengine nişān itdūñ
- 3 Urup nāz-ı kirişme oḥlarun bağrumı ḳan itdūñ
- 4 Ne nāz ilen gezersün bāğ ara serv-i ḥirāmānum

VII

- 1 Cefā vü cevri dilber dā’imā ağıyāra kııl her dem
- 2 Çeküp tīg-i sitem ur cismüni şad pāre kııl her dem
- 3 Şikeste **Şevki**’ye dur mihribān(?) nezzāre kııl her dem

4 Ne nāz-ilen gezersün bāğ ara serv-i hırāmānum

187

MURABBA‘

I

[mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün mefā‘lün]

- 1 Göñül ben kimi dünyāda görüm pişmān olan var mı
- 2 Xalup ğam-ḥānede dā’im işi efkân olan var mı
- 3 Müdām kan yaş töküp hem dīdesi giryān olan var mı
- 4 Bu ‘ālemde menüm tek hİç ser-gerdān olan var mı

II

- 1 Eger kim tīre rūzum şorsa artar nāle [vü] āhum
- 2 Eger kılsam nigāh eflāke görsen mihr-ile māhum
- 3 Eger [ki] ‘azm itsem bir yaña yoḥ anda hem-rāhum
- 4 Bu ‘ālemde menüm tek hİç ser-gerdān olan var mı

III

- 1 Kime pūnhān sırum şerḥ eyledüm hem kıldı aşkāre
- 2 Kime derdüm diyem dem hışm-ile ol geldi güftāra
- 3 Kime bī-çārelük izhār kıldum yoḥ didi çāre
- 4 Bu ‘ālemde menüm tek hİç ser-gerdān olan var mı

IV

- 1 Gehī cism bir bürehne kıldı çarḥ ‘uryāna dönderdi
- 2 Gehī āteşlere yaḥdı tenüm biryāna dönderdi
- 3 Gehī dost qahrı düşmen cevri bağrum kana dönderdi
- 4 Bu ‘ālemde menüm tek hİç ser-gerdān olan var mı

[53b]

V

- 1 Menem bir naḥl-i miḥnet-keş ğaraż bād-ı fenā görmiş
- 2 Menem gül dehr-i bāğında ḥazān [u] çoḥ belā görmiş
- 3 Menem tā baḥt-ı nā-fercām elinden biñ cefā görmiş
- 4 Bu ‘ālemde menüm tek hİç ser-gerdān olan var mı

VI

- 1 Ne ehl-i ‘āleme mülhāk ne anlardan cüdāyam men
- 2 Ne mün‘im ne ġanī müflis ne şāham ne gedāyam men
- 3 Ne faḡ(i)r bu cihānda bilmenem ne ked-ḡudāyam men
- 4 Bu ‘ālemde menüm tek hİç ser-gerdān olan var mı

VII

- 1 Mu‘aṭṭal **Şevḡı**‘yem ‘ıṣṣuṇda ben bir ‘āşık-ı zāram
- 2 Mūkahḡal çeşminüñ dil-ḡastesi rencūr [u] bīmāram
- 3 Müselsel kakülüñ dāmına dilber çün giriftāram
- 4 Bu ‘ālemde menüm tek hİç ser-gerdān olan var mı

188

MÜSTEZĀT-I ŞEVḡİ

[mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün]

[mef‘ülü fe‘ülün]

I

- 1 Görgeç şanemā şems-i ḡacīl itdi cemālün
Mehv oldı meh-i tāb
- 2 Ay kıblem ‘acā’ib çekilüp ṭāḡ-ı hilālün
Olmış baña ḡarāb

II

- 1 Virmiş saña zīnet velī meşşāṭa-ı taḡdīr
Ḳudret ḡaleminden
- 2 Yek dāne düzüp ‘arızuña zīb-ile ḡālün
Ḳıl tek ruḡuña bāb

III

- 1 Yoḡdur bu güzellükde güzel ḡüsnüñe hem-tā
Ey şūḡ-ı dil-ārām
- 2 Şöhret bulup ‘ālemde ki çün ‘aḡl-ı kemālün
Çoḡdur saña aḡbāb

IV

- 1 Āşüfte ḡılup ḡālümi bu ṭurre-i müşkin
Bend itdi kemendün

2 Dil murğı [ki] salmış girihe dām-ı cemālũñ

Çĩn zũlfleri ҡallāb

V

1 Ҙahr-ile felek virdi baña cām-ile zehrũn

Ҙaldum Һumār üzre

2 Şun bir ҡadeҺ ey sākĩ baña yoҺdur mişālũñ*

Vir cām-ı mey-i nāb

VI

1 Ҙuğyān idüp eşküm cihānı virdi fenāya

Mevc eyledi baҺrum

2 Ey çeşm-i Һabāb içre senũñ n'olur bu Һālũñ*

Olduñ bĩ-murgāb*

SONUÇ

Şevkî ve Divanı adlı çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

Tezin birinci bölümünde Şevkî'nin hayatı ve esebî kişiliği ve Divan'ı tanıtılmıştır. Şairin mahlasının Şevkî olduğu ve hayatı hakkında bazı bilgiler dışında asıl adı, kaçınıcı yüzyılda yaşadığı, doğum ve ölüm tarihleri ve nerede yaşadığı bilinmemektedir. Ancak Fuzûlî'ye yazmış olduğu tahmisten yola çıkarak onun 16. yüzyıl veya daha sonrasında yaşadığını tahmin edilmektedir.

Tezin ikinci bölümünde Divan'da bulunan nazım şekilleri ve içerikleri incelenmiştir. Divan'da toplam 188 manzume yer almaktadır. Divan'da kullanılan nazım şekilleri ve kullanım oranları şöyledir: rubai 40 (%21), bayatı 38 (%20), gazel 32 (%17), muhammes 31 (%16), geraylı (%7), tahmis 12 (%6), mesnevi 5 (%), murabba 4 (%2), kaside 2 (%1), terki-bent 2 (%1), onbirli musammat 2 (%1), onikili musammat 1 (%1), müseddes 1 (%1), mütessa 1 (%1), terci-bent 1 (%1), kıta 1 (%1). Bu kullanımlara baktığımızda Şevkî'nin rubai, bayatı, gazel ve muhammes şeklini kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca Şevkî Divanı'nda Anadolu sahası klasik Türk edebiyatında pek kullanılmayan geraylı ve bayatı nazım şekillerinin yaygın şekilde kullanılmış olması dikkati çekmektedir. Şairin bu nazım şekillerini tercih etmesi onun hem klasik şiiirden hem de halk şiiirinden etkilendiğini gösterir.

Divan'daki şiiirlerin tamamı Türkçedir. Şevkî yer yer Arapça ve Farsça kelimelere, tamlamalara ve dualara yer vermiştir. Böylece onun üç lisana da hakim olduğunu söyleyebiliriz.

Divan'da aruzla yazılan manzumeler içerisinde en çok şu vezinler kullanılmıştır: %35 *mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*, %17 ile *fe'ilâtün/fe'ilâtün/ fe'ilâtün/fe'ilün* ve %10 ile *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*. Aruz bahirleri içerisinde ise en çok hecez %47 ve recez %39 bahirlerinin kullanıldığı görülmektedir.

Divan'da yer alan manzumelerde toplam 176 kafiye kullanılmıştır. En çok kullanılan kafiye çeşitleri şunlardır: %51 kafiye-i müreddef, %45 kafiye-i mücerred olup manzumelerde 3 tür redif kullanılmıştır. Kullanım oranına göre şöyledir: %39 kelime(ler), %36 ek veya kelime(ler), %25 harf ve kelime(ler).

Divan’da arkaik kelime ve deyimlere de sıkça yer verilmiştir. Şevkî manzumelerinde Türk edebiyatında yaygın olmayan Türkçe ve halk ağzında kullanılan kelimelere yer vermiştir: “güllük, çekinnik, çatmak, kutarmak, kavmak...” gibi. Bu kullanımlar bize Şevkî’nin Türkçeye önem veren bir şair olduğunu göstermektedir.

Divan’ın üçüncü bölümü olan tahlil bölümü ilk olarak “Din ve Tasaavuf” başlığı altında incelenmiştir. İncelediğimiz kısımda öncelikle Allah ve Allah’ın esma-i hüsnasında yer alan isimleri verilmiştir. Onun yaratıcılığın, rahmet ve merhamet sahibi oluşundan ve birçok özelliğinden bahsedilmiştir. Meleklerden “*Cebrail, Munker ve Nekir*” anılmış, ayrıca “*Rıdvan, huri ve gılmandan*” söz edilerek bunlar ile sevgili ilişkilendirilmiştir. Dört büyük kitap içerisinde sadece “*Kur’an-ı Kerim*’den bahsedilmiştir. Peygamber başlığında 6 peygambere ver verilmiş olup en çok “*H. Muhammed(Sav.) ve H. Yûsuf*” anılmıştır. Şevkî H. Muhammed’e dua edip ahiret günü kendisine şefaati olması için yardım istemektedir. H. Yûsuf genellikle güzellik yönüyle ele alınıp sevgili ile kıyaslanmıştır. Bunların dışında “*kaza ve kader, ahiret, kıyamet, amel, cennet ve cehennem, namaz ve oruç, dua ve zikir*” gibi unsurlara da yer verilmiştir. “Tasavvuf” başlığı altında “*mahabbet ve aşk, âlem, rûz-ı ezel, pîr-i mugân, sabır, fenâ ve bekâ*” kavramlarına da yer verilmiştir.

“Din ve tasavvuf” açısından incelemiş olduğumuz manzumelerde dikkat çeken bir husus Şevkî’nin devamlı okuyucuya bir öğüt verdiğidir. Bu dünyanın geçici olduğu, malına heves etmememiz gerektiği, ahiret için hazırlık yapmamız gerektiği, Allah’ı zikretmemiz gerektiği gibi pek çok nasihatta bulunur.

Üçüncü bölümün ikinci başlığı olan “Cemiyet ve Sosyal Hayat” en hacimli olan kısımdır. Bu bölümde “Cemiyet” içinde tarihi şahsiyetler, şairler, tarihi efsanevi şahıslar önemli bir yer arz etmektedir. Şevkî, Şehname’de yer alan birçok kahramana yer vermiş olup bunlar üzerinden dinî ve ahlakî öğütlerde bulunmuştur. Dini ve tasavvufi şahsiyetler içinde “H. Hüseyin” önemli bir yer teşkil eder. Masal, hikâye kahramanları ve onlarla ilgili unsurlarda Divan’da oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Şevkî bu kahramanları genellikle âşık ve sevgili ile birlikte kullanmıştır. Anlatımlar tahayyül edilirken ayrıca şehir, ülke ve nehirler de anılmaktadır. “Sosyal Hayat” içerisinde resmi ve gayri resmi görevler, meslekler, eğlence hayatı, oyunlar, kıymetli madenler ve taşlar, güzeş kokular, günlük hayatta kullanılan eşyalar, yiyecek ve içecekler ve müzik aletlerinin kullanımı da incelenmiştir. Bu kullanım içerisinde Şevkî’nin kahve ve kalyân redifli gazeli dikkat

çekicidir. Şevkî bu manzumelerde kahve ve kalyânı şarap ile kıyaslayarak ondan üstün ve faydalı olduğunu anlatmaya çalışmıştır.

“Cemiyet ve Sosyal Hayat” kısmında klasik şiirde çoğu zaman adı geçen pek çok şahıs yer almaktadır. Fakat bunun yanında Şevkî özellikle Sultan Sencer ve Alparslan’ı anar. Şairin bu Türk hükümdarlara şiirinde özellikle yer veriyor olması onun Türklük bilincini yansıtan bir şair olduğunu göstermektedir.

Üçüncü bölümün üçüncü başlığı olan “İnsan” divan şiirinin temeli olan âşık, sevgili ve rakip üçlüsünü ele alarak oluşturulmuştur. Sevgili her zaman güzeller güzelli âşık ise her an sevgiliye canını teslim içerisinde. Sevgilinin âşığa zulmetmesi onun için bir lutuftur. Âşık ağlayıp inler, gözlerinden kanlı aşlar akar yine de sevgiliden vazgeçmez. Rakip ise Divan’da köpek suratlı olarak anılmaktadır.

Üçüncü bölümün dördüncü başlığı “Tabiat”tır. Bu bölümde tabiat unsurları gökyüzü, gezegenler, burçlar, zaman ve zamanla ilgili mefhumlar gün ile ilgili unsurlar, gün ile ilgili unsurlar ele alınır. Sevgili parlaklık yönünden güneş ve aya benzetilir. Zamanla kullanımlarda genellikle zamandan şikayet görülür. Dört unsur, toprak unsurları, rüzgâr çeşitleri, ateş, hayvanlar ve bitkilerden bahsedilmiştir. Sevgili özellikle ağaç ve bitkilerle ilişkilendirilerek anılmıştır.

İncelemiş olduğumuz Şevkî Divanı Türk edebiyatında; Azeri Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi ve Doğu Türkçesine ait dil özelliklerin bir arada bulunabileceğini göstermiştir. Ayrıca Şevkî klasik şiirde yaygın olan nazım şekillerinin yanında Azerbaycan şiirine ait bayatı ve geraylı nazım şekillerini kullanmasıyla hem klasik şiiri hem de Azerbaycan halk şiirini benimseyen bir şair olduğunu yansıtmıştır.

Tezimizle, Şevkî ve Divanı ile ilgili ilk defa bu kadar geniş ve ayrıntılı çalışma yapılmıştır.

KAYNAKÇA

Abalı, Murat (2006). “Saîd Giray Divanı Tahlili”, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

Aka, Belde (2015). “Divan Şiirinde Rüzgâr”, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.

Akalin, Sami (1993). Türk Folklorunda Kuşlar, Ankara, Kültür Bakanlığı Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1993). *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul, İnkılap Kitabevi.

Aksoyak, İsmail Hakkı (2014). Çömez-zâde Mehmed Şevkî Efendi, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-comezzade-mehmed-sevki-efendi>> ET: 25.05.2013

Aksoyak, İsmail Hakkı (2014). Şevkî Konyalı, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-konyali>>, ET:20.04.2023.

Aksoyak, İsmail Hakkı (2014). Şevkî, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-mdbir>> ET: 25.05.2023.

Aksoyak, İsmail Hakkı (2020). Ahmed Şevkî Efendi, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-ahmed-sevki-efendi>>, ET: 20.04.2023.

Aksu, Rabia (2016). “Eski Anadolu Türkçesi Metinlerinde Bulunma Hâli Ekinin Ayrılma İşlevinde Kullanılması Üzerine”, *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, V:11/9, p.:1-12.

Aktan, Muhammet Felat (2017). Bağdatlı Ruhî'nin Divanı'nda Peygamberler, Sosyal Bilimler Dergisi, S:18, s.515-520.

Aktaş, Erhan Yasin Suresi 82. Âyet, <<https://acikkuran.com/36/82>>, ET:15.04.2023.

Akün, Ömer Faruk (1994). Divan Edebiyatı, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:9, s.389-427.

Alî-Şîr Nevâyî (2001). Mecâlisü'n-Nefâyis(Haz.:Kemal Eraslan), I-II. Ankara: TDK Yay.

Arıcan, Mehmet (1986). “Sadık Vicdani Hayatı, Eserleri Üzerine Arastırmlar ve Tomar-ı Tuluk-i Aliyyeden Halvetiyye Silsilenamesinin Transkripsiyonu”, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,Yüksek Lisans Tezi, Ankara:Ankara Üniversitesi.

Ateş, Süleyman (2004). İslâm Tasavvufu, İstanbul, Yeni Ufuklar Neşriyat.

Avcı, Casim (2019). Son Peygamber Hz. Muhammed, Ankara, TDV Yayınları.

Aydın, Haluk (2010). “Cevrî Divânı’nın Tahlili”, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Aydın, Osman (2020). Nedim Divânı’nda Kozmik Unsurlar, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:13, S:69, s.26-39.

Ayverdi, İlhan (2008). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul, Kubbealtı Yayınları, C:I-II-III.

Batıslam, Dilek Hanife (2017). “Gazelde Redif-Anlam İlgisi Bağlamında Sehî’nin Kadeh Redifli Gazel”, *Journal of Turkish Language and Literature*, C:1, S:3, s.44-55.

Bayram, Yavuz (2007). “Klasik Türk Şiirinde Duyguların Dili: Çiçekler”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages*, Volume:2, s.209-219.

Birişik, Abdulhamit (2002). Kur’ân, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:26, s.414-417.

Bolay, Süleyman Hayri (1989). Âlem, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:2, s. 357-360.

Bulak, Şahap (2019). “Türkçede ‘-mı,-mi’ Soru unsuru”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S:66, s.309-330.

Canpolat, Mustafa (1992). “Eski Anadolu Türkçesinde Belirtme Durumu Ekinin Kökeni Üzerine”, *Türkoloji Dergisi*, Ankara, DTCF Yayınları, C:10, S:1, s.9-11.

Cebecioğlu, Ethem (2014). *Tasavvufî Terimler ve Sözlüğü*, Ankara.

Ceylan, Ömür (2003).”Şahkulu Sultan Bektaşî Tekkesi Şeyhi Mustafa Azbi Baba ve Murgnâme Kasidesi”, *Journal Of Turkish Studies*, Harvard University, Günay Kut Armağanı I-II, s.232-346.

Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul, Ötüken Yayınları.

Çakır, Emine (2020). “Şevkî, Ahmed”, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-ahmed>> ET.: 20.04.2023.

Çalka, Mehmet Sait (2010). “Mardinli Ömer Şevki Efendi ve Türkçe Divânı”, *Sûfî Araştırmaları*.

Çalka, Mehmet Sait (2014). “Klâsik Türk Şiirinde Rubaî”, SBE, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Çayıldak, Özlem/ Mecit, Hülya (2022). “Ömer Şevki Mardinî Divanı’nda Sosyal Hayata Dair: Giyim Kuşam” *International Journal Of Mardin Studies*, C:3, S:2, s.7-20.

Çiçekler, Mustafa (2008). Sadî-i Şîrâzî, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:25, s.405-407.

Dağdelen, Özlem (2019). Şevkî, Mehmed Şevkî, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-mehmet-sevki>> ET: 20.04.2023.

Dalğın, Nihat(2009). Secde, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C.36, s.271-272.

Demirbağ, Ömer (2019). “Divan Şiirinde Kıskaçlık” *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S:45, s.13-30.

Deniz, Sabahat (1992). “16. Yüzyıl Bazı Dîvân Şâirlerinin Türkçe Dîvânlarında Kozmik Unsurlar (Bâkî, Fuzûlî, Hayâlî Beğ, Nev’î, Yahyâ Beğ)”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul:Marmara Üniversitesi*.

Devellioğlu, Ferit (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları.

Dilçin, Cem (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.

Durmuş, Tuba Işın/Canım, Rıdvan (2018). *Şevkî Dîvânı*, <<https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-210484/sevki-divani.html>> ET: 20.04.2023.

Elçin, Şükrü (2001). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara, Akçağ Yay.

Eraydın, Selçuk (2016). *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul, MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

Erbaş, Ali (2012). *Melekler Âlemi*, İstanbul, Nun Yayıncılık.

Erdoğan, Mustafa (2022). Meçhul Bir Şair Şevkî ve Divanı'na Dair, *INCSOS VII. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Sözlü Bildiri*, 2-4 Haziran, Azerbaycan:Bakü.

Ertap, Önder (1996). “Divan Şiirinde Hayvan Motifi”, SBÜ, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

Ertekin, Ertuğrul (2014). “Kasım b. Hasan’ın Şehadeti”, *Kible Kültür Edebiyat Düşünce Dergisi*, S:35, s.53-55.

Erzen, Mehmet Halil (2013). “Divan Şiirinde Efsanevî ve Mitolojik Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev’izâde Atâyi Divanı”, *Turkish Studies-International Periodical For The Languages*, Volume 8/4, s.835-854.

Evrenosoğlu, İskender Rum Suresi 50. Âyet Meali <<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sureid=030&ayet=050>>, ET:15.04.2023.

Fığlalı, Ethem Ruhi (1998). Hüseyin, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:18, s.518-521.

Fuzûlî (1958). Türkçe Divân (Haz.:Kenan Akyüz, Sedit Yüksek, Müjgan Cunbur, Süheyl Beken), Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbaki Bakara Suresi 128. Âyet Meali, <<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sureid=002&ayet=128>>, ET:15.04.2023.

Gönel, Hüseyin (2015). Şevkî Çelebi, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-sevki-celebi>> ET: 03.06.2023.

Gözyayın, Nevzat (1989). “Anonim Halk Şiiri Üzerine”, *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, Ankara, C:LVII, S:445-450, s.1-104.

Güç, Ahmet (2022). Kible, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:25, s.364-365.

Gülay, Karaman(2012). “Perişan Çiçek Sünbül ve Klâsik Türk Şiirinde İşleniş”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C:1, S:2, s.288-319.

Gürer, Gülsevin/Boz, Erdoğan (2013). Eski Anadolu Türkçesi, Ankara, Gazi Kitabevi.

Haçerlioğlu, Orhan (1984). *İslam İnançları Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Hayyampur (1340). *Ferhen-i Sühanveran*, s.315-316.

Hulusi, Ahmet İnşirah Suresi 5. Âyet Meali,
<<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sureid=094&ayet=005>>, ET:15.04.2023.

İlaydın, Hikmet/Parmaksızıǧlu, İsmet (1961). “Kuyucu Murad Paşa’nın İran’a gönderdiği Bir Mektup”, C:1, S:3, s.419-429.

İpekten, Haluk (2017). Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz, İstanbul, Dergâh Yayınları.

İpekten, Haluk/İsen, Mustafa/Toparlı, Recep/Okçu, Naci/Karabey, Turgut (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı Sözlüğü*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Kaçar, Burhan (1994). “Gevheri Divân’ı Metin Tahlili”, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Kafesoǧlu, İbrahim (1989). Alparslan, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:2, s.526-530.

Kahya, Esin (1998). Hipokrat, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:18, s.119-121.

Kanmaz, Fatma Esra (2010) “Ömer Şevkî Mardini ve Divanı”, SBE, Yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.

Karahan, Abdülkadir (1995). Enverî, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:11, s.356-358.

Karahan, Abdülkadir (1996). Fuzûlî, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:13, s.240-246.

Karakaya, Fikret (2009). Santur, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:36, s.108.

Karlıǧa, Bekir (1991). Anasır-ı Erbaa, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:3, s.149-151.

Kaşgarlı, Mahmut (1999). “Türkiye Türkleri Edebiyatı İle Doǧu Türkistan Uygur Türkleri Edebiyatında Rubâî”, *Türk Kültürü*, S:430, s.:25-33.

Kaya, Doǧan: “Yaşnameler”,
<https://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/dogan_kaya_yasnameler.pdf>,
ET:05.02.2023

Kaya, Mahmut (1991). Aristo, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:3, s.375-378.

Kayaokay, İhsan (2018). “Divan Şiirinde Satranç Terimleriyle Yazılmış Manzumeler”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, C:1, S:1, s.245-268.

Kılavuz, A. Saim (2013). Zeynelâbidin, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:44, s.365-366.

Kılıç, Mahmud Erol (2012). Tasavvufa Giriş, İstanbul, Sufi Kitabevi.

Kılıç, Mahmud Erol (2014). Sûfi ve Şiir(Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikasi, İstanbul, İnsan Yayınları.

Kınalı-zâde Hasan Çelebi (2017). Tezkiretü’ş-Şu’arâ(Haz.:Aysun Sungurhan), Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, <<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55834,kinalizade-hasan-celebipdf.pdf?0>> ET:04.03.2023.

Kobotarian, Nabi (2013). Tebriz Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, Adana, Karahan Kitabevi.

Koca, Turgut (1967). *Şevki Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul, Çınar Matbaası.

Kubbealtı Lügatı, <<http://lugatim.com/s/def>>, ET:01.04.2023.

Kubbealtı Lügatı, <<http://lugatim.com/s/REBAP>>, ET:01.04.2023.

Kubbealtı Lügatı, <<http://lugatim.com/s/tar>>, ET: 01.04.2023.

Kurnaz, Cemal (1996). Hayâlî Bey Divânı’nın Tahlili, İstanbul, MEB Yayınları.

Kurnaz, Cemal(1998). Hızır, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:17, s.411-412.

Kurnaz, Cemal/ Çeltik, Halil (2013). Divan Şiiri Şekil Bilgisi, Ankara, Kurgan Edebiyat Yayınları.

Küçük, Serhat (2013). “Zâtî Dîvânı’nda Arkaik Unsurlar”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S:49, s.117-130.

Küçükaşçı, Mustafa Sabri (2013). Zemzem, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, Türk Dili Vakfı Yayınları.

Mehmed Süreyya(1996). *Sicill-i Osmânî* (Haz. Nuri Akbayer), İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C:5.

Memmedli, Muharrem (2021). Muharrem, “Güney ve Azerbaycan Ağızlarında Fiilin Zaman Şekilleri”, *VIII.Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Ankara, TDK Yayınları.

Mengi, Mine (2015). Eski Türk Edebiyatı Tarihi, Ankara, Akçağ Yayınları.

Mermer, Ahmet/ Alıcı, Lütfi/ Eflatun, Muvaffak /Bayram, Yavuz/ Koç Keskin, Neslihan (2009). Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatına Giriş, Ankara, Akçağ Yayınları.

Oğuz, M. Öcal, “Âşık Şiirinde Tür ve Şekil”, *Milli Folklor*, <<https://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=21&Sayfa=25>>, ET:04.03.2023.

Onay, Ahmed Talat (2000). Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, Ankara, Akçağ Yayınları.

Öğür, Adem (2014). Şevkî, Muhammed Resûl, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-muhemmed-resul>> ET:20.04.2023.

Ötügen, Adnan (1971). *Türk Atasözleri*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.

Özaydın, Abdülkerim (2009). Sencer, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:36, s.507-511.

Pala, İskender (2013). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, İstanbul, Kapı Yayınevi.

Parlıyan, Abdullah İnsan Suresi 21. Âyet Meali, <<https://mealler.org/SureveAyetler.aspx?sured=076&ayet=021>>, ET: 04.03.2023.

Saraç, Yekta (2007). Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kâfiye, İstanbul, Gökkubbe Yayınları.

Savran, Ömer (2007). “Ahengi Sağlayan Unsurların Kullanımı Yönüyle Neşâtî’nin Şiirleri”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S:17, s.221-230.

Söylemez, İsmail (2018). “Seyf-i Fergani Divanı Tahlili”, SBE, Fars Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Kırıkkale-Ankara, Kırıkkale Üniversitesi-Ankara Üniversitesi.

Sudû-i Bosnevî (2020), Şerh-i Divân-ı Hâfız(Haz.İbrahim Kaya), İstanbul, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, C.3 <http://ekitap.yek.gov.tr/urun/serh-i-divan-i-hafiz--takim-3-cilt-_724.aspx?CatId=271> ET: 05.05.2023

Şefkat-i Bağdadî(2017), Tezkire-i Şu’ara-i Şefkat-i Bağdadî(Haz.: Filiz Kılıç), <<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55753,sefkat-tezkiresi-pdf.pdf?0/>>, ET: 20.03.2023.

Şentürk, Ahmet Atilla (1995). Klasik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakibe Dair, İstanbul, Enderun Kitabevi.

Şevkî (1393/2015). *Divân-ı Ahmed Şevkî Tebrîzî*(Haz. Firuz Refahî Alemdarî), İntişarat-ı Firuzan: Tahran.

Şevkî. *Divan-ı Şevkî*, Ankara Milli Kütüphane Yazmaları, 06 Mil Yz A 2618.

Tahir, Mehmed (1972). *Osmanlı Müellifleri*. (Haz. A.Fikri Yavuz, İsmail Özen). İstanbul, Meral Yayınevi, C:1.

Taşdelen, İshak (2014), Şevkî, Hasan Tahsin, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-hasan-tahsin>>, ET:20.04.2023.

Taşdelen, İshak (2014). “Şevkî Hasan Tahsin İstanbulî Divanı”, SBÜ, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum:Atatürk Üniversitesi.

Tekin, Feridun (2014). Şevkî, Muhammed Şerif Kottekorgani: <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-muhammed-serif-kettekorgani>>, ET:20.04.2023.

Tezcan, Esmâ (2007). “Şevkî İbrahim Efendi Divanı”, SBE, Yüksek lisans tezi, Kütahya:Dumlupınar Üniversitesi.

Tezkire-i Sâmi <<http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FY/nekfy00945.pdf>>, ET: 03.04.2023

Tolasa, Harun (2001). Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, Ankara, Akçağ Yayınları.

Tökel, Dursun Ali (2000). Divân Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi, Ankara, Akçağ Yayınları.

Tuman, Mehmet Nâil (2001). *Tuhfe-i Na'îlî*, Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri(Haz.:Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı), Ankara, Bizim Büro Yay. C:1-2.

Turan, Osman (2014). Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, İstanbul, Ötüken Yayınları.

Türkçe Sözlük, <<https://sozluk.gov.tr/>>, ET:04.03.2023.

Türkiye Yazma Eserle Kurumu Başkanlığı <<http://yazmalar.gov.tr/eser/divan/1458>> ET:04.04.2023

Tütüncü, Süleyman (1997). Hatim et-Tâî, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:16, s.272-273.

Uludağ, Süleyman (1991). Amel, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:3, s.13-16.

Uygur, Erdoğan (2004). “Azerbaycan Âşık Edebiyatında Bir Şiir Türüne Adını Veren ‘Geraylı/Keraylı’ Kelimesinin Kökeni Üzerine Bir Araştırma”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, C:12, S:1, s.:129-132.

Uzun, Mustafa İsmet (2010). Süreyyâ, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:38, s.:163-164.

Uzun, Mustafa İsmet (1992), Burç, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:6, s.:424-426.

Ünal, Mehmet/Ünal, Adem (2020). “Divan Şiirinde Peygamberlerin Ele Alınışı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:13, S:73, s.:1102-1112.

Ünver, İsmail (1993). “Çeviri Yazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, C:11, S:1, s.:51-90.

Ünver, İsmail (2017). “Mesnevî”, *Türk Dili Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı II (Dîvân Şiiri), Ankara, TDK Yayınları, s.:430-563.

Yağcıoğlu, Songül (2012). “Klâsik Edebiyat Döneminde Kâfiye Bahsinin Mukayeseli Olarak Değerlendirilmesi”, *Türkiyat Mecmuası*, C:2, s.127-170.

Yavuz , Yusuf Şevki (1996). Gılman, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:14, s.50.

Yavuz, Şevki Yusuf (2001), Kader, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:24, s.:58-63.

Yavuz, Yusuf Şevki/Ünal, Zeki (1993). Cebrâil, *TDVİA*, İstanbul, TDV Yayınları, C:7, s.:202-204.

Yekbaş, Hakan (2021). Azîz İmâmı-zâde Osman Şevkî Efendi, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-aziz-imamizade-osman-sevki>>, ET: 20.04.2023.

Yıldırım, Hafsanur (2015). “Divan Şiirine Göre Burçlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:8, S:41, s.:340-353.

Yılmaz, Kadri Hüsnü (2021). Şevkî, Mehmet, <<https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sevki-mehmet>>, ET:20.04.2023.

Yurtbaşı, Metin (2013). *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul, Doğan Ofset Yayıncılık.

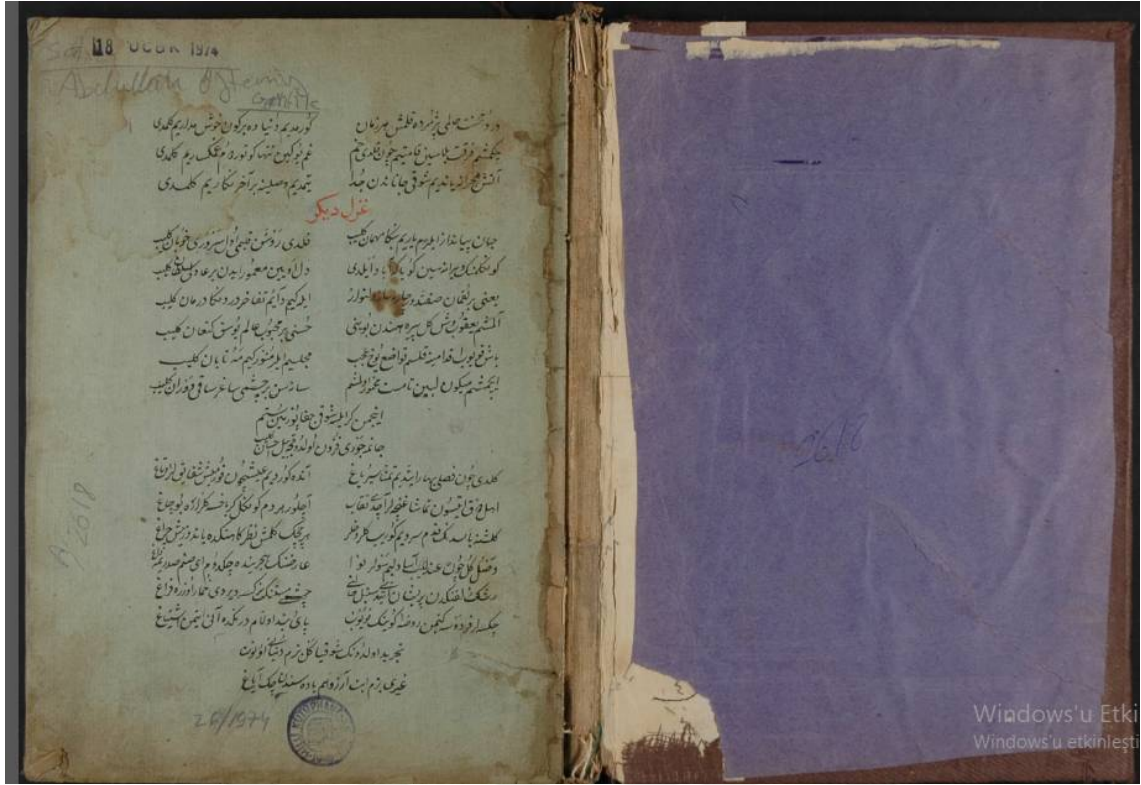
Yücel, Doğan/Özüygun, Ali Rıza (2020). “Dîvân Şiirinde Ağaç: Ağaçlara Dair Söz Varlığı ve Tasrif Usulleri”, *Journal of Research in Turkic Languages*, C:2, s.:33-62.

Yüksel, Murat (1993). *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri*, Trabzon, Yunus Dergisi Yayınları.

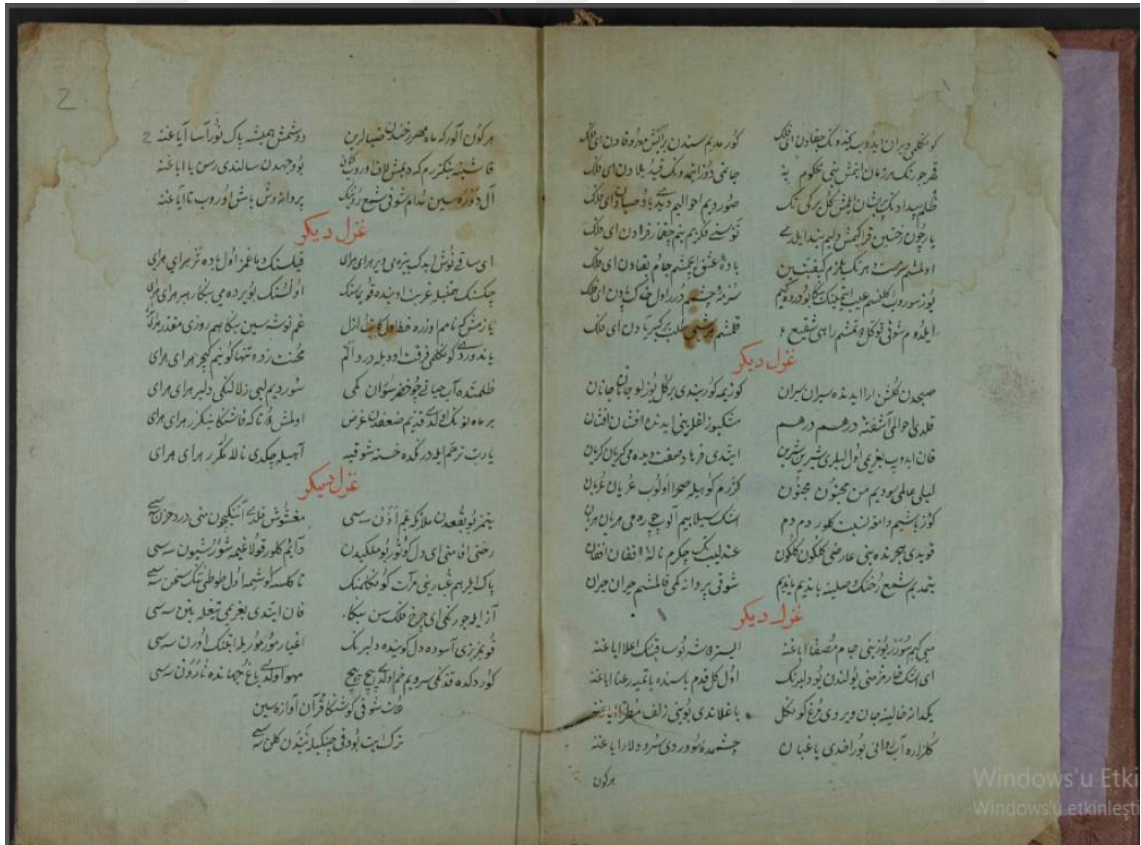
<<https://dinimizislam.com/detay.asp?Aid=1231>>, ET: 02.02.2023

EKLER: Şevkî Divanı'nın Yazma Nüshasından Örnek Fotoğraflar

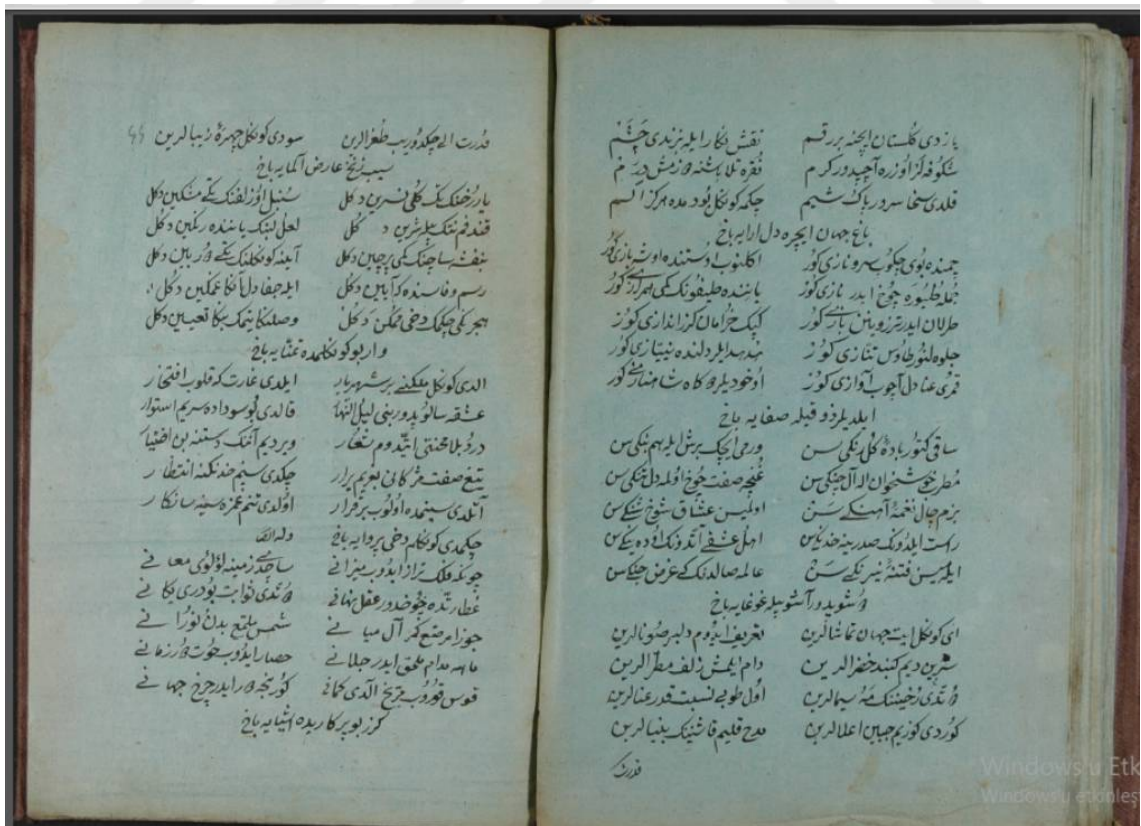
Divan-ı Şevkî, 06 Mil Yz A 2618, vr.1a.

Divan-ı Şevkî, 06 Mil Yz A 2618, vr.1b-2a.

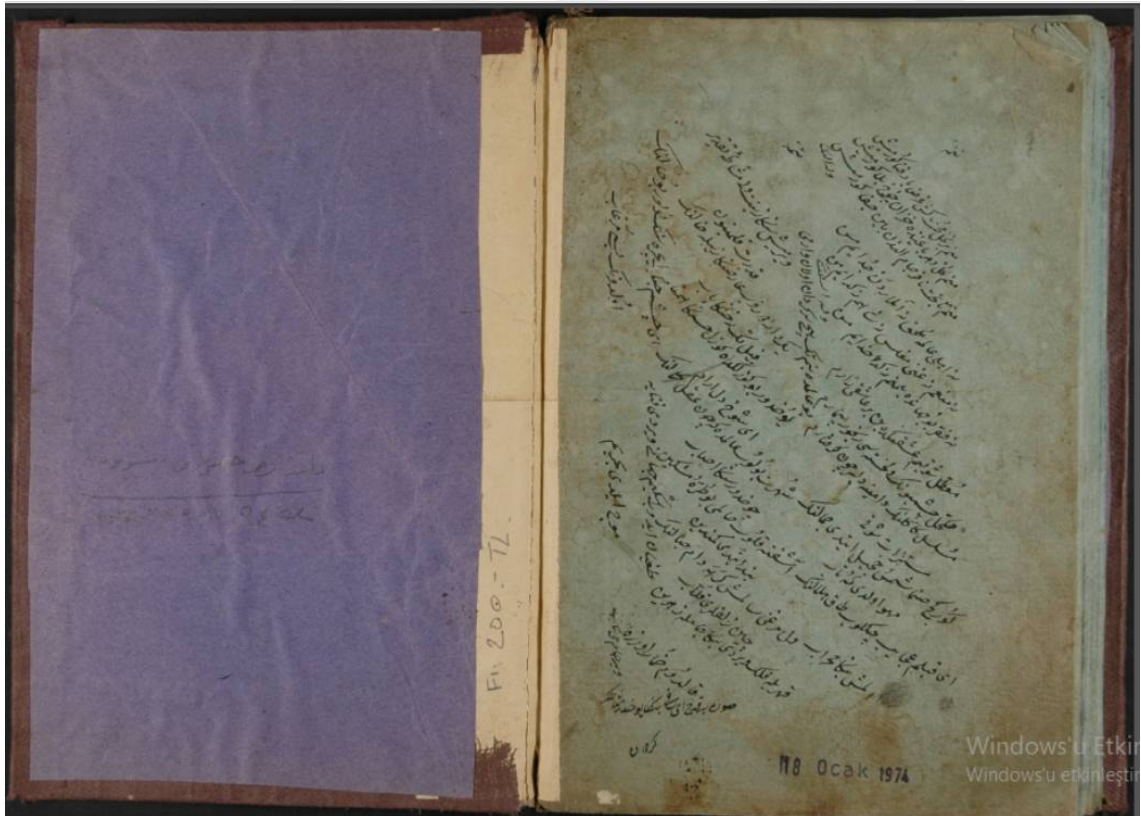
Divan-ı Şevkî, 06 Mîl Yz A 2618, vr.13b-14a.

Divan-ı Şevkî, 06 Mîl Yz A 2618, vr.43b-44a.

Divan-ı Şevkî, 06 Mil Yz A 2618, vr.52b-53a.

Divan-ı Şevkî, 06 Mil Yz A 2618, vr.53b.